«ӨРГҮӨТ» СОПХУОС
ТЭРИЛЛИБИТЭ
40 СЫЛА

ҮТҮӨКЭН САЙДЫЫ КЭМНЭРЭ ЭТИЛЭР

Дьокуускай
2024

Хомуйан оҥорон бэлэмнээтилэр:
Шестаков Максим Иванович,
Захарова Ирина Ильинична,
Адамова Марина Спиридоновна

Кинигэ Өргүөт совхоз тэриллибитэ 40 сылыгар ананар. Манна Өргүөт совхоз сайдыбыт кэрдиис кэмнэрэ сырдатыллаллар. Араас кэмҥэ үлэлээбит дьоннор хаартыскалара, ахтыылара уонна кинилэр аймахтарын ахтыылара киирдилэр. Кинилэр сырдык мөссүөннэрэ, умнуллубат ааттара үйэтитиллэн хаалан, кэлэр көлүөнэҕэ үтүө өйдөбүнньүк буолуоҕа.

Ааҕааччы киэҥ эйгэтигэр ананар

ААН ТЫЛ

«Үөдүгэй» сопхуос саамай суола-иихэ суох, уһук сытар Герой Васильев аатынан уонна кытыы, ойуччу ыраах сытар Өргүөт, Быракаан отделениеларын түмэн, сайдыы санҕа кэрдиис кэмнэригэр таһаарар сыаллаах-соруктаах, 1984 сыл муус устар ыйга «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ быйыл 40 сылын туолла. Бу үс ыраах, кытыы сытар, сайынын суола-иихэ суох, сөмөлүөтүнэн, бөртөлүөтүнэн эрэ сылдьар нэһилиэктэр олохтоохторугар бары өттүгэр өрө көтөҕүллүүнү, кинилэр социальнай-экономическай сайдыыларыгар тосту улары-йыылары киллэрбит, күүрээннээх үлэҕэ кынаттаабыт кэрэбэлиэ, үтүөкэн өйдөбүнньүк сыллар буолбуттара. Бу улахан тэрээһин нэһилиэктэр сайдыыларыгар, кэҥииллэригэр биир улахан, оччотооҕу кэмҥэ саамай сөптөөх быһаарыы этэ. Саҥа сопхуос тэриллэн, үлэ күөстүү оргуйбута, нэһилиэктэр сайдыыларыгар дьон-сэргэ санаата өссө түмүллүбүтэ. Сопхуос киинигэр Өргүөккэ анал орто уонна үрдүк үөрэхтээх элбэх испсиэлиистэр дьиэ кэргэттэринээн көһөн кэлэннэр, итини сэргэ Туобуйа, Быракаан оҕолоро үөрэнэр буоланнар оскуола оҕолорун ахсаана биллэ эбиллэн, Өргүөт оскуолата 1985-86 үөрэх сылыттан орто оскуола буолбута, онон эбии анал үрдүк үөрэхтээх учууталлар ананан кэлэннэр, нэһилиэк социальнай, культурнай олоҕун тупсуутугар, менталитета уларыйыытыгар лаппа улахан тирэх буолбута. Ол туоһутунан оччотооҕу кэмҥэ Өргүөт оскуолатыгар үөрэммит оҕолортон үрдүк уонна орто анал үөрэхтэргэ үөрэнэн, билигин улуус, өрөспүүбүлүкэ араас таһымнаах тэрилтэлэригэр салайааччыларынан, үрдүк эппиэттээх дуоһунастарга үлэлииллэрэ туоһулуур. Суол оҥоһуута, сирдэри былааннаахтык оҥорон туһаҕа таһаарыы

үлэлэрэ, сања элбэх тутуулар барбыттара. Отделениеларга суол оҥоһуутугар, үрдүк күүрүүлээх уот ситимин тардыытыгар, мелиорацияҕа элбэх үлэ ыытыллыбыта, элбэх сыллаах от ыһыллыбыта. Өргүөт нэһилиэгэр тутуу бөҕө барбыта. Детсад, кулууп, үлэһиттэр олорор дьиэлэрэ, участковай балыыһа дьиэтин тутуулара, сања олорор дьиэ туттарга ыалларга чэпчэтиллибит өҥөлөр оҥоһулланнар, сыл аайы кэтэх дьиэлэр тутуллубуттара. Бу барыта дьон-сэргэ олоҕо тупсарыгар, үлэхамнас өрө көтөҕүллүүлээхтик барарыгар улахан акылааты уурбута.

Атын да нэһилиэктэргэ оскуолалар, кулууптар, детсадтар капитальнай өрөмүөннэрэ, атын сиргэ көһөрөн тутуллуулара, суоллар оҥоһуулара барыта сопхуоһунан ыытыллыбыттара.

Ити кэрдиис кэми, кэлэр көлүөнэлэргэ анаан, ол кэмҥэ үлэлээн ааспыт дьоннор тустарынан ахтан-санаан аахар, кинилэр ааттарын үйэтитэр биһиги ытык иэспит буолар. Ону толорор сыаллаах, анал кинигэ оҥорон таһаарарга сүбэлэстибит. Кинигэ оччотооҕу кэмҥэ үлэлээбит дьоннор ахтыыларыттан, ону сэргэ, хомойуох иһин, билигин биһиги кэккэбитигэр суох дьоннор тустарынан кинилэр аймахтарын, бииргэ үлэлээбит дьоннорун ахтыыларыттан таҥыллан оҥоһулунна.

Кинигэ оҥоһуллуутугар нэһилиэк аайы тус эппиэттээхтэр анананнар, дьону көҕүлээн, ахтыылары, хаартыскалары хомуйан көмөлөспүттэригэр барҕа махталбытын тиэрдэбит.

Кэнэҕэски кэлэр көлүөнэ салгыы үөрэтэн, кэҥэтэн, дириҥэтэн суруйуохтара диэн эрэнэбит.

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОС ТЭРИЛЛИИТЭ

1984 сыл муус устар ый 6 күнүгэр саҥа тэриллибит «Өргүөт» сопхуос дириэктэринэн анаммытым. Бу дуоһунаска урут ССКП уобаластааҕы кэмитиэтин бюротугар куоластаан бигэргэтэллэр этэ. Онно бигэргэнэрбэр миигин тыа хаһаайыстыбатын миниистирэ Николаев Михаил Ефимович (СӨ бастакы Президенэ) илдьэ сылдьыбыта. Ол иннигэр үлэлээбит үлэм уонна үөрэҕим сөп түбэһэр буолан, бюро чилиэннэриттэн ким да утарбатаҕа.

«Өргүөт» сопхуос үрэх сирэ элбэҕинэн, киэҥинэн сылгы иитиитигэр хайысхалаах этэ. Онно «Үөдүгэй» үс уһук отделениелара киирбиттэрэ: Өргүөт, Быракаан, Туобуйа. Сайыҥҥы өттүгэр оройуон киинин кытта суол суох буолан, кыра сөмөлүөт уонна бөртөлүөт эрэ көтөрө. Нэһилиэккэ биир эрэ түлүпүөн баара. Сопхуос хонтуоратыгар анаан, бираҕыллыбыт эргэ уопсай дьиэни сууйан-сотон, түөрт кирпииччэ оһоҕун оттон олохсуйбуппут. Түөрт уон сыл ааспытын кэннэ элбэх умнуллубут. Сопхуос тэриллэригэр баар тутаах үлэһиттэри аатталыам:

1. Партком сэкэрэтээрэ – Филиппов Василий Васильевич.
2. Профком бэрэссэдээтэлэ – Егоров Николай Леонтьевич.
3. Комском сэкэрэтээрэ – Иванова Галина Гаврильевна.
4. Кылаабынай зоотехник – Саввина Христина Васильевна.
5. Кылаабынай ветврач –
6. Кылаабынай бухгалтер – Чаприн Семен Семенович.
7. Кылаабынай инженер – Прокопьев Капитон Кириллович.
8. Кылаабынай экономист, дириэктэри солбуйааччы – Родионов Анатолий Николаевич.
9. Хаһаайыстыбаннай чааска дириэктэри солбуйааччы – Портнягин Николай Васильевич.

10. Мастарыскыай сэбиэдиссэйэ – Адамов Иннокентий Михайлович.

11. Тутуу проработара – Иванов Филипп Игнатьевич, Яковлев Дмитрий Борисович.

Отделениелар управляющайдара:

1. Өргүөт отделениета – Прокопьев Василий Евсеевич.
2. Быракаан отделениета – Саввинов Илья Иванович.
3. Туобуйа отделениета – Алексеев Степан Иванович, Докторов Арсентий Иванович, Егоров Василий Федорович.

Мин Өргүөт сопхуоһу 1984 сыл муус устар ый 4 күнүттэн 1989 сыл кулун тутар ый 7 күнүгэр дылы салайбытым. Биэс сыл буолуон сүүрбэттэн тахса хонук тиийбэт. Бу биэс сылга сүрүн болҕомто хотоннору, уопсай дьиэлэри, суоллары тутууга ууруллубута. Сир оҥоһуута, уу түһэриитэ, сайылыктарга электричество уотун киллэрии барбыта. Туһунан сопхуос буолан, нэһилиэк олохтоохторо үлэҕэ, ырыаҕа-тойукка, спортка көхтөөхтүк кыттыбыттара. Элбэхтэн икки түгэни санатыахпын баҕарабын. Өргүөт нэһилиэгэр телефоннай станция туруорарга тэрилин Большой Невертан ылар буолбуппут. Ону ылаары ГАЗ-53 массыынанан суоппар Андреев Василий Поликарпович (чөмпүйүөн-суоппар) уонна хаһаайыстыбаннай чаас салайааччыта Портнягин Николай Васильевич кыра массыына кабинатыгар биир нэдиэлэ хоно сытан күүтэн, аҕаланнар, нэһилиэк АТС-таммыта. Иккис түгэн: Өргүөт эргэ кулуубун өрөмүөннээн баран, саҥа дьылы бэлиэтээбиппит. Онно икки сүүстэн тахса мааскалаах киһи баара. Тыа сиригэр оччо мааскалаах киһини көрбөтөҕүм. Ордук тэтимнээхтик Быракаан отделениета Саввинов И.И. салалтатынан сайдыбыта. Эдэр ыаллар элбэхтик дьиэ туттубуттара. Сопхуос тэриллэригэр Быракааҥҥа 170 киһи баара, мин уурайан барарбар 350-тан тахса нэһилиэнньэлэнэн, туһунан нэһилиэк буолаары хаалбыта. Дьиэ-уот тутуутугар төһүү күүһүнэн сопхуос үлэһиттэригэр 50% техника, пилорама өҥөтүгэр чэпчэтии буолбута.

Эдэр чэгиэн эрдэххэ үлэлээбит биэс сылым олоҕум биир кэрэ кэмнэрэ буолаллар. Туохха барытыгар көхтөөх, үлэһит дьону кытта алтыһан үлэлээбиппиттэн сүрдээҕин үөрэбин, астынабын.

Үлэлиир кэммэр ылбыт наҕараадаларым:

1. Ветеран труда – 27.09.2005 с.
2. ЫБСЛКС КК «Пятилетка эдэр гвардееһа» боруонса түөскэ анньыллар бэлиэтэ – 10.12.1982 с.
3. И.Н. Барахов аатынан улуус бириэмийэтин лауреата – 2002 с.
4. 2006 с. Үөһээ Бүлүү улууһун Бочуотун кинигэтигэр киллэрбиттэрэ.
5. СӨ «Гражданскай килбиэн» анал бэлиэтэ – 26.04.2003 с.
6. СӨ хааччыйыы эйгэтин үтүөлээх үлэһитэ – 13.12.2010 с.
7. Үөһээ Бүлүү улууһун ытык киһитэ – 26.12.2013 с.
8. Улуус бастыҥ салайааччыта – 2011, 2012 с.с.
9. РФ Пенсионнай фондатын Бочуоттаах үлэһитэ – 31.10.2016 с.
10. Саха АССР 100 сыл. үбүлүөйүнэн Анал бэлиэ – 22.06.2021 с.
11. СӨ ТХМ 100 сыл. үбүлүөйүнэн Анал бэлиэ – 22.11.2022 с.

Иванов Валерий Евсеевич –
1984-1989 сс. «Өргүөт» сопхуос дириэктэрэ

СОПХУОС ПАРТИЙНАЙ ТЭРИЛТЭТЭ

Мин Сургуулук нэһилиэгэр түөрт сыл оскуола дириэктэринэн үлэлээн бараммын, олохтоох Сэбиэт бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлэлии сырыттахпына, Үөһээ Бүлүүтээҕи ССКП райкомугар ыҥыран ыланнар, «Өргүөт» сопхуос партийнай тэрилтэтин босхоломмут сэкэрэтээринэн үлэлии бараргa рекомендациялыыбыт» диэбиттэрэ. Мин чахчы соһуйаммын, «олох атын хайысхалаах үлэ» диэммин аккаастанан көрбүппүн, оччотооҕу райком бастакы сэкэрэтээрэ К.Е. Иванов «райком бюротун ууруаҕа тахсыбытын коммунист быһыытынан толорор эрэ эбээһинэстээххин» диэн кэбиспитэ.

Сопхуос коммунистарын уопсай мунньаҕынан талылламмын, 1984 сыл ахсынньы ыйтан үлэбин саҕалаабытым. Сопхуос партийнай тэрилтэтин сүрүн эбээһинэһэ далаһыннаах, киэҥ эйгэни хабар этэ: ол курдук, партия ыытар политикатын, съезтэрин, уобаластааҕы, оройуоннааҕы кэмитиэттэрин

уураахтарын киэҥ apaҥaҕa тиэpдии, олоxxо киириилэpин xонтуpуоллааһын, үлэ бapы салааларын xабан каадыpдapы аттаpан туpуоpуу, бapы эйгэҕэ дьон үлэлиир-олоpоp усулуобуйатын тупсаpыы, сопxуос үлэтигэp, олоҕоp-дьаһаҕаp коммунистаp оpуоллаpа үpдүк буоларын ситиһии, көҕүлээһин буолаp этэ. Уопсай партийнай уонна партком мунньаxтаpыгаp олоx бapы xайысxатын xабаp боппуpуостаp көpүллэллэpэ, сытыы ыpытыһыылаp, кэпсэтиилэp буолаллаpа, инники өттүгэp бapы салааларга үлэни-xамнаһы, дьон үлэлиир-олоpоp усулуобуйаларын тупсаpаp, нэһилиэктэpи салгыы сайыннаpаp сыаллааx-соpуктааx туһааннааx уураахтар ылыллаллаpа.

Сопxуос диpекциятын, профкомун кытта нэһилиэктэpинэн биирге сылдьан, отделениелаp, олоxтоох тэpилтэлэp үлэлэpин көpөн-истэн, нэһилиэнньэ олоҕун-дьаһаҕын ыкса билсиһэн, баap балаһыанньаны, кыһалҕалаpы үөpэтэн, салгыы xайдаx буоларга уопсай сүбэлэһии баpаpа. Кыаллаp өттүн: тэpилтэлэp өpөмүөннэpин, саҥа тутуулаpы, суол оҥоpуутун о.д.а. сопxуос үбүлээн оҥоpтоpоpо. Улаxан далааһыннааx боппуpуостаpы оpойуон салалталаpыгаp туpуоpсуу саҕаланаpа, олоxxо киириилэpин быһаччы xонтуpуолга ылыллаpа. «Быpаҕыллыбыт дэpиэбинэлэpи чөлүгэp түһэpии» диэн анал өpөспүүбүлүкэ пpогpамматыгаp Быpакаан бөһүөлэгэ киллэpиллибэтэx этэ, ону уопсай сүбэнэн, туpуоpсуу бөҕөнөн туpуулаһан туpан киллэpтэpэммит, үгүс саҥа тутуулаp тутуллубуттаpа, нэһилиэк быһыытынан салгыы сайдыытыгаp бөҕө тиpэx буолбута.

Сопxуос үлэтигэp, олоҕоp-дьаһаҕаp коммунистаp оpуоллаpа үpдүк этэ.

1985 сыллааxxа сэтинньигэ буолбут ССКП оpойуоннааҕы 27-с партийнай конференция делегаттаpыгаp түҥэтиллибит справочнай матыpыйаалтан көpдөxxө, Өpгүөт сопxуос партийнай тэpилтэтигэp баpыта 56 коммунист учуокка туpаpа. Ол куpдук сопxуос киин аппаpатыгаp 11, Өpгүөккэ 22, Быpакааҥҥа 6, Туобуйаҕа 17. Итинтэн оpобуочайа - 27, ол иһигэp сүөһүгэ быһаччы үлэлээччилэpэ - 17, механизатоpдаpа - 4, ону таһынан булчут - 1, салалтаҕа үлэлиир исписэлиистэp - 7, биpигэдьиирдэp - 2 эбиттэp. Сыл аайы эдэp бастыҥ үлэһиттэpтэн партия чилиэннэpигэp үүннэpии утумнаахтык ыытыллаpа онон ити аxсаан биэс сыл буолан баpан лаппа эбиллибитэ.

Сопхуоска салайар эппиэттээх үлэлэргэ үксүгэр коммунистар ананар этилэр.

Сопхуос киин аппараатын партийнай тэрилтэтигэр учуокка турар коммунистартан Валерий Евсеевич Иванов, эдэр, эрчимнээх, үрдүк экономическай үөрэхтээх, 1984-1989 сс. дириэктэринэн, Анатолий Николаевич Родионов – үрдүк экономист үөрэхтээх, кылаабынай экономиһынан, дириэктэри солбуйааччынан Иван Тихонович Николаев, бу иннинэ Исидор Барахов сопхуос дириэктэринэн үлэлээбит, тыа хаһаайыстыбатыгар салайар үлэлэргэ улахан уопуттаах наставникпыт, сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин (кормопроизводство) салаатын салайааччытынан, 1989 сылтан дириэктэринэн үлэлээбитэ, дьону кытта үлэҕэ сыстаҕас Николай Леонтьевич Егоров профсоюз председателинэн, итилэри сэргэ анал үрдүк үөрэхтээх Христина Васильевна Саввина кылаабынай зоотехнигынан, техниканы биэс тарбаҕын курдук билэр, үрдүк үөрэхтээх Капитон Кириллович Прокопьев кылаабынай инженеринэн, сүрдээх мындыр Николай Прокопьевич Васильев МТФ инженеринэн үлэлээбиттэрэ. Кинилэр бары да тыа сиригэр үөскээбит, кыра эрдэхтэриттэн тыа сирин үлэтин эттэринэн-хааннарынан билбит буоланнар, үлэни-хамнаһы кыайа туталлара, дьиҥчахчы дьону-сэргэни үлэҕэ көҕүлүүллэрэ.

Сопхуос араас салаа үлэлэригэр коммунистар тус үлэлэригэр үтүө суобастаахтык сыһыаннаһан, сопхуос, оройуон чулуу, бастыҥ үлэһиттэрэ буоланнар, атыттарга үтүө холобуру көрдөрөллөрө. Ол курдук, Николай Лазаревич Захаров оройуон хас төгүллээх чөмпүйүөн-суоппара, кыһыҥҥы кэмҥэ Большой Невер курдук ыраах сирдэртэн таһаҕас тиэйиитигэр наставник быһыытынан сылдьара, сайын оттоонуҥҥа мехзвенону салайара, Николай Михайлович Анисимов Үлэ Албан аатын 3-с степеннээх уордьанын кавалера, оройуон хас да төгүллээх рекордсмен, чөмпүйүөн-тырахтарыыһа, Өргүөт – Үөһээ Бүлүү, сайылыктар, Өргүөт – Быракаан суолларын оҥорооччулар салайааччылара, кыһынын бульдозерынан үс отделениенан дулҕа бөҕөнү астарара, Егор Степанович Лепчиков, Михаил Афанасьевич Сидоров хас да төгүллээх оройуон чөмпүйүөнкыыл иитээччилэрэ, Афанасий Кириллович Омукчанов оройуоҥҥа бастыҥ, сопхуос киэн туттар сылгыһыта, булчута,

бастыҥ ыанньыксыттар Мария Николаевна Петрова, Мария Иннокентьевна Абрамова, Розалия Васильевна Семенова аатгарынан киэн туттарбыт, үтүө холобур оҥосторбут.

Салалтаҕа үлэлиир коммунистартан баай уопуттаах, дьону кытта дөбөҥнүк уопсай тылы булар Василий Евсеевич Прокопьев Өргүөт отделениетыгар, эдэр эрчимнээх, салайар үлэҕэ дьоҕурдаах Илья Иванович Саввинов Быракаан отделениетыгар, Василий Федорович Егоров, Арсентий Иванович Докторов – Герой Васильев аатынан отделениетыгар управляющайдарынан, ону сэргэ Никифор Васильевич Николаев, Юрий Алексеевич Дмитриев Быракаан, Иван Михайлович Дмитриев, Валентин Спиридонович Яковлев, Семен Петрович Федоров Г.Васильев аатынан, Арсентий Семенович Оконосов Өргүөт отделениеларыгар биригэдьиирдэринэн таһаарыылахтык үлэлээбиттэрэ.

Олоххо баай уопуттаах, урукку өттүгэр салайар үлэлэргэ үлэлээбит, нэһилиэк уруккутун-хойуккутун, дьонун-сэргэтин үчүгэйдик билэр, кырдьаҕас коммунистар Спиридон Маркович Иванов, Александра Тарасовна Дмитриева, Николай Афанасьевич Николаев, Егор Гаврильевич Филиппов, Афанасий Егорович Шологонов, Трофим Прокопьевич Васильев үлэҕэхамнаска куруутун үтүө сүбэһит, тус бэйэлэринэн үлэҕэ, олоххо үрдүк эппиэтинэстээх, дьоҥҥо-сэргэҕэ сиэрдээх сыһыаннарынан үтүө холобур буолаллара.

Үс нэһилиэк судаарыстыбаннай тэрилтэлэрин салайааччыларынан үлэлиир үрдүк үөрэхтээх коммунистар: баай уопуттаах, нэһилиэнньэ убаастабылын ылар Зоя Егоровна Дмитриева Туобуйа оскуолатыгар дириэктэри иитэр-үөрэтэр үлэҕэ солбуйааччынан, эдэр, эрчимнээх, кыра кыһалҕаттан иҥнэн-толлон турбат, тэрийэр дьоҕурдаах Марина Спиридоновна Адамова, Николай Александрович Никутов Өргүөт нэһилиэгэр, Василий Федорович Егоров, Виктор Прокопьевич Михайлов Туобуйа нэһилиэгэр олохтоох народнай депутаттар сэбиэттэрин исполкомнарын бэрэссэдээтэллэринэн, үрдүк таһымнаах, киэҥ билиилээх Мотрена Васильевна Ильина (Осипова) Өргүөт орто оскуолатын дириэктэринэн үлэлиир кэмнэригэр нэһилиэктэргэ ыытыллар культурнаймаассабай үлэлэргэ тус бэйэлэринэн кыттан, дьону-сэргэни

көҕүлүүллэрэ, тустаах үлэлэрин таһынан нэһилиэнньэ ортотугар иитэр-өйдөтөр үлэни түөлбэлэринэн киэҥ далааһыннаахтык тэрийсэн ыытыһаллара, нэһилиэнньэ биһирэбилин ылаллара. Ити курдук коммунистар ханнык баҕарар салааҕа баһылыыр – көҕүлүүр оруолу ылаллара, нэһилиэнньэҕэ үтүө холобуру көрдөрөллөрө.

Итилэри сэргэ араас салаа үлэлэргэ таһаарыылаахтык, үтүө суобастаахтык, бэриниилээхтик үлэлээбит сопхуос бастыҥ үлэһиттэрин «билиэтэ суох хомуньуустар: «үүтү, эти элбэтиигэ Варвара Спиридонова, Егор Семенов, Мария Андреева, Евдокия Самырова, Мария Иванова, Мотрена Сидорова, Мария Николаева, Федора уонна Зинаида Ивановалар, Роза Манхардырова, Татьяна Тюпина, Клава Васильева, Венера Андреева, Николай Мартынов, Валерий Воронкин, Василий Саввинов, Петр Андреев, Лена Оегостурова, Валерия Бачeнкова, Ульяна Сидорова, Варвара Тартакынова, Николай Алексеев, Светлана Иннокентьева, Валентина Яковлева уо.д.а., суоппардар Клавдий, Капитон, Василий, Аркадий Захаровтар, Никита Федоров, Спиридон Адамов, Анатолий Семенов, Степан Абрахов, Анатолий Алексеев, Дмитрий Иванов, Василий Андреев, Константин Семенов, Давид Тартакынов, тырахтарыыстар Варвара Кононова, Леонтий Догуев, Иван Андреев, Егор Яковлев, Иннокентий Чуручанов, Рафик Залалов, Трофим Семенов, Дмитрий Николаев, Афанасий Иванов, Владимир Омукчанов, Виктор Егоров, Анатолий Николаев, Юрий Петров, Павел Семенов, сылгыһыттар Анатолий Егоров, Владимир Сидоров, Николай Николаев, Иван Филиппов, Иван Васильев, тутууга үлэлээбит Шамиль Байгильдин, Мударис Нургалин, Николай Иванов, Василий Касьянов, Дмитрий Захаров, Петр Федоров, Василий Алексеев уо.д.а. тустарынан кинилэри салайан үлэлэппит тустаах салайааччылара ахтан-санаан киэҥник суруйуохтара диэн эрэнэбин.

Итини сэргэ туспа тоһоҕолоон Быракаан нэһилиэгин ытык киһитэ, нэһилиэгин туһугар ис сүрэҕиттэн кыһаллар, өр сылларга Быракааҥҥа биригэдьииринэн таһаарыылаахтык үлэлээбит Аҕа дойду Улуу сэриитин бэтэрээнэ Савва Игнатьевич Яковлевы үлэҕэ-хамнаска үгүстүк сүбэ-ама буоларын дириҥ махталынан ахтабын.

Сопхуос партийнай тэрилтэтин кэбиниэтигэр ССКП обкомун «Бастың пропагандист» диэн остуолга ууруллар мэтээллээх, педагогическай үлэ ветерана Абрахов Афанасий Афанасьевич-ІІ үлэлээбитэ, бастакы сүһүөх партийнай тэрилтэлэргэ партийнай үөрэхтээһини ыытара. Элбэҕи ааҕара, сурунара, киэҥ билиилээҕэ, биир хос тыла суох дьиҥ сахалыы саҥарара, хомоҕой тылынан, өйдөнүмтүө гынан кэпсиирэ. Лектор быһыытынан Туобуйанан, Быракаанынан сылдьыһан, аан дойдуга буола турар быһыыны-майгыны киэҥник ырытан кэпсиирин кулуупка толору мустан олорор нэһилиэк олохтоохторо мэктиэтигэр тыыммакка да олорон истээччилэр.

Ыччаттары үлэҕэ көҕүлээһин, үлэлиир-сынньанар усулуобуйаларын тэрийии, культурнай-маассабай, спортивнай үлэлэри ыытыы сопхуос комсомольскай тэрилтэтин нөҥүө ыкса ситимнээхтик ыытыллаллара. Сопхуос комсомольскай тэрилтэтин сэкэрэтээрдэринэн араас кэмнэргэ үтүө суобастаахтык Анисимова Надежда Климовна, Дмитриев Максим Матвеевич, Сергеев Сергей Гаврильевич, Тюпина Наталья Вячеславовна үлэлээбиттэрэ. Олохтоох култуура үлэһиттэрин кытта ырыалаах-тойуктаах агитбиригээдэлэри тэрийэн, сайылыктарынан, отчуттарынан сылдьаннар, ыччаттары сэргэхситэллэрэ, көхтөөх, таһаарыылаах үлэҕэ көҕүлүүллэрэ. Кинилэр дьону-сэргэни кытта алтыһан, тэрийэр үлэ мындырдарыгар үөрэнэн, олох биир үтүөкэн оскуолатын ааспыттара кэнники олохторугар үтүөкэн эркээйини олохтообута саарбаҕаламмат. Ол да курдук кинилэр бары үрдүк үөрэхтэнэн, араас таһымнаах салайар, тэрийэр үлэлэргэ үлэлээбиттэрэ.

«Өргүөт» сопхуос кэлэктиибэ үлэҕэ эрэ буолбакка, оройуон иһигэр сопхуостар икки ардыларыгар ыытыллар араас культурнай тэрээһиннэргэ, уус-уран самодеятельноһы көрүү бэстибээллэригэр, спортивнай күрэхтэргэ, үгэс курдук, мэлдьи бириистээх миэстэлэри ылар быт.

Оройуоннааҕы ыһыахтарга буолар спортивнай күрэхтэргэ атын сопхуостар парткомнара «Хайа, Өргүөттэр хамаандаҕыт толору дуо?» диэн ыйытааччылар, «Толору» диэни иһиттэхтэринэ, «Ээ, оччоҕо киирсэн туһа суох эбит» диэччилэр. Ол курдук аҥаардас тустууга уонча спорт маастардара, оройуон, өрөспүүбүлүкэ чөмпүйүөннэрэ Клавдий Захаров, Николай

Иванов, Арсентий Оконосов, Юрий Павлов, Василий Тартакынов, Тимофей Мойтохонов, Сергей Ким о.д.а., оройуон күүстээх тустууктара Борис, Дмитрий Ивановтар, Федот Егоров (Күүстээх Сөдүөт) уо.д.а. сорохторо бастааннар, сорохторо бириистээх миэстэлэри ыланнар, хамаандаларын инники күөҥҥэ таһааралара.

Оройуоннааҕы уус-уран самодеятельноһы көрүү фестивалыгар биһиги сопхуоспут коллектива куруутун бириистээх миэстэҕэ тиксэр этибит. Кэнсиэргэ үс нэһилиэктэн бастыҥнар түмүллэн киирэллэрэ, ол эрэн сүрүннээн үрдүттэн олорор буолан, ордук Өргүөт нэһилиэгиттэн элбэх киһи кыттара. Кэнсиэри тэрийээччилэринэн, сүрүннээччилэринэн кулууптар үлэһиттэрэ буолаллара.

Бэлиэ түгэннэргэ ыытыллар кэнсиэртэр сценарийдарын олохтоох библиотека үлэһитэ Ирина Ильинична Захарова дьаныардаахтык ылсыһан, туран лаппа үчүгэйдик суруйарга үөрэммитэ, онон кэнсиэртэр темаларын ис хоһооннорун арыйыыга жюрилар үрдүк сыанабылларын ылара.

Сыана ветераннара: тойуксуттар, оһуокайдьыттар Варвара Семеновна Иванова, Егор Дмитриевич Семенов саамай сүрүн кыттааччыларбыт, эдэрдэргэ холобур буолар киэн туттар дьоммут этилэр. Айылҕаттан талааннаах Владимир Сидоров, Евсей Кононов, София Малабаева (Лукина), Владимир Чуручанов ырыаларын көрөөччүлэр дохсун ытыс тыаһынан көрсөллөрө, Мария Цыпандина, Александра Мартынова, Руслан Былков, Наталья Тюпина уо.д а. ырыаларын, Егор Яковлев хомустуурун дьон-сэргэ кэрэхсээн истэр этилэр. Надя Горохова (Андреева), Дзидра Прокопьева салайааччылаах үҥкүүһүттэр бөлөхтөрүн бэлэмниллэрэ, анал музыкальнай үөрэхтээх Зинаида Ким, солбуллубат баянист Федор Гольдеров бэлэмнээбит эр дьоннор уонна дьахталлар ансаамбыллара, хор ырыалара бары да сэргэх нүөмэрдэр этилэр.

Биир кэмҥэ фольклор жанрын арыйыыга Ньургун Боотур олоҥхоттон быһа тардан, оонньоон көрдөрбүппүт оройуоннааҕы фестивальга жюрилар үрдүк сыанабылларын ылбыта. Оруолларга Ньургун Боотуру Владимир Сидоров, Туйаарыма Куону Александра Мартынова, Үрүҥ Уоланы Николай Цыпандин, Кыыс Кыскыйдааны Варвара Иванова, Уот Уһутаакыны

Егор Семенов толорбуттара. Декорацияны, оонньооччулар таҥастарын, туттар тэриллэрин, мааскаларын көмүс тарбахтаах Никифор Афанасьевич Афанасьев мындырдаан оҥорон биэрбитэ олус табыллыбыт этэ. Тыаһын-ууһун, уотун-күөһүн Федор Гольдеров оҥорбута. Бу туруоруубутун Быракааҥҥа, Туобуйаҕа тиийэн көрдөрбүппүтүн көрөөччүлэр биһирээннэр дохсун ытыс тыаһынан, сөҕө-махтайа көрбүттэрэ.

Биирдэ Быракааҥҥа тиийэн сүүмэрдиир кэнсиэри көрбүппүт кэннэ, оччотооҕу кулууп дириэктэрэ Александр Васильев «манна биһиэхэ кистэлэҥ талааннар бааллар эрээри, сөбүлэһэллэрэ биллибэт» диэбитэ. Дьэ ол этэр Куприян Баянаевтарын ыҥыртаран кэпсэтэн, ыллатан истэн, сөбүлэһиннэрэн, кэнсиэргэ кытыннарбыппыт.

Айылҕаттан бэриллибит ураты дьикти куоластаах, дэгиттэр талааннаах ырыаһыт, мелодист Куприян Баянаев бырааттарын кытта ВИА тэринэннэр, бэйэтэ суруйбут ырыаларынан оройуоҥҥа тиийэ биллэр буолбуттара. Билигин кини ырыаларын өрөспүүбүлүкэ, Россия, бэл омук ырыаһыттара кэрэхсээннэр толороллор.

Ити курдук, «Өргүөт» сопхуос тэриллэн, бары салааларга үлэ-хамнас күүскэ ыытыллан, дьон-сэргэ олоҕо лаппа тупсан, тутуу бөҕө баран, Өргүөт, Быракаан, Туобуйа нэһилиэктэрэ мунүтаан сайда сылдьыбыт кэмнэрэ этэ.

Дьэ, онтон… Дойду олоҕо атыйахтаах уу курдук ытыллан, модун Сойуус ыһыллан, былаас уларыйан, олох-дьаһах салгыы сайдыытын төрдө буолар оҥорон таһаарар үлэ ситимин сорунан туран алдьатыы, ыһыы-тоҕуу саҕаламмыта. Сопхуостар ыһыллыбыттара, туох барыта үллэстиигэ барбыта. Норуот, дьон-сэргэ уопсай дьыала туһугар диэн өйдөбүл тохтообута. Ити кэмҥэ мин партия оройуоннааҕы кэмитиэтигэр үлэлээн баран, Өргүөккэ төннөн кэлэн, маҥнай сельсовет бэрэссэдээтэлинэн онтон нэһилиэк баһылыгынан үлэлээбитим. Ыһыллыы, үллэстии кэмигэр нэһилиэк олоҕо аһара айгыраабатын туһугар үгүс күүстээх утарсыылары көрсөн, лаппа бигэтик туруулаһан туран киирсиһэммин биирдии ДТ-75, МТЗ-82 тыраахтардары, ону сэргэ ЗИЛ-131 бортовой, уу баһар водовоз массыыналары, гараажы, ГСМ заправочнайын олохтоох дьаһалтаҕа ылбыппыт. Оччотооҕу ОДьКХ салайааччыта Мойто-

хонов Н.Т. кытта дуогабардаһан, коммунальнай хаһаайыстыба олохтоох филиалын тэрийбиппит. Маастарынан урут сопхуоска кылаабынай инженердээбит, КП-га дириэктэрдээбит, тэрийэр дьоҕурдаах Адамов Иннокентий Михайлович үлэлээбитэ. Инньэ гынан, сопхуос уопсай баайыттан нэһилиэккэ син ирээттэһэммит, тэрилтэлэр, биирдиилээн ыаллар оттук мастарын, ууларын, отторун тиэйиитигэр кыһалҕалары көрсүбэтэхпит. Нөҥүө сылыгар тыа хаһаайыстыбатын миниистирин солбуйааччынан үлэлии олорор биир дойдулаахпыт, уруккута оройуон салалтатыгар үлэлээбит Ноттосов Дмитрий Алексеевичка киирэн туруорсан, пилорама ылан аҕаламмыт, туруорунан, дьон-сэргэ дьиэ-уот тутталларыгар абыраммыттара. Оройуоҥҥа биир да нэһилиэк итинник туруулаһан туран тэриммэтэхтэрэ, барыта кэтэххэ, үллэстиигэ барбытын түмүгэр, нэһилиэк олоҕор үгүс ыарахаттары, кыһалҕалары көрсүбүттэрэ.

Ити курдук олоҕум биир кэрдиис кэмигэр, уопсай дьыала, норуот туһугар үлэ күөстүү оргуйар кэмигэр төрүт өбүгэлэрим дойдуларыгар *(эбэм Иванова Павла Быракаантан төрүттээх этэ)* үлэлээн ааспыт сылларбын олус күндүтүк ахтабын, саныыбын.

***Шестаков Максим Иванович**,*
РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ,
Сө үөрэҕириитин туйгуна, Харбалаах нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо,
1984-1989 сылларга «Өргүөт» сопхуос парткомун секретара

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОС КИИН АППАРААТА

ОРОЙУОН ҮС БӨДӨҤ СОПХУОҺУН ДИРИЭКТЭРИНЭН ҮЛЭЛЭЭБИТЭ

Кыра, кырыы сир холкуоһун бухгалтерыттан бэйэтин дьоҕурунан-дьулуурунан, сахалыы мын-дыр өйүнэн, тэрийэр үлэҕэ талаанынан үүнэн-сайдан, биллэн-көстөн, кэлин оройуон үс бөдөҥ сопхуоһун дириэктэринэн үлэлээбит, оройуон тыатын хаһаайыстыбатын производствотын биир чулуу тэрийээччитинэн Иван Тихонович Николаев буолар. Кини 1939 сыллаахха ыам ыйын 4 күнүгэр Өргүөт нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Уон сэттэлээҕэр, 1956 сыллаахха Тойоку сэттэ кылаастаах оскуолатын бүтэрээт, төһө да доруобуйата мөлтөһүөр буоллар, Энгельс аатынан холкуос үлэһитэ буолбута. Эһиилигэр, 1957 сыллаахха, доруобуйата мөлтөөн, Дьокуускай куоракка эмтэтэ ыыппыттара, онно тиийэн Мэҥэ Хаҥалас оройуонун Хомустааҕар баар сэллиги эмтиир санаторийга сылтан ордук кэмҥэ эмтэммитэ, таарыйа культмассовигынан үлэлээбитэ. Онтон доруобуйата арыый буолан, 1959-1961 сылларга профтехучилищеҕа бухгалтер идэтигэр үөрэнэн, дойдутугар төннөн кэлэн, төрөөбүт Энгельс аатынан холкуоһугар сэттэ сыл үлэлээбитэ.

Ол кэнниттэн кинини, 1968 сыллаахха, оччотооҕу оройуон салалтата хаһаайыстыба суотун-учуотун үлэтигэр балайда үөрэннэ, уопутурда диэн сыаналаан Исидор Барахап аатынан сопхуос кылаабынай бухгалтерын солбуйааччытынан анаан киллэрбитэ. Манна хас да сыл үлэлээбитин, сопхуос икки хаһаайыстыбаҕа арахсыбытын кэнниттэн, тэрийэр үлэҕэ дьоҕурдааҕын бэлиэтии көрөн, төрөөбүт-үөскээбит Өргүөтүгэр отделение управляющайынан таһаарбыттара. Онно, холкуос,

сопхуос хонтуоратыгар балайда да өр бүгэн олорбут киһи диэтэххэ, тэрээһин үлэҕэ балачча тыыппалааҕын көрдөрбүтэ. Мөлтөх суоллаах-иистээх, сүөһүтэ-аһа өссө да ыраах учаастактарынан бытанан олорор, уустук үлэлээх-хамнастаах отделениены бэркэ салайбыта, сүөһүттэн ылыллар бородууксуйаны оҥорууга уонна ону государствоҕа туттарыыга оччолорго тиэрдиллэр былааннары эриэ-дэхситик толотторбута. Ити кэмҥэ кини кэтэхтэн үөрэнэн СГУ тыа хаһаайыстыбатын факультетын зоотехническай отделениетын бүтэрбитэ. Онон билии-көрүү өттүнэн да, дьону кытары үлэҕэ даҕаны сиппитэхоппута. Маҥнай утаа кинини төрөөбүт нэһилиэгин олохтоохторо, этэргэ дылы, остуол анныттан өгдөйүөҕүттэн билэкөрө үөрэммиттэринэн тылын-өһүн, дьаһалтатын истимээри муҥнаан баран, сыыйа тохтообуттара, бас-көс салайааччынан ылыммыттара.

Онтон, 1977 сыллаахха, оччотооҕу «Үөһээ Бүлүү» сопхуос кылаабынай экономиһа Ю.Д. Иванов «Үөдүгэй» сопхуоска ананан киирбитигэр, кини оннугар Хороҕо кылаабынай экономиһынан тахсыбыта. Онно үлэлии олорон биир кэмҥэ «Үөһээ Бүлүү» сопхуос дириэктэринэн ананан үлэлии сылдьыбыта. Ол саҕана Саха АССР Миниистирдэрин Сэбиэтин бэрэссэдээтэлин тыа хаһаайыстыбатын боппуруостарыгар солбуйааччыта Е.П. Уваров оройуоҥҥа кэлэ сылдьан, сопхуос кылаабынай специалистарын кытары кэпсэтэн баран, Иван Тихоновиһы ханнык эрэ бэйэтин Бүлүүтүн биллэр киһитигэр маарыннатан, «бу исписэлиискитин дириэктэр оҥоруоххутун сөп эбит, хаһаайыстыба кыһалҕатын үчүгэйдик анаарар, барытын көхсүнэн сэрэйэн, курдаттыы билэн-көрөн олорор киһи эбит» диэбиттээх.

Иван Тихонович 1981-1983 сылларга оройуон биир баарсуох бастыҥ хаһаайыстыбатын – Исиидэр Бараахап аатынан сопхуоһу салайбыта. Манна бэйэтин үчүгэй хаһаайыстыбаннай салайааччы быһыытынан көрдөрбүтэ, ол саҕана төһө даҕаны сопхуос үлэтигэр- хамнаһыгар уһулуччулаах көрдөрүүлэр ситиһиллибэтэллэр, былааннаах үлэлэри тиргиччи хаамтаран испитэ. Оччоттон баччаанҥа диэри хаһаайыстыба салайааччыларын биир саамай ыарырҕатар, өйдөрүн-санааларын сынньар кыһалҕаларынан сүөһү аһылыгын дэлэйдик хааччыныы

боппуруоһа буолар. Кини оччолорго ходуһаны нүөлсүтүүгэ анал механизированнай звенолары тэрийэн үлэлэтиитэ үлэҕэ-хамнаска биир сонун көстүүнэн сыаналанара. Кэлин итиннэ маарынныыр хайысхалаах үлэни ордук «Өргүөт» сопхуос дириэктэринэн олорон, дьэ санаатын хоту тэрийбитэ.

Кини төрөөбүт түбэтин сирин-уотун оҥотторууга, сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин бөҕө базатын тэриниигэ өссө да үгүс үтүө былаана, баҕа санаата, ырата олох отуора алдьанан, толоруллубакка хаалбыта. Ол да буоллар хаһаайыстыба бастыҥ механизатордарыттан таҥыллыбыт анал звеноны тэрийэн, балачча кээмэйдээх ходуһа, бааһына сирэ оҥоһуллубута, өр сыллаах от сиэмэтэ ыһыллыбыта, талах ыраастаммыта. Онно Клавдий Захаров, Юрий Петров, Виктор Иванов күргүөмнээх, чахчы таһаарыылаах үлэлэрин дьон-сэргэ баччаанҥа диэри ахтар-саныыр. Итини таһынан сиилэһи бэлэмнээһиҥҥэ (Н.Л. Захаров), суолу оҥорууга (Н.М. Анисимов) элбэх үлэ ыытыллыбыта. Аны санаатахха, ити кэмнэр «Өргүөт» сопхуос саамай чыпчаал, өрөгөйдөөх күннэрэ эбиттэр, ол кэнниттэн бу хаһаайыстыба өрүттүбэтэҕэ, устунан ыһыллан, симэлийэн хаалбыта.

Иван Тихонович сахалыы наһаа көнө, көрсүө-сэмэй майгылаах, үйэтин тухары дьон-сэргэ, киһи киһитэ, хаһан да кыыһырарын-тымтарын ким да көрбөтөҕө буолуо оҥоробун, мунҥутаабыта, хайдах эрэ муннун буугунатан баран, быычыччы көрбүт кыараҕас харахтарын умса көрөн кэбиһээччи эбэтэр киэр хайыһааччы. Чугастык билистэххэ, мэлдьи кэриэтэ көрдөөх-күлүүлээх кэпсээннээх буолааччы.

Кэргэнэ Мэҥэ Хаҥаластан төрүттээх, ветфельдшер үөрэхтээх Тамара Саввична эдэр-сэнэх эрдэҕинэ В.Р. Петрованы, А.С. Иванову кытары Өргүөт ветучаастагын үлэтин өрө тардыспыт, сүөһү өлүүтүн балачча аҕыйаппыт үтүө үлэһит этэ.

Кинилэр икки кыыс, икки уол оҕону төрөтөн, улаатыннаран, үөрэхтээн киһи-хара оҥорбуттара. Аҕатын аатын сүгэр Уйбаанчык тыа хаһаайыстыбатын испсэлиинэ буолан, үлэлээн-хамсаан инэн, баара-суоҕа 33 саастааҕар олохтон туораан, төрөппүттэрин санааларыгар-оноолоругар эбии ыар сүгэһэр, сүрэх бааһа буолбута. Онон да буолуо, ийэлэрэ Тамара Саввична эмиэ эрдэ үйэлэммитэ, эдэрчи сааһыгар олохтон туораабыта.

ҮЛЭҺИТТЭР ОЛОРОР-ҮЛЭЛИИР УСУЛУОБУЙАЛАРЫН ТУПСАРЫЫГА, ОТДЕЛЕНИЕЛАР САЙДЫЫЛАРЫГАР СОПХУОС ОРУОЛА

«Өргүөт» сопхуос тэриллиитигэр Егоров Николай Леонтьевич профком председателинэн үлэтин саҕалаабыта. Дьону кытта түргэнник билсэр, кэпсэтинньэҥ, оҕону кытта оҕо, кырдьаҕаһы кытта кырдьаҕас буолан, үөрэ-көтө кэпсэтэр буолан, убаастанара. Эрдэттэн тэрийэр үлэҕэ сылдьыбыт буолан, түргэн-тарҕан, быһаарымтыа. Кини үксүн Туобуйа түөлбэтигэр командировкаҕа сылдьар буолара. «Астма ыарыым аматыйан, үчүгэйдик тыынабын» диирэ. Кини барбытын кэннэ Спиридонов Софрон Васильевич профком председателинэн сопхуос уурайыар дылы үлэлээбитэ. Софрон Васильевич, эрдэ комсомольскай үлэһит буолан, культураҕа, эдэр ыччакка чугас этэ. Кинилэргэ куруук даҕаны профком солбуйааччытынан үлэлиирим. Профком үлэһиттэр олорор-үлэлиир усулуобуйаларын тупсарыыга сопхуос дирекциятын, парткомун кытта ыкса сибээстээхтик үлэлиирэ. Маҥнай сопхуос буоларыгар элбэх эргэ өтөхсүйэн турар дьиэлэри бөхсүйэн, испсэлиистэр олохсуйбуппут, сорохтор ыалларга дьуккаах киирбиттэрэ. Кылаабынай инженер Ботаков Кирилл икки оҕолоох дьиэ кэргэнэ Нээлбиктэҕэ турар кып-кыра дьиэҕэ олохсуйбута. Кылаабынай экономист Родионов Анатолий Николаевич отделение буолан турар дьиэҕэ 3 оҕолоох көһөн кэлбитэ, төрдүс оҕолоро Өргүөккэ 1984 с. сайыныгар төрөөбүтэ.

Сопхуос тэриллээтин кытта, дэриэбинэлэр олохторо сэргэхсийэн барбыта. Элбэх тутуулар тутуллубуттара. Сопхуос үлэһиттэригэр дьиэ тутталларыгар тутуу маһынан босхо хааччыйан, элбэх ыал дьиэ туттубуттара. Учууталларга, испсэлиистэргэ сабыс саҥа икки түөртүү, түөрт иккилии улахан квартиралаах арболит дьиэлэр, Быракааҥҥа саҥа кулууп, икки 4-түү квартиралаах дьиэлэр тутуллубуттара. Үлэ көрдөрүүтэ үрдээтин диэн, араас социалистическай куоталаһыылар усулуобуйалара оҥоһуллаллара. Кэмиттэн кэмигэр түмүктэнэллэрэ. Куоталаһыы түмүгүнэн харчынан, Нерюнгри, Большой Невер курдук ыраах сиртэн мебель, мотоцикл курдук

сыаналаах бэлэхтэри, фондалары аҕалан бэлэх түҥэтэллэрэ. Үһулуччу үлэлэригэр көрдөрүүлээх үлэһиттэр путевканан Москваҕа группанан күүлэйдээн кэлбиттэрэ. 1987 кыһыныгар В.И. Ленин музейдарынан күүлэйдээбиттэрэ. Шушенскайга Ленин отуутугар сатыы барбыттар, балтым Яковлева Мария Егоровна онно «Бу да оҕонньор, ыраах баҕайы састаҕай?» диэн саҥа аллайбыта туһугар, көрдөөх сонун буолбута.

Элбэх буолан Москва куоракка күүлэйдээн кэлбиттэрэ. Санаторнай-курортнай путевкаларынан сынньанан кэлэллэрэ.

Саһыл иитиитэ сайдыбытыгар, үлэ түмүгүнэн маҕан саһыл тириитинэн наҕараадаламмыттара. Сидорова Матрена Нестеровнаҕа дьиэтигэр баран туттарбыппыт. Барахсан ыалдьан да олордор, үөрүү бөҕө буолбута.

Сүөһү иитиитин үлэһиттэригэр итии аһылык остолобуойдара үлэлээбиттэрэ. Бастакы, иккис бүлүүдэлэр хайаан да баар буолааччылар. Үлэһиттэр сынньалаҥнарын бэркэ тэрийиллэрэ. Спортивнай, культурнай-маассавай үлэлэр тиһигэ суох бараллара.

Сопхуос администрацията нэһилиэктэр тэрилтэлэрин кытта ыкса сибээс тутара. Тэрилтэ үлэһиттэрэ сайын окко, саас төрүөх кэмигэр, үлэһити солбуйууга отделениеларга төһүү күүс буолаллара.

Күһүн оскуола коллективыгар учуутал идэлээх бырааһынньыгар бүтүн улахан сылгынан босхо биэрэллэрэ. Оскуолаҕа производственнай үөрэхтээһиҥҥэ 20-чэ ынах сүөһү анаммыта. Трактороведение кэбиниэтэ тэриллэригэр, материальнай базатын хаҥатыыга диэн, ДТ-75, МТЗ-82 тыраахтардары, Зил-131 массыынаны биэрбиттэрэ. Өргүөт оскуолатын материальнай базата бөҕөргүүрүгэр тутуу маһынан хааччыйаллара, пилораманы толору туһаннараллара. Сайыҥҥы лааҕырдары тэрийэрэ, оттоохуҥҥа, лабыкталааһыҥҥа. Олохтоох оскуолалар тастарынан, Үөһээ Бүлүүттэн бастакы оскуола үөрэнээччилэрэ Ченохов В.В. салайааччылаах «Дириҥ Уулаахха» 200 тонна оту оттоон туттараллара.

Кэлин нэһилиэнньэни сүөһүлээһинитэрийэн, баҕалаахтарга ынахтары чэпчэки сыананан атыыны тэрийбитэ.

Профсоюз үлэтэ сопхуос салалтатын дириэктэр Иванов В.Е., партком сэкэрэтээрэ Шестаков М.И., профком буолан, отделе-

ниелар – Өргүөт, Быракаан, Туобуйа нэһилиэктэрэ сайдаллырыгар үтүө түмүктээх үлэлэрэ билигин да суола-иинһэ биллэр.

Христина Васильевна Былкова
«Өргүөт» сопхуос зоотехнига, экономиһа,
профкомун бэрэссэдээтэлин солбуйааччыта,
Өргүөт нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОСКА ЫЧЧАТ ОЛОҔУТТАН

Дмитриев Максим Матвеевич «Өргүөт» сопхуоска комсомольскай тэрилтэ босхоломмут сэкэрэтээринэн үлэлии кэлбитин туһунан биһиги дьиэ кэргэҥҥэ дьоммут Василий Васильевич Касьянов уонна Ирина Прокопьевна Васильева маннык үөрэ-көтө кэпсээччилэр: «Арай дьиэбитигэр үлэбит кэннэ кэлбиппит, олбуорбут иһигэр көһөн кэлбит уол таһаҕаһа чохчолонон турара. Бэйэтэ суох. Сээкэйин дьиэҕэ киллэрдибит. Күүттүбүт, уолбут суох. Туобуйаҕа үргүлдьү ааспыт сураҕа иһилиннэ». Максимныын Үөһээ Бүлүүгэ бииргэ үөрэммит буолан, дьоммор «одноклассникпын олордооруҥ» диэн эрдэ, Боотулууга ананан барыам иннинэ, сэрэппитим. Ол кэмҥэ Өргүөт ыалыгар эдэр үлэһиттэри дьиэнэн хааччыйыы тэрээһин үлэ сүрүн хайысхата буоллаҕа. Урукку өттүгэр артыыстары тыыран хоннорорго үөрүйэх ыалларга, аккаастаммыттарын да иһин, дьон бэйэтэ тиийэн да кэлэрэ биллэр суол. Онон Максим, ону тэҥинэн дьылҕатын түстээн буолуо, биһиэхэ – Касьяновтарга дьонум уоллара буола түспүтэ, онтон сотору үөрэҕиттэн каникулга кэлэ сылдьыбыт балтыбын Любаны кэргэн ылан, күтүөт буолбута.

Ленинскэй комсомол кэккэтигэр Владимир Иевич Дмитриев Үөһээ Бүлүү оройуонун ыччаттарын салайар кэмигэр 1975 сыллаахха киирбитим. Бүлүү педагогическай училищетын бүтэрэн баран Уус-Алдаҥҥа Тиит Арыыга ананан, 2 сыл үлэлээн баран Новосибирскайдааҕы педагогическай институкка историяны үөрэтэр салааҕа кэтэхтэн үөрэнэ сылдьан, Моткоово диэн кыра станцияҕа учууталынан икки сыл үлэлээн баран, дойдубар төннөн кэлэн, үлэ көрдөөбүтүм. 1984 сыллааха балаҕан ыйыгар Оронуга ырыа учууталын үлэтэ тахсыбыппын

истэн, биир ый үлэлээппин кытта алтынньыга «Боотулуу» сопхуос комсомолун кэмитиэтин босхоломмут сэкэрэтээринэн үлэҕэ бараррга Марина Спиридоновна Адамова, комсомол оройуоннааҕы тэрилтэтин бастакы сэкэрэтээрэ, ыҥырбыта. Боотулууга ыччат үлэтэ тыаҕа хайдах тэриллэн үлэлиирин ыкса билсэн баран, 1985 сыл алтынньы ыйыттан 1987 сыл алтынньы ыйыгар дылы «Өргүөт» сопхуоска Максим Матвеевич кэнниттэн үлэлии кэлбитим. Ол кэмҥэ Максим Матвеевич мин балтыбын Любовь Васильевнаны кэргэн ылан, Өргүөккэ инженеринэн үлэлээн барбыта.

«Өргүөт» сопхуос саҥа тэриллэн үлэлиир кэмнэригэр түбэһэн, көхтөөх ыччат үлэтин, аҕа табаарыстар өйөбүллэринэн, бэйэбит хайдах сатыырбытынан салайан барбыппыт.

«Өргүөт» сопхуос тутаах үлэһиттэрэ – ынах сүөһү, сылгы иитиитигэр, булка сылдьар, уһук нэһилиэктэргэ таһаҕас таһар массыыналарга үлэлиир ыччаттар этилэр.

Аҕа саастаах наставниктардаах ыччат дьоҕус бөлөхтөрө норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар ол кэмнэргэ тэриллэн үлэлээбитэ, күрэхтэһиинэн доҕуһуолланан, үрдүк көрдөрүүлэри биэрбитэ саарбаҕа суох. Ол туһунан олохтоох оройуон хаһыата «Коммунизм сардаҥата» нэдиэлэ аайы сырдата турара. Билигин ол хаһыаттарга олоҕуран ахтыы суруйбаппыттан хомойо саныыбын.

Туобуйа, Өргүөт, Быракаан нэһилиэктэрин ыччат-комсомольскай тэрилтэлэрэ элбэх күрэххэ бастыҥнар ахсааннарыгар киирэрэ.

Ыччаттар ыал буолуулара. «Өргүөт» сопхуос үс нэһилиэги хабан үлэлээбитэ эмиэ саҥа сүүрээн этэ. Ол курдук, Өргүөттэн төрүттээх Иванов Дмитрий Дмитриевич Туобуйа кыыһын кэргэн ылан көһөрөн аҕалбыта. Захарова Тамара Гаврильевна үөрэҕин бүтэрэн, кэргэнинээн, Сунтаартан төрүттээх Павлов Григорийдыын Өргүөккэ олохсуйан, ветеринарынан үлэлээн барбыта. Кириллина Ася Гольдеров Федорга кэргэн тахсыбыта. Максим Любаны кэргэн ылбыта.

Үрдүк үөрэх кыһатын бүтэрээт, ыҥырыы таһааран Өргүөт сопхуоска тыа хаһаайыстыбатын салааларыгар эдэр испиисэлиистэр үлэлии кэлбиттэрэ нэһилиэк олоҕор сөргүтүүнү киллэрбитэ.

Үлэһит ыччат сынньаланға көхтөөхтүк тэриллэригэр элбэх үлэ ыытыллыбыта. Билигин санаатахха, ол кэмҥэ элбэх Үөһээ-Бүлүү ыччата Советскай Союз араас муннуктарыттан үөрэнэн кэлэн үлэлии сылдьар кэмнэрэ эбит. Долгунов Александр Васильевич, оройуон ыччатын салайааччытынан талыллан, бэйэтин тула техническэй үөрэхтээх уолаттары мунньубута. Комсомол комитетыттан Владислав Николаев уонна Сергей Петров буолан, уотунан доҕуһуолланар дьоҕус тэрили оҥорон, онно сөптөөх аппаратураны бэйэтэ оччолорго эдэр саастаах сопхуос дириэктэрэ Валерий Евсеевич Иванов үбүлээн, оройуоҥҥа инникилэр ахсааннарыгар тах-сыбыппыт. Валерий Евсеевич уонна Клара Афанасьевна оройуон культуратын сэбиэдиссэйэ Александр Дмитриевич Тойтонов Нам культуратын үлэһиттэрэ арыаллаах доҕордоһуу киэһэтигэр дуоһуйа үҥкүүлүү сылдьаллара харахпар көстөр. «Өргүөт» сопхуос ыччаты түмэр биир тутаах хайысхатын – ыччат дойдутугар үлэлиир, сынньанар тэрээһинэ ыраах көрүүлээхтик олохтоммута.

Үҥкүү киэһэлэрин музыка араас хайысхаларын кэпсии-кэпсии тэрийбиппит саҥа сүүрээн буолбута. Кыһыҥҥы каникулга кэлэр ыччат саҥа пластинка илдьэ кэлэн, онон үҥкүүлээнкөрүлээн уонна үөрэнэ сылдьар буолан киин сирдэргэ баар бары саҥа сүүрээннэри дойдубутугар тэрийбит эбиппит.

Харлампьева Надежда Климовна,
история наукатын кандидата,
Санкт-Петербургдааҕы государственнай университет доцена,
Арктика уонна Антарктика чинчийэр институтун чинчийээччитэ

БЭЙЭТИН СУОЛУН-ИИҺИН ХААЛЛАРБЫТА

Анатолий Николаевич Родионов «Өргүөт» сопхуос тэриллэригэр кылаабынай экономиһынан үлэлээбитэ, ол иннинэ Кырыкый отделениетыгар управляющайдаабыта, онтон «Дүллүкү» сопхуоска экономистыы олорон кэлбитэ. Өргүөттэн төрүттээх Николаева Мелания Тарасовна – үтүөлээх экономист оскуолатын ааспыт бэлэм исписэлиис кэлбитэ. Анатолий Николаевич бэйэтэ экономист үрдүк үөрэҕин Иркутскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтугар бүтэрбитэ. Эрдэ Өлүөхү-

мэтээҕи техникумҥа механик идэтин ылбыта. Анатолий Николаевич экономист быһыытынан «Өргүөт» сопхуос сайдар былааннарын дьоһуннаахтык оҥорооро. Экономист үөрэхтээх сопхуос дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич, кылаабынай бухгалтер Чаприн Семен Семенович буоланнар, сопхуос салалтатыгар күүстээх, сайдыылаах хамаанда хомуллубута.

Анатолий Николаевич айылҕаттан наҕыл, киэҥ көҕүстээх, олох дипломат майгыта майгылаах, ис иһиттэн үрдүк культуралаах киһи. Уруучукатын төбөтүн ытыран олорон, мүчүҥнүүрэ, Семен Семенович иһигэр киҥинэйэн ыллыыра. Кинилэри кытта үлэлиигэ чэпчэки этэ.

Өргүөт сопхуос нэһилиэктэригэр тутуулар баралларыгар, суоллар оҥоһуллалларыгар, дьон-сэргэ олоҕо сайдарыгар умнуллубат өҥөлөөх. Ол кэмҥэ сайдыыга сопхуос үбүттэн харчы угуллара.

Отделениелар арахсар кэмнэригэр Быракааҥҥа коллективнай хаһаайыстыба дириэктэринэн көспүтэ. Бэркэ диэн Быракаан дойдутун сөбүлээн, сүөһү-сылгы хаһаайыстыбатын тэринэн, ньиргиччи үлэлээн олорбуттара. Кэргэнэ Зинаида Степановна олохтоох оскуолаҕа технолог учууталынан үлэлээн, элбэх оҕону олоххо бэлэмнээбитэ. Олохтоохтору кытта эн-мин дэһэн нэһилиэк олоҕор көхтөөхтүк кыттан, эр дьоннору кытта булталан-алтаан, балыктаан иккис дойду оҥостон, 10-ча сыл олорбуттара. Оҕолор улаатан, кинилэри үөрэттэрээри, куорат таһыгар Тулагыга көспүттэрэ. Анатолий Николаевич салайааччы быһыытынан, «Өргүөт» сопхуос нэһилиэктэрин сайдыыларыгар бэйэтин сүппэт-оспот суолун-иитин хаалларбыта.

Христина Васильевна Былкова,
Өргүөт нэһилиэгин Ытык киһитэ

КИИН АППАРАТ БУХГАЛТЕРИЯТА

Мин, Абрахова Александра Гаврильевна, 1959 сыл бэс ыйын 16 күнүгэр Өргүөт нэһилиэгэр төрөөбүтүм. Ийэм Лепчикова Екатерина Степановна оскуолаҕа, интернакка техүлэһитинэн үлэлээбитэ. Аҕам Абрахов Гаврил Саввич – сэрии бэтэрээнэ,

үйэтигэр механиктаан, тырахтарыыстаан үлэ бөҕөтүн үлэлээн, пенсияҕа тахсыбыта. Коммунистическай үлэ ударнига, пятилетка бастыҥа буолааччы.

Бииргэ төрөөбүттэр аҕыспыт. Улахан убайбыт Лепчиков Илларион Михайлович «Үөдүгэй», «Өргүөт» сопхуостарга ветврahынан, кэлин килиэккэлээх кыыл иитээччинэн үлэлээн баран, билигин бочуоттаах сынньалаҥҥа олорор.

Мин үрдүбүнээҕи уол Абрахов Василий Гаврильевич кэргэнинээн Светлана Васильевналыын «Өргүөт» сопхуоска килиэккэлээх кыыл иитиитигэр өр кэмҥэ үлэлээбиттэрэ, үрдүк ситиһиини көрдөрбүттэрэ. Балтым Павлова Тамара Гаврильевна ветеринар үрдүк үөрэҕин бүтэрэн кэлээт, саҥа тэриллибит «Өргүөт» сопхуоска үлэтин саҕалаабыта, билигин да үлэлии сылдьар, Өргүөт-Быракаан нэһилиэктэрин көрөр-истэр ветврач. Быраатым Абрахов Степан Гаврильевич суоппар идэлээх, саҥа тэриллибит «Өргүөт» сопхуоска суоппарынан ситиһиилээхтик үлэлээбитэ. Биир кыыстаахпын, үрдүк үөрэхтээх информатик, күтүөт авиатехник, биир сиэн уоллаахпын, детсад иитиллэччитэ.

Оскуоланы бүтэрээт, икки сыл Өргүөт отделениетыгар ыанньыксытынан үлэлээн баран, Красноярскай кыраайга Ачинскай куоракка тыа хаһаайыстыбатын техникумугар икки сыллаах тыа хаһаайыстыбатын бухгалтерын үөрэҕин бүтэрэн кэлэн, үлэбин «Үөдүгэй» сопхуос Быракааннаағы отделениетыгар 1981 сылтан бухгалтердаан саҕалаабытым. Биир сыл отделениеҕа үлэлээн баран, «Үөдүгэй» сопхуос киинэммит бухгалтериятыгар бухгалтердыы олорон, сылгы итиитинэн дьарыктанар «Өргүөт» сопхуос саҥа тэриллибитигэр 1984 сыллаахха ыҥырыллан, төрөөбүт дойдубар Өргүөккэ сопхуоска бухгалтерынан үлэлии тахсыбытым. Бастаан тэриллэрбитигэр кылаабынай бухгалтерынан Чаприн Семен Семенович үлэлээбитэ, кини өр кэмҥэ бухгалтердаабыт буолан, киэҥ билиилээх, дьоҥҥо-сэргэҕэ убаастанар үлэһит этэ, кылаабынай бухгалтер солбуйааччытынан Алексеева Светлана Иннокентьевна, үөрэҕин саҥа бүтэрэн кэлэн, ананан үлэлээбитэ, кэлин, Семен Семенович оройуон киинигэр үлэлии барбытыгар, Светлана Иннокентьевна кылаабынай бухгалтердаабыта, бухгалтердар мин, Кононова Елизавета Ивановна, Семенов

Василий Егорович, Петрова Любовь Тарасовна Өргүөт отделениетыгар, Тобуйа отделениетыгар Шологонов Иван Иннокентьевич өр кэмҥэ үлэлээбит опыттаах бухгалтер этэ. Быракаан отделениетыгар Яковлева Розалия Васильевна, саҥа үөрэҕи бүтэрэн кэлбит оҕо, үлэлээбитэ, билигин улахан ыстаастаах, уопуттаах бухгалтер, Дьокуускай куоракка үлэлиир, олорор. Яковлева Галина Матвеевна, маҥнай сопхуоска оччолорго ыраах сытар учаастактарга рациянан эрэ сибээс баара, онно радиһынан киирэн үлэлээбитэ, онтон бухгалтер идэтигэр кэтэхтэн үөрэнэн бухгалтердаабыта. Кассирынан отделение саҕаттан Васильева Ирина Прокопьевна өр кэмҥэ үлэлээбитэ, тус олохпутугар сүбэһиппит-амаһыппыт буолааччы. Сэкэрэтээр-массыньыыска Петрова Маргарита Гаврильевна этэ, урут үлэлээбит уопуттаах буолан, түргэнэ-тарҕана, платежкалар-бытын начаас бэчээттии охсон биэрэрэ. Урут барыта илиинэн, мас суотунан үлэ этэ, онтон дьэ уокка холбонор калькуляторлар кэлэн барбыттара. Үлэлиир кэммитигэр сопхуос араас дьаһалларыгар көтүппэккэ барытыгар кыттааччыбыт, субуотунньуктарга тахсарбыт, күһүн хотон сыбаҕар, сүөһү өлөрүүтүгэр, саас мас бэлэмигэр ойуурга, сайын учаастакка уонна дьиэ таһыгар окко тахсарбыт. Күһүккэ оттуурбутугар киин аппарааттан Родионов Анатолий Николаевич – кылаабынай экономист, Прокопьев Кирилл Кириллович – кылаабынай инженер, Дмитриев Максим Матвеевич – босхоломмут комсомольскай сэкэрэтээр, Николаева Альбина Ивановна – сопхуос юриһа, үөрэҕин саҥа бүтэрэн кэлэн үлэтин Өргүөт сопхуостан саҕалаабыта, Егорова Мария Ивановна – ветфельдшер, бухгалтерияттан мин буолан үлэлээбиппит. Онтон «Алтан» учаастагар оттуурбутугар Цыпандин Николай Николаевич – биригэдьиир, Захарова Глафира Семеновна – ветфельдшер, бухгалтерияттан Кононова Елизавета Ивановна уонна мин буолан оттообуппут. Халлаан туран биэрэн, элбэх оту туруорбуппут, икки нэдиэлэ иһигэр, наһаа да үчүгэйдик үлэлээбиппит, билигин санаатахпына, астынабын, үчүгэй дьону кытта алтыһан, үлэлээн ааспыппыттан.

Нэһилиэк общественнай олоҕор активнайдык кыттарбыт, ол курдук концертарга, улуус ыһыаҕар киирэн кыттарбыт, таҥас тиктэн, бэлэмнэнэн куруук бириистээх миэстэҕэ тиксэрбит.

Бииргэ үлэлээн ааспыт дьоммуттан Любовь Тарасовнаны ахтыам этэ. Өр кэмҥэ бухгалтердаабыт буолан, биһиэхэ, эдэр дьоҥҥо, сүбэһиппит, наставникпыт буолааччы. Элбэх кэпсээннээх уонна дьиэтигэр ыҥыран бухгалтериялары чэйдэтээччи, аһа-үөлэ элбэҕэ, дэлби кэпсэтэн, күлэн-үөрэн тарҕаһааччыбыт. Кырдьҕастарын илдьэ олороччу – тоҕус уонун ааспыт эһээлээх уонна ийэлээх этэ, улахан иистэнньэҥ. Бэйэлэрэ улахан хаһаайыстыба этилэр, аҕалара Омукчанов Афанасий Кириллович сопхуос бастыҥ булчута, сылгыһыта буолааччы, оҕолоро оскуолаҕа үөрэнэр этилэр, онно биһиги эбии буолааччыбыт. Сопхуос тэриллэн, Өргүөппүт лаппа тупсубута, ынах сүөһүтэ, сылгыта элбээбитэ, сана техника бөҕө кэлбитэ, сыалай тутуу биригээдэтэ тэриллэн, саҥа хотон, саҥа гараж тутуллубуттара. Бөһүөлэккэ биир саҥа уулусса баар буолта, Молодежнай диэн, олохтоохтор саҥа дьиэлэри туттан кииртэлээбиттэрэ, эргэ кулуубу улаатыннаран, саҥа акылаакка түһэрэн, тутан, начаас үлэҕэ киллэрбиттэрэ. Онон сайдыы бөҕө буолта. Эдэр исписэлиис бөҕө үлэлии кэлбитэ, сопхуос саҥа хонтуора туттубута, ол иннигэр былыргы детсад дьиэтигэр маһынан оттуллар киппииччэ оһохтоох дьиэҕэ олорон үлэлээбиппит, эдэр исписэлиистэргэ анаан түөртүү кватиралаах саҥа уопсай дьиэлэр тутуллан үлэҕэ киирбиттэрэ.

1991 сылтан «Өргүөт» сопхуос ыһыллан, предприятие диэн буолбута, онно 1997 сылга дылы үлэлээн баран, Үөһээ Бүлүүгэ «Арнипа» диэн тыа хаһаайыстыбытын бородууксуйатын атыылыыр тэрилтэҕэ бухгалтердаабытым, онтон 1998 сылтан Быракаан сэбиэтигэр бухгалтердаабытым, онтон уурайан, 2001 сылтан Үөһээ Бүлүүтээҕи Үөрэх управлениетыгар хамнас ааҕааччынан үлэлии киирбитим. Онтон 2007 сылтан Үөһээ Бүлүүтээҕи 2 нүөмэрдээх оскуолаҕа пенсияҕа тахсыахпар диэри кылаабынай бухгалтерынан үтүө суобастаахтык үлэлээбитим.

Үлэм түмүгэ араас махтал суруктар, грамоталар уонна СӨ «Гражданскай килбиэн» бэлиэтэ буолаллар. 2020 сылтан пенсияҕа олоробун, үлэ бэтэрээнэбин.

Абрахова Александра Гаврильевна,
Дьокуускай к., 2024 сыл

ДОКУМУОННАРЫ КЫТТА ҮЛЭЛЭҺЭР ИСПИСЭЛИИС БЫҺЫЫТЫНАН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин үлэһит буоларбар «Өргүөт» сопхуоска үлэлээбит кэмнэрим элбэҕи көмөлөспүттэрэ.

1983 сыллаахха И.Н. Барахов аатынан орто оскуоланы бүтэрээт, оччотооҕу кэм политикатын быһыытынан бастаан производствоҕа, онтон үрдүк үөрэх диэн сүүрээҥҥэ киирэн, Үөдүгэй сопхуос Карл Маркс отделениетын «Чочу күөлэ» фермаҕа ыанньыксыттыы тахсыбытым уонна бу сылларга кэтэхтэн Челябинскайдааҕы юридическай техникум «социальнай хааччыйыы» идэтигэр үөрэнэн, юрист дипломун ылан, 1985 сыл от ыйын 9 күнүттэн «Өргүөт» сопхуоска каадырдарга инспиэктэр уонна юрист-претензионист быһыытынан үлэлээн саҕалаабытым. Сопхуос дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич миигин олус үчүгэйдик көрсүбүтэ, кини кабинетын таһыгар остуолга олордубуттара уонна сопхуос бирикээстэрин кинигэлэрин туттарбыттара, биирэ каадырдарга бирикээстэр, биирдэрэ производственнай бирикээстэр кинигэлэрэ этилэр. Уонна муннукка улахан тимир сиэйфэ турар этэ, ол күлүүһүн туттардылар, ол иһигэр үлэһиттэр трудовой киниискэлэрэ баар этилэр. Аны туран, бирикээс хайдах сурулларын билбэт эбиппин, бэйэм биир «Үлэ кодексын» илдьэ кэлбитим баар уонна техникумҥа үөрэммит кэниспиэгим баар. Арай дириэктэрим Валерий Евсеевич миигин ыҥыран ылан, «маннык бирикээстэ суруй» диэн тылынан эттэ, арай мин хайдах суруйарбын билбэт эбиппин, ыксаан ыллым, онтон черновик ылан баран, урукку суруллубут бирикээһинэн сирдэтэн, суруйдум, киэһэ хаалан, ыраастык улахан бирикээс кинигэтигэр көһөрдүм. Дьэ, үлэм уонна саҕаланна… Сити курдук, мин докумуоннары кытары үлэлиир испиэлиис быһыытынан үлэм саҕаламмыта. Сопхуос хонтуоратыгар партийнай комитет сэкэрэтээрэ Шестаков Максим Иванович, экономист Родионов Анатолий Николаевич, инженер Адамов Иннокентий Михайлович, сэкэрэтээр-масыньыыска Петрова Маргарита Гаврильевна, эдьиийим, Алексеев Маппый кыыһа Яковлева Галина Матвеевна, Петрова Любовь Тарасовна бухгалтердар, Алексеева Светлана Иннокентьевна – кылаабынай бухгалтер, Кононова Елизавета

Ивановна, Абрахова Александра Гавриљьевна – бухгалтердар, Васильева Ирина Прокопьевна – кассир, охотовед – Михайлов Иван Петрович, зоотехник Былкова Христина Васильевна, комсордар Дмитриев Максим Матвеевич, Анисимова Надежда Климовна буолан наһаа иллээхтик үлэлээбиппит. Киин аппараат үлэһиттэрэ бары үтүө санаалаах, киһиэхэ көмөлөһө эрэ сатыыр идэлээх этилэр. Ол кэмҥэ хонтуора кирпииччэ оһоҕунан оттуллар этэ, мин ол оһох таһыгар турар остуолга олорон үлэлээбитим, хата, сылаас буолааччы.

Мин бастакы үлэлии кэлбит сылбар эргэ кулуубу саҥардан тутуллубута, онно дэриэбинэ дьоно ханаппаакытыгар, сууйуутугар, кырааскатыгар көхтөөх баҕайытык үлэлээбиппитин өйдүүбүн. Уонна ол кулуупка араас тэрээһиннэр, концертар буолаллара, киинэ көрдөрөллөрө. Аны сайын өрөбүл күннэргэ субуотунньукка от мунньуутугар дэриэбинэ тэрилтэтэ бары үлэлиир этэ, мин күтүөтүм Захаров Бааска эдьиийэ Шура Захаровалыын (мин кинилэргэ олорор этим) от мунньуутугар бугуллааһыҥҥа сылдьааччыбын, Шура төһө да уҥуоҕунан кыра буоллар, улахан чиҥ баҕайы бугуллары туруорар этэ, аны үлэһитэ бөҕөтө, олох киһини олордооччута суох. Оччотооҕу кэм дьоно бары даҕаны иллээх-эйэлээх, үлэһит, көнөүтүө санаалаах дьон буолааччылар. Биир да киһи кыыһырса сылдьарын олох өй-дөөбөппүн. Сопхуос тэриллиитин бастакы сылларыгар оройуоҥҥа тыа хаһаайыстыбатын Управлениетыгар отчуот, сибидиэнньэ туттара киирэр этим, онно ордук саас, сайын ардах кэннэ суол алдьанан, улахан массыынанан, бэскэ «Өргүөт долгуннарыгар» нэксиэлээн өрө тахса-тахса түһэн, массыына бадараанҥа батыллан, суоппардар барахсаттар эрэй бөҕөтүн көрсөн, уһуннук айаннаан тиийэр буолааччыбыт, оттон билигин суол оҥоһуллан, чаастан эрэ ордугунан тиийэр буолбуттар, Өргүөккэ. Онон мин бу эдэр эрдэхпинэ үлэһит, көрсүө-сэмэй дьону кытары алтыһан элбэххэ үөрэммиппиттэн дьоллоохпун дии саныыбын.

Альбина Ивановна Николаева,
РФ биэнсийэннэн уонна олоххо-дьаһахха көмөнөн
Хааччыйыы Пуондатын СӨ Үөһээ Бүлүү улууһугар
Килийиэн сулууспатын салайааччыта
Кулун тутар, 2024 сыл. Үөһээ Бүлүү с.

ИЙЭБИТ БАРАХСАН

Биһиги ийэбит Маргарита Гаврильевна Петрова (Потапова) Үөһээ Бүлүү улууһун Үөдүгэй нэһилиэгин Чүүт учаастагар 1950 сыллаахха атырдьах ыйын 12 күнүгэр Батаакаптар дьиэ кэргэттэригэр биэс бииргэ төрөөбүттэртэн саамай кыра оҕонон күн сирин көрбүтэ. 1975 сыллаахха аҕабытын Юрий Трофимовиһы кытта ыал буолан, бастаан Үөһээ Бүлүүгэ олорбуттар. Икки сыл буолан баран Өргүөккэ көһөн кэлэн олохсуйаллар. Биһиги бииргэ төрөөбүттэр түөрпүт: убайдарым Трофим, Иван, мин уонна быраатым Андрей. Биһиги кыра эрдэхпитинэ ийэбит детсадка үлэлиир этэ, ол бириэмэҕэ 5-дневка буолааччы, онон дьоммутун өрөбүллэргэ эрэ көрөр буоламмыт, ийэбин наһаа сайыһарбын өйдүүбүн. Балыыһаҕа эмиэ үлэлии сылдьыбыта. Ыарыйдахпытына, илиитэ сымнаҕас буолан буолуо, укуол туруорарыгар хайабыт да куттаммат этибит. Аны сыл ахсын Саҥа Дьылга маскараат, ыһыахха сахалыы таҥас бэйэтэ тигэрэ, уопсайынан, иистэнньэҥ этэ. Спорт өттүгэр ордук теннис көрүҥүнэн сөбүлээн оонньооччу, ол да иһин буолуо, убайдарым теннисчиттэр. Эдэр сылдьан үҥкүүһүт эбит этэ.

Кэлин сопхуоска машинистканан, каадыр отделын инспекторынан үлэлээбитэ. Хонтуората олорор дьиэбититтэн суол нөҥүө баара, инньэ гынан куруук киирэ-тахса сылдьарбыт. Кэлин сопхуос хонтуората «Бүөр Күөлгэ», онтон билигин балыыһа буолан турар дьиэҕэ көспүтүн да кэннэ, ийэбитин элбэхтэ «батыспыппыт». Ийэм бэчээттиир массыынкаҕа профессиональнайдык бэчээттиирэ. Онтон аан бастаан компьютер кэлбитигэр үөрбүтэ аҕай. «Сыыһа бэчээттээтэххэ да, көннөрүөххэ сөп эбит» диэбитин өйдүүбүн.

Дьиэбит куруук минньигэс ас сыттаах, ып-ыраас, барыта уурбут-туппут курдук буолара. Ыалдьыт кэллэҕинэ, тутатына чээйин бэлэмнээбитинэн барара. Оҕуруот аһын араа аһын үүннэрээччи, сир аһыгар оҕолор ийэбитин кытта бары батыаҥкалаһарбыт. Ийэбит олус сымнаҕас майгылааҕа, биирдэ да улаханнык саҥарбытын өйдөөбөппүн, куруук үөрэ, мичээрдии сылдьааччы. Ис иһиттэн ыраас дууһалаах, көнө майгылаах, ааннаал курдук киһи этэ Ийэбит барахсан…

Кыыһа ***Евдокия Юрьевна Петрова****.*
«Өргүөт нэһилиэгэ» МТ бухгалтера, 2024 сыл, бэс ыйа

СЭКЭРЭТЭЭР МАРГАРИТА

Петрова Маргарита Гаврильевна сопхуос тэриллиэҕиттэн секретарь-машинисткынан үлэлээбитэ. Бэйэтэ намылхай, ыһа-тоҕо кэпсии сылдьыбат, ис иһиттэн сайдыылаах үлэһит этэ. Үлэтэ элбэҕэ, хастыы да экземпляры бэчээттииринэн эрэ бүппэт, көннөрөр, чуолкайдыыр. Хас исписэлиис буочарын ааҕыахха, быһаарыахха диэтэххэ, дьэ, туһугар эмиэ чаабый үлэ буоллаҕа. Киһи быһыытынан эйэҕэһэ. Олохтоох дьон буолан, кассир Ирина Прокопьевналыын саҥа кэлбит үлэһиттэргэ көмөлөһөллөрө, сүбэлииллэрэ. Туохтара итээбитин, сиппэтэҕин тэҥҥэ быһаарсаллара, көмөлөһөллөрө. Сайын өрөбүлгэ өрүүр диэн суох, «Бука бары окко» диэн буолар. Хаптаҕас буспут кэмигэр, өрөбүлгэ хаптаҕастыы баран, миэрэлэммиттээхпит.

Маргарита Гаврильевна үлэтэ сиппэтэҕинэ, хойукка дылы үлэлиирэ, дьиэтигэр бэчээттиирэ. Эрдэ олохтон баран, барыбытын олус да хомоппута, хаарыаннаах киһибитин бука бары улаханнык аһыйа хаалбыппыт.

Ахтыыны суруйда ***Былкова Х.В****.*
01.06.2024 сыл

ЭДЬИИЙИМ ТУҺУНАН ИС САНААТТАН…

Хас биирдии киһи, мин санаабар, ааспыт олоҕор санаатынан төннө турар буолуохтаах. Ити кэмҥэ ордук дьэҥкэтик өйдүүгүн, хайдах дьону кытары алтыспыккын, ким эн дьылҕаҕар суолу-иини хаалларбытын, олох аанын сэгэтэн, сыаналаммат сүбэлэри биэрбитин, хайа да кэмҥэ сууйуллубат сырдык, үтүө санаалары ииппитин. Оннук киһинэн миэхэ эдьиийим Петрова Маргарита Гаврильевна буолар. Маргарита Гаврильевна «Өргүөт» сопхуоска сэкэрэтээр-машинисткынан үтүө суобастаахтык, дьон убаастабылын ылан үлэлээбитэ. Үлэни өрө туппут, сопхуос эрэнэр киһитэ Маргарита Гаврильевна

араас суолталаах боппуруостары баһаарсара. Рита тустаах үлэтин таһынан, нэһилиэк общественнай олоҕор көхтөөх кыттыыны ылара, үҥкүүлүүрэ, ансаамбылга ыллыыра, Саҥа дьылга маскараакка мааска оҥостон кыттара.

Дьиэтигэр ыраас туттунуулаах, бэрээдэк бөҕө, хаһаайка киэнэ мааныта этэ. Эрэллээх, муударай кэргэн, нарын ийэ – бу барыта биһиги Ритабыт. Рита оҕолорун бэйэтин холобурунан үлэһит буоларга такайара. Ол курдук оҕолоро, сиэннэрэ олох үгэнигэр үлэлии-хамсыы сылдьаллар. Эдьиийим хаһан да быар куустан олорбута суоҕа, арыт ас-астыы, баайа, иистэнэ, үүнээйилэрин бэрийэ, сир аһын арааҕын эгэлгэтин астыы сылдьар буолара. Ол иһин кинилэр дьиэлэрэ мэлдьи уурбут-туппут курдук ис барааннаах, остуол толору минньигэс астаах, үүнээйитэ, сибэккитэ сиэдэрэй буолара. Эдьиийим Маргарита Гаврильевна ураты аламаҕай, эйэҕэс майгылаах, кимниин баҕарар уопсай тылы булар уратылааҕа, идэтин таптыыр, олохтон мэлдьи үчүгэйи эрэ булан көрөр үтүө өрүттээҕэ. Мэлдьи үөрэн мичээрдии сылдьар ийэ тэҥэ киһим мин сүрэхпэр өрүү баар. Кини үлэтин, олоҕун, баҕа санаатын дьиэ кэргэттэрэ, аймахтара, табаарыстара салгыыллар.

Балта ***Филиппова Василиса Васильевна***
2024 сыл, бэс ыйа. Өргүөт с.

КААДЫР ОТДЕЛЫН ИНСПЕКТОРЫНАН ҮЛЭБИН САҔАЛААБЫТЫМ

Биһиги көлүөнэ оҕолоро үлэни өрө тутан улааппыппыт. Начаалынай оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан, сайын аайы лабыкталыы барарбыт. Итиигэ-куйааска хаппыт лабыктаны илиинэн хомуйар сыралаах буолара. Биир сайын Сидоров Борис Прокопьевич салайааччынан үлэлээбитэ. Киэһэ аайы Жюль Верн романнарын сахалыы кэпсиирэ. Хас биирдии айымньы ис тутулун, дьоруойдар тас дьүһүннэрин, майгыларын үүт-үкчү кэпсиирин, кэлин улаатан, библиотекаттан кинигэ уларсан ааҕарбар, сөхпүтүм. Биир сайын Туттукурова Елена Матвеевналыын, кини кыыһа Аанчыктыын Сэйэкэҕэ ньирэй көрбүп-

пүт. Өлөөнө сүөһүлээх буолан, Тыалааныга оттообуппут, онно от мунньарга, бугуллуурга үөрэппитэ. Өлөөнө саха остуоруйаларын кэпсиирэ, былыргы ырыалары ыллыыра, тылын-өһүн баайа кулгаахпар билигин да иһиллэр курдук. 6-7 кылаастарга үөрэнэ сылдьан, «Уҥуох», «Харыйалаах» сайылыктарыгар үөрэххэ барар кыргыттары солбуйа хаалан, ыанньыксыттыырбыт. Сидорова Матрена Нестеровна, Андреева Мария Касьяновна кыргыттарын батыһыннара сылдьан, сайылыкка олороллоро. Биһигини электродойканан, илиинэн ынах ыырга үөрэтэллэрэ. Иллэҥ кэммитигэр ньирэйдэргэ сэбирдэх хомуйарбыт, сир астыырбыт, киэһэ киинэ көрө бөһүөлэккэ сүүрэрбит.

1984 с. «Өргүөт» сопхуос тэриллэригэр мин Кыһаныга «Сарыал» ферматыгар ыанньыксытынан үлэлии сылдьарым. Ферма старшайа Иванова Зинаида Игнатьевна, комсорг мин этибит. Саҥа оскуоланы бүтэрбит кыргыттар Баянаева Маша, Сидорова Уля, Тартакынова Варя, опыттаах үлэһиттэр Иванова Зинаида Игнатьевна, Иванова Дора Николаевна, Тюпина Татьяна Вячеславовна, Булуҥ кыыһа Боткинова Людмила буолан бэркэ тапсан үлэлээбиппит. Хотоммут киэҥ-куоҥ, саҥа буолан үлэлиигэ усулуобуйа үчүгэй этэ. Подсобка өттүгэр бэтэринээр хоһо, үүт туттарар сир, аһыыр, сынньанар хос уо.д.а баар этилэр. Сопхуос кылаабынай зоотехнига Былкова Христина Васильевна сарсыарда эрдэттэн үлэни хонтуруоллаан, сүбэлээн-амалаан барара. Зоотехниктар Абрахова Альбина Иннокентьевна, Иванова Маргарита Игнатьевна нэдиэлэнэн сүөһүгэ сиэтэр оппутун, комбикорманы, лииһинэн тоҥмут балыгы, минеральнай эбии аһылыктары түҥэтэллэрэ. Управляющай Прокопьев Василий Евсеевич олохтоох тыла-өһө, дьону кытта уопсай тылы хамаҕатык булара киһини бэйэтигэр тардара. Биригэдьиир Цыпандин Николай Николаевич күлэ-үөрэ сылдьар, сымнаҕас майгылаах этэ. Итии, минньигэс аһылыгынан Николаева Тамара Саввична, Васильева Ирина Прокопьевна хааччыйаллара. Бырааһынньыктарга сонун ас астаан күндүлүүллэрэ, бэйэбит мустан, күлэн-ооннъоон биэрэрбит. Тас үлэһиттэр сиэтэр оппутун түннүгүнэн киллэрэн биэрэллэрэ, эбии аһылыкка лабыкта, кормоцехтан кырбаммыт дулҕа бэйэбит куулунан соһон аҕаларбыт. Сорох лабыкта ардахха

баттатан, кыбыс-кытаанах, дөйө тоҥон хаалбыт буолааччы. Ону сүгэнэн, тимир лаппаакынан алдьатан киллэрэрбит. 20-чэ ынахха эбии аһылыкка ол лабыктаны, оту чохороон сүгэнэн кырбаан, комбикорм кутан бэлэмнээччибит. Ону кочегардар Николаев Александр Савельевич, Васильев Иван Иванович паарынан сылытан биэрэллэрэ. Комбикорманы хотон биир түгэҕэр түһэрбиттэрин, санныбытыгар сүгэн аҕалан, күкүрбүт кэннигэр сааһылаан уурааччыбыт. Биир күн өрөбүлэ суох үлэлиирбитин, буолуохтааҕын курдук ылынар этибит, үлэбитигэр үөрэ-көтө кэлэрбит, ырыа аргыстаах сылдьарбыт. Саас ынах төрүөҕүн кэмигэр, тэрилтэринэн кэлэн, түүҥҥү өттүгэр дьуһуурустабалаан, ынахтары төрөтөн, ньирэйдэри клеткаҕа укпут буолааччылар. Ол кэмҥэ, ынаҕы «раздойдаары» күҥҥэ 4-тэ ыаччыбыт, сарсыарда отой эрдэттэн кэлэр, киэһэ хойут барар буоларбыт. Күһүҥҥү кэмҥэ сыбах сыбааһыныгар сопхуос аппаратын, оскуола, детсад, балыыһа үлэһиттэрэ хотоммутун субуотунньукка мустан сыбыыллара. Мин биир бэйэм, дайааркалыы сылдьан, биир сыбаҕы сыбаабатаҕым, хата, кэлин сопхуос хонтуоратыгар үлэлии киирэн баран, саах сыбыырга үөрэммитим диэн, билигин испэр сонньуйа саныыбын. Сайын аайы сайылыкка ынахтары, ньирэйдэри үүрэн көһөн барар уһун кыһыны быһа хотоҥҥо миккиллибит дьоҥҥо бэйэтэ туспа үөрүү буолара. Муоҕан бэйэтэ айылҕата кэрэтэ, сөтүөлүүр сирэ, балыга-күстэҕэ киһини курдаттыы тардара. «Сарыал» ферма ыанньыксыттара, бары онно көһөн тиийээччибит. Бостууктарынан Баченков Афанасий Никитич, Павлов Альберт Николаевич үлэлээччилэр. Иванова Дора ийэтинээн Иванова Мария Даниловналыын, оҕолорунаан уонна Иванова З.И. буолан кыра эргэ дьиэҕэ олороччулар. Биһиги – ыанньыксыттар уонна ньирэй көрөөччү Николаева Мария Евсеевна кэргэнинээн – Сафонов Виктор Яковлевичтыын, оҕолорунаан улахан дьиэҕэ сайылааччыбыт. Кумаартан күрэнэн, түптэ уматан баран, тимир ороҥҥо сиидэс балаакка иһигэр утуйааччыбыт. Кыһыл муннукка былакааттар, көрдөрүүлэр ыйанан тураллара. Мария Евсеевна, киҥинэйэн ыллыы-ыллыы, дьиэни-уоту, иһити-хомуоһу түргэн-түргэнник туттан, дьаһайбыта эрэ баар буолааччы. Нэдиэлэ аайы сопхуостан, отделениеттан исписэлиистэр кэлэн, былаан туолуутун билиһиннэрэллэр

этэ. Былааны толороору, сайын сарсыарда эрдэттэн ынахтары 3-тэ ыырбыт, эбии аһылык оҥорон аһатарбыт. Үүт тутааччынан Мария Даниловна, мотуор эһээччинэн Семенов Дмитрий Дмитриевич үтүө суобастаахтык үлэлээччилэр. Бары биир киһи курдук түмсүүлээхтик үлэлиирбит. Биир сайын кураанаан, от кыайан үүммэтэ диэн, дулҕа быһан, ону от курдук кэбиһэн, күрүөлээн сайылаабыппыт. Иллэҥ кэммитигэр сир астыырбыт, сөтүөлүүрбүт, үрэххэ таҥас сууйан, баҕа батаһын угун үрдүгэр тэлгэтэн куурдааччыбыт.

Үлэ киһитэ оччолорго сыаналанар этэ. Маҕаһыыҥҥа табаар, сээкэй кэллэҕинэ – бастакы уочарат ыанньыксыттар, ферма үлэһиттэрэ атыылаһаллар этэ. Сайылыкка илдьэн, эмиэ атыы-кутуу бөҕө буолара. Кыһыл муннукка бээтинсэ аайы мунньах, сопхуос хонтуоратыттан дириэктэртэн саҕалаан исписэлиистэр, управляющай, биригэдьиирдэр, сэбиэт бэрэссэдээтэлэ бары баар буолааччылар. Кыһыннары-сайыннары былаан толорбут үлэһиттэргэ 5-3 солк. бириэмийэ, бараабынньык аайы грамота, бэлэх туттараллара. Манхардырова Розалия Ивановна, Андреева Мария Касьяновна, Сидорова Матрена Нестеровна, Иванова Зинаида Игнатьевна, Иванова Дора Николаевна – бастыҥ үлэлээх наставник-ыанньыксыттар этилэр. Кинилэртэн такайыллан, Андреева Венера Иннокентьевна, Сидорова Ольга Васильевна уонна мин, үлэҕэ үрдүк көрдөрүүбүт иһин, Комсомол КК бэлиэлэринэн наҕараадаламмыппыт.

1986 с. үөрэххэ киирбиппэр, оччолорго «Өргүөт» сопхуос дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич 70 солк. истипиэндьийэ анаабыта уонна үөрэххэ барар бырайыаспын төлөттөрбүтэ. Кырдьаҕас ийэлээх киһиэхэ ол улахан көмө этэ, сөбүлүүр идэбэр үөрэнэн, юрист идэтин баһылаан, үлэһит буоларбар ол улахан олук буолбута. Онон икки сылынан үөрэхпин бүтэрэн баран, «Өргүөт» сопхуоска каадыр отделын иниспиэктэринэн үлэбин саҕалаабытым. Мин үлэлиир кэммэр сопхуос дириэктэрдэрэ Иванов В.Е., Николаев И.Т., партком сэкэрэтээрэ Шестаков Максим Иванович, комском сэкэрэтээрэ Дмитриев Максим Максимович, профсоюз бэрэссэдээтэлэ Спиридонов Софрон Васильевич, кылаабынай экономист Родионов Анатолий Николаевич, кылаабынай зоотехник Егор Егорович,

зоотехниктар Алексеев Иван Николаевич, Григорьева Татьяна Егоровна, кылаабынай ветврач Андреев Андрей Константинович, ветврач Кардашевская Зоя Васильевна, биригэдьиир Скрябин Николай Николаевич, кылаабынай инженер Ильин Сергей Григорьевич, кылаабынай бухгалтер Чаприн Семен Семенович, солбуйааччыта Абрахова Александра Гаврильевна, бухгалтердар Петрова Любовь Тарасовна, Кононова Елизавета Ивановна, Сидорова Ольга, Захарова Тамара Спиридоновна, сэкэрэтээр-массыньыыска Петрова Маргарита Гаврильевна, прораб Ипполитов Сергей Серафимович, мелиоратор Иванов Николай Иванович, охотовед Иванов Дмитрий Дмитриевич, радист-кассир Васильева Ирина Прокопьевна үлэлии сылдьаллар этэ. Үлэлиир коллективпыт иһигэр олус доҕордуу сыһыан олохсуйбута. Аҕа саастаах коллегаларбыт куруук сүбэлии-амалыы сылдьаллар этэ, бырааһынньыктары биргэ түмсэн көрсөрбүт. Сопхуос дириэктэрэ Иван Тихонович понедельник аайы планеркаҕа түмэрэ, испсэлиистэри отчуоттатара, сороҕор оскуола оҕолорун курдук мөҥөттүүрэ.

Ол кэмнэргэ Өргүөт нэһилиэгэр спортивнай саалалаах сопхуос хонтуоратын дьиэтэ, испсэлиистэр 2 уопсай дьиэлэрэ, 2 аныгылыы тииптээх арболит дьиэлэр, баанньык, Кыһаныга сүөһү үлэһиттэрин дьиэтэ, гараж, пилорама тутуллан үлэҕэ киирбиттэрэ. Пилорама үлэлиэҕиттэн, дэриэбинэҕэ элбэх саҥа дьиэлэр дьэндэйбиттэрэ. Мелиоратор Иванов Николай Иванович салалтатынан ЛМЭ үлэлээбитэ. Сири ньүөлсүтүүгэ дэлби тэптэриилэр, элбэх сыллаах от сиэмэтин ыһыы, хоруу хаһыыта Өргүөт сиригэр аан бастаан былааннаахтык ыытыллыбыта. Тыытыххайга, Дуһулҕаҕа, Бөрө Бастаахха, Хатыҥ үрэҕэр, Дьахтар Маарыгар уо.д.а. сирдэргэ 900-кэ гектар ходуһа сирэ оҥоһуллубута. Уордьаннаах тырахтарыыс Анисимов Николай Михайлович салайааччылаах Бачeнков Виктор Сергеевич, Омукчанов Владимир Петрович, Степанов Семен Петрович биригээдэлэрэ Өргүөт - Бэс суолун, сайылыктарга тиийэр суоллары оҥорбуттара. Сыыдам сырыылаах суоппардар Захаров Николай Лазаревич, Федоров Никита Андреевич, Захаров Клавдий Семенович, Захаров Капитон Капитонович, Иванов Петр Афанасьевич, Ботаков Кирилл Кириллович, Семенов Анатолий Никитич, Николаев Анатолий Иванович о.д.а. Большой

Невертэн таһаҕас тиэйэн аҕалаллара, Туобуйаҕа, Быракааҥҥа илдьэллэрэ. Киниләри кытта радист Ирина Прокопьевна куруук рациянан сибээстэһэ сылдьара.

Быракаан отделениетын управляющайа Саввинов Илья Иванович туруорсан, Быракааҥҥа аэропорт площадката, сайылыктарга тиийэр кутуу суоллар, уопсай дьиэлэр, кулууп тутуллубуттара. Биригэдьиирдэринэн Яковлев Савва Игнатьевич, Дмитриев Юрий Алексеевич, Николаев Никифор Васильевич, Протодьяконов Петр Иванович, механигынан Ымычанов Владимир Егорович бэриниилээхтик үлэлээбиттэрэ. Бухгалтердарынан Иванова Людмила Васильевна, Ымычанова Татьяна Тарасовна үлэлээбиттэрэ. 1988 с. Быракаан отделениетын бухгалтерынан саҥа Благовещенскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын техникумун бүтэрбит Яковлева Розалия Васильевна анаммыта. Кини «Быракаан» КП ыһыллыар диэри үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Быракаан нэһилиэгэ туспа арахсан, нэһилиэк буолбутугар дьаһалта кылаабынай бухгалтерынан уһуннук үлэлээбитэ. Ити курдук, «Өргүөт» сопхуос тигинэччи үлэлии олорбута. Ким үчүгэйдик үлэлиир, элбэх хамнаһы аахсара, фонданан бириэмийэлэнэрэ. Сопхуоска үлэлиир кэммэр дьоһуннаах үлэһит дьоннору кытта алтыһан, элбэххэ үөрэммитим, олохпор сөптөөх суолу талбытым дии саныыбын.

Васильева Марина Ивановна
СӨ муниципальнай сулууспатын бэтэрээнэ,
Быракаан нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо

БУХГАЛТЕРЫНАН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Кононова Елизавета Ивановна, Өргүөт нэһилиэгэр 1962 сыллаахха кулун тутар 23 күнүгэр төрөөбүтүм. Ийэм Алексеева Довна Степановна 1923 сыллаахха төрөөбүт, Өргүөттэн ыраах турар «Алтан» диэн учаастакка олорбута. Кини үйэтин тухары холкуоска, сопхуоска бастаан дайаарканан үлэлээбитэ, онтон субай сүөһү көрбүтэ. «Алтан» ыраах турар буолан, уот суоҕа, чүмэчинэн олорбуттара. Ийэм соҕотоҕун 50-60 субай сүөһүнү көрөрө, барыта илии үлэтэ этэ. Үлэһит-

тэр бэйэлэр нохуому оҕуһунан тиэйэн таһааараллара, отторунмастарын бэйэлэрэ бэлэмниилләрэ. Бэриниилээх үлэтин иһин элбэх грамотанан, махтал суругунан уонна мэтээллэринэн наҕараадаламмыта, ол курдук 1972 сыллаахха Москва куоракка ВДНХ-ҕа путевканан бара сылдьыбыта. Өр кэмҥэ субай сүөһүгэ үлэлии сылдьан 1985 сыллаахха күн сириттэн барбыта.

Мин бэйэм икки оҕолоохпун: кыыһым ХИФУ-га омук тылын филологиятын бүтэрэн билигин педагогунан үлэлиир. Күтүөтүм эмиэ үрдүк үөрэхтээх МВД-га ДПС ГИБДД үлэлиир. Биир сиэн уоллаахпын, Дьокуускай куоракка ЦГО гимназиятын 1 кылаас үөрэнээччитэ. Бэйэм 1979 сыллаахха оскуоланы бүтэрбитим уонна үс сыл Алтаҥҥа фермаҕа субай сүөһү көрбүтүм. Ол кэннэ Иваново куоракка бухгалтер идэтигэр үөрэнэ барбытым уонна 1984 сыллаахха «Өргүөт» сопхуос саҥа тэриллибитигэр төрөөбүт дойдубар бухгалтерынан үлэлии кэлбитим. Бастаан тэриллэрбитигэр кылаабынай бухгалтер Чаприн Семен Семенович этэ, онтон кини солбуйааччытынан Алексеева Светлана Иннокентьевна этэ. Мин коллегаларым Абрахова Александра Гаврильевна, Петрова Любовь Тарасовна, Захарова Тамара Спиридоновна этилэр уонна кассирынан Васильева Ирина Прокопьевна өр кэмҥэ үлэлээбитэ. Быракаан отделениетыгар Силигиянова Татьяна Тарасовна, Туобуйаҕа Шологонов Иван Иннокентьевич бухгалтердаабыттара.

Үлэлиир кэммитигэр нэһилиэк араас тэрээһиннэригэр бары көтүппэккэ көхтөөхтүк кыттар этибит. Сопхуос тэриллибитигэр Өргүөппүт биллэ тупсубута, сайдыбыта, элбэх эдэр исписэлиис үлэлии кэлбитэ, араас туту үлэтэ барбыта, саҥа хонтуора, уопсай дьиэлэр баар буолбуттара. 1991 сылтан «Өргүөт» сопхуос тохтоон, предприятие диэн буолбута, ол бириэмэҕэ мин ыал буолан, оҕолонон, үлэлээн уурайбытым. Кэлин Өргүөккэ Петров Трофим Устинович аатынан орто оскуола интернатыгар үлэлээбитим, билигин пенсияҕа олоробун.

Бииргэ үлэлээн ааспыт дьоммун куруутун күндүтүк ахта саныыбын, наар иллээх-эйэлээх буолааччыбыт, элбэх умнуллубат түгэннэри бииргэ ааспыппытыгар махтанабын.

Кононова Елизавета Ивановна
Киин аппарат бухгалтерынан үлэлээбит

ИВАНОВ НИКОЛАЙ ИВАНОВИЧ
(1958-2011)

Аармыйаттан кэлэн баран Орехово-Зуево куоракка Ореховскай индустриальнай техникумҥа 1983 сылтан үс сыл кэриҥэ гидротехник үөрэҕэр үөрэммитэ. Николай иннигэр 1984-85 сылларга Яковлева Ольга Романовна мелиораторынан үлэлээбитэ. 1985-86 сылларга Николай үөрэҕин бүтэрэн кэлэн баран, дойдутугар Өргүөккэ «Өргүөт совхозка» идэтинэн лугомелиоратор быһыытынан үлэтин саҕалаабыта.

1984 сылтан саҕалаан элбэх сыллаах от сиэмэтин ыһар баанынаны оҥорууга анаан, лугомелиоративнай этэрээт тэриллэн үлэлээбитэ. Этэрээт састаабыгар киирэн үлэлээбиттэрэ: Захаров Клавдий Семенович, Николаев Анатолий Иванович, Егоров Виктор Иванович, Петров Юрий Трофимович уонна луговод – агроном Иванов Николай Иванович. Кинилэр үлэлэринэн маннык сирдэр оҥоһуллубуттара:

Тыытыххай – 70 га, Дуһулҕа – 30 га, Амарамар – 70 га, Бөрө бастаах – 90 га, Дьахтар маара – 100 га, просека таһа – 40 га, Даркы күөлэ – 30 га, Чүүт – 30 га, Үнньээн үрэҕэ – 70 га, Суорданнаах – 40 га, Хатыҥ үрэх – 310 га. Барыта 890 га сир. «Мелиоводстрой» тэрилтэ күүһүнэн Күһүт, Эркэчээн, Чабыҥда, Уолба уулара түһэриллибитэ. Бастайааннай оттуур звенолар уонна ЛМО күүстэринэн оҥоһуулаах ходуһалар уонна баанаһыналар бүтэйдэммиттэрэ.

Николай үлэлиир кэмигэр «20 былас», «Дьахтар маара», «40-наах», «Дириҥ уулаах» диэн сирдэринэн уу түһэриитин үлэлэрэ барбыттара. «Дьахтар маарыгар» капитальнай күрүөлээһин үлэтэ барбыта.

1990 сыллаахха «Өргүөт» совхозка звероводунан анаммыта. Кэлин ОДьКХ-ҕа уонна олохтоох дьаһалтаҕа баһылык солбуйааччытынан, онтон землеустроителинэн үлэлээбитэ.

2011 сыллаахха олохтон туораабыта.

Кэргэнэ
Иванова Марианна Николаевна
Бүлүү к., 2024 сыл, бэс ыйа

ЦЫПАНДИН НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВИЧ
(1952-2010)

Хотун Төҥүлүү арҕаа өттүгэр Эбэ түгэҕинэн, Кубалааҕынан Цыпандиннар аймах олохсуйан олорбуттар. Бу аймах, былыргы үһүйээнинэн, биир Иван Цыпандин диэн киһиттэн төрүттээхтэр эбит. Олус сымнаҕас, эйэҕэс, сэмэй майгылаах, үлэһит дьоннор эбиттэр. Олортон биирдэстэрэ Николай Даниловичтан кэргэним, оҕолорум аҕалара төрүүр. Ийэлэрэ Александра Михайловна Аргунова эмиэ олус сымнаҕас үтүө майгылаах. Бииргэ төрөөбүттэр алталар: 4 кыыс, икки уол. Николай бүтэһик иннинээҕи уол, кини кэнниттэн балтылаах. Бары үөрэхтээх, үлэһит дьон. Кыра уол буолан, кыргыттар ортолоругар атаахтык иитиллибит. Оскуолаҕа үөрэнэр эрдэҕиттэн көхтөөх майгылаах, тэрийээччи, көҕүлээччи, баһаатай уҥа илиитэ, көмөлөһөөччүтэ эбитэ үһү. Оскуоланы бүтэрэн баран, милиция үөрэҕэр барыан баҕарбытын, хараҕа мөлтөх буолан, ылбатахтар. Тыа хаһаайыстыбатын техникумун агроном идэтин бүтэрбитэ. Биһиги аҕабыт салайар үлэҕэ дьоҕурдаах, кэпсэтиилээх, тэрээһиннээх, активнай позициялаах киһи этэ.

Биһиги 1974 сыллаахха ыал буолан, мин дойдубар Үөһээ-Бүлүүгэ көһөн кэлбиппит. Обкомолтан ыытаннар, Магаданҥа баран, комсомольскай үлэһиттэри бэлэмниир кууруска үөрэммитэ. Үлэтин Дүллүкү совхозка босхоломмут комсомол сэкэрэтээринэн саҕалаабыта. 1 сыл үлэлээн баран, мин төрөөбүт дойдубар Өргүөккэ көспүппүт. Өргүөккэ кэлэн Үөдүгэй, Өргүөт сопхуостарга управляющайынан, хаһаайыстыбаннай чаас салайааччытынан, хааччыйааччынан үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Куруук айаҥҥа сылдьара, дьиэтигэр хонор хоноһо курдуга.

«Өргүөт» совхоз сайдарыгар бэйэтин кылаатын киллэрсибит киһи этэ, хотунан-соҕуруунан баран-кэлэн, киирэн-тахсан, совхоз наадатын хааччыйара. Ыһыахтарга ат баайыытыгар сылдьара. Кэлин совхоз ыһыллан, Удачнайга вахтаҕа, аҕыйах кэмҥэ балыыһа котельнайыгар үлэлээбитэ.

Эмискэ ыалдьан ахсынньы ый 15 күнүгэр 2010 сыллаахха күн сириттэн күрэммитэ. Төрөөбүт дойдутугар Таракка көмүллүбүтэ.

2 уол, 1 кыыс оҕолордоох, сиэннэрдээх, хос сиэннээх. Эһэлэрин туолбатах баҕа санаатын толорон, биир кыыс сиэнэ полиция үөрэҕин бүтэрдэ, биир кыыс сиэнэ юрист үөрэхтээх, Санкт Петербург куоракка үлэлиир, олорор. Тапталлаах кэргэним, аҕабыт, эһэбит сырдык аатын үйэтитэн, оҕолоро, сиэннэрэ, хос сиэнэ кини олоҕун салҕыыллар.

*Кэргэнэ **Мария Дмитриевна Цыпандина**,*
СӨ доруобуйатын харыстабылын бочуоттаах үлэһитэ,
СӨ доруобуйа харыстабылын туйгуна
31.05.2024 сыл, Дьокуускай к.

ӨРГҮӨТТЭРИ УЛАХАН МАХТАЛЫНАН АХТАБЫТ

Биһиги саҕана үрдүк үөрэххэ туттарсан киирэрбитигэр үксүн «Оскуола-производство-ВУЗ» диэн үгэһинэн дойдубутугар үлэнэн иэспитин толорон баран аахарбыт. Ол сиэринэн оччолорго оскуола кэнниттэн оҕолор булгуччу икки-үс сыл үлэлээн, сопхуостан направлениелаах, үлэ диэн тугун-хайдаҕын билэн, кыра да буоллар олоххо уопуттаах, үөрэххэ киирэрбит.

Мин оскуола кэнниттэн Ст. Васильев аатынан сопхуоска үлэлээн, армияҕа икки сыл сулууспалаан бараммын, 1982 сыллаахха Дьокуускайдааҕы государственнай университет тыа хаһаайыстыбатын факультетын ветеринария отделениетыгар үөрэнэ киирбитим. Үөрэхпин Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтун выпускнигынан 1987 сыллаахха бүтэрбитим.

Студеннаабыт эрэ барыта билэр – саамай кэтэһиилээх уонна долгутуулаах үөрэх кэминэн 5 куурус буоларын. Дипломмутун хаһан туттарыахпытын долгуйа күүтэрбит, ханна анаан ыытыахтарын *(ол саҕана үөрэҕин бүтэрбит выпускнигы идэтинэн ханна исписэлиис наада буоларынан ыыталлара)* таайа сатыырбыт. Ол сиэринэн биһиги эмиэ ханна баран үлэлиэхпитин туһунан толкуйга сылдьыбыппыт. Оннук сылдьаммыт уолаттар сүбэлэстибит, биир санаа үөскээн тахсыбыта: арай выпуһунан түмсэммит, хамаанда тэринэммит, бука бары Сахабыт сирин биир сопхуоһугар тиийэн үлэлээтэхпитинэ диэн. Бу санааны бары даҕаны сэҥээрбиппит, онон институт са-

лалтатын кытта сүбэлэһэн бараммыт факультеппыт иһигэр бачыым бырахпыппыт. Биһиги этиибитин хас группа аайы комсомольскай мунньахтарга дьүүллэһии буолбута. Ити сыл үөрэҕи 4 группа – икки «Ветеринария», икки «Зоотехния» бүтэрбиппит.

Бу хамсааһын тэрээһинэ 1986 сыл саҥа дьыл иннигэр саҕаламмыта. Биһиги быһаарыныыбыт туһунан сурах, биллэн турар, факультет үрдүнэн тилийэ көппүтэ. Ол саҕана комсомольскай-партийнай үлэни оройуттан туппут, киириилээхтахсыылаах, студеннар этиилэрин куруутун тулуйан истэр, сөптөөх диэтэҕинэ өйүүр, биһиги куруук убаастыыр преподавательбытыгар, факультет парткомугар Александра Иннокентьевна Павловаҕа бастаан тиийэн кэпсээбиппит. Александра Иннокентьевна барыбытын хомуйан, хаста да мунньахтаан баран ол кэмнээҕи деканы Рафис Гафдулович Иксановы сөбүлэһиннэрэн, тылыгар киллэрбитэ. Салгыы биһиги этиибитин өйөөн, САССР ЫБСЛКС (Ыччат Бүтүн Союзтааҕы Ленинскэй Комсомольскай Союһа) Уобаластааҕы комитетыттан (Никифоров Валентин Иванович) уонна САССР Компартия уобаластааҕы комитетыттан (тыа хаһаайыстыбатын отдела Николаев Михаил Ефимович, Пахомов Иннокентий Осипович) көҥүл ылбыппыт уонна биир хамаанданан Үөһээ Бүлүү оройуонугар «Өргүөт» сопхуоска алта буоламмыт үлэҕэ анаммыппыт.

Биһиги хамаандабыт иһигэр киирбит эдэр исписэлиистэринэн буолбуппут:

- Андреев Андрей Костантинович – ветеринарнай врач,
- Федоров Егор Егорович – зоотехник,
- Кардашевская Зоя Виссарионовна – ветеринарнай врач,
- Скрябин Николай Николаевич – зоотехник,
- Егоров Алексей Николаевич – ветеринарнай врач,
- Гаврильев Иван Алексеевич – зоотехник.

Эһиилигэр биһиги кэккэбитин Григорьева Татьяна Егоровна – зоотехник хаҥаппыта.

«Өргүөт» сопхуос 1984 сыллаахха «Үөдүгэй» сопхуостан туспа араарыллан, үс отделениелаах тэриллибитэ. Өргүөт нэһилиэгэ оройуон киниттэн 60 км тэйиччи сытар. Оттон отделениелара Быракаан – 85 км, Туобуйа – 250 км ыраах сыталлар, сопхуос киин аппарата Тойоку (Өргүөт) бөһүөлэгэр баара.

Урукку сэбиэскэй былаас кэминээҕи салайар систиэмэ күүһүн, тэриллиилээҕин, дьаһала түргэнин кэлин санаан саллаҕын. Ол курдук, биһиги хамаандаттан киммит даҕаны Үөһээ Бүлүүгэ сылдьыбатах эбиппит. Онон «Өргүөт» сопхуос, биитэр Тойоку бөһүөлэгэ ханан баарын хайабыт даҕаны билбэт этибит. Тиийиэхтээх сирбитин арай каартаҕа эрэ көрөрбүт.

Ол да иһин буолуо, ССКП уобаластааҕы комитетыгар хаста да биһигини ыҥыраннар, мунньахтаан баран, Саҥа дьыл иннинэ биир хонукка Үөһээ Бүлүүнү билиһиннэрэр сыаллаах сөмөлүөтүнэн командировкаҕа ыыппыттара.

Ахсынньы ый ортото, кыра туманнаах да буоллар, сөмөлүөппүт аэропортка түспүтэ. Сөмөлүөттэн тахсыы буолла. Арай траптан түһэн истэхпитинэ, биһигини чуо тутан ыллылар уонна тута УАЗ массыынаҕа олортулар. Сөмөлүөт тыраабыттан массыынаҕа олорсубут чиэскэ үйэбитигэр хаһан да түбэспэтэх дьон соһуйан хааллыбыт уонна туох да саҥата-иҥэтэ суох, оннооҕор дьээбэлэспэккэбит даҕаны, киирэн, олорсон айаннаатыбыт.

Биһигини райком бастакы сэкэрэтээрэ Лукин Михаил Егорович кэбиниэтыгэр киллэрэн билистэ, оройуон уонна «Өргүөт» сопхуос туһунан кэпсээбитэ. Ол мунньахха РАПО салайааччыта Филиппов Егор Иванович уонна каадыр отдела Павлов Михаил Григорьевич («Киэҥ ыстаан» диэн аатынан дьонугар биллэр ытык киһи) бааллара. Биһиги дьолбутугар, тиийиэхпит эрэ иннинэ оройуон тыатын хаһаайыстыбатын салайааччыларын улахан мунньаҕа буолбут этэ. Онон сопхуостар салайааччылара оройуон киинигэр баар эбиттэр. Лукин М.Е. биһигини ыҥыран ылла уонна «Үлэлии тиийэр сопхуоскут дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич, партком сэкэрэтээрэ Максим Иванович Шестаков уонна Өргүөт отделениетын управляющайа Василий Евсеевич Прокопьев ол бараары тураллар» диэн ыраахтан көрдөрбүтэ. Ити курдук, бииргэ үлэлиэхтээх салайааччыларбытын кытта бастакы билсиһиибит райком дьиэтин иккис этээһиттэн саҕаламмыта.

Саас ааста, сайын кэллэ – үөрэхпитин бүтэрдибит. Үлэлиир сирбитигэр направление ылан дойдубутугар тарҕаһыахпыт иннинэ хаста да сүбэлэстибит, Үөһээ Бүлүүгэ от ыйын 27-28 күннэригэр бииргэ тиийэммит көрсүһүөх буоллубут. Атыр-

дьах ыйын бастакы күнүгэр үлэбитигэр тахсыахтаахпыт. Иннибитигэр туох кэтэһэрин ким да билбэт. Ол гынан баран хамаанданан барар буоламмыт, эрэх-турах санаалаахпыт, бэйэбитигэр эрэллээхпит. Ити курдук сүбэлэһэммит, бары дойдулаатыбыт.

Сүбэлэспиппит курдук, от ыйын 26 күнүгэр мин Ньурбаттан трамвайынан Бүлүү өрүс устун Үөһээ Бүлүүгэ эбиэт кэнниттэн тиийдим. РАПО-ҕа сырыттым, каадыр отделыттан биэс киһиэхэ гостиницаҕа бронь ыллым уонна дьоммун кэтэстим. Ол саҕана суотабай түлүпүөн эҥин суох, биир бэйэм бүтэй кэтэһэбин эрэ. Хайдах эрэ долгуйабын – кэлэллэр дуу, суох дуу диэн.

Сарсыныгар, хата, РАПО массыына биэрэн өрүскэ Ньурбаттан кэлэр трамвайы көрсө киирдим. Дьон бөҕө трамвайтан тахсар. Онтон эмискэ Иван Гаврильев мөссүөнүн көрөн наһаа үөрдүм – соҕотох буолбатах эбиппин дии сананным. Сарсыныгар эбиэт кэнниттэн анны Дьокуускайтан кэлэ рсөмөлүөтү авиапортка киирэн көрүстүбүт, санаабытыгар, Гошалаах Зояны кэтэһэбит. Арай хайалара да кэлбэтэ. Онтон киэһээ Бүлүүттэн кэлэр трамвайы көрсө киирдибит. Соһуйуохпут иһин, Николай Николаевич уонна Алексей Николаевич бииргэ кэллилэр, онон үөрүү-көтүү бөҕө буоллубут. Онтон от ыйын 29 күнүгэр Дьокуускайтан кэлэр сөмөлүөтү эмиэ көрсө киирдибит. Уолаттар бука бары трапка тиийэн турабыт. Дьон барыта түстэ, биһиги дьоммут эмиэ суохтар! Кэмниэ-кэнэҕэс арай саамай тиһэххэ сөмөлүөт ааныттан бастаан улахан баҕайы хара өҥнөөх бэйэ тигиитэ мөһөөччүк күөнтээн таҕыста. Онтон ол куул кэнниттэн Егор Егоровичпыт сирэйэ көһүннэ. Киһибит түһэн кэллэ уонна биһигини көрөн соһуйда ахан. «Тугуҥ куулай?» диэн ыйыттыбыт. Хата уолбут, эр бэрдэ, мөһөөччүгэр спальнай мешоктан саҕалаан кыһыҥҥы таҥаһын барытын симэн аҕалбытын туһунан эттэ! Онтон сөмөлүөккэ иккистээн төннөн, аны чохуоллаах саатын таһаарда. Биһиги бары, соһуйан, айахпытын эрэ атан кэбистибит – Гоша ол курдук олохтоохтук дьаһанан кэлбит этэ. Сарсыныгар биһиги хамаандабыт соҕотох кыыһын Зоя Виссарионовнаны эмиэ сөмөлүөт тыраабыгар бары тиийэн көрүстүбүт. Кыыспыт, тыраабынан түһэн иһэн, долгуйбутун биллэрбэт буола сатыыр да, үөрбүтэ хараҕар көстөр этэ. Онон бары мустаммыт, санаабыт бөҕөр-

гөөн, айар-тутар санаалаах үөрэ-көтө гостиницабыт диэки айаннаабыппыт.

1987 сыл от ыйын 31 күнүгэр Үөһээ Бүлүү аэропордугар тиийдибит. Күүтүүлээх «Өргүөт» сопхуос киинигэр Тойокуга көтөөрү Ан-2 сөмөлүөккэ киирдибит – дьон толору да, кими да билбэппит. Биһигини дьиктиргии көрөллөр. Биһигини арыаллаан РАПО каадырга отделын начаалынньыга Павлов Михаил Григорьевич барсыбыта.

Өр-өтөр буолбатыбыт, тиийдибит. Дэриэбинэ үрдүнэн көтөн иһэн үөһэттэн көрдөхпүтүнэ, улахан Эбэ тула олорор дэриэбинэ эбит. Нэһилиэк үгүс өттө күөл хоту өттүгэр олохсуйбут, илин диэки Нээлбиктэ диэн ааттаах сиргэ оскуола, детсад уонна уонтан тахса ыал олорор, соҕуруу өттүгэр сөмөлүөт түһэр сирэ. Дэриэбинэҕэ биир тыһыынчаттан тахса курдук дьон олохтоох. Хоп курдук дьаһанан олорор нэһилиэк орто оскуолалаах, детсадтаах, балыыһалаах, кулууптаах, маҕаһыыннаах, пекарнялаах, почталаах, АТС-таах – Саха сирин оччотооҕу кэмин биир орто нэһилиэгэ эбит.

Сөмөлүөттэн түспүппүт, халлааммыт былыттаах, кыратык ибирдии турар. Биһигини ГАЗ-66 массыынаҕа олортулар уонна күөлү кыйа дэриэбинэ диэки айаннаатыбыт. Айаннатан иһэн массыынабыт сотору-сотору көлүөһэтин сабар-саппат уулаах холбучахтарга умсаахтаан ылар. Онтон Г-буукубалыы моһуоннаах биир этээстээх, буор сыбахтаах эргэ соҕус уһун дьиэ иннигэр хорус гынна. Онтубут сопхуос хонтуоратын таһа эбит. Утары соҕус уҥа диэки кыһыл былаахтаах саҥа үрдүк дьиэ турар, сельсовет дьиэтэ диэн сэрэйдибит. Сельсовет таһыгар улахан баҕайы дьиэ көстөр, араaһа, кулууп диэн буолла.

Ол быыһыгар барыбытын батыһыннаран дириэктэр хоһугар аһардылар. Дириэктэрбит ачыкылаах, эдэрчи-орто саастаах, ыраас хааннаах, хара бытыктаах, сахаҕа орто уҥуохтаах, бэйэтигэр сөрү-сөп сиэрэй көстүүмнээх, маҕан ырбаахылаах, сиэрэй хаалтыстаах киппэ көрүҥнээх киһи «Валерий Евсеевич Ивановпун» диэн барыбытын кытта илии тутуһан билистэ. Тута сопхуос актыыбын кытта билиһиннэрэн барда: сопхуос коммунистарын комитетын сэкэрэтээрэ Шестаков Максим Иванович, кылаабынай зоотехник Николаев Иван Тихонович, кылаабынай экономист Родионов Анатолий Николаевич, про-

раб Ипполитов Сергей Серафимович, профсоюз кэмитиэтин бэрэссэдээтэлэ Спиридонов Софрон Васильевич, Өргүөт отделениетын управляющайа Прокопьев Василий Евсеевич, кылаабынай ветеринарнай быраас Захарова Глафира Семеновна, кылаабынай бухгалтер Петрова Любовь Тарасовна, диспетчер Васильева Ирина Прокопьевна, охотовед Иванов Дмитрий Иванович онно баар этилэрэ.

Бастакы күммүт билсиһии быһыытынан ааспыта. Сарсыныгар барыбытын араас дуоһунаска анаатылар. Ити курдук, биһиги сопхуоска үлэлээн барбыппыт. Төһө да туораттан, эмискэ өтөн киирэн, үлэлээбиппит иһин, олохтоохтор биһигини туора харахтарынан көрбөтөхтөрө. Хата, хайа кыалларынан, туох сатанарынан бары көмөлөһө-өйүү сатыыллар этэ.

Биэс уолтан үспүт кэргэнэ суох, сулумах дьон этэ.

Ол саҕана оскуолаҕа предметник учууталлар үөрэх саҥа дьылын баттаһа оскуола аһыллыытыгар үлэҕэ ананан кэлбиттэрэ. Тойоку орто оскуолатыгар оччолорго дириэктэринэн Абрахов Дмитрий Афанасьевич үлэлиирэ.

Тойоку барахсан үс ыал үөскүүрүн ымыылаабыт кэрэ сирдойду буолбута. Манна бу дойдуттан И.А. Гаврильев, Е.Е. Федоров, Н.Н. Скрябин аналларын булан, тапталлаахтарын кытта сүрэхтэрин холбообуттара. Бастаан Гоша Федоров Өргүөт балыыһатын кылаабынай бырааһын Васильева Лена Корниловналыын холбоспуттара. Онтон Иван Гаврильев английскай тыл учууталын Ким Зинаида Николаевналыын, Николай Скрябин Самырова Марианна Егоровналыын ыал буоланнар, оҕо төрөтөн, сиэннэнэн дьоллоохтук олороллор. Хомойуох иһин, Колябыт уонна Алексейбыт сүрэхтэринэн ыалдьан, бу орто дойду олоҕуттан эрдэ туораабыттара.

Советскай Сойуус ыһыллыан иннинэ дэриэбинэ кыһалҕатын барытын сопхуос отделениета быһаарар этэ. Онон хочуолунайдар (кулууп, балыыһа, пекарня, гараж, хотоннор), учууталлар уонна олохтоохтор оттук мастарын, кэтэх ыал отторун барытын, массыынанан ууну баһан хааччыйыыга барытыгар отделение техниката сүүрэрэ. Күн аайы сарсыардаттан киэһэ хойукка диэри сопхуоска, нэһилиэккэ үлэ күөстүү оргуйара. Билиҥҥи курдук үлэтэ суох киһи диэн суох этэ. Күннээҕи үлэни таһынан сотору-сотору субботниктары – күһүн хотон-

нору сыбаан, саас хотоннор үрдүлэриттэн хаар түһэрэн, кулун тутар ыйтан саҕалаан ынах төрөөһүнүгэр дьуһуурустубаны олохтоон тэрийэрбит.

Үлэнэн эрэ муҥурдаммаккабыт, нэһилиэккэ култуурунаймаассабай тэрээһиннэргэ барытыгар кыттыһарбыт, биир да бырааһынньык биһигинэ суох ааспат этэ.

«Өргүөт» сопхуоска эдэр сааспытыгар үлэлээн-хамсаан ааспыт кэммитин кэлин бары наһаа үчүгэйдик ахта саныыбыт. Ол курдук, Харыйалаах (5 км), Уҥуох (5 км), Саһыл (6 км), Сэйэкэ (5 км), Бэрэ (10 км), Муоҕан (25 км) курдук сайылыктарга араас үлэҕэ олохтоохтору кытта тэбис-тэҥҥэ үлэлэспиппитин, олохпутугар үлэлиигэ уопут ылбыппытын.

Өргүөт сирэ-уота ураты уонна араас баһаам историялаах дойду. Холобура, аатырар Тоҥуо үрэххэ урут (уута туустаах буолааччы) кыһыл көмүс сууйаллар эбит. Ити сирдэринэн улахан соҕус көмүс маҕаһыыннара турбут сирдэрин көрөрбүт, ол дьиэлэр оччолорго хайы-сах үрдүлэрэ суул-лан, сэмнэхтэрэ эрэ турара. Тоҥуо үрэх уҥуора элбэх киэҥ алаас сирдээҕэ. Ол да иһин буолуо, бу мааны дойдуга Хапсыкы диэн улахан баай киһи сүөһү ииттэн, байан-тайан олорбут диэн олохтоохтор кэпсииллэр этэ. Баай олоҕун туоһутунан кини ампаар дьиэтэ туох да буолбакка турара. Сайын онно бостууктар олорооччулар. Аттыгар баар ампаар иһигэр икки этээстээх булуустаах этэ, онно сылгыһыттар сайын эти ууран тутталлар этэ.

Ол саҕана сопхуос киэн туттар үлэһиттэрэ – икки уордьаннаах чулуу суоппар Захаров Николай Лазаревич, «Бочуот знага» орден кавалера, тракторист Анисимов Николай Михайлович курдук сылайары-элэйэри билбэт күүстээх санаалаах үлэһиттэр бааллара, кинилэр ханнык да салааҕа үлэлээтэхтэринэ, куруук инники күөҥҥэ сылдьар дьиҥнээх стахановецтар этилэр. Ол курдук, сылгы иитиитигэр олоҕун анаабыт Омукчанов Афанасий Кириллович хоһуун үлэһитинэн улууска биир ытыктанар сылгыһыт этэ. Кинини батыһан, тэҥҥэ сылгыһыттаабыт бырааттыы Анатолий уонна Александр Егоровтар диэн солбуллубат сылгыһыттар көрөн-харайан сопхуос сылгылара этэҥҥэ кыстаан тахсаллара. Кыһыҥҥы уонна сааскы өттүгэр сылгыларын Күһүккэ, Алтаҥҥа, Муоҕаҥҥа, Сырдыкка, Эркэчээҥҥэ уонна да атын

быстах сирдэргэ баар базаларынан киллэртээн, аһаталлара уонна төрөлкөй төрүөҕү ылаллара.

Сүөһү көрүүтүгэр биһигини кытта тэҥҥэ эн-мин дэһэн, бэркэ табыллан үлэлээбит ыанньык ынахтар биригэдьиирдэрэ Иванова Рита Игнатьевна, хонуу биригэдьиирэ Иванов Николай Васильевич, наладчик Васильев Николай Прокопьевич уонна да элбэх «Өргүөт» сопхуос хоһуун үлэһиттэрин кытта эдэр сааспытыгар билсэн-доҕордоһон, эйэ-дэмнээхтик үлэлээбиппит.

Өргүөт өлгөм өллөөх сиригэр-уотугар үлэбит бастакы хардыыларын оҥорбуппутунан, мантан үүнэн тахсыбыппытынан улаханнык астынабыт. Бу дойдуга, бу сопхуоска үлэлээбиппит барыбытын салгыы үүнэрбитигэр, сайдарбытыгар кыһаттаабыта. Онон өргүөттэргэ үйэбит тухары дириҥ махталлаахпыт.

Андреев А. К., Федоров Е.Е., Кардашевская З.В., Гаврильев И.Г., Григорьева Т.Е.

МЖФ ИНЖЕНЕРИНЭН ҮЛЭЛЭЭБИТЭ

Васильев Николай Прокопьевич 1938 сыл тохсунньу 2 күнүгэр төрөөбүтэ. 1953 сыллаахха Тойоку 7 кылаастаах оскуолатын бүтэрэн, ити сыл Дьокуускайга тыа хаһаайыстыбатын техникумугар зоотехническай отделениетыгар үөрэнэ киирбитэ. 1957 с. үөрэҕин бүтэрэн, төрөөбүт дойдутугар «Энгельс» колхозка зоотехник-биригэдьиириҥэн үлэлиир. Советскай Армияҕа 1959 сыл күһүҥүттэн 1962 сыл балаҕан ыйыгар дылы сулууспалаабыта. Тиксиигэ тутууга сылдьыбыта. Комсомольскай тэрилтэ сэкэрэтээринэн талыллан үлэлээбитэ. Тутууга биригэдьиирдээбитэ. 1962 сыл атырдьах ыйыгар ССКП чилиэнигэр киирбитэ. Сулууспалыы сылдьан, элбэх грамота, хайҕал сурук ылбыта уонна коммунистическай үлэ удаарынньыга буолбут этэ. 1962 сыллаахха дойдутугар кэлэн, «Энгельс» колхоһугар биригэдьиир көмөлөһөөччүтүнэн үлэлээн барар. 1968 сыллаахха Исиидэр Бараахап аатынан сопхуоска холбоһоннор, Өргүөт отделениетыгар заправщик-счетоводунан үлэлиир. 1974 сыллаахха отделениеҕа старшай биригэдьиири-

нэн аныыллар. Ити үлэлии сылдьан, 1975-1980 сс. сельсовет сэкэрэтээринэн быыбарданан үлэлиир. Бу бириэмэлэргэ уһун бириэмэҕэ партийнай тэрилтэ сэкэрэтээринэн талыллан үлэлиир. 1984 сыл «Өргүөт » сопхуос тэриллэн, онно МЖФ (ынах сүөһүнү иитэр хотоннору механизациялааһын) инженеринэн ананан үлэлиир. 1993 сыллаахха пенсияҕа тахсыар дылы, Өргүөт, Быракаан, Туобуйа фермаларыгар кормоцех оҥорон үлэлэтии, СНП туруоран ферма хотонноругар уу хачайдатыыта кини үлэтэ этэ. Холкуоска да, сопхуоска да үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Тракторист-машинист, сварщик идэлэрин баһылаабыта, сатаабатаҕа диэн суоҕа. «Өргүөт» сопхуос салалтата, Николай Прокопьевич үлэтин үрдүктүк сыаналаабыта, 1990 сыллаахха «Урал» мотоцикл фондатынан бириэмийэлээбитэ уонна куораттан аҕалан биэрбиттэрэ. Дьоҥҥо биир да төлөбүрэ суох матасыыкыл, сэппэрээтэр, радиола, «Дружба» эрбиини, чаһыы өрөмүөннээн биэрэрэ. Сыбааркалыыра, тимир, мас ууһа этэ. 2013 сыл тохсунньу 30 күнүгэр ыарахан ыарыыттан күн сириттэн күрэммитэ.

Үс кыыс амарах аҕата, 8 сиэн, 7 хос сиэн тапталлаах эһэлэрэ этэ.

Ахтыыны суруйда ***Васильев Н.П.*** *огдообото*
Васильева Маргарита Дмитриевна *– сэрии сылын оҕото,*
Өргүөт нэһилиэгин ытык киһитэ,
«Быракаан нэһилиэгин ытык киһитэ» бэлиэ хаһаайката,
СӨ почтовай сибээһин бэтэрээнэ.
07.06.2023 сыл

СОПХУОСКА СПОРТИНСТРУКТОРЫНАН, ОХОТОВЕДЫНАН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин 1981 сыллаахха оскуоланы бүтэрэн баран, Красноярскайга физкультурнай техникумҥа үөрэнэ киирбитим. Икки сыл үөрэнэн бүтэрэн баран, армияҕа сулууспалыы барбытым. 1985 сыллаахха армияттан кэлэрбэр «Өргүөт» сопхуос тэриллибит этэ. Онно сопхуос дириэктэрэ Валерий Евсеевич Иванов уонна партком Максим Иванович Шестаков ыҥыран ыланнар, спорт инструкторынан үлэбин саҕалаабытым. Икки сыл инструкторынан үлэлиир кэммэр элбэх спортивнай күрэхтэри

ыыталаабыппыт, улууска ыытыллар араас куоталаһыларга кыттан, «Өргүөт» сопхуос куруук инники күөҥҥэ сылдьааччы. Сайын аайы студенческай этэрээттэр сопхуос ыҥырыытынан үлэлии кэлээччилэр, олору кытта араас куонкурустары, күрэхтэри тэрийээччибит. Бу сылларга Өргүөккэ нэһилиэнньэ ахсаана 800-тэн тахса сылдьыбыта, араас исписэлиистэр, учууталлар, детсад үлэһиттэрэ кэлэн үлэлээбиттэрэ. Бу үлэлиир кэммэр эдэр ыччаттар куруук көхтөөх буолааччылар, кулуупка заалга тустуу арыллан үлэлээбитэ, киэһэ аайы эрчиллии буолара, отделение дьиэтигэр гиирэ анньыытыгар эрчиллэллэрэ. Манна Иванов Дмитрий Дмитриевич (Тиимэчээн), Егоров Федот (Хапчаҥ Сөдүөт) уонна Баттахов Петр Петрович сүрүннээн дьарыктыыллара. Улуус ыһыаҕар Буучугурас уонна Бычырдаан ааттарынан тустууларга киирэн, куруук бастыыр этибит. Күрэххэ бэтэрээн тустууктарбыт Захаров Клавдий Семенович, Иванов Николай Николаевич («Восьмой»), Оконосов Арсентий Семенович куруук сүбэ-ама, көмө буолааччылар. Газ-53 автобус толору спортсменнар күрэххэ киирээччибит, тустууктар Иванов Борис Артамонович, Дмитрий Дмитриевич Иванов, Ким Сергей Николаевич, Тартакынов Василий Иванович уо. д.а.

1988 сылтан «Өргүөт» сопхуоска охотоведынан үлэлээн саҕалаабытым. Өргүөт, Быракаан, Туобуйа булчуттарыттан түүлээҕи тутан, Иркутскай куоракка баран, түүлээҕи тутар базаҕа туттаран кэлэр этим. 1988-1989 сс. Иркутскай куоракка охотовед идэтигэр үөрэммитим. Ити үлэлиир кэммэр Өргүөт сопхуос икки кыыл иитэр фермалаах этэ. Өргүөккэ уонна Туобуйа отделениетыгар. Өргүөккэ хара саһылы иитэрбит. Манна Лепчиков Егор Степанович дьиэ кэргэнинэн көрбүттэрэ. «Үөдүгэй» сопхуос саҕаттан өр сыл үлэлээбиттэрэ. Кэнники сылларга Абрахов Василий Гаврильевич уонна Лепчиков Илларион Михайлович үлэлээбиттэрэ. Туобуйаҕа Сидоров Михаил өр сылларга ситиһиилээхтик үлэлээбитэ. Саһыл аһылыгын Ньурбаттан мясокомбинаттан тиэйэн аҕалааччыбыт.

Николаев Иван Тихонович сопхуос дириэктэринэн үлэлиир кэмнэригэр хонуу биригэдьииринэн үлэлээбитим. Кураан сылларга «Минскэй» матассыыкылынан Арыылаахха, Хатыҥ үрэххэ баран от кэмнээн кэлээччибин. Күһүн сопхуоска улахан муҥха тэрийээччибит. Онно Матвей Егорович Алексеевы

уонна Афанасий Кириллович Омукчановы кытта Арыылаахха баран 20 хонон, муҥхалаан кэлээччибит. Сопхуос үлэлиир кэмигэр элбэх тутуу барбыта, суол оҥоһуута күүскэ барбыта, механизатор Анисимов Николай Михайлович биригэдьиирдээх Степанов Семен Петрович, Омукчанов Владимир Петрович Өргүөттэн Үөһээ Бүлүүгэ дылы суолу, сайылыктарга барар суоллары оҥорбуттара. Сопхуос кэмигэр элбэх оттуур бааһыналар Дьахтар Маарыгар, Бөрө Бастаахха, Хатыҥ үрэххэ, оҥоһуллубуттара. Сопхуос саҕана элбэх техника үлэлиир этэ, хотон муҥунан сүөһү, сибиинньэ иитиллэр этэ. Барахов оскуола оҕолоро кэлэн «Дириҥ Уулаахха» уонна «Хаҥарыҥдаҕа» оттооччулар, салайааччыларынан Ченохов Василий Васильевич, Спиридонов Александр Дмитриевич үлэлээччилэр. «Муоҕаҥҥа» Өргүөт оскуолатын лааҕырын оҕолоро сыл аайы оттооччулар, салайааччылар Андреев Иван Саввич, Захаров Виталий Калинникович, Дмитриев Виктор Никифорович этилэр.

Большой Невертан ыраахтан Захаров Н.Л., Захаров К.К., Захаров К.С., Абрахов С.Г., Федоров Н.А., Николаев А.И., Захаров А.Е., Мякишев В.Н., Барахов В. отурба уонна сылгы бурдуга таһааччылар, үс отделениеҕа түҥэтиллээччи. Арыылаах, Кустаах курдук ыраах учаастактартан тыраахтарынан от таһааччылар Мачахтыров В.В., Андреев Г.И., Петров А.В., Иванов Д.Д., Тумусов И.Д., Семенов Е.Е., Иванов Б.А., Семенов Н.Н. Өргүөт сопхуоска дириэктэринэн үлэлээбит Иванов Валерий Евсеевич, Николаев Иван Тихонович элбэх сүүрээни киллэрбиттэрэ, мин маннык үлэһит салайааччылары кытта үлэлээбиппинэн киэн туттабын.

***Иванов Дмитрий Дмитриевич**, Өргүөт с.*

ӨРГҮӨТ ОТДЕЛЕНИЕТА

ДВА ПРЕДСЕДАТЕЛЯ

Мой дед, Евсей Прокопьевич Прокопьев (Боттуомай) (1887-1973), и бабушка, Февронья Михайловна Прокопьева (Иванова) (1897-1983), всю жизнь прожили в Оргётцах. Оба были из крестьянских семей. У них родились 16 детей, но из них выжили только шестеро детей. Мария (она умерла в молодом возрасте), Николай, Акулина, Марина, мой отец Василий и младшая Мария, названная в честь умершей сестры. Увы, в те годы медицина до и после революции была на нуле, а антибиотики еще не изобрели.

В 1858 году в Оргётском наслеге на 34 аласах жили 763 человека. Со временем население увеличивается, поселения разрастаются. Согласно переписи 1917 года, уже жили 257 семей, было 1 325 человек. У них было 3 429 коров, 1 336 лошадей. Наслег к тому времени был вторым по величине в улусе. Излишки мяса, молочных продуктов успешно сбывали в Олёкминске, Ааннъаахе. После революции началась коллективизация. В 1930 году была создан артель «Кэскил киинэ». Первыми вступили наши родственники Спиридон Иванович Семёнов, его брат Данил Иванович Семёнов, мой дед Евсей Прокопьевич Прокопьев, Иуда (Чууда) Прокопьевич Терехов-Анньыыһын. С 1935 колхозники под руководством бригадира, китайца Ивана Ли-Фу успешно занимались выращиванием овощей, зерновых культур.

В 1953 году артель «Кэскил киинэ» сливается с другими мелкими артелями и переименовывается в колхоз «Энгельс». Председателями работали наши родственники Спиридон Иванович

Семёнов (1930-1932), Евсей Николаевич Николаев (1941-1942), мой дед Евсей Прокопьевич Прокопьев (1942-1945), Данил Иванович Семёнов (1951). Колхоз был образцово-показательным, о чём свидетельствуют участие в III республиканской выставке в 1940 году, затем во Всесоюзной сельскохозяйственной выставке в том же году. По итогам выставки трём нашим родственникам было присвоено престижное звание «Стахановец». Это Иона Прокопьевич Прокопьев, Евсей Николаевич Николаев, Иннокентий Прокопьевич Семёнов.

В 1941 году началась война. К тому времени в Оргётцах уже было 4 колхоза. С Оргётцев в 1941 году были призваны 23, в 1942 году 45, в 1943 году 54 человека, всего 122 человека. Основными работниками остались дети, женщины, старики. Казалось, что даже сама Мать-природа была против людей – в течение первого года войны была жесточайшая засуха, а в центральных районах Якутии начала свирепствовать саранча. Лето 1942 года в Якутии была еще более засушливой, погибла треть урожая от из-нуряющего и испепеляющего зноя. Ко всему этому посевы зерновых были побиты невиданными июльскими заморозками, а затем съедены почти дотла прожорливой сибирской саранчой, невесть откуда взявшейся, летающей огромными и шуршащими полчищами. Казалось, что тогда против людей ополчились и природа и война.

В первый год войны председателем был наш родственник Евсей Николаевич Николаев, а после его призыва в армию до конца войны стал следующим председателем мой дед Евсей Прокопьевич Прокопьев. В годы войны по официальным архивным данным в Якутии от голода погибло 58 962 человек. Это превышает потери якутян на фронте, где погибло 37 965 человек. В одном только в Верхневилюйском районе, в глубоком тылу во время войны от голода умерли 2 848 человек…

Но!!! Благодаря моему деду Евсею Прокопьевичу Прокопьеву ни один человек из нашего наслега не умер от голода. Он оберегал своих односельчан и подкармливал, как мог. Когда в очередной раз заколол колхозного бычка для голодающих, какой-то бдительный товарищ с «доброй душой» об этом заявил НКВД. Его спасло то, что односельчане все до единого за него заступились. Если в других районах, областях детям запреща-

ли собирать даже колоски с поля и за это наказывали, он разрешал и даже поощрял. Поэтому за годы войны ни один наш односельчанин, ни один солдатский ребёнок, ни одна военная вдова не умерли от голода!

Тогда вокруг нашей деревни были бескрайние поля с капустой, картошкой, турнепсом, овсом и ячменём. Дети и подростки таскали с озера в огромных вёдрах воду и поливали, поливали, поливали… Надо сказать, урожаи были отменные без всяких химических удобрений. Личинки гусениц с капусты и сорняки они убирали вручную. В нашем алаасе Нээлбиктэ была мельница. Мальчики-подростки крутили огромные жернова с помощью быков, мололи зерно. Таким образом, вся сельскохозяйственная продукция была экологически чистой, слова «ГМО, гербициды, пестициды» и слыхом не слыхивали. Спасибо и земной поклон от наших односельчан агроному-китайцу Ивану Ли-фу и моему деду Евсею Прокопьевичу Прокопьеву (Боттуомай), для которых жизнь других людей была дороже собственной. Благодарные селяне помнят об этом до сих пор. Пожилые люди, узнав, что я внучка Евсея Прокопьева, смотрели на меня, как на внучку народного героя. Я говорила родным: «Тень уважения к деду на меня тоже падает».

Его сын, мой отец, Прокопьев Василий Евсеевич (1936-2003), окончил Алданский политехнический техникум в 1956 году по специальности «горный мастер».

История Алданского техникума неразрывно связана с историей становления золотодобычи на Алдане. 5 октября 1924 года был образован Якутский золотопромышленный трест, потом он стал именоваться «Алданзолото». С 1925 года трест приобрел статус союзного значения. Новому предприятию требовались геологоразведчики, горные техники, горные электромеханики. Поэтому было принято решение открыть горный техникум в городе Алдане. Позже многие выпускники стали специалистами алмазодобывающей промышленности.

Отец работал в Амакинской экспедиции, в партии №129 сначала заведующим складом взрывчатых веществ (ВВ), затем горным мастером.

В 1957 году отец встретил спутницу жизни – Прокопьеву (Герасимову) Александру Ивановну (1936-2013). Она рано оси-

ротела и в возрасте 4-х лет попала в детский дом. И, конечно, ничего не помнит о родных. Она была на редкость красивой девушкой, наверняка сказались корейские корни. Молодые супруги переехали в расположение геологической партии на реке Муна в Жиганском районе. В марте 1958 года появилась я. Роды принимала фельдшер по имени Ольга Ульянова, и меня назвали в её честь. Местом моего рождения в паспорте указано село Муна Жиганского района. Но официально такого населённого пункта нет, и никогда не было. Это был временный геологический посёлок в теперешнем Муно-Тюнгском алмазоносном месторождении. Знакомые геологи-полевики рассказывали, что сохранились останки этого геологического посёлка. Начальник Арктической ГРЭ Владимир Шаравский, когда приглашал на работу, обещал свозить меня на мою малую родину. Экспедиция базировалась тогда в Жиганске. Но я отклонила его приглашение. Хотя, конечно, было бы интересно побывать в том месте, где я сделала свои первые шаги, где родители мои были молоды и счастливы. Они всегда с теплотой вспоминали годы, проведённые на Муне. Поскольку настоящие сёла, посёлки с сельсоветами, где выдавали официальные свидетельства о рождении, были очень далеко, многие «геологические» дети годами не были зарегистрированы и учтены. И я была таким же неучтённым ребёнком. Будучи уже взрослой, шутя упрекала родителей в том, что они меня родили чуть ли не в палатке, где-то «у чёрта на куличках». Говорят, всё это влияет на судьбу и характер. Так оно, наверное, и есть: я человек очень мобильный, весьма неприхотливый во всём. Везде мне комфортно: и в палатке, и в охотничьей избушке, и в городской квартире.

Через год родился мой брат Олег. Тогда наша мама поставила отцу жёсткий ультиматум: «С двумя детьми без молочных продуктов тяжело жить в тайге, поэтому переедем к тебе на родину».

Отец начал работать в Быракаане бригадиром. В 1962 году там родился третий ребёнок – брат Саша. Затем отца направили в Тамалакаан бригадиром. Он отработал там несколько лет, и затем наконец-то семья окончательно обосновалась в Оргётцах. Вначале он также бригадирствовал.

В 1953 году после смерти И.В. Сталина к власти пришёл Н.С. Хрущёв. При нём житьё-бытьё деревенских жителей стало намного легче. Разрешили иметь подсобное хозяйство: можно было завести свиней, побольше рогатого скота, домашней птицы. Стали солить сало, появилось своё мясо, молоко, яйца. А его любимая кукуруза, сейчас охаиваемая, замечательно росла в Якутии и шла на заготовку силоса, что было большим плюсом и подспорьем для сельчан в неурожайные годы и поднимало удои колхозных коров. Правда, початки не успевали вызревать за короткое лето, но в силос шла обильная зелёная масса. В Сэйэки была свиноводческая ферма. Но, видать, оттуда свинки совершали регулярный побег. Осенью, когда мы – дети, собирали бруснику около Сэйэки, в лесу врассыпную бегало множество розовеньких, юрких, маленьких хрюшечек. Мы с криком и визгом за ними бегали по лесу, и мне кажется, свинкам тоже было очень весело. А на ферме «Сahыл» наши соседи и родственники Егор и Мария Лепчиковы круглогодично жили и работали, выращивая чернобурок. Мы, нээлбиктэнские дети, шли большой гурьбой пешком к ним в гости. Лисицы, хотя жили в клетках, были очень жизнерадостные и упитанные. Это для нас был как-будто городской зоопарк! Дядя Егор для них ловил карасей. И нам перепадало, тётя Мария угощала нас вкуснючими жареными карасями. Гостить у них было одно удовольствие!

Летом почти все деревенские подростки помогали колхозникам: работали на сенокосе, собирали ягель. Также школьников обязывали кости обуглить на печке, затем перемалывать до состояния порошка для добавки в корм животным. БАД-ы для них, как сейчас бы выразились. Теперешних современных детей трудно представить на нашем месте. Но наше детство нельзя назвать трудным детством. Просто наши родители, как и все взрослые в те времена, уходили на работу рано утром, а возвращались только поздно вечером. Я даже не помню, чтобы родители когда-нибудь брали отпуск, выходные или хотя бы больничные листы. Отец работал бригадиром, потом председателем колхоза, затем председателем сельсовета до выхода на пенсию. Вечерами к нам заходили колхозники со своими проблемами, я слышала их разговоры и поневоле была в курсе

всех дел. Знала все нужды трактористов, механизаторов, табунщиков, животноводов, доярок, сенокосчиков как свои пять пальцев. Несчастных случаев в колхозе было крайне мало, с прискорбием вспоминаю только один случай – смерть родного отца Руслана Дмитриева, он зацепился отворотом валенок об гусеницы трактора, и ногу закрутило. В наше время ТБ вынес бы вердикт: «личная неосторожность».

По возрасту колхозники 60-70-80 годов – дети войны, перенёсшие голод, холод, то есть закалённые физически и морально; выносливые, сильные духом люди, готовые к любым ситуациям. Если современным языком сказать – стрессоустойчивые. Но быть дояркой в те годы – это титанический труд! Доить нужно вручную, сено таскать на себе, молоко выдоенное во флягах также на себе. Было тяжко особенно зимой – морозы в те годы были жесточайшие. И идут доярки в 5-6 часов утра на утреннюю дойку в кромешной тьме, снег под ногами скрипит, и невероятно скользко. Ведь фермы находились далеко на окраине деревни! А там бесконечно одно и то же: опять раздача сена, уборка отходов, поилка коров и т.д. Это адский труд! Сейчас в животноводческих комплексах есть душевые, комнаты отдыха, механизированный труд, развозка на служебных автобусах – мечта доярок прошлого столетия!

Вечером опять та же круговерть! А дома дети, готовка обедов, ужинов, бесконечные домашние дела, своя скотина… Тогда слова памперсы, микроволновки, готовые детские смеси и питания даже во сне не слыхивали. Как они облегчили бы их жизнь!

Наблюдала за дружеской перепалкой отца и заведующей медпунктом Марией Дмитриевной Цыпандиной – отец требовал, чтобы она выделила своих «белоручек» для замены доярок хоть на день. И дальше он переключался на работников детского сада. Но надо признать, что его требования безоговорочно выполнялись. Мы, старшеклассники, тоже бы-вали не раз на ферме на субботниках. Видели, как ветеринар Глафира Захарова выращивала зелень для животных под дневными лампами. Тогда это для всех нас было диковинкой. В 1970-х годах стало греметь по республике имя нашей землячки Виктории Васильевой, дочери нашего земляка, любителя-краеве-

да Ивана Касьяновича Васильева. Она надоила рекордное количество молока и была удостоена ордена «Знак почёта». Это было признанием тяжкого труда доярок!

Затем настали лихие 90-е, годы дикого капитализма, разрухи, «приватизации»… Распались некогда процветающие колхозы, совхозы. Заросли бурьяном и сорняками поля, пастбища, пашни…

Доярки Аграфена Сидорова, Мария Николаева, Роза и Мария Манхардыровы, Виктория Васильева, Екатерина Ойунская (моя подруга и одноклассница), Варвара Спиридонова, Евдокия Самырова, Зинаида и Федора Ивановы, Мария Андреева, Матрёна Сидорова, Александра и Спиридон Нановы и многие другие прожили жизнь на стыке тысячелетий, и пережили распад некогда могучего Советского Союза, многочисленные антинародные реформы. Им, выросшим в социалистическом обществе, всё это нанесло огромную моральную травму. Свои переживания они никому не показывали, никогда никому не плакались – всё держали в себе. Думаю, что эти факторы повлияли на развитие тяжёлых болезней и их преждевременный уход.

Отец, Василий Евсеевич, был честным коммунистом, домой не приносил даже полкило ворованного мяса и колхозного добра из склада. Мать, Александра Ивановна, работала поваром в интернате, затем няней в детском саду. Они оставили заметный след на земле, выполнив с лихвой свой земной долг – родили и вырастили 9 детей, их многочисленные потомки достойные, трудолюбивые, порядочные люди, никто не пошёл по кривой дороге жизни.

Вклад моих родственников, земляков в становлении и процветании нашего наслега и района очевиден. В данное время в Оргётцах живут и работают сын Валерий Васильевич Прокопьев и внук, его полная тёзка Василий Евсеевич Прокопьев (Васюта). Надеюсь, что и дальше их потомки будут работать на благо наслега, района, республики!

Желаю работникам сельского хозяйства, фермерам, землякам крепкого здоровья, процветания, благополучия, достатка, долгих лет жизни!

Ольга Омукчанова *(Прокопьева),*
ветеран РФ, РС (Я), АК «АЛРОСА»

ҮЛЭНИ КЫАЙАР БУОЛУОҔУТТАН АРААС ҮЛЭҔЭ ТАҺААРЫЫЛААХТЫК ҮЛЭЛЭЭБИТЭ

Омукчанов Афанасий Кириллович 1932 с. Өргүөт нэһилиэгин Алтан Оттоох учаастагар төрөөбүтэ. Ийэтэ Омукчанова Александра Спиридоновна, аҕата Харбалаах киһитэ Барахов Кирилл диэн этилэр. Охоноохойу кыра эрдэҕиттэн киириньэҥ аҕата Михайлов Дмитрий Саввич эрийэн, үлээҕэ үөрэтэн улаатыннарбыта. Үлэни кыайар буолуоҕуттан, холкуоска араас үлэҕэ таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Ол курдук Өргүөт – Быракаан суолун оҥоһуутугар 1959 сыллаахха К. Дмитриев, А. Омукчанов, А. Абрахов, С. Яковлев уо д.а. дьулуурдаах үлэлэрэ оройуон хаһыатыгар бэлиэтэммитэ. 1960 с. «Энгельс» холкуос тутуутун үлэһиттэрэ Омукчанов Афанасий Кириллович уонна Онгоенов Данил Иванович Саха АССР Верховнай Советын Президиумун Бочуотунай грамотатынан наҕараадаламмыттара. Оччолорго пилорама диэн суоҕа, бэйэлэрэ хайытар эрбиинэн хайытан хаптаһын таһааран дьиэ үрүттүүллэрэ, сарай оҥороллоро. Бу сыл сайыныгар комсомолец Афанасий Омукчанов ыҥырыы таһааран 70 гектар сири охсор былаанын 70,5 ганан чиэстээхтик толорон, оройуон чулуу от охсооччутун аатын ылан, Москваҕа ССРС норуотун хаһаайыстыбатын ситиһиилэрин быыстапкатыгар бара сылдьыбыта. Афанасий Кириллович ыҥырыыта бүтүн Саха сирин үрдүнэн тарҕанан, сүүһүнэн от охсооччулар социалистическай куоталаһыыга киирбиттэрэ. Бу сайын «Кустаах» диэн Өргүөттэн 80 км ыраах сытар Павлов Николай Афанасьевичтаах үлэлээн олорор учаастактарын адьырҕа буулаабытын, сылгыһыттар Григорий Мачахтыров, Константин Тобуроков, Афанасий Омукчанов буоланнар бултааннар, улахан хоромньу тахсыаҕын тохтоппуттарын туһунан хаһыакка таһаарбыттара. 1963 с. Коммунистическай партия чилиэнэ буолбута. Исидор Бараахап сопхуоска сылгыһыттыырын таһынан, түүлээҕи булталаһыҥҥа пятилетка бастакы сылын сорудаҕын 180 бырыһыан толорбута. Фольклорист-учуутал Иван Касьянович Васильев Охоноохой үлэҕэ ситиһиилэрин туһунан элбэхтик суруйан турар, 1974 с. Үөдүгэй сопхуоска Охоноохой сезон устатыгар илии хотуурунан 70-нуу гектары охсууга куоталаһыы хас да сыллаах кыайыылааҕа, аатырбыт

эһэкээннээх булчут, төһөлөөх тииҥи, саһылы, эһэни, тайаҕы, бөрөнү булталабытын ааҕан сиппэккин, холобура бу сылга 5 адьырҕаны булталабытын туһунан суруйбута баар. Атаҕар кытыгырас буолан, хайыһарынан сырсан бултуура.

Дьэ итинник, сыллата ситиһиилээх үлэлээх, 1984 сыллаахха Өргүөт сопхуос буолуутун үөрэ-көтө көрсүбүтэ. Сопхуос директорынан Иванов Валерий Евсеевич, партком сэкэрэтээринэн Шестаков Максим Иванович ананан кэлбиттэрэ. Сопхуос исписэлиистэрэ элбэхтэр этэ. Бары да эдэр эрчимнээх, үлэ үөһүгэр сылдьар дьон этилэр. Өргүөт саамай үлэтинэн-хамнаһынан да, киһитинэн да сайда сылдьыбыт кэмэ. Охонооһой эмиэ кыһынын сылгыһытынан, түүлээхситинэн, сайынын окко звено тэринэн үлэлиирэ. Оттуур ходуһалары күрүөлээн, Алтанынан, Арыылааҕынан, Эр-кэчээнинэн сылгы базаларын лаппа тупсарбыта. Бу сыл түүлээххэ былаанын 165 бырыһыан толорбута. 1986 с. Эркэчээн эдэр ыччат механизированнай анаардаах звенотун салайан, «Бастыҥ звено» аатын ылбыттара, мотоцикл фондатынан наҕараадаламмыттара. Бу сылга түүлээх туттаран 11 пятилетка былаанын 2,5 сылынан 132 бырыһыан толорбута. Аны саас аайы ыытыллар Ленинскэй субуотунньукка илиинэн мас охторуутугар, саһааннаһыныгар мэлдьи бастакы миэстэ буолара. «Өргүөт» сопхуос спортивнай олоҕор, эдэр эрдэҕиттэн кыанар буолан, көхтөөхтүк кыттара. 1984 с. ветераннарга мас тардыһыытыгар үһүс миэстэ, 1986 с. 70 киилэҕэ хапсаҕайга 1-кы миэстэлэри ылан грамоталардаах. Үлэтэ сыаналанан, ылбыт бэлиэлэрэ, грамоталара элбэхтэр. 1986 с. Саха Сиринээҕи обком сэкэрэтээрэ Ю.Н. Прокопьевтан, Миниистирдэр Сэбиэттэриттэн Бочуотунай грамотаны туппута. Өргүөт сопхуос 1000 төбөҕө тиийэ сылгылана сылдьыбыта элбэх киһи улахан сыралаах үлэтин түмүгэ буолара саарбахтаммат.

Аймаҕынаан, табаарыһынаан, эмиэ холкуос, сопхуос биир тутаах сылгыһытын, булчутун Алексеев Матвей Егоровиһы кытта сылын аайы мунха тэрийэллэрэ. 1986 с. өтөрүнэн буолбатах да, буола да илик 180-ча киһилээх улахан мунха Улахан Эбэҕэ буолбута, үс күн муҥхаламмыта. Бүтэһик күн 40 тан тахса куорам кэлэн, дьон сылайыахтарыгар дылы солбуйса сылдьан баспыттара. Онно Самыров Афанасий Еремеевич, Афанасьев Никифор Афанасьевич хаамалларын дьон сөхпүттэрэ.

Ньимиччи харанга буолбутугар тахсыбыппыт. Онно оҕолор, кырдьаҕастар, дьахтар аймах элбэх буоллахтара, толору куулу хантан кыайыахпытый, ону эр дьоннор көмөлөһөннөр массыынабытын, тракторбытын булбуппут.

Сыллар-күннэр түргэнник сыыйыллан ааспыттара, Өргүөт сопхуос 8 сыл иһигэр сүҥкэннээх үлэни ыыппыта. Тутуу бөҕө тутуллан, оттуур сир, суол бөҕө оҥоһуллан, сүөһү, сылгы бөҕө иитиллэн, үлэ күөстүү оргуйуута онно баар этэ. Охонооһой бииргэ үлэлээбит дьонун, салалтатын өрүү үтүөнэн эрэ ахтара.

1991 с. Советскай Союз тохтообутун кэнниттэн сопхуостар ыһыллыбыттара. Инньэ гынан Охонооһойдоох 1992 сылтан Алтан түбэтигэр бааһынай хаһаайыстыба тэринэн үлэлээбиттэрэ.

Ахтыыны суруйда балта
Мартынова Александра Николаевна

ҮТҮӨ СУОБАСТААХТЫК, ҮРДҮК КӨРДӨРҮҮЛЭЭХТИК ҮЛЭЛЭЭБИТЭ

Өргүөт нэһилиэгин бочуоттаах гражданина, СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, «Бочуот знага», «Үлэ албан аата» III ст. уордьан кавалера Захаров Николай Лазаревич атырдьах ыйын 31 күнүгэр 1939 сыллаахха Өргүөт нэһилиэгэр холкуостаах дьиэ кэргэнигэр төрөөбүтэ. Оҕо сааһа төрөөбүт түөлбэтигэр уоттаах сэрии сылларын кытта эҥэрдэһэн ааспыта. Оччотооҕу кэм сиэринэн, Ньукулай оҕо эрдэҕиттэн үлэни-хамнаһы, тоҥууну-хатыыны, аччыктааһыны билэн улааппыта. Оскуолаҕа үөрэнэн, ийэ дойдутугар иэһин толорон, аармыйаҕа сулууспалаан баран, үлэтин 1961 сыллаахха киномеханигынан саҕалаабыта. Онтон суоппар идэтин баһылаан, 1975 сыллаахха «Үөдүгэй» сопхуоска суоппарынан киирбитэ.

Биһиги аҕабыт хаһан да, ханнык да үлэни ылыстаҕына үтүө суобастаахтык, үрдүк көрдөрүүлээхтик үлэлиирэ. Ол курдук, 70-с сылларга сопхуостарга үлэ тэрээһинин төрдүттэн тупсарыыга, хонтуруолу, ирдэбили күүһүрдүүгэ, үлэ сүрүн көрүҥнэригэр саҥаны, бастыҥы киллэриигэ уонна көҕүлээһиҥҥэ, көҕүтүһэн куоталаһан үлэлээһин күүскэ ыытыллыбыта. Ол

кэмҥэ аҕабыт оройуон хас да төгүллээх чөмпүйүөн суоппарын аатын ылбыта. Тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар үрдүк таһаарыылаах үлэтин иһин 1978 сыл кулун тутар 30 күнүнээҕи СССР Үрдүкү Сэбиэтин Президиумун Ыйааҕынан «Үлэ албан аата» уордьанынан наҕараадаламмыта.

1984 сылтан 1994 сыллаахха диэри «Өргүөт» сопхуоска үтүө суобастаахтык, үрдүк көрдөрүүлээхтик үлэлээбитэ. Ону араас кэмҥэ ылбыт обкуом, райком грамоталара, дипломнара, чөмпүйүөн лиэнтэлэрэ, сыаналаах бэлэхтэрэ туоһулууллар. 1985 сыллаахха Өргүөт нэһилиэгэр оттоонуҥҥа аан бастаан толору механизациялаах звено салайааччытынан, механизаторынан үлэлээбитэ. Аны 1989 сыллаахха сиилэстиир звено тэриллибитигэр хас да буолан өрө күүрүүлээхтик үлэлээбиттэрэ. Ол курдук, Бөрө Бастаахха, ону таһынан Дьахтар Маарыгар 500 тонна сиилэс киирэр траншеятын туппуттара уонна сылын аайы 700-800 тонна кэриҥэ сиилэһи бэлэмниллэрэ. Аҕабыт үлэҕэ үрдүк ситиһиилэрин иһин 1986 сыл атырдьах ыйын 29 күнүннээҕи СССР Үрдүкү Советын Президиумун уурааҕынан «Бочуот знага» уордьанынан наҕараадаламмыта.

Николай Лазаревич кэргэнинээн Наталья Даниловналыын 50 тахса сыл эйэ-дэмнээхтик ыал буолан олорбуттара, түөрт оҕону төрөтөн-иитэн улаатыннарбыттара. Николай Лазаревич 2018 сыллаахха атырдьах ыйын 18 күнүгэр ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыта. Кини олорбут олоҕо, үлэлээбит үлэтэ өрүү биһиэхэ, оҕолоругар, сиэннэригэр ытык холобур буолар.

Николай Лазаревич *уонна*
Наталья Даниловна Захаровтар *ыччаттара*
ахсынньы ый, 2023 сыл

ӨРГҮӨТ СОПХУОСКА СУОЛ ОҤОРУУТА

Мин кэргэним Анисимов Николай Михайлович 1949 сыллаахха балаҕан ыйын 10 күнүгэр Кэнтик нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Кини аҕата Михаил Николаевич удьуор тимир ууһа этэ, ийэтэ Зинаида Варламовна райпо кылаабынай бухгалтера уонна атыыһыт, дэгиттэр спортсменка этэ.

Кэргэним кыра эрдэҕиттэн, ыал улахан оҕото буолан, бырааттарын, балыстарын көрөн, дьиэ ис-тас үлэтигэр, ыарахан үлэттэн толлубакка улааппыт буолан, төһүү үлэһит буолбут. 1964 сыллаахха Ньурба улууһун Маар нэһилиэгэр СПТУ-га баран, тырахтарыыс идэтигэр үөрэммитэ. 1970-1980 сылларга бульдозерга үлэлэһэн, бульдозерист буолбута. Өргүөккэ 1981 сыллаахха көһөн кэлэн, тырахтарыыһынан үлэлээбитэ.

1984 сылтан саҕалаан, нэһилиэк иһинээҕи суолу тупсарыы, саҥалыы оҥоруу үлэтэ саҕаламмыта. Николай Михайлович салайааччылаах суол оҥорор биригээдэ тэриммиттэрэ. Кыһыннары-сайыннары, сылайар диэни билбэккэ, Өргүөтүн дьонун туһугар сыралаах үлэтин уурбута. Ол саҕана нэһилиэк фермалара, холобура, Уҥуох, Харыйалаах, суоллара куһаҕан буолан, биһиги аҕабыт биригээдэтин көмөтүнэн оҥоһуллан, ыанньыксыттар «Анисимов суола» диэн аат хаалларбыттара, ону таһынан Бөрө Бастаах суола, билигин сылдьар Өргүөппүт суолун бэскэ дылы оҥорбута.

Кэргэним Николай Михайлович элбэх грамоталардаах, дипломнардаах, араас өҥнөөх «чемпион» диэн суруктаах лиэнтэлэрдээх, мэтээллэрдээх уонна үһүс истиэпэннээх «Үлэ Албан аата» уордьаннаах.

Кини 1984 сыллаахха ДТ-75 тракторынан 2900 эталоннай гектары оҥорон, «Өргүөт» сопхуос, Үөһээ Бүлүү оройуонун чөмпүйүөнүн уонна рекордсменын аатын ылбыта. Марфа Потапова аатынан оройуон таһымнаах бириэмийэ лауреата буолбута. 1984 сыл түмүгүнэн үрдүк таһымнаах үлэтин иһин чөмпүйүөн аатын, 1985 сыллаахха аан бастаан оройуоҥҥа чөмпүйүөн-механизатор аатын ылбыта. 1986 сыллаағы былааныын таһынан толорон дипломнарынан, мэтээлинэн наҕараадаламмыта. 1987 с. Улуу Өктөөп 70 сылыгар эмиэ үлэтин үчүгэйдик көрдөрөн, дипломнарынан, аалай лентанан наҕараадаламмыта. 1988 сылга бириистээх миэстэлээх дипломнара, грамоталара, махтал суруктара элбэхтэр.

Удьуор тырахтарыыс, оройуон чемпиона, «уордьаннаах Анисимов» диэн мээнэҕэ ааттаабатахтара, билигин кэргэним оҥорбут суолунан харса суох тимир көлөлөр айанныы сылдьаллар. Ону көрөн үөрэбин, үлэтэ таах хаалбата, дьон өйүгэр-санаатыгар «Анисимов суола» диэн өйдөбүл хаалбытыгар.

Кыра уолбут Анисимов Эдуард Николаевич, аҕатын суолун хатаран, 2008 сыллаахха, СГУ автодорожнай салаатыгар үөрэнэ киирбитэ. СГУ аата уларыйан, М.К.Аммосов аатынан ХИФУ-ну 2015 с. ситиһиилээхтик үөрэнэн бүтэрбитэ. Билигин «Мехдорстрой» ХЭТ начаалынньыгынан, Покровскай тракт, Намныыр тракт, Маҕанныыр тракт уонна кыһын Хатас – Бэстээх суолугар өрүһү туоратарга үлэлии сылдьар. Билигин аҕыс сиэннээхпин, биир хос сиэннээхпин, оҕолорум, сиэннэрим эһэлэрин аатын салгыы ааттатыахтара диэн эрэнэбин.

Анисимов Н.М. кэргэнэ, үлэ ветерана ***Лидия Давыдовна Анисимова***

УМНУЛЛУБАТ СЫЛЛАР

Өбүгэ саҕаттан биир Өргүөт нэһилиэгэ буолан олорбут дойдубут барахсан сэбиэскэй былаас сылларыгар Саха сирин орто нэһилиэктэрин ахсааныгар киирсэрэ. Былыр-былыргыттан өтөхтөрүнэн, алаастарынан, үрэх бастарынан тарҕанан сүөһү-сылгы ииттэн, оҕо-уруу төрөтөн олорбут эһэлэрбит-эбэлэрбит үйэлэрин баттаһа артыаллары, салгыы колхуостары тэрийии сылларыгар маҥнай олорор түбэлэринэн, салгыы бөһүөлэктэргэ холбоһуктаах хаһаайыстыбалар тэриллэннэр, Күһүккэ уонна Өргүөккэ киинээн Быракаан уонна Өргүөт нэһилиэктэрэ тэриллибиттэрэ, кэлин, Аҕа дойду сэриитин толоонноругар үгүс ыччаттара олохторун толук уурбуттарыттан сылтаан, биллэри аҕыйаабыт нэһилиэнньэлээх хаалбыт Быракаан нэһилиэгин дьонун-сэргэтин олорор түбэлэринэн Өргүөккэ уонна Арбаҕастааххa сыһыартааннар, Арбаҕастааххa киинээн Быракаан нэһилиэгэ тэриллэ сылдьыбыта. Ол гынан баран, алдьархайдаах сэрии баастара өтөрүнэн оһон биэрбэккэлэр уонна бөдөҥсүтүү политиката ыытыллар кэмэ буолан, 1952 сылтан биир нэһилиэккэ түмсэн олорбуппут. Улахан, Энгельс аатынан холкуос икки учаастагар тыһыынчанан ынах сүөһүнү, сылгыны, үксүн илиилэринэн, атынан-оҕуһунан оттоон, иитэн олорбуттара. Тиэхиньикэ биир-эмэ баар кэмнэрэ буоллахтара. Ааспыт үйэ алта уонус сылларыттан эрэ аҕыйах тыраахтыр, массыына үөдүйбүтэ.

Салгыы дойду үрдүнэн тыа хаһаайыстыбатын судаарыстыба салайыытыгар киллэрэр политика ыытыллыбыта. 60-с сыллар бүтүүлэригэр Үөһээ Бүлүү оройуонугар Бүлүү өрүс икки эҥээригэр икки бөдөҥ – «Үөһээ Бүлүү» уонна И.Бараахап аатынан – сопхуостар тэриллибиттэрэ. Суоллара-иистэрэ быстар мөлтөх элбэх ахсааннаах отделениелардаах улахан сопхуостары салайан-дьаһайан үлэлэтэр көнтөрүгүн өйдөөннөр, үөһээҥи салалта ити икки сопхуоһу бытарытан, чөкөтүтэн биэрбитэ. Бэтэрээ эҥэргэ И.Бараахап аатынан уонна «Үөдүгэй» сопхуостар тэриллибиттэрэ. «Үөдүгэй» сопхуоска К.Маркс аатынан, Кэнтик, Өргүөт, Быракаан, Туобуйа отделениелара киирбиттэрэ. Кэккэ сылларга дириэктэринэн биһиги биир дойдулаахпыт Юрий Данилович Иванов таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Кэлин Марк Гермогенович Сибиряков үлэлээбитэ.

1984 сыл кулун тутарга «Үөдүгэй» сопхуостан Өргүөт, Быракаан, Туобуйа отделениеларын арааранар, Өргүөккэ киинэээн туспа «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Ити кэмҥэ мин ЫБСЛКС Үөһээ Бүлүү оройуонунаағы кэмитиэтин бастакы сэкэрэтээринэн үлэлии сылдьыбытым. Эһиилигэр өр сылларга мин иннибинэ сельсовет исполкомун бэрэссэдээтэлинэн уонча сыл устата үлэлээбит Иванов Спиридон Маркович пенсияҕа барарынан уурайар буолан, сэбиэттэр быыбардарыгар депутатынан туруоран, салгыы Сэбиэт сессиятыгар бэрэссэдээтэлинэн талылламмын, икки сыл кэриҥэ үлэлээбитим. Туспа салалталаах саҥа хаһаайыстыба сүһүөҕэр турар эриэккэс кэмэ этэ. Үлэ-хамнас күөстүү оргуйар, туох даҕаны базата суох тыа нэһилиэгэр былыргы оҕо саадын дьиэтигэр хонтуоралаах, улахан туруорбах (!) гараһы саҥа үлэҕэ киллэрэн, улахан сопхуостан арахсыыга ирээттэнэн кэлбит техниканы уйалаан сүүрдүү, онно отделениеҕа алта уонус сыллар бүтүүлэригэр тутуллубут, оччолорго улаханынан аатырар мастарыскыайы эбэҕин, ынах сүөһү сиир отурбатын, сылгы эбиэһин ыраах Золотинкаттан тиэйэр-таһар үлэлэр, тутуу маһын бэлэмнээһин, Быракааҥҥа, «Бэрэҕэ», «Бүөр Күөлгэ», «Кыһаныга» ынах сүөһүнү иитии маастардара, уопуттаах механизатордар ыччаты үлэ мындырдарыгар уһуйар сыллара.

Сопхуоска Валерий Евсеевич Иванов дириэктэрдиир, Максим Иванович Шестаков партийнай кэмитиэт сэкэрэтээрэ,

профсоюз бэрэссэдээтэлэ Софрон Васильевич Спиридонов, кылаабынай зоотехник Саввина Христина Васильевна, кылаабынай экономист Родионов Анатолий Николаевич, зоотехник уонна сүөһү аһылыгын бэлэмнээһин (кормопроизводство) салаатын салайааччыта Иван Тихонович Николаев, кылаабынай инженер Капитон Кириллович Прокопьев этилэр. Иван Тихоновичтан ураты салалтаҕа үлэлиир дьон бары биир көлүөнэ, эрчими толору хаалана сылдьар дьон этибит. Уолаттар бары үрдүк үөрэхтээхтэр, сүрдээх үрдүк таһымнаах, дьиҥ-чахчы дьону-сэргэни үлэҕэ көҕүлүүр кыахтаах, производствоны да, нэһилиэнньэ ортотугар иитэр-өйдөтөр үлэни ыытыыны да тэҥҥэ дьүөрэлээн тутар саха бастыҥ ыччата этилэр. Наставникпыт, муударай салайааччыбыт уу-чуумпутук былаанныыр, ааҕар-суоттуур, сүбэ мунньахтарга ыйааһыннаах тылын-өһүн тириэрдэр Иван Тихонович этэ.

Социальнай эбийиэктэр өрөмүөннэрэ, тутуулара, киин аппараат үлэтин-хамнаһын аттаран ыытарга наадалаах тутуулар бары сопхуоһунан ыытыллар сыллара. Ол курдук, Өргүөккэ култуура дьиэтигэр улахан хапытаалынай өрөмүөн ыытыллыбыта, участковай балыыһа дьиэтэ тутуллубута, уулуссалар, портка барар суол оҥоһуллубуттара. Кэлин элбэх уопсай дьиэлэр, киин аппараат үлэлиир микро-оройуона, гараж тутуллубуттара. Сопхуос салалтата сүүрэн-көтөн булбут үбүн-харчытын сөптөөхтүк, олус таһаарыылаахтык туттуллубут эбит диэн кэлин сыаналыыбын.

Кэнники сылларга, үгүспүт атын сирдэргэ үлэлии тарҕаспыппыт кэнниттэн, сопхуоска Иван Тихонович дириэктэринэн үлэлии олорон, салгыы суоллары, баанына, ходуһа сирдэрин оҥотторууга, саҥа эбийиэктэри тутууга далааһыннаах үлэни ыыппыта.

Өргүөт сельскэй Сэбиэтигэр 25 депутат талыллар этэ, 20 – Өргүөттэн, 5 – Быракаантан. Ити иннинээҕи созывка дойдубар Быракааҥҥа оскуола дириэктэринэн үлэлии сылдьаммын, депутат этим. Спиридон Маркович бэрэссэдээтэллээбитэ ырааппыт кэмэ этэ, дьон-сэргэ дьиҥ убаастабылынан туһанар, дьоһуннаах, сүрдээх сэмэй, юмордаах баҕайы буолааччы. Миигин «нэһилиэк чиэппэрин лиидэрэ, солбуйааччы бэрэссэдээтэлинэн талыаҕыҥ» диэн комсомолга көһүөхпэр дылы

улахан общественнай ноҕуруусканы сүктэрэ сылдьыбыта, ол кэмҥэ ССКП чилиэнигэр биир сыл кандидаттаан баран, партия чилиэнэ буолбутум. Онон, партия байыаһа буоламмын, 1985 сыллаахха Өргүөккэ үлэлии тахсарга туох да мунааҕа суох сөбүлэһэммин, икки сыл кэриҥэ, ССКП райкомугар үлэҕэ ылыахтарыгар дылы Сэбиэт бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлэлээбитим. Исполком сэкэрэтээринэн Николаев Николай Афанасьевич, чилиэннэринэн Васильев Трофим Прокопьевич, Васильев Николай Прокопьевич, Иванов Спиридон Маркович, Семенова Тамара Семеновна, Прокопьев Василий Евсеевич талыллыбыттара. Трофим Прокопьевич тыа хаһаайыстыбатыгар, Тамара Семеновна үөрэхтээһин, култуура боппуруостарыгар бастайааннай хамыыһыйалары салайаллар этэ, исполком мунньахтарыгар, Сэбиэт сессияларыгар кэккэ боппуруостары бэлэмнээн киллэрэр улахан актыыбынай общественниктар этэ. Атын да депутаттар хамыыһыйалар бэрэссэдээтэллэрэ уонна чилиэннэрэ этилэр, сорох-сороҕор мөккүөрдээх-аргыардаах соҕус мунньахтар да буолуталаан ылааччылар. Семенова Т.С. деткомбинат сэбиэдиссэйэ этэ, олоххо улахан тардыһыылаах, олус актыыбынай позициялаах, үлэһит гиэнэ бастыҥа этэ, улахан кэлэктиибi сатабыллаахтык салайан үлэлэппитэ. Ити сылларга оҕолору хоннорон, биэстии күннээх группаларга көрөллөрө-истэллэрэ. Мин улахан кыыһым биэс-алта саастаағар иитиллибитэ, билигин «сопхуос дириэктэрин кыыһын кытта миигин мэлдьи бүтэһигинэн ылааччыгыт» диэн ахтан аһар. Хайыахпытый, салайааччы дьон үлэҕэ тардылларбыт элбэх эбитэ буолуо. Оскуола дириэктэринэн Анисимов Харлампий Иванович үлэлиир сыллара этилэр. Харлампий Иванович сытыы-хотуу, хаһаайыстыбаннай салайааччы, майгытынан сымнаҕас баҕайы, оҕону кытта оҕо, дьоҥҥо-сэргэҕэ болҕомтолоох сыһыаннаах дьоһуннаах киһи буолааччы. Учаастактааҕы балыыһа сэбиэдиссэйэ терапевт-быраас, Далыр кыыһа Малычехарова Клара Егоровна, олус кыһамньылаах эмчит, акушерка Цыпандина Мария Дмитриевна, биэлсэрдэр Захарова Альбина Гаврильевна, Мартынова Александра Николаевна, сиэстэрэлэр, санитаркалар бары даҕаны нэһилиэк олохтоохторун доруобуйаларын харыстабылыгар дьиҥ-чахчы ис сүрэхтэриттэн кыһаллан үлэлиир үлэһиттэр этилэр. Кулуупка

Яковлев Игорь Иванович, Касьянова (Дмитриева) Любовь Васильевна үлэлээбит кэмнэрэ. Иккиэн талаан бөҕө ыччаттар. Сайын агитбиригээдэ тэринэммит, Анисимова (Харлампьева) Надежда Климовна уоппускаҕа, нэһилиэк күтүөтэ, билигин саха биллиилээх композитора Владимир Васильевич Ксенофонтов консерваторияҕа үөрэнэ сылдьан каникулга кэлэ сылдьалларын кыттыһыннаран, тыраахтырынан отчуттар звеноларын кэрийбиппит. Игорь хомустуур, Любалыын дуэттыыллар, Надя кыттыһан үһүөн бииргэ ыллыыллар, Люба, ырыаһыкка тэҥнээҕэ аҕыйах киһи, сололыыр, Володя баянынан доҕуһуоллуур. Ити сыл Улуу Кыайыы 40 сылыгар аналлаах фестивальга уһуннук бэлэмнэнэммит, алта сопхуостан бастаан өрөгөйбүт үрдээбитэ. Ансаамбыллар, хор ырыаларын бэлэмнэнэрбитигэр Валерий Евсеевич кэргэнин Клара Афанасьевна бииргэ төрөөбүт кыыһа кэлэн (кини хоровик идэлээх быһылааҕа), нэдиэлэни быһа бэлэмнээбитин билиҥҥэ дылы махтана саныыбын. Конферанстарбыт Матрена Васильевна Ильина (Осипова), Максим Иванович Шестаков чоргуйан олороллор, Надя Горохова (Андреева) салайааччылаах үҥкүүһүттэр бөлөхтөрө, Володя Сидоров уо.д.а. биирдиилээн ырыаһыттар, ансаамбыллар, хор ырыалара бары да талыы нүөмэрдэр этилэр.

Тыа нэһилиэгин сүрүн дьарыга сүөһү, сылгы иитиитэ буоллаҕа. Уруккаттан даҕаны колхуостаахтарга, сопхуос оробуочайдарыгар аҥардастыы сэлээннээбэккэ, олохтоох нэһилиэнньэ, ордук тэрилтэлэр үлэһиттэрэ, Быракаанынан да, Өргүөтүнэн да үлэһит илии тиийбэт түгэнигэр ыанньыксыттары, субай сүөһүнү көрөөччүлэри солбуйан, сааскы төрүөх кэмигэр хотоҥҥо түүннэри дьуһуурустубалаан, лабыкта хостооһунугар, талах, дулҕа быһыытыгар, окко субуотунньуктаан күргүөмнээх үлэҕэ күүстэрэ кыайарынан көмөлөһөр этилэр. Сайын аайы турар-турбат, оҕо-уруу барыта оттуу звеноларынан тарҕаһар, оҕо лааҕырдара тэриллэннэр, от бэлэмигэр улахан көмөнү оҥороллоро. Дириҥ Уулаахха И.Бараахап аатынан орто оскуола үөрэнээччилэрин «Бараховец-82» үлэ-сынньалаҥ лааҕыра үлэлиир, сайын аайы ортотунан 200-чэ туонна оту оттоон туттарар этэ. Лааҕырга олохтоох дьонтон трактористар, наставниктар, повардар сыһыарыллан үлэлээччилэр.

Нэһилиэк эдэркээн ыччата, Арбаҕастаахха *(билиҥҥи Быракааҥҥа)* улааппыт, Тойокуга сэттэ кылааһы бүтэрбит, 19 эрэ сааһын туолаары сылдьар Владимир Спиридонович Павлов икки сыл уоттаах сэриигэ хорсуннук сэриилэһэ сылдьан, 1944 сыл атырдьах ыйын 27 к. Латвийскай ССР Мадонскай оройуонун Вестиена дэриэбинэтин аттыгар улахан танковай кыргыһыыга олоҕун толук уурбута. Икки сылтан ордук сэриилэһэр кэмигэр хорсунун-хоодуотун таба сыаналааннар, Володя «Хорсунун иһин» мэтээлинэн, «Албан Аат» III истиэпэннээх уордьанынан, тиһэх кыргыһыыга көрдөрбүт үһулуччу хорсун быһыытын иһин өлбүтүн кэнниттэн «Аҕа дойдуну көмускүүр Улуу сэрии» I истиэпэннээх уордьанынан наҕараадаламмыта Ити кыргыһыыга өлбүт 7000-тан тахса ахсааннаах буойуттар Эргли бөһүөлэккэ биир бырааттыы кылабыһаҕа көмүллэ сыталлар. Өргүөт нэһилиэгин дьонун-сэргэтин, историятын туһунан элбэх үтүө ахтыылары суруйан хаалларбыт биир дойдулаахпыт, краевед И.К. Васильев саха суруйааччытын, поэт И.Е. Иванову – Оройуунускайы кытта Володя Павлов бойобуой суолун ирдэһээннэр, Иван Еремеевич Ригаҕа, Эрглигэ хаста да баран кэлэн, Үөһээ Бүлүү оройуонун Мадонскай оройуону, Өргүөт нэһилиэгин Эргли бөһүөлэгин кытта быстыспат ситимнэрин олохтообута. Оройуон салалтатын ыҥырыытынан Латвияттан улахан делегация Кыайыы 30 сылыгар аан-бастаан үбүлүөйдээх ыһыахха ыалдьыттыы кэлэ сылдьыбыта. Биһиги үлэлиир 1985 сылбыт – Улуу Кыайыы 40 сыла. Ити сайын Үөһээ Бүлүү оройуонун салалтатын ыҥырыытынан ыһыахха ыраах Латвияттан элбэх киһилээх делегация кэлэн ыалдьыттаабыта бэйэтэ олох умнуллубат түгэн этэ. Сайын Өргүөккэ оччолорго сиринэн сырыы кыккыраччы суох кэмэ, Ан-2 сөмөлүөтунан Уйбаан Оройуунускай арыалдьыттаах кэлбиттэрэ. Эрдэттэн бэлэмнэнэммит, Егор Степанович Лепчиков иппит хара саһылларын тириилэрин имиттэрэн, илии тутуурдаах ыыталаабыппыт. Сипченко Л.И. диэн нуучча тылын учуутала тылбаасчыттаах этилэр, Шмидт А.А. диэн Сэбиэт бэрэссэдээтэлэ нууччалыы икки тылы холбообот хотун баара. Делегация састаабыгар Советскай Союз Геройа баарын өйдүүбүн. Лидия Игнатьевнаны кытта сылы быһа суруйсубуппут. Салгыы эһиилигэр Эргли бөһүөлэгин Сэбиэтин ыҥырыытынан уон киһилээх

делегацияны салайан, Эрглигэ баран нэдиэлэни быһа далбардарыгар сылдьан, оскуолалар, үлэ кэлэктииптэрин кытта көрсүһүүлэргэ, анаан-минээн Рига куоракка киирэн күүлэйдээн кэлбиппит. Латыштар олус ыалдьытымсах, тылларын, төрүт култууралларын, ырыаларын-тойуктарын илдьэ сылдьар, олох үрдүк, европалыы култууралаах норуот буолара тута киһи хараҕар бараҕыллара. Балаҕан ыйын 19 күнүгэр Латвияны немецкэй халабырдьыттартан босхолоохун күнэ диэн улахан бырааһынньыктарыгар түбэһэн сылдьыбыппыт. Таас тутуулаах култуура дьиэтигэр бырааһынньыктаабыттара. Ветераннарын инники эрээттэргэ олордуталаабыттарыгар оскуола оҕолоро киирэн гвоздика сибэккилэри туттартаабыттарынан биэчэр саҕаламмыта. Онно биһиги делегациябыт састаабыгар киирсэн бара сылдьыбыт Туобуйа ытык кырдьаҕаһа, сэрии бэтэрээнэ Егор Гаврильевич Филиппов уоттаах-төлөннөөх тылы эппитин нууччалыы тылбаастаабыппар дохсун ытыс тыаһа ньиргийбитэ. Халлаан хараҥарбытын кэннэ бүтүн бөһүөлэк нэһилиэнньэтэ мустан, оҕолуун-уруулуун факеллаах хаамыы оҥорон, ол бырааттыы кылабыыһаҕа тиийэн, олус уһуна суохтук тыл этэн, миитиннээн бараннар, аҕалбыт гвоздикаларын ууралларр эбит этэ. Бу кэнники сылларга ол үгэстэрин хайдах гыммыттара буолла дии саныыбын. Хомойуох иһин, Л.И. Сипченко ол кэмҥэ ыарыһахтыы сылдьар этэ, онтон сүппүтэ. Киниттэн ураты нууччалыы суруйсар киһи суох буолан сүтэрсэн кэбиспиппит. Биири олус соһуйа, сөҕө-махтайа көрөн-билэн кэлбиппин өйдүүбүн. Эргли бөһүөлэгэ 20 тыһыынча нэһилиэнньэлээх, биһиги куораттыы тиипТээх бөһүөлэк диэхпит эбитэ буолуо, дьоһуннаах нэһилиэнньэлээх пуун этэ. Нэһилиэнньэ үлэ миэстэтинэн хааччыллыахтаах диэн бириинсибинэн оччолорго Сэбиэскэй Сойууска эрэ буолбакка, омук дойдуларыгар аатырбыт Ригатааҕы миэбэл оҥорор фабрика филиалын анаан-минээн тутан, элбэх олохтоох дьон үлэлиилләр эбит этэ. Онно оҥорор оҥоһуктара миэбэл буолбатах, оҕо салааскаата уонна таҥас туттарар мас прищепкалар. Оҥоһуктарыттан «өйдөбүнньүктэ ылан барыҥ» диэбиттэригэр Лепчиков Валерий диэн оҕо улахан салааска ылбыта, Москваҕа кэлэммит Домодедовоҕа рейспитин кэтэһэрбитигэр ол салааскабытыгар сыта-олоро түһэн сынньанан, бэркэ абыраммыппытын

өйдүүбүн. Вестиена диэн Эрглиттэн аҕыйах биэрэстэлээх дэриэбинэҕэ баар сүөһү иитэр комплекска сырытыннарбыттара. Олох толору механизациялаах, таас тутуу хотоҥҥо хоппуруон чулкулаах, үрдүк баҕайы хобулук үрдүгэр дугуйа сылдьар зоотехник кыыс сирдьиттээхпит. Дьэ, ол сөхпүтүм диэн, син биһиги хотоннорбутугар баар курдук килиэккэлэргэ саҥа төрөөбүт ньирэйдэр сыталларыттан. Олус соһуйа көрбүппүн өйдөөтө быһыылаах, «латышскай буурай» диэн, сылга 5000 лиитирэ үүтү биэрэр боруода ынах сүөһүнү иитэллэрин, Эргли уонна Вестиена олохтоохторун үрүҥ аһынан хааччыйарга ити хотоҥҥо турар 200 төбө ынах сөп буоларын, ынахтарын төрүөҕүн искусственнай сиэмэлээһининэн ылалларын, онон бородууксуйа сылы эргитэ түспэтин хааччыйалларын туһунан кэпсээтэ. Хотон ортотугар эргийэ турар электродойка миэстэтигэр 25 ынах биирдэ киирэн, ыаналлар эбит, үүттэрэ, биллэн турар, турба устун астанар сиригэр айанныыр. Баарасуоҕа биир тас үлэһит, 4 ыанньыксыт үлэлиир миэстэлэрэ буолан биэрдэ. Олорор дьиэлэрэ үрдүттэн. Ферма сиригэр-уотугар ходуһаҕа тимир сетка хаһаалар элбэхтэр, уларыта сылдьан мэччитэллэр эбит. Испэр ымсыырбыт санаам билиҥҥэ дылы сылдьыһар. Тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыахха диэн кэнники сылларга куолу бөҕө элбэх, киһи мыыммат үбэ-харчыта оонньуур даҕаны, ол мин санаам ыра эрэ буолан сылдьар…

Мин үлэлээн уурайбытым кэнниттэн сопхуос салалтатын ыҥырыытынан биэс эдэр испсэлиистэр кэлэн үлэлээбиттэрэ, тутуу салаатыгар туспа «малай предприятие» дэнэр тэрилтэ, лугомелиоративнай этэрээт тэриллэннэр, дойдубут сайдыытыгар улахан суолу-иитһи хаал-ларбыттара. Дьоһуннаах үлэһит дьоннор: оробуочайдар – Өргүөккэ аҕа саастаахтар А.К. Омукчанов, Е.С. Лепчиков, С.М. Иванов, В.Е. Прокопьев, Т.П. уонна Н.П. Васильевтар, В.И. Спиридонова, Е.Д. Семенов о.д.а., көлүөнэ дьонум Клавдий, Капитон, Василий Захаровтар, Н.А. Федоров, А.Н. Семенов, В.П. Сидоров, Н.М. Анисимов, П.В. Афанасьев, Ф.Н., З.И. Ивановалар, Р.И. Манхардырова о.д.а., оскуола кэнниттэн үлэлии сылдьар кыргыттар М.И. Васильева, У.Н. Сидорова, В.И. Тартакынова уо.д.а., Быракааҥҥа Е.Г. Яковлев, И.И. Чуручанов, А.А. Иванов, Т.В. Семенов, М.В. Николаева, Н.В., Д.В., А.В. Николаевтар, Н.С. Алексеев, Р.Х. Залалов, Ш.М. Бай-

гильдин, М.Х. Нургалин, бырааттыылар А.Н. Николаев, К.Н., А.Н., И.Н., А.Н. Яковлевтар, М.Е., Л.Е., Е.Е., Т.Е. Яковлевтар, ийэлии-кыыстыы Т.П. Николаева уонна С.Н. Иннокентьева о.д.а., бэтэринээрдэр Р.И. Николаева (Чуручанова), Д.В. Семенова, Г.С. Захарова, Л.С. Николаева, М.И. Егорова о.д.а. ааттара нэһилиэк историятыгар көмүс буукубаларынан суруллуохтара. Элбэх дьону кыайан тиспэтим, атын ахтыыларга ахтыллыахтара диэн эрэллээхпин.

Марина Спиридоновна Адамова *–*
1985-87 сс. Өргүөт сельскэй Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ

ҮГҮС КИҺИЭХЭ СУОЛДЬУТ СУЛУС БУОЛБУТ ЫТЫК-МААНЫ КИҺИБИТ

Араас уларыйыы-тэлэрийии, холбоһуу-арахсыы сылларын – өрөспүүбүлүкэ, оройуон, нэһилиэк олоҕун-дьаһаҕын, хас да көлүөнэ биир дойдулаахтарбыт олорон ааспыт олохторун тыыннаах туоһута, актыыбынай кыттыылааҕа, айымньылаах олох үөһүгэр олох оҕо сааһыттан сылдьыбыт эдьиийдээтэр эдьиийбит, ийэбит тэҥэ саныыр күндү киһибит, улахан дьиэ кэргэн бас-көс киһитэ, Ийэ, Эбэ, Хос эбээ, Үөһээ Бүлүү улууһун Өргүөт нэһилиэгин ытык кырдьаҕаһа Александра Тарасовна Дмитриева этэ.

Александра Тарасовна Дмитриева (Өлөксөөс) 1927 сыл муус устар 7 күнүгэр былыргы Быракаан нэһилиэгин Тыбыйыҥда учаастагар төрөөбүтэ. Аҕата Аммосов Тарас Иванович (Мороо Тараас) – Арбаҕастаахтан Оҥойоон ууһуттан төрүттээх, төрөөбүт ийэтэ Өргүөт нэһилиэгин Абырах аҕатын ууһун киһитин Уйбаан кыыһа Кыра Марыына диэн этилэр.

Өлөксөөс Тойокуга сэттэ кылааһы үөрэнэн бүтэрэн баран, Бүлүүтээҕи педучилищеҕа үөрэх туттарса бара сылдьыбыттаах эбит. Туга эрэ табыллымына, аргыс киһи булунан, төттөрү дойдутугар төннөн кэлэр. Сытыы-хотуу, быһаарыылаах, дьаһаллаах-тутуулаах буолуохтааҕын дойдутун дьоно-сэргэтэ көрөн улаатыннарбыт кыыстарыгар сэрэйэ, эрэнэ, кэтэһэ саныыр буоланнар, кинини Далырга 3 ыйдаах биригэдьиир

кууруһугар үөрэттэрэн ылаллар, холкуос биир быһаарыылаах миэстэтигэр – оҕуруот биригэдьиирин көмөлөһөччүтүнэн анаан, 15 сааһыттан сэрии аччык-хоччук сылларыгар кини харабын далыгар түбэспит тулаайах, кыаммат дьон дьоллоругар үлэҕэ оройунан түһэрбиттэрэ.

1945 сыл сааһыгар Александра Тарасовна Аҕа дойду сэриитин уотуттан ордон кэлбит, сэрии актыыбынай кыттыылааҕа Дмитриев Никифор Григорьевичтыын холбоһон ыал буолбуттара. Хара ыал буолуохтарыттан Никииппэр чугас дьонун бэйэлэрин кытта илдьэ олороллор. Ол курдук, эдьиийдэрэ Кэтириинэ, Никииппэр бырааттара Кууһума, Өлөксөөс ырааҕынан аймаҕа тулаайах Күөхтэй эмээхсин, онтон да атын көмөҕө, тирэххэ наадыйар аймах-билэ дьоннорун, дьукаах буолбатаҕына, чугас, харахтарын далыгар илдьэ сылдьар былыргыттан саха дьонугар олохсуйбут үтүө үгэһи олохторун устата илдьэ сылдьыбыттара.

Н.Г. Дмитриев 3 сыл устата Волховскай уонна Сталинградскай фроннарынан уоттаах сэриигэ сылдьан баран, тыыннаах төннөн кэлбит нэһилиэк аҕыйах ахсааннаах ыччаттарыттан биирдэрэ этэ. Колхуос-сопхуос үлэтиттэн хаһан даҕаны туора турбатах туруу үлэһит, биригэдьиир, атыыһыт, булчут, амарах аҕа, кыһамньылаах кэргэн, саҥалаах-иҥэлээх Саха саарына бэйэтин кэмигэр дьоллоох олоҕу олорон – ыал буолан, оҕо-уруу төрөтөн, улаатыннаран, дьиэ-уот тэринэн, таһаарыылаахтык үлэлээн-хамсаан ааспыт киһи этэ.

Төрөппүт кыыстара Людмила Никифоровна «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» диэн саха ыччатын ортотугар киэҥник тэнийбит хамсааһын кыттыылааҕа, оскуола кэнниттэн дойдутугар Өргүөккэ сүөһү көрүүтүгэр үлэлээн, ирээтин ситэрэн баран, Өлүөхүмэтээҕи тыа хаһаайыстыбатын техникумун, СГУ инженернэй-техническэй факультетын үөрэнэн бүтэрэн, өр сылларга төрөөбүт Үөһээ Бүлүүтүн тыа хаһаайыстыбатын уонна тутуу курдук кэскиллээх салааларыгар, пенсияҕа тахсыар диэри төрөөбүт Өргүөтүн нэһилиэгин баһылыгынан бэриниилээхтик үлэлээбитэ. Эбэтин аатын сүкпүт Александра диэн кыыстаах, үс сиэн кыргыттардаах.

Александра Тарасовналаах эдэр сыруттахтарына Өргүөккэ балыыһа аһыллыбыта. Учаастактааҕы балыыһаны тэрийбит

быраас Чуванова Лидия Ивановна колхуостаах үс кыыһы, ол иһигэр Өлөксөөһү, бэйэтэ үөрэтэлээн, медицинскэй сиэстэрэнэн үлэлэппитэ.

Арыы собуотун маастарын үөрэҕэр ыытаннар, Дьокуускай куоракка алта ыйдаах кууруска үөрэнэн кэлэн, хас да сыл устата арыы маастарынан үлэлээбитэ. Сүөһү биригэдьиириэнэ үлэлиир сылларыгар атынан-оҕуһунан кыстык-сайылык фермаларын сүүрбэччэ сыл устата кэрийэн, үлэһит дьону аттаран туруорууну холкуос, отделение, сопхуос салалталарын кытта биир сүбэнэн быһааран, от-мас тиэллиитин, үүт-ас хараллыытын, үлэһиттэр олорор-үлэлиир усулуобуйаларын тэрийии курдук уустук боппуруостары хотоойутук быһааран, дьонунсэргэтин ортотугар дьиҥ ытыктабылы ылыан ылбыта. Үлэлиир сылларын устата нэһилиэгин, оройуон, өрөспүүбүлүкэ общественнай олоҕор актыыбынайдык кыттыбыта. Өргүөккэ ыытыллар туох-баар маассабай тэрээһиннэр, ордук нэһилиэк ыһыахтара, кини кыттыыта, салайсыыта суох буолбаттар этэ. Кыайыы 30 сыллаах үбүлүөйугэр Латвияҕа көмүс уҥуоҕа көтөҕүллүбүт Быракаан ыччата Владимир Павлов көмүллэ сытар Эргли бөһүөлэгиттэн кэлбит делегацияны көрсүһүүгэ дьиҥ сахалыы аһы-үөлү тэрээһин боппуруоһун имири-хомуру тутан тэрийэн кэбиспитин олохтоохтор өр сылларга уос номоҕо оҥостубуттара. Олохтоох Сэбиэт солбуллубат депутата, хас да ыҥырыылаах оройуон Сэбиэтин депутата, партия оройуоннаағы комитетын чилиэнэ буолан, оччотооҕу олох оргуйар үөһүгэр сылдьыбыта. Саха сирин бастакы президенэ М.Е. Николаев Үөһээ Бүлүүгэ райком бастакы секретарынан үлэлии сылдьан, Александра Тарасовнаны партия Саха уобаластаағы комитетын чилиэнинэн талларан үлэлэппитэ олоҕун туспа кэрдиис кэмэ этэ. Өрөспүүбүлүкэ саамай үрдүкү уоргана норуот олоҕун уйгутун тупсарыыга анаммыт быһаарыыларын ылынарга Александра Тарасовна курдук дьиҥ сахалыы хорутуулаах өйдөөх, ылыннарыылаах тыллаах-өстөөх, чэрдээх илиилээх тыа сирин үлэһит дьоно кыттыыны ылаллара партия аптарытыата өр сылларга дьоҥҥо-норуокка үрдүгүн кэрэһитинэн буолбута.

Александра Тарасовна олоҕун устата Христина Михайловна Антонова – Ленин уордьанын кавалера, аатырбыт ыан-

ньыксыт, Мария Терентьевна Федотова – Үөһээ Бүлүү улууһун бочуоттаах олохтооҕо, Елена Алексеевна Никитина – СӨ норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ – бэйэлэрин кэмнэригэр өрөспүүбүлүкэҕэ киэҥник сураҕырбыт салайааччы дьахталлар, Мария Игнатьевна Константинова – СӨ культуратын үтүөлээх үлэһитэ, самодеятельнай композитор, Варвара Семеновна Иванова – Ырыа Балбаара, норуот ырыаһыта, о.д.а. чулуу дьахталлары кытта дьүөгэлэһэн, санаа үллэстэн, уопут атастаһан, хардарыта көмөлөсүһэн сылдьыбыта. Кинилэртэн сорохторо бүгүн күн сиригэр төһө да суохтарын иһин, үтүө быһыыларынан-майгыларынан, таһаарыылаах үлэлэринэн-хамнастарынан үйэ-саас тухары төрөөбүт, үлэлээбит оройуоннарын историятыгар кыһыл көмүс буукубаларынан суруллар дьон.

Александра Тарасовна өр сыллаах үтүө суобастаах үлэтэ-хамнаһа үрдүктүк сыаналаммыта, «Гражданскай килбиэн» анал Бэлиэнэн, үгүс грамоталарынан, махтал суруктарынан бэлиэтэммитэ. Оттон саамай үрдүк наҕараадатынан кини «1941-45 сс. Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии сылларыгар килбиэннээх үлэтин иһин» диэн ааттаах, норуокка ааттанарынан, «Ыстаалын төбөлөөх» мэтээлин ааҕара. Сааһыран намчы көхсө сылааргыар диэри иилиннэҕинэ түөһүгэр баппат элбэх мэтээллэр, анал бэлиэлэр бу уһун, күүрээннээх, бар дьоҥҥо анаммыт олоҕу кэрэһэлииллэр.

Үйэлээх-сааһын тухары өйөөбүт-убаабыт аймах-билэ дьонун, сиэн бырааттарын-балыстарын, биир дойдулаахтарын дириҥ ытыктабылларын, истиҥ махталларын, итии сыһыннарын муударай өйүнэн, сырдык санаатынан, олохтоох тылынан-өһүнэн ылыан-ылбыт, үгүс киһиэхэ суолдьут сулус буолбут ытык-мааны киһибит, Үөһээ Бүлүү улууһун Бочуотун кинигэтигэр киирбит, Өргүөт нэһилиэгин бочуоттаах киһитэ, үлэ, тыыл бэтэрээнэ, сэрии кыттыылааҕын огдообото Александра Тарасовна Дмитриева аата үйэлэргэ умнуллуо суоҕа.

Балта ***М.С. Адамова****,*
2024 сыл, муус устар Үөһээ Бүлүү с.

ӨРГҮӨТ ОТДЕЛЕНИЕТЫГАР ЗООТЕХНИГЫНАН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Икки сыл «Барахов» сопхуос Оронутааҕы отделениетыгар зоотехнигынан үлэлээн баран дойдубар Өргүөккэ бастаан племучетчигынан үлэлээбитим. «Өргүөт» сопхуос тэриллибитигэр зоотехнигынан, биригэдьиринэн үлэлээн саҕалаабытым. Оччолорго Өргүөт отделениетыгар «Дьулуур», «Сарыал» хотонноругар 360 ынах турбута, онно 16 доярка үлэлээбитэ, Бэрэ ферматыгар 80 ыанар ынах баарыгар Спиридонова В.И., Тумусова М.Г., Семенов Е.Д., Иванов Г.В., Иванов Аркадий үлэлээбиттэрэ, бэйэлэрин бэйэлэрэ ньир-бааччы дьаһанан олорбуттара. Нэдиэлэҕэ биирдэ уу баһар массыына баран уу баһан кэлээччи, наадаларын онон ыллаттаран, мин ыйга иккитэ баран отторун балаансалаан, хамнастарын аҕан, контрольнай удой ыытан кэлээччибин.

Дояркалар бары даҕаны үтүө суобастаахтык биир күн өрөөбөккө үлэлээбиттэрэ, наһаа испэр аһына саныырым, кэлин үлэлэрин чэпчэтэн буфет, подсобнайга баанньык, таҥастарын сууналларыгар стиральнай машина ылан биэрбиппит. Араас куоталаһыылары нэдиэлэтээҕи, ыйдааҕы, сыллааҕы былааны түһэрэрбит. Нэдиэлэтээҕи үүт ыамыгар куоталаһыыга элбэҕи ыабыт ыанньыксыт саһыл тириитинэн бириэмийэлэнэрэ, араас фондаларынан, харчынан көҕүлээн куоталаһыылар буолаллара. Үүт ыамыгар Өргүөт сопхуос кэмигэр, бастыҥ көрдөрүүнү кырдьаҕас доярка Андреева М.К. (Маайакалыыр), Манхардырова Р.И. биир ынахтан 2000 кг үүтү ыыры ситиспиттэрэ. Иванова З.И., Ноев Н.Г., Павлов Г.С., Иванова Ф.Н., Васильева В.И, Васильева К.А., уо.д.а.үүт былаанын сылын ахсын толороллоро. Сопхуос буолбутугар кормоцех үлэҕэ киирбитэ, эбии аһылык: лабыкта, дулҕа, талах кырбатан, туустаан – бурдуктаан, оргутан түҥэтэллэрэ, отторун атынан фуражирдар Николаев А.С., Николаев А.И., Захаров В.К. ааҕан-суоттаан күнүн күнүгэр киллэрэллэрэ. Бааһыналар оҥоһулланнар сиилэс баар буолбута, төрүөх саҕаланна да сиилэс тиэйиитигэр Егоров В.И., Иванов Игнат күнү көтүппэккэ түҥэтэллэрэ. Хотон харабынайынан үйэтигэр сүөһүгэ улэлээбит Николаев Т.И. этэ. Уу баһыытыгар шофер Семенов К.И. тиһигин быспакка

хааччыйбыта. Кочегардарынан Гуляев Г.Н., Егоров А.И., Докторов Л.Р. үлэлээбиттэрэ.

Субайдар үс хотонунан турбуттара, биригэдьирдэринэн субайга Оконосов А.С., Адамов И.М., Скрябин Н.Н. үлэлээбиттэрэ. Өр кэмҥэ субай көрүүтүгэр Иванов Д.Д., Томскай В.Т., Васильев И.И., Мачахтыров С.В., Мартынов Н.И. уо.д.а 40-50-нуу төбө субай сүөһүнү көрбүттэрэ. Сааһын ньирэй көрүүтүгэр кырдьаҕас ньирэй көрөөччүлэр Сидорова М.П., Николаева М.Е., Самырова Е.Е. үлэлээччилэр. Ый сүүрбэ чыыһылатыттан биһиэхэ кытаанах үлэлэр саҕаланааччылар, борооску, субай, ньирэй ыйааһына, ветеринардар быһыы биэриитэ, хаан ылыыта курдук былааннаах үлэлэрин ыыталлара. Төбөнөн уонна привескэ хамнас төлөнөр буолан, бары да интэриэстээх этилэр. Сайыҥҥы өттүгэр субайдар Балаҕаннаах, Сырдык, Тымтайдаах диэн сирдэргэ сайылыыллара. Ньирэйдэр ыанньык ынахтар аттыларынан сайылыыллара – Сэйэкэ, Муоҕан, Нээлбиктэ. Сэйэкэҕэ ньирэй көрөөччүнэн Сидорова М.П. үлэлээбитэ, сүрдээх үчүгэйдик сайылыгын дьаһанан олорооччу, ньирэйдэрэ бары ааттаахтар, бэйэтин батыһа сылдьар этилэр. Үүт таһааччынан кырдьаҕас механизатор Кононова В.Т. этэ, кини күн аайы күнү көтүппэккэ ыаммыт үүтү маслоцехха, ньирэйдэргэ таһара, сарсыардаттан киэһэ хойукка диэри сылдьара, хаһан да техниката алдьаммытын, бэйэтэ ыалдьыбытын өйдөөбөппүн, оннук бэриниилээх үлэһит этэ… Маслоцехха Васильева М.В. үлэлээбитэ, ирдэбиллээх үлэһит, сылга 380 тонна үүтү эрийэн арыылыыр буолара. Биһиги үүппүтүн ыйга иккитэ квитанция таһаарсарбыт, үүт сыатын тэҥниирбит.

Прокопьев В.Е. управляющайынан, биригэдьииринэн салайар үлэлэргэ үлэлээбитэ, наһаа ылыннарыылаах тыллаах, ханнык да киһини эй дэппэт этэ, сарсыарда эрдэттэн наадалаах ыалыгар сылдьан, фермаларын кэрийэн хонтуоратыгар олорор буолара. Мындыр үлэһит, сатабыллаах салайааччы этэ.

Николаев И.Т. мин «Бараахап» сопхуоска үлэлиир кэммэр дириэктэр этэ, онно үлэһиттэр сүрдээҕин убаастыыр этилэр. «Өргүөт» сопхуоска кылаабынай зоотехнигынан, дириэктэринэн үлэлээбитэ, экономист үөрэхтээх буолан инникини суоттаан өтө көрөр салайааччы этэ. Үлэлиир кэмнэригэр суол оҥоһуута, бааһыналар оҥоһуллан үлэҕэ киирбиттэрэ, звенонан

аренданан үлэлиир ньыма киирбитэ. «Дьахтар Маарыгар» – 100 га, «Бөрө бастаахха» 90 га иэннээх бааһыналар оҥоһуллубуттара, кормопроизводствоҕа олохтоох киһи быһыытынан сир оҥоһуутугар улахан үлэни көрсүбүтэ. Салайаачы быһыытынан киэҥ көҕүстээх, дириҥ билиилээх этэ. Миигин элбэхтик суот-учуот өттүгэр үөрэппит уонна сүбэлээбит киһи буолар.

Ыһыллыы кэмнэригэр сопхуос кэнниттэн коллективнай предприятие (КП) диэн тэриллибитэ, онно дириэктэринэн Адамов И.М. буолбута, бу кэмнэр саамай ыарахан кэмнэр, бу кэмнэргэ хамнас, оҥорон таһаарыы суох, үлэһит илии тиийбэт этэ. Пекарня аһыллан, хамнаһы килиэбинэн, бурдугунан, этинэн, арыынан төлөөһүн буолта. Ол кэмҥэ дьон санаата уларыйан, ыһыллыы-тоҕуллуу кэмигэр Иннокентий Михайлович сымнаҕас, дьону түмэ сатыыр майгылааҕа, санаатын түһэрбэккэ, дьон санаатын көтөҕө сатыыр этэ, «үчүгэй буолуоҕа» диэн тыллааҕа.

Сүөһү иитиитигэр Өргүөт сопхуоска элбэх кырдьаҕастар үлэлээбиттэрэ: Сидорова М.Н., Спиридонова В.И., Самырова Е.Е., Сидорова М.П., Захарова Ф.Т., Тумусова М.Г., Николаева М.Е., кинилэр доруобуйаларын да көрүммэккэ үлэни өрө тутан үлэлээбиттэрэ.

Өргүөт отделениетыгар зоотехнигынан үлэлээбит ***Иванова Маргарита Игнатьевна****,*
03.02.2024 с.

ДЬОЛЛОРУН ҮЛЭТТЭН БУЛБУТТАРА

Олох олорон истэх аайы, киһи толкуйа дириҥиир, «баран хаалбыт» чугас дьонуҥ ахтылҕана сытыырхайар эбит…

Мин дьонум-сэргэм туһунан сылаастык-сымнаҕастык ахтан-санаан аастахпына сатаныах курдук буолан, ийэм уонна биир дойдулаахтарым ахтыыларыгар олоҕуран, кимтэн кииннээхпитин, хантан хааннаахпытын кылгастык суруйарга сананным.

Эһэлээх эбэм, Иванов Афанасий Васильевич уонна Алексеева Мария Степановна, иккиэн сэрии кэмин оҕолоро этилэр.

Эһэм ийэлээх эрэ эбит. Хос эбэм, эһэм ийэтэ, Иванова Марина Саввична, уолун ааҕы кытта бииргэ олорбут. Кырдьар сааһыгар оҕо, сиэн бөҕөнү көрөн, дьоллоох олох тосхойбут эмээхсинэ кини буолбут. Хос эбэм өссө ийэтин илдьэ олорбут. Хос-хос эбэм Таракатова Матрена Григорьевна диэн, Бүлүү Дьөккөнүттэн төрүттээх. Биһиги хос-хос эһэбитигэр кэргэн тахсан, «Эйиккэ» сүөһү-ас бөҕөнү иитэн, сэрии буолуор дылы нус-хас олорбуттар. Соҕотох уоллара, Таракатов Федор Саввич, сэриигэ ыҥырыллан баран, сураҕа суох сүппүт. Хос-хос эбэм биэс кыыстааҕа бары уһун үйэлээхтэр, хойукка дылы олорбуттар. Улахан кыыһа Марина Бэрдьигэстээххэ, Анна Тамалакааҥҥа, Мария Орохуга (Лебедкин Семен Руфович ийэтэ) тарҕанан олорбуттар. Оҕо-уруу дэлэй. Хос-хос эбэм барахсан тоҕус уонун аһан баран, улахан хос сиэннэрин буостуктаһан баран, суох буолбут. Эбээлэрби тхос, хос-хос сиэннэрин, элбэх оҕону көрсөн, эбэлээх эһэбитигэр улахан күүс-көмө буолтара саарбаҕа суох.

Эбэм Мария Степановна ийэтин Үөдүгэй Чүүтүттэн Бигэ Өндүрэй уола Алексеев Степан Андреевич сүгүннэрэн аҕалбыт үһү. Кинилэр сэттэ оҕоҕо күн сырдыгын көрдөрөн, илинэн-эйэнэн, олус дьоллоохтук олорон истэхтэринэ, аан дойдуну атыйахтаах уу курдук аймаабыт Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии буолан, олохторун отуора ыһыллыбыт, буруолара сабыллыбыт… Барахсаттар аччык дьылга биэс оҕолорун (түөрт кыыс, биир уол) кытта аччыктаан-хоргуйан өлөөхтөөбүттэр… Дьулаан быһыы…

Улахан дьиэ кэргэнтэн иккиэйэх оҕо: эбэм Алексеева Мария Степановна, 1929 с. Даркыга төрөөбүт кыыс, бырааТа Маппыай – төгүрүк тулаайах хаалбыттар. Көрөр-истэр, аһатар-таҥыннарар дьоно суох, ыалы кэрийэ сырыттахтарына, эбэбин Хоһуунап Варламнаах Аана, ыҥыран ылан, төрдүс кылааһы бүтэриэр дылы олордубуттар. От-мас тасыһан, ууларын баһан, айаҕын толуйан олорбут. Маппыайы Бүлүүгэ олорор аймаҕа Иванов Алексей диэн киһи илдьэ барбыт. Онон аччык, аастуор олох диэни эттэринэн-хааннарынан билбит дьон. Улахан дьону кытта кыайалларынан, туох да үлэттэн туора турбакка, үлэлээбиттэр. Ас-таҥас суох, аччык сылдьан, тыыннаах хаалар туһугар муҥнанан, син инчэҕэй тирбэҕэ быстыбатынан, киһи-

хара буолбуттар. Санаан кэллэхтэринэ, улаханнык хараастан туран, биирдэ эмит быктаран ааһаллар эбит, ол ыар кэми…

Эбэлээх эһэм дойдуларыттан Быракаантан тэлэһийбэккэ улаатан, 1948 сыл бэс ыйыгар ыал буолбуттар. Айыыһыттара 9 уолу, 5 кыыһы ирээттээбит. Маарыйалаах Охонооһой кырыыстаах сэрии, ол кэнниттэн олох саҥа оннун булан эрэр кырыымчык, ас-таҥас кэмчи кэмигэр ыал буолан олорбуттар эбит. Төһө да кыараҕас дьиэҕэ олордоллор, эбээлэр барахсаттар ыраас, чэбэр туттунуулаах буолан, элбэх оҕо муннулара тыбыырбакка, ыарыы-тумуу диэни соччо билбэккэ улааппыттар. Эмээхситтэр сайын дьиэлэрин муостатын сууйан баран, баҕа батаһа оту охсон киллэрэн тэлгииллэрэ үһү, куйааска ол сөрүүн буолар эбит. Сиэннэр арыый бороохтуйдулар, борбуйдарын көтөхтүлэр да, кырдьаҕас эбээ Мотурууна бэйэтин кытта от сүктэрэ Эбэҕэ илдьэ киирэр. Ол сылдьан, оту-маһы алдьаппакка, оргууй аҕай, чуумпутук сылдьарга, чыычаах уйатын тыыппакка үөрэтэр эбит. Сайыҥҥы куйааска, кумаарга, күлүмэҥҥэ сааһырбыт киһиэхэ элбэх оҕоҕо сүгэр оту бэлэмнээһин манан аҕай буолбата буолуо. Хос сиэннэр хотоҕостуу субуһан, син соһон-сыһан, инчэҕэй оту мэнээк таһаллар эбит. Ол кэмнэргэ Быракааҥҥа тыраахтар суоҕа. Ыал барыта күһүн суол туруор диэри сиир отун санныгар сүгэн таһан, кыбыыга хатаран, бугуллаан хаһаанара, ньирэй да сиирэ. Эбээлэрбит күнү-дьылы, халлаан хайдах буолуоҕун ыйынан-күнүнэн, сулуһунан көрөн эндэппэккэ билэллэрэ. Сылгы сиэлинэн сүөһүгэ быа хаталлара. Марыына эбээ туоһу хастаан, иһит тигэр идэлээх эбит. Кини тикпит ыаҕайатынан оҕолор уу баһаллар, отоннууллар.

Оччолорго ыал бары тиэргэҥҥэ күөстэнэр оһохтоо хһоспохтоох буолара. Сайын буолла да, хоспох оһоҕор алаадьы, собо буһар сыта тиэргэни толору тунуйан, астык да буолааччы. Уулуссанан аһан иһэн, хайа ыал тугу буһарыммытын эндэппэккэ билэҕин. Күн аайы лиис тимиринэн оҥоһуллубут киэпкэ, хоспох оһоҕор килиэп буһараллара. Ыал аайы булуус диэн баара. Сайын иһэр муускун онно хаһаанаҕын, эти уран сайын хойукка дылы сиигин. Биһиги дьоммут уһаайбаларын муннугар «Ачаам булууһа» баара. Ол оҥкучах хойукка дылы турбута. Дьоннор онно аһылыктарын угаллара.

Электричество сэттэ уонус сыллар бүтүүлэригэр баар буолта, бэкээринэ аҕыс уонус сыллар бүтүүлэринэ тутуллубута. Сайыҥҥы өттүгэр ыал барыта чэйин сылабаарга оргутан иһэрэ. Сылабаар чэйэ отой туһунан амтаннаах, минньигэс да буолара. Хос эбээ Марыына сылабаарын тута сылдьара. Бэйэтэ өрөн, оргутан, икки кулгааҕыттан тутан, оргуйан бурдьугунуу турар уулаах сылабаары остуолга бэйэтээрэ уурара. Кимиэхэ да туттарбат этэ, ууга буһуохтара диэн харыстаан.

Сайыҥҥы сарсыарда, дьоммут бары Чаалбыкыга окко сылдьар кэмнэригэр, эрдэ өрүллүбүт оргуйа турар сылабаар тула аттынааҕы ыаллара: Николаев Прокопий Николаевич, Алексеева Ульяна Игнатьевна, Петрова Анна Титовна (Сааба Аната) – тото-хана кэпсэтэ, астына чэйдииллэрэ. Итии үүттээх чэйи сыпсырыйа, сүөгэйдээх, наһаа үчүгэйдик буспут килиэби сии-сии, ол-бу былыргыны-аныгыны сэһэргэһэллэрэ. Эбэлэрбит килиэптэрэ кэпсэлгэ сылдьар минньигэс килиэп буолара.

Хос эбэбит балта Токурова Акулина (Өкүүчэ) Саввична кырдьыар диэри холкуоска, сопхуоска ыанньыксыттаабыта. Кэргэнтахсыбатах, оҕото суох, сулумах буолан, эдьиийин, сурдьун ааҕы кытта бииргэ суулаһан олорбута. Олус ыраас туттуулаах буолааччы. Куруук күлэ-үөрэ сылдьара, холку майгылааҕа. Ол да иһин уһуннук олордоҕо.

Эһэлээх эбэбит, Иванов Афанасий Васильевич уонна Алексеева Мария Степановна сытыары-сымнаҕас дьоннор этэ. Иккиэн илинэн-эйэнэн, сүбэнэн сылдьаллара. Куруук үлэ дьоно бокуойдара да суоҕа, өрөбүлэ суох үлэлииллэрэ. Элбэх оҕо көрүүтэ-истиитэ да элбэх буоллаҕа. Уон түөрт оҕо үчүгэй, эйэлээх олоххо төрөөн, улаатан, бары этэҥҥэ олохторун оҥостон, ыал буолан, оҕо төрөтөн, дьиэ-уот туттан, Өрөспүүбүлүкэ араас муннуктарынан тарҕанан олороллор. Эһэлээх эбэбит барахсаттар хоһуун-туруу үлэһит буолан, улахан дьиэ кэргэни тутан олордохторо. Ол саҕана Быракаан оскуолата начаалынай буолан, оҕолор Тойоку оскуолатыгар үөрэхтэрин салгыыллара. Онно интернакка олороллоро, интернат аһатан, таҥас-сап биэрэн, улахан көмө буолара. Оччолорго сайыҥҥы каникулга оҕолор таах сылдьыбаттара. От буолла да, дьоннорун кытта окко бараллара. Эһэлээх эбэбит Быракаантан ыраах Чаалбыкыга дьиэнэн оттуу, ыанар ынахтарын илдьэ,

көһөн бараллара. Уолаттар бары бараллара. Булка-аска, үлэҕэ, олоххо сыһыаннара барыта онтон саҕаланнаҕа. Ыкса күһүҥҥэ, үөрэххэ барыахтарыгар дылы сылдьаллара. Дьиэнэн элбэхтэрин үрдүнэн, звеноҕа киирсэн, бэйэлэрин оҕолорун курдук Федоров Никита, Гаврильев Герман сылдьыһаллара.

Чаалбыкыга урут, сопхуос эрдэҕинэ, окко көмөҕө Мииринэйтэн нууччалар, «Үөдүгэй» сопхуос киин аппараатын үлэһиттэрэ бөртөлүөтунан тиийэллэрэ. Сүүрбэччэлии киһилээх бригээдэ буолара. Кинилэр килиэптэрин буһарыыта, астарын-үөллэрин бэлэмнээһинэ барыта эбэбит Мария Степановна уонна эдьиийбит Өкүүчэ илиилэринэн ааһара. Элбэх киһини аһатан, кыра да аһылыгы барыларыгар тиийэр курдук минньигэстик астыыллара. Эбэбит барахсан ас буһарыытын быыһыгар от мунньуһан кэлэрэ. Кэлэн ынахтарын ыан, үрүҥ ас: бырпах, суорат, сүөгэй – дэлэйэ. Маны таһынан айылҕа барахсан бэрсэр соботун араастаан астыыра: үөлэн, ыһаарылаан, миинээн. Күһүҥҥү өттүгэр кустаан эбинэн, ас дэлэй буолара. Дьон бары кинилэргэмахтаналлара.

Тоҕус таайдарбыт бары Чаалбыкы Эбэ хотун көй салгыныгар үлэҕэүөрэнэн, эт-хаан өртүнэн үчүгэй сайдыылаах, бэйэлэрин кыанар дьон буолан таҕыстахтара. Онон Армияҕа сулууспалыыр ытык иэстэрин, атыттартан хаалсыбакка, толорон кэлбиттэрэ. Кэлин биһиги улаатан, эһэлээх эбэбитин кытта оттоһор буолбуппут. Сиэннэрин олус да таптыыр этилэр.

Эһэбит Иванов Афанасий Васильевич эдэригэр декадаҕа от охсор эбит. Үлэни кыайбат буолуор диэри сопхуоска хара үлэни үлэлээбитэ. Кэлин Маарыйатын кытта хотоҥҥо борон көрбүттэрэ.

Эбэбит, Алексеева Мария Степановна, 1961 сыллаахха ыам ыйыгар сулустаах ийэ – Герой Ийэ буолбута. 1962 сылтан ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ ситиһиилээх үлэтэ сыаналанан, 1974 с. «Үлэ Кыһыл Знамята» уордьанынан наҕараадаламмыта. 1 бороону ыйга 25 кг төлөһүппүтэ. Оройуон, сопхуос салалтатыттан элбэх грамоталаах, хайҕал суруктардаах этэ. Эбэлээх эһэбит туһунан суруналыыс Алексеева Анна Прокопьевна «Сулустаах ийэлэр» кинигэтигэр «Тоҕус саллаат ийэтэ» диэн олус истиҥник ахтыбыта, ааттарын үйэтиппитэ *(стр. 26-31)*. Онон эбэлээх эһэбит бэйэлэрин кэмнэригэр үлэнэн чиэстэммит дьон.

Оттон кинилэр улахан кыыстара – биһиги ийэбит, Оконосова (Иванова) Светлана Афанасьевна. Дьүһүннээх үтүөтэ, майгылаах бастыҥа. Ыал улахан оҕото уон үс оҕону: тоҕус бырааты, түөрт балтын – көрсөн-харайсан улаатыннартаабыта. «Икки эбээлээх буолан уонна бэйэ-бэйэбитин көрсөн, оҕо сааспыт дьоллоохтук ааспыта», – диэн ахтара. Ийэбит өр сыл оскуола иннинээҕи саастаах оҕо иитиитигэр сыратын биэрбитэ, онтон тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга «Светлана» бааһынай хаһаайыстыбаҕа үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. «Саха сирин тыатын хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ«, Быракаан, Өргүөт нэһилиэктэрин бочуоттаах олохтооҕо буолбута.

Ийэлээх аҕабыт 1968 сыллаахха улахан тапталынан ыал буолбуттар. Бастаан утаа дьоннорун кытта олорбуттар. Онтон тыа уулуссаҕа дьиэ-уот туттан, дойдуларыгар Быракааҥҥа туспа ыал буолан олохсуйбуттар. Утуу-субуу түөрт уолламмыттар. Уолаттара улаатан истэхтэринэ, 1983 сыллаахха күһүн, оҕолоруттан тэйимээри, Өргүөккэ көспүттэр. Ол саҕана Быракаан оскуолата начаалынай оскуола этэ.

Аҕабыт Оконосов Арсентий Семенович сахаҕа бөдөҥ-садаҥ көрүҥнээх, нууччалыы иитиилээх буолан, сахалыы олуттаҕастык саҥарарэтэ. Эдэриттэн И.Бараахап аатынан, «Үөдүгэй», «Өргүөт» сопхуостарга араас үлэҕэ үлэлээбитэ. Тыа хаһаайыстыбатын биир өрөбүлэ суох ыарахан үлэтигэр кыайар-хотор эдэр сааһа ааспыта. Сайын от үлэтигэр декадаҕа илии хотуурунан от охсон, «Өрөспүүбүлүкэ бастыҥ от охсооччута» ааты ылбыта. Сайын устата илиитинэн 60-80 ганы охсоро.

«Биир сайын «Куччугуй үрэҕи», «Эриэни», «Нъыланы», «Бүөр күөлү» охсубута. Дьэ, бу балысхан үлэ этэ, ол сайын 80 гааны оҕуста диэбиттэрэ», – диэн, 1984-1992 сс. Быракаан отделениетын биригэдьиирэ Никифор Васильевич Николаев ахтар.

Кыһынын ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ үрдүк ситиһиини ылара. Кэлин «Үөдүгэй» сопхуос Быракааннааҕы отделениетын биригэдьииринэн, управляющайынан үлэлээбитэ. Туруоруллубут соругу толорторон тэйэр, ирдэбиллээх салайааччы, туру үлэһит этэ.

1988 с. эт-үүт кэмбинээтигэр туруорсан, элбэхтик киирэн-тахсан, Быракааҥҥа саҥа типовой маслозавод тутулларын ситиспитэ.

Өргүөккэ көһөн кэлэн баран, Дьокуускайга үөрэнэн, зоотехник идэтин ылбыта. 1990-с сылларга ыһыллыы буолбутугар бэйэлэрин сүөһүлэригэр эбии аҕыйах сүөһүнү арендаҕа ылбыттара. 1991 сылтан «Светлана» бааһынай хаһаайыстыбаны тэринэн, тиргиччи үлэлээн барбыттара. Ыһыллыы-тоҕуллуу ыарахан кэмигэр аҕабыт хорсун санаатынан, таһаарыылаах үлэтинэн, сатабыллаах салайыытынан улахан хотону туттан, сайылык тэринэн, бэркэт эринэн олорбуттара. Сүөһү-ас бэркэ тэнийэн испитэ. Онтон ыарытыйан, 2011 сыл күһүнүттэн үлэлэрин түмүктээбиттэрэ.

Аҕабыт олоххо тардыһыылааҕа, көхтөөх позициялааҕа, элбэхтик ааҕара. Ону таһынан күүстээх спортсмен этэ. 1965-1967 сс Н.П. Корякиҥҥа эрчиллэн, Саха АССР спордун маастара, хапсаҕайдьыт, Манчаары спартакиадатын үс төгүллээх призера (2 миэстэ) этэ. Нэһилиэгин, оро-йуонун чиэһин үгүстүк көмүскээбитэ. Быракаан нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо. Сыралаах үлэтин иһин «Саха Өрөспүүбүлүкэтин тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ» аат иҥэриллибитэ.

Аҕабыт хоһуун киһи этэ. Этэ эрэ диибит... Уһун ыарахан ыарыыттан 2016 сыллаахха олунньу ыйга 67 сааһыгар суох буолбута.

Ийэбит, доҕорун суохтаан, олус туоххаһыйбыта. 2023 сыл ыам ыйын 22 күнүгэр 72 сааһыгар сүрэҕинэн эмискэ күн сириттэн күрэммитэ.

Биһиги аҕабытынан, ийэбитинэн киэн туттабыт! Кинилэр биһигини үлэни таптыырга, айылҕаны харыстыырга, кырдьаҕастары ытыктыырга, төрөөбүт төрүт дойдуга бэриниилээх буоларга үөрэппиттэрэ.

Ситэ олорботох олохторун биһиги: уолаттара, сиэннэрэ, хос сиэннэрэ – салгыахпыт. Бары Дьокуускайга олохсуйан, дьиэуот тэринэн, этэҥҥэ үлэлии-хамсыы сылдьабыт:

1. Оконосов Анастас Арсентьевич – улахан уол, «Анаабыр алмаастара» АХ үлэһитэ, кэргэннээх, уолаттардаах;

2. Оконосов Алексей Арсентьевич – Быракаан нэһилиэгин баһылыга, кэргэннээх, уолаттардаах, сиэннээх;

3. Оконосов Артур Арсентьевич – СӨ ИДЬМ үлэһитэ, кэргэннээх, кыргыттардаах;

4. Оконосов Альберт Арсентьевич – «Стройпром» тэрилтэ суоппара, кэргэннээх, кыргыттардаах, уоллаах, сиэннээх.

Удьуор утум салҕанар… Этэҥҥэ көнө, чиэһинэй, үлэһит дьон ааттарын ааттатар ыччаттар үнүгэс курдук үнэн иһэллэр.

«Быракаан нэһилиэгэ» муниципальнай тэриллии баһылыга
***А.А. Оконосов** 09.04.2024*

АҕАМ ВАСИЛЬЕВ ТРОФИМ ПРОКОПЬЕВИЧ – МОЙОО ТУҺУНАН ИҺИРЭХ АХТЫЫ

Аҕам нэһилиэккэ да, улууска да биллэринэн Мойоо Тэрэппиин 1933 сыллаахха от ыйын 15 күнүгэр күн сирин көрбүт. Механизатор, суоппар, тырахтарыыс быһыытынан «Үөдүгэй», «Өргүөт» сопхуостарга үлэлээн, олоҕун уустук кэрчиктэрин аһаран, хара орто дойдуттан төннүөр диэри үлэлии сылдьыбыта.

Эдэр ыччаттарга наставник буолан ыраах айаннарга сылдьар суоппар уолаттары үөрэтэлээбитэ. Ол саҕана билиҥҥи федеральнай суол курдук буолбатах этэ. Идэ мындырдарыгар уһуйбут дьоно Захаров Николай Лазаревич икки уордьаннаах улуу суоппар, Тартакынов Дмитрий Иванович – эмиэ уордьаннаах суоппар, Захаров Клавдий Семенович, Иванов Устин Игнатьевич, Захаров Капитон Капитонович, Семенов Анатолий Никитич, Тартакынов Давид Иванович киниттэн уһаарыллан тахсыбыттара, Үөһээ Бүлүү бастыҥ суоппардарын ахсааныгар сылдьыбыттара. Кириллин Кузьмалыын бэркэ тапсан үлэлииллэрэ.

1984 сыллаахха Өргүөт, Быракаан, Туобуйа отделениелэрын холбоон «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Рационализаторскай үлэтэ сыаналанан, 1954 сыл «Бастыҥ уус» диэн бочуоттаах ааты тыа хаһаайыстыбатын салалтата Үөһээ Бүлүү тыатын хаһаайыстыбатын быыстапкатыгар биэрбиттэрэ. Аҕам олоҕун техникаҕа анаабыта. Чаалбыкы, Дуһулҕа хоруутун хаһыытыгар үлэлээбитэ. Өргүөт билиҥҥи да олохтоохторо нэһилиэк сайдыытыгар кылаатын киллэрбитин билэн эрдэхтэрэ.

*Кыыһа, **Васильева Мария Трофимовна***
Өргүөт с.

СҮРЭХ-БЭЛЭС КИҺИ ЭТЭ

Биһиги аҕабыт Васильев Прокопий Васильевич миэтирикэтинэн 1891 сыллааҕы төрүөх диэн эбит. Бастакы оҕото Акулина Прокопьевна, кини Докторов Софрон Иванович кэргэнэ эбит. Салгыы Клавдий Захаровтаах ийэлэрэ эдьиийим Вера Прокопьевна, Тэрэппиин, Ньукулай, Өрүүнэ, Григорий, кыралара мин. Ийэм Анна Антоновна диэн Быракаантан төрүттээх, Сидоров Антон-Мөйгөс диэн Сунтаар киһитин кыыһа эбит, мин биир саастаахпар олохтон туораабыт, онон мин киһи-хара буолбуппар кырдьаҕас аҕам, эдьиийим Өрүүнэ, күтүөм Касьянов Василий Васильевич улахан өҥөлөөхтөр.

Аҕабыт үөрэҕэ суох, тимир ууһа, үйэтигэр холкуос туттар сэбин-сэбиргэлин оҥорон, өрөмүөннээн тахсааччы. Биир, ааспыт үйэ 60-с сылларыгар буолбут, түбэлтэ туһунан дьон-сэргэ хойукка дылы номох гынан кэпсииллэр этэ. Ол маннык эбит. Тойокуга ЯК-12 сөмөлүөт кэлэн түһээри пропеллерин биир салбаҕа тостубут. Туох даҕаны кини туттар эрбиитэ хоппот тимиригэр түбэһэн, оҕонньор, анаан-минээн эрбии оҥостон, пропеллер биир салбаҕын тэҥнии быһан биэрэн, ол сөмөлүөт этэҥҥэ көтөн барбыт. Аҕабыт дьоҥҥо сааларын-сэптэрин, туттар малларын оҥорон биэрэр этэ. Биир дьикти идэтинэн дьону эмтээһин эбит, араас уҥуох ыарыытын, баастары, ууга буһууну эмтиир, түөннүүр эбит. Элбэх саҥата суох кырдьаҕас буолааччы. Мин кырам да бэрт буоллаҕа. Төрдүн-ууһун кэпсээччитэ суох. Дьоно эрдэ өлөннөр, эдьиийэ ииппит. Ийэтэ Кубаҕай Мэхээлэ диэн киһиэхэ иккиһин эргэ барбыт. «Бодойбоҕо шаахтаҕа табанан остуолба маһа таһар этибит. Ол сырыттахпытына, сарсыарда хараҥаҕа эмискэ халлаан хайдыбыта, тыас-уус бөҕө буолбута, сир улахан баҕайытык доргуйбута» диэн кэпсээбитин өйдүүбүн. Ити Тунгусскай метеорит түһэригэр түбэспит буолуохтаах, оттон ол 1908 сыллааҕы түбэлтэ. Онон суоттаатахпына, алыс 16 саастаах оҕо табанан шахта креплениета буолар маһы таспатах буолуохтаах, арааһа, 1887 с. төрүөх буолуон сөп эбит дии саныыбын. Бэйэтэ да бөдөҥ киһи ахсааныгар киирбэт, дьарамай, ортону аннынан уҥуохтаах буолааччы. Аҕам 1969 сыллаахха бу олохтон барбыта.

Улахан убайдарым, эдьиийдэрим төрөөбүт-үөскээбит Өргүөттэригэр ыал буолан, ыччат тэнитэн, үлэлээн-хамсаан сылдьыбыт дьоннор. Кинилэртэн улахан убайым Тэрэппиин туһунан ахтан ааһыам. Тэрэппиин 1933 сыллаахха төрөөбүт, оҕо сааһа Сэлбэкэйгэ ааспыт. Маҥнайгы кылааска Марина Иустиновнаҕа үөрэммит. Аҕыс кылааһы бүтэрэн баран, Дьокуускайга пединститут математическай кууруһугар үөрэнэн иһэн, дьиэ кэргэнин балаһыанньатынан уурайбыт. Онтон суоппар кууруһугар үөрэнэн, олоҕун анаабыт идэтинэн үлэтин саҕалаабыт. Олоҕун устата тимиринэн туттар идэни туох-баарын барытын баһылаан, хара өлүөр дылы дьарыгырбатах идэтэ диэн суох этэ. Хамбаайынынан Кэлтэгэйгэ, Кыһаныга, Хайа үрдүгэр бурдук ыһан, хомуйан баһаһыналарга үлэлиирэ. Биир дьоһуннаах идэтинэн Муоҕан, Эркэчээн, Хаҥарыҥда, Чаалбыкы курдук улахан Эбэлэр ууларын экскаваторынан хоруу хаһан түһэрэн, ходуһа сирдэрин таһаарыыга үлэлэспитэ. Бульдозерынан оройуоннуур суолу Бэс тэллэҕэр дылы оҥорууга Анисимов Н.М., Омукчанов В.П., Степанов С.П. састааптаах бригээдэни кытта үлэлэспитэ. Үлэтигэр сүрдээх эппиэтинэстээх, толоругас, мындыр, дьиҥ-чахчы сүрэх-бэлэс киһи этэ. Мастарыскыай иһигэр сыбаарсык, токарь быһыытынан сатаабата диэн суох буолааччы. Өргүөккэ массыынанан, оптуобуһунан төһөлөөх элбэх таһаҕаһы, киһини таспытын ааҕан сиппэккин.

Кэргэнин Мария Матвеевна быраата Тартакынов Иван Матвеевичтаах кэргэнинээн иккиэн бу орто дойдуттан олох эдэр саастарыгар туораабыттарыгар, уонча төгүрүк тулаайах хаалбыт оҕолору иитэн, көрөн-харайан дьон гынаттаабыттара.

Хаһан даҕаны дьону кытта этиһэн, охсуһан кыыһырсыбытын истибит да, көрбүт да суох буолуохтаах. Үлэҕэ аккаастыыр диэни билбэт этэ. Элбэх грамоталардаах, үлэ ударнига, дьиҥнээх хомуньуус этэ. Таһаарыылаах үлэтинэн Москваҕа барар путевканан наҕараадаланааччы. Бииргэ төрөөбүттэригэр, чугас дьонугар, дьиэ кэргэнигэр сүрдээх сымнаҕас, аламаҕай, амарах убай, таай, кэргэн, аҕа, эһээ буолааччы.

Аҕам оҕонньор, убайдарым көлүөнэ дьоннорун тулуурдарынан, дьулуурдарынан, сынньалаҥ диэни билбэтэх таһаарыылаах үлэлэринэн дойдубут Өргүөт сайдыылаах нэһилиэк буолара түстэммитэ.

Кыра убайым Григорий Прокопьевич Чурапчыга олорор, сибээс бэтэрээнэ, Россия сибээһин үтүөлээх маастара. Улахан уола эһэтин аатынан Прокопий диэн ааттаах, Австралияҕа ГРИНПИС экологическай фирма үлэһитэ, улахан кыыһа ХИФУ-га үлэлиир, кыра кыыһа Санкт-Петербург куоракка Газпром үлэһитэ.

Бырааата ***Васильев Анатолий Прокопьевич****,*
кинофикация, үлэ бэтэрээнэ
Үөһээ Бүлүү с., 2024 сыл

ӨРГҮӨТ СОПХУОСКА АНАНАН ҮЛЭЛИИ КЭЛБИТИМ

Мин, Павлова Тамара Гаврильевна, 1989 сыллаахха Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтун ветеринарнай факультетын бүтэрэн ветеринарнай врач идэни ылан төрөөбүт Өргүөппэр «Өргүөт» сопхуоска ананан үлэлии кэлбитим.

Ол саҕана «Өргүөт» сопхуос 1984 сылтан тэриллэн ньиргиччи үлэлии олороро. 200 сүүстэн тахса ыанар ынах икки хотонунан «Сарыал» уонна «Дьулуур» диэн ааттаах хотоннорго тураллара, 400-тэн тахса субай сүөһү үс хотонунан кыстыыллара. Мин бастаан үлэлии кэлэрбэр ветврачынан Кардашевская Зоя Васильевна, ветфельдшеринин Захарова Глафира Семеновна уонна ветсанитардарынан Егорова Мария Ивановна, Спиридонова Акулина Даниловна үлэлии сылдьаллара. Сүөһү сыстыганнаах ыарыыларын утары быһыы биэрэрбит. Үөһээ Бүлүүттэн Иванов Алексей Алексеевичтаах кэлэн туберкулез, паратуберкулез бэрэбиэркэтин сыл аайы Өргүөт, Быракаан, Туобуйа нэһилиэктэринэн сылдьан оҥороллоро. Глафира Семеновналыын элбэхтик ньирэйдэри эмтиир этибит, ынах төрөөһүнүгэр көмөлөһөрбүт. Мария Ивановна уонна Акулина Спиридоновна саас сүөһү ырыганнаан охтон баран турарыгар элбэх күүстэрин сыраларын биэрэллэрэ. Саас сылгы төрөөһүнүгэр ыраах учаастактарынан сылдьааччыбыт. Сайынын Муоҕан, Харыйалаах, Уҥуох, Бэрэ учаастактарынан сотору-сотору ыалдьыбыт сүөһүнү эмтии барарбыт. Глашалаах Люба үлэлэригэр сүрдээх бэриниилээх, ирдэбиллээх үлэһиттэр этэ. Түүн 4 – 5 чаастан фермаҕа ынах төрөтө кэлэр этибит. 1993 сыллаахха

«холодное выращивание телят» диэн ньыманан ынахтары муус устар ыйтан таһырдьа төрөтөр этибит. Онно төрөөбүт ньирэйдэр туруктара үчүгэй, ыарыыга ылларымтыата суох буолаллара. Мин үлэлиир кэмнэрбэр тракторист үөрэхтээх Кононова Варвара Тихоновна саастаах үлэһит этэ. Кини Сэйэкэҕэ Харыйалаахтан ньирэйдэргэ күн аайы, ардах-бадараан диэн өрөөбөккө, үүт аннын таһара, улахан бидоннары «таратайка» үрдүгэр быраҕаттыыра уонна бэйэтэ сүөккүүрэ. Уҥуох, Харыйалаах учаастактарыттан сарсыарда эрдэ ыаммыт үүтү маслозаводка аҕалан туттарара, чахчы хоһуун үлэһит буолара. Мин үлэлиир кэмнэрбэр сыстыганнаах ыарыылары эмтиир сэрэтэр үлэлэр кэмигэр былаан быһыытынан толоруллан сүөһүгэ, сылгыга сыстыганнаах ыарыы бэлиэтэммэтэҕэ.

Павлова Тамара Гаврильевна
06.02.2024 сыл

ОЛ КЭМИ КҮНДҮТҮК САНЫЫБЫН

«Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ 40 сылынан кылгастык үлэлээн ааспыт кэмнэрбитин ахтан аахыам.

1969 сылтан Энгельс аатынан колхозка доярка этим. Кэлин Исидор Бараахап аатынан сопхуоска эмиэ доярка, онтон «Үөдүгэй» сопхуоска көспүппүт. Ол кэннэ «Өргүөт» сопхуос буолбуппут. Ветеринар үөрэҕэр үөрэнэн бүтэн баран, маҥнай «Дүллүкү» сопхуоска анаабыттара. Үлэбин онтон саҕалаан баран дойдубар Өргүөккэ сопхуоска ветеринардыы кэлбитим, 1983-1990 сс. үлэлээбитим. Оччолорго «Бүөр күөлгэ» ыанньык сүөһү хотон муҥунан этэ. Бэттэх Маарыкчаанҥа субай сүөһү турбута, сибиинньэ хотоно диэн баар этэ, онно эмиэ субайдар, төрүүр бургунастар турбуттара. Үрэх үрдүгэр түөрт хотон, «Бүөр күөлгэ» икки улахан уһун хотон, онтон бэттэх отделение хонтуората баар этэ. Учаастактарга субай сүөһүлэр турбуттара. Балаҕаннаах уонна Алтан диэн сирдэргэ эмиэ субайдар тура сылдьыбыттара. Онно ый аайы сүөһү аттыы барар этибит. Муоҕаҥҥа ыанньык сүөһү турбута, саас, күһүн ньирэй көһөрүүтэ барыта биһигинэн аахар этэ. Оччолорго суол-иис

куһаҕана, трактор нэһиилэ сылдьар, алдьаныы-кээһэнии элбэх буолара. Бэттэх сайылыктарга Сэйэкэҕэ ньирэй турбута, Харыйалаахха ыанньык сүөһү, Уҥуохха эмиэ ыанньык сүөһү турбута. Оччолорго сайын вызов кэллэ да сайылыктары кэрийэрбит. Глаша, Люба буолан үлэлээбиппит. Кэлин Тамара кэлбитэ. «Өргүөт» сопхуоска дириэктэринэн Валерий Евсеевич үлэлээбитэ. Үлэтигэр сатабыллаах салайааччы этэ. Эдэр исписэлиистэр кэлэн үлэлээбиттэрэ. Кылаабынай ветврaһынан Андреев Андрей Константинович, отделение ветврaһынан Кардашевская Зоя, зоотехнигынан Таня, биригэдьиринэн Скрябин Николай, парткомунан Шестаков Максим Иванович үлэлээбиттэрэ. Билиҥҥи курдук түлүпүөн-эҥин суох. Вызов буолла да, саас ынах төрөөһүнүн кэмигэр күнү быһа хотоҥҥо сылдьарбыт. Ол быыһыгар доярка ыарыйдаҕына, сүөһү көрөҕүн уонна сүөһү ыйааһына ый аайы. Хаан ылааһына, учаастакка бараабын, биир өрөбүлэ суох үлэ буолара.

Эбии аһылыкка оччолорго дулҕа кырбаталлара, лабыкта хомуйааһына, талах кырбаабына үлэ күөстүү оргуйара. Үлэбит саас элбиирэ, сайын сайылыкка көһүү, күһүн кыстыкка киирии, онно барытыгар тустаах үлэһиттэри кытта тэҥҥэ сылдьарбыт. Ортотугар осеменатордыы сылдьыбыппыт. Маарыкчаан хотоҥҥо туһунан ынах сиэмэлиир хос оҥорон, онно саҕалаабыппыт. Онтон, кыайан сиэмэлэрин аҕалбаккалар, уурайбыппыт, ветеринарбытыгар сылдьыбыппыт. Саас сайылыкка көһүүгэ барыахтарын иннинэ сүөһү аттааһына буолааччы. Оччолорго сүөһү-ас элбэҕэ. Күһүн буойунаҕа сүөһү өлөрүүтүгэр барарбыт, эт бэчээттии диэн, тымныыга ойбоҥҥо сүөһү иһэ сууйарбыт, закуп сүөһүтүн «Күһүт» диэн сиргэ өлөрөллөр этэ. Маны таһынан, «Эркэчээн» диэн сиргэ сылгыга кытта бараааччыбыт, онно сылгыларын киинээн тутан турбуттара. Онон «Өргүөт» сопхуоска үлэ күөстүү оргуйан ааспыта. Ол кэми күндүтүк саныыбын. Үтүө дьону кытта үлэлээн ааспыппынан киэн туттабын.

Билигин бочуоттаах сынньалаҥҥа олоробун. Үлэ бэтэрээнэбин.

***Мария Ивановна Лепчикова**, үлэ бэтэрээнэ.*
2024 сыл. Өргүөт нэһилиэгэ

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОСКА ҮЛЭЛЭЭБИТ ЭДЬИИЙДЭРИМ, УБАЙДАРЫМ ТУСТАРЫНАН

Мин эдьиийдэрим Валерия, Виктория Ивановналар, убайдарым Василий Иванович (Чиркоп), Уйбаан Уйбаанабыс (Бассабыык) тустарынан суруйуохпун баҕарабын.

Валериялаах Виктория игирэлэр. Иккиэн оскуола-производство-үрдүк үөрэх диэн ыҥырыыны өйөөн, төрөөбүт дойдуларыгар Өргүөккэ сүөһү иитиитигэр таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ. Убайдарым эмиэ биир оннук. Баһылай механизатор этэ.

Кинилэртэн саамай биллиилээхтэрэ диэххэ сөбө дуу? – Виктория Ивановна буолар. Эдьиийим Вика оскуолаҕа үчүгэйдик үөрэммитэ, спортсменка бэрдэ этэ. Хайыһардьыт, волейболистка, сүүрүк бэрдэ этэ диэн үөлээннээхтэрэ элбэхтик ахталлара. Оскуоланы бүтэрээт, Өргүөт нэһилиэгэр ыҥырыы таһааран ыанньыксыттыы тахсыбыта. Биир ынахтан 2000 лиитирэ үүтү ыаһыҥҥа. Оннук кирбии, араaһа, ылылла илик кэмэ быһыылааҕа. Бастаан Кыһаныга хотоҥҥо үлэлиирэ. Мин, начальнай кылаас оҕото, онно баран наар көмөлөһөр идэлээҕим. Икки улахан боруода ынахтааҕа, «Роза» уонна «Хомуолай» диэн этилэр. Биирдэ «Розата» муннун баҕанаҕа анньан ытыы турарын көрөн ыйыппыппын: «Бруцеллезтаах онон абырахха *(бракатаныахтаах диэн быһыылаах)* барыахтаах» диэбитигэр, наһаа аһыммыппын өйдүүбүн.

Сарсыарда эрдэ баҕайы туран, үлэтигэр сүүрэн элэстэнэрин өйдүүбүн. Билигин кэлэн өйдөөтөхпүнэ обкомол, обком чилиэнэ быһыылаах этэ. Араас элбэх партийнай конференцияларга, обком Пленумнарыгар ыҥырыллан сылдьааччы. Сайылыкка сайын ортото кэлэн илдьэ бараааччылар. Солбуйар киһи суох буолан, ынахтарын ыанньыксыттар үллэстэн ыааччылар. Куораттан кэлэригэр ахсыыбытынан кэһии бөҕө аҕаларын өйдүүбүн. Эдьиийим үчүгэй үлэтинэн ылбыт 3 ааннаах шифоньера хойукка дылы мааны мал буолан турбута. Аҕам киэн туттан дьоҥҥо көрдөрөрүн өйдүүбүн. Эдьиийим барахсан үөрэммитэ буоллар, салайар үлэҕэ сылдьыахтааҕа эбитэ буолуо. Ханнык баҕарар киһи олоҕун бэйэтэ оҥостор, кини бэйэтэ эмиэ оннук талан сылдьаахтаабыта. Өр кэмҥэ дойдутуттан тэйэ сылдьан

баран, ити сања сопхуос тэриллэрин саҕана кэлэн олохсуйан, 3 игирэ кыргыттарын төрөппүтэ.

«Бүөр Күөлгэ» сања механизированнай хотоҥҥо үлэлээбитэ. Биирдэ эмит баран көмөлөһөр этим. Онно наһаа сөҕөрүм, күкүрдэрин кэннин мыылалаах уунан сууйаллара, көрүдүөрдэрин эмиэ. Үлэһит да эбиттэр, бу санаатахха. Эдьиийбин кытта «Муоҕаҥҥа» икки сайын сайылаабытым. Ынах үүрээччи, киллэрээччи, этэрээччи буоларым. Ол кэми үчүгэйдик да саныыбын. Үлэһит быһыытынан хаһан да сирдэрбэтэх, киһи киэнэ кыайыылааҕа-хотуулааҕа этэ.

«Бочуот Знага» уордьанын хаһан ылбытын өйдөөбөт эбиппин. Аҕыйах сыллааҕыта Саха Сирин бастакы Бэрэсидьиэнин Михаил Ефимович Николаевы Москва куоракка, «Бэс Чагдаҕа» сынньана сылдьан, көрсөн кэпсэтэн турардаахпын.

- Өргүөппүн, Уйбаан Хасыйаанабыс кыыһабын диэбиппэр, Викторияны сураһан, сэлэспиппит. Онно «Хаарыан кыыс салгыы үөрэммэтэҕэ» – диэбитэ, мин онно эдьиийбинэн киэн тутта санаабытым, хайдахтаах дьон кинини өйдүү сылдьаллары-ттан. Иҥэн-тоҥон ыйыталаһан, бэрт өр сэһэргэспиппит.

Эдьиий Валера Викаҕа киниэхэ холоотоххо мөдөөн, сытыары сымнаҕас майгылаах, үлэһит бастыҥа киһи. Аа-дьуо сылдьан, барытын үмүрү тутан кээһэр майгылаах. Күн бүгүнүгэр дылы Өргүөтүгэр олохсуйан олорор. Эдьиийбинээн «Уҥуохха» хас да сайын сайылыкка сайылаабытым. Ынахтарыгар эбии аһылык оҥороллоругар хатыҥ сэбирдэҕэ хомуйарбыт, бэл, тэллэй кытта хомуйан кутарбыт, Самыыраба Огдооччуйа от охсорун сүгэн аҕалан кырбаан кутарбыт. Валера бэйэтэ да сэмэй буолааччы, Виктория кырдьаҕас ыанньыксыттарга тугу сөбүлээбэтэҕин этэн тэйэр майгылааҕа, сыыһаныхалтыны утары этэрэ. Ону сөбүлээччи сөбүлүүрэ буолуохтаах. Валера өр сылларга, дьиҥ-чахчы сыратын-сылбатын биэрэн туран, ыанньыксыттаабыта, Туобуйаҕа биригэдьиирдээн да ылбыттааҕа. Оскуолаҕа улахан кылаастарга үөрэнэрбэр Дьокуускайга совпартоскуолаҕа үөрэммитэ. Интернакка олорор балтыгар кэһии посылка сотору-сотору ыытан үөрүү-көтүү буоларым. Биирдэ эдьиийбэр эбии аһылыгар от кырбыы олорон, тарбаҕым кытыытын «лэс» гыннаран кээспитим. Онно ийэм тикпит сабыс сања куобах үтүлүгүн кэтэрдэн балыыһаҕа

ыыппыта. Ону ол үтүлүгү харыһыйбыппын билигин да саныыбын.

Убайдарым Баһылайдаах Уйбаан эмиэ туруу үлэһиттэр этэ. Уйбаан хачыгаар, ферма тас үлэһитэ, субай көрөөччү, кыайыылаах-хотуулаах үлэһит этэ. Баһылайым буоллаҕына механизатор, «бөлөрүүс» тыраахтарынан от-мас бөҕө тиэйбит киһи буоллаҕа.

Эдьиийдэрим, убайдарым тустарынан кылгастык кэпсээтэхпинэ итинник.

Любовь Ивановна Васильева,
СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ,
Быракаан нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо,
«СӨ норуот тылынан уус-уран айымньыта сайдыытыгар анал бэлиэ» хаһаайката Дьокуускай куорат, 2024 сыл

ДОЙДУБАР ӨРГҮӨККЭ ДОЯРКАЛААБЫТЫМ

Тойоку аҕыс кылаастаах оскуолатын 1975 сыллаахха бүтэрэн баран, СПТУ-га электрик үөрэҕэр үөрэммитим. Онтон Николаева Надяны кытта «Элгээйи» сопхуоска баран дояркалаабытым. Онтон кэлэн, дойдубар Өргүөккэ дояркалаабытым. Эдэр туҥуй бургунастары тутан, төрөтөн, үлэбин саҕалаабытым. Былааммын куруук толорор этим. 2000-лаах кирбиини ситиспитим. Оччолорго кырдьаҕас дайааркалар сүбэ-ама буолаллара. Кинилэр көмөлөрүнэн идэбин толору баһылаабытым. Араас мунньахтарга сылдьарым. Пятилетка былаанын толорон, бириэмийэ, грамота бөҕө ыларым. Ортотугар ньирэй да көрө сылдьыбытым, «Сэйэкэ» диэн сайылыкка ньирэйдэри Иванова Зинаида Игнатьевнаны кытта иккиэйэҕин көрбүппүт, привес бөҕө ыларбыт, күһүн улахан борооску ньирэйдэри аҕалан туттарарбыт. Онтон ыанньык ынахтарбытын 25 ынаҕы илиинэн ыырбыт, кэлин автодойканан ыыр буолбуппут. Хотоммут сыбаҕа, эбии аһылык оҥостуута диэн, дулҕа, лабыкта, талах бэлэмнээһинэ, саас ынах төрөөһүнэ, онуоха ньирэйгин маҥнай бэйэҥ көрөҕүн. «Бүөр күөл» ферматыгар үлэлээбитим. Былааммын сыл аайы толорор этим. Бириэмийэбит харчынан, сороҕор дефицит табаар фондата буолааччы. «Өргүөт» сопхуоска үлэлээн ааспыт кэмнэрбин күндүтүк саныыбын.

«Өргүөт» сопхуос дириэктэринан Иванов Валерий Евсеевич үтүө суобастаахтык үлэлээн, салайан олорбута. Парткомунан Шестаков Максим Иванович, араас эдэр исписэлиистэр үлэлээн ааспыттара. Үлэ бөҕө, биир өрөбүлэ суох.

Үлэ ветеранабын, бочуоттаах сынньалаҥҥа олоробун.

Розалия Ивановна Манхардырова.
2024 сыл, өргүөт нэһилиэгэ

«Р.И. Манхардырова онус кылаас кэнниттэн Ленин уордьаннаах «Элгээйи» сопхуос Хоротооҕу отделениетыгар үс сыл ыанньыксыттаабыта. Кини манна үлэлиирин тухары кимиэхэ да сирдэбэтэҕэ, хата үгүс махтал, хайҕал тыллары истибитэ. Отделение биир бастыҥ ыанньыксытынан буолбута. Роза дойдутугар кэлбит сылыгар туҥуйдары туппута уонна бу иннинэ 1220 кг үүтү биэрбит сүөһүлэри балтараа тыһыынчаттан тахсалыы кг үрүҥ илгэни ылары ситиспитэ. Р.И. Манхардырова 1988 с. биирдии ынаҕыттан 1700 кг үрүҥ илгэни ыларга эбэһээтилистибэ ылыммыта уонна хас биирдии ынаҕыттан 2000 кг үүтү ыан, биэрбит тылын дьыаланан бигэргэппитэ.»

Өҥ илиилээх/ 2000-лаах кирбиигэ. ***А.Львов***.
«Кыым» хаһыат, 1989 с. олунньу 18 к.

БИИР ЫНАХТАН 2000 КГ ҮҮТҮ ЫЛАРЫ СИТИСПИТЭ

Биһиги ийэбит Спиридонова Варвара Игнатьевна 1932 сыллаах төрүөх. Кини Сельгесов Игнатий Спиридонович уонна Егорова Акулина Афанасьевна дьиэ кэргэттэригэр төрөөбүт. «Бэс ыала» диэн сирг эолортор. Балыгынан сэрии саҕана тыыннаах ордубуттар. Онтон Тойоку Нээлбиктэтигэр көһөн кэлтэр. Оҕолор кыра эрдэхтэринэ оскуолаҕа остуорастаабыт. Олох эрэйэ кыһайан, фермаҕа үлэлии барбыт. Онтон ыла «Өргүөт» сопхуос тэриллиэр диэри дайаарканан үлэлээбитэ. Бэрэҕэ 80 ынаҕы тутан, старшайынан үлэлээн, салайар дьоҕурун көрдөрбүтэ. Бэйэтин оҕолоруттан Спиридонов Анатолий Даниловиһы, Спиридонова Акулина Даниловнаны

кытыннаран, комсомольскай звено буолан фермаҕа үлэлээбиттэрэ. Ийэм дизель эһэрин көрөөччүбүн. 2000 лиитэрэ үүтү биир ынахтан ылары ситиспитэ. Сопхуоска көһө сылдьар Илгэ Чорооно, вымпеллар хаста да ылылла сылдьыбыттара. Ферма наадатын барытын ийэм туруорсар этэ. Ол курдук уот линиятын тартарбыта, икки квартиралаах уопсай дьиэ туттарбыта. Бэйэтэ дьон кэллэҕинэ чэйдэтэрэ. Мэлдьи аһын-үөлүн хааччынара. Сүөгэйи маслоцеххэ тракторист Кононова Варвара таһара. Сэппэрээрэрдэрэ уотунан барар буолбута. Ынахтарын 8-тыы гынан электродойканан сайыҥҥы кэмнэ ыыллара. Кыһын илиинэн. Элбэх ахсааннаах грамоталарынан, фонданан, «Коммунистическай үлэ удаарынньыга» анал биэлиэнэн наҕараадаламмыта, Москваҕа ВДНХ-ҕа баран кэлтэрэ, сопхуос атын үлэһиттэрин кытта, Сочига Чаприна Христина илдьэ бара сылдьыбыта. Эдэр сааһыгар 55-һигэр олохтон туораабыта, эрдэттэн эмтэммэккэ. Ол 1987 сыл этэ.

Кыыһа ***Федорова Марина Петровна****,*
педагогическай үлэ бэтэрээнэ

ЕГОРОВ АЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ
(1962-2006)

Егоров Александр Михайлович Будищева Мария… уонна Егоров Михаил Тарасович дьиэ кэргэннэригэр бастакы оҕонон төрөөбүтэ. Оскуолаҕа үөрэнэр кэмигэр спордунан утумнаахтык дьарыктанара, ордук хайыһар, тустуу *(көҥүл тустууга маастарга кандидат)* күрэхтэригэр ситиһиилээхтик кыттар этэ. 1978 сыллаахха Днепропетровскай куоракка «Орленок» байыаннай-спортивнай оонньууга кыттыбыта. Орто оскуоланы бүтэрэн баран, Красноярскай куоракка физкультура техникумутар үөрэнэн, физкультура учууталын идэтин ылбыта. Үөрэҕин бүтэрээт, Кемерово куоракка армияҕа сулууспалаабыта. Байыаннай үөрэҕэ «разведчик войсковой разведки, наводчик пулемета«диэн этэ. Сулууспалыыр кэмигэр «Отличник СА» түөскэ анньынар бэлиэнэн наҕараадаламмыта. Армия кэнниттэн Намҥа спортинструкторынан үлэлээбитэ.

Убайым кыра сааһыттан булт абыланҕар ылларбыта, кыһынын мас көтөрүгэр, куобахха туһахтаан, сайынын илим көрөн. Аҕам уолугар, иккис кылаас оҕотугар, «илимнээтин» диэн кыра тыы оҥорон биэрбитэ. Хойут ыал да буолан баран бултаан-алтаан дьиэ кэргэнин иитэрэ-аһатара.

Төрөөбүт дойдутугар, «Өргүөт» сопхуос тэриллибитигэр, Омукчанов А.К. Өргүөт саамай ыраах уһугар Арыылаах түбэтигэр сылгы баазатын тэрийбитигэр, сылгыһытынан үлэлии киирэр. Бииргэ алтыһан үлэлээн ааспыт дьоннороо – улахан уопуттаах, кырдьаҕас сылгыһыттар А.К. Омукчанов, Маппыай, Тобуруо оҕонньоттор, кинилэртэн үлэҕэ-хамнаска, булка-алка үгүскэ уһуйулуннаҕа, үөрэннэҕэ, онон кинилэри улаханнык ытыктыыра.

Сылгы иитиитэ – саха төрүт дьарыга, норуот хаһаайыстыбатыгар биир саамай кэскиллээх, барыстаах салаа буолар. Сылгыны көрөр-истэр сүөһү үлэтиттэн итэҕэһэ суох ыарахан үлэ, сылгы көрүүтэ чэпчэки курдук саныыллар, дьиҥэр, сүөһү иитиититтэн итэҕэһэ суох, өссө ордук ыарахан үлэ, дьонуттан тэйэн, хас эмит көс сиринэн ыҥыыр атынан кэрийэ сылдьан сылгыларын көрөр, аһатар, тоҥ үүтээҥҥэ хоно сылдьан үлэлиигэ дэбигис киһи санаммат. Хоһуун, чэгиэн эрэ дьон кыайар үлэтэ. Кыһыннары-сайыннары аһаҕас халлаан анныгар сылдьан үлэ, ат айааһаахына, ол аайы оһоло-моһоло элбэх буоллаҕа.

Кононова Елизавета Ивановналыын ыал буолбуттара, 2 оҕолоохтор.

Тыа хаһаайыстыбатын сайдыытыгар сэмэй кылаатын киллэрбитэ, сыспай сиэллээҕи иитиигэ доруобуйатынан инбэлииккэ тахсыар диэри үлэлээбитэ.

Балта ***Егорова Анна Михайловна***
03.06. 2024 сыл, Өргүөт с.

ҮЙЭМ ТУХАРЫ СҮӨҺҮГЭ ҮЛЭЛЭЭТИМ

1975 сыллаахха миигин, детдомтан тахсыбыппар, Чычахов Иван Егорович Исидор Бараахап аатынан сопхуос Балаҕаннаахтааҕы отделениетын ыччат-комсомольскай ферматыгар доярынан үлэҕэ ылбыта. Биир сыл үлэлээн баран, армияҕа барбытым. Сулууспалаан кэлэн баран эмиэ Балаҕаннаахха Прокопьев Александрдааҕы кытта үлэлээбитим. 1981 сыллаахха Өргүөккэ кэлэн баран, маҥнай ийэ кынныбын Иванова Марфа Егоровналыын Сэйэкэ ферматыгар 150 ньирэйи көрбүппүт. Онно оҕолор Саввинов Володя, Абрахов Степан көмөлөһөллөрө уонна Харыйалаах ферматыттан үүт таһаллара. Онтон нөҥүө сылтан доярдаабытым. Харыйалаах ферматыгар Манхардырова Розалааҕы, Николаева Галялааҕы кытта сайылаабыппыт. Онно мотористынан Николаев Анатолий Петрович, бостуугунан Николаев Трофим Иванович үлэлээбиттэрэ. Розалаах Галя иккиэн бастыҥ доярка, сүрдээх кыһамньылаах үлэһиттэр этилэр. 1984 сыллаахха «Өргүөт» сопхуос тэриллибитигэр, Алтан ферматыгар субай сүөһү көрбүппүт. Наставникпыт Самырова Евдокия Еремеевна, уу, от-мас тиэйээччилэр Захаров Егор Петрович уонна Захаров Иннокентий Петрович этилэр. Уонна Самырова Марианна Егоровна, Захарова Авдотья Иннокентьевна үлэлэһэллэрэ, онно кинилэр саҥа оскуоланы бүтэрээт кэлбиттэрэ. Үчүгэйдик да үлэлээбиппит, Огдооччуйа барахсан сымнаҕаһа, үлэһитэ бөҕө.

Онтон кэлин син-биир фермаҕа доярынан, субай сүөһү көрүүтүгэр үлэлээбитим. Бииргэ үлэлээбит дьоннорум элбэхтэр этэ: Мачахтыров Сергей, Васильев Иван, Иванов Дмитрий, Павлов Иван, Высоцкая Виктория, Антонов Николай, Ноев Николай, Шамаев Иннокентий, Иванова Зинаида, Антонова Екатерина, Тюпина Татьяна, Иванова Дора уо.д.а.

Эдэр сылдьан, Гольдеров Федор Федорович тэрийбит «Чыскаан» вокальнай-инструментальнай ансамблыгар оонньообутум. Николаев Андрей, Прокопьев Евсей, Дмитриев Дьулустаан буолан маҥнай оонньообуппут.

Сопхуос дириэктэрдэринэн Иванов Валерий Евсеевич, онтон Николаев Иван Тихонович, управляющайдарынан Мэҥэ Хаҥаластар Захаров Петр Степанович, Федоров Егор Егоро-

вич, биригэдьиирдэринэн Прокопьев Василий Евсеевич, Иванова Маргарита Игнатьевна ситиһиилээхтик үлэлээбиттэрэ.

Кэлин 1992 с. «Алтан» бааһынай хаһаайыстыбатыгар доярынан үлэлээбитим, билигин кэтэх сүөһүлээхпин. Инньэ гынан үйэм тухары сүөһүгэ үлэлээтим.

***Николай Иевич Мартынов**, үлэ ветерана*
2024 сыл

ҮЛЭБИНЭН КИЭН ТУТТАБЫН

Мин, Тартакынова Варвара Ивановна, 1967 с. балаҕан ыйын 2 күнүгэр Үөһээ Бүлүү оройуонун Нам нэһилиэгэр Тартакыновтар дьиэ кэргэттэригэр 11 оҕоннон күн сирин көрбүтүм. 4 саастаахпар ийэлээх аҕабыт ыар ыарыы буулаан, олохтон суох буолтарын кэннэ аҕам эдьиийэ Петрова Мария Матвеевна уонна күтүөбүт Васильев Трофим Прокопьевич биир санааннан 11 оҕону барыларын Өргүөт нэһилиэгэр көһөрөн илдьэ тахсыбыттара.

Онон Өргүөт нэһилиэгэр детсадтан саҕалаан, аҕыс кылаастаах оскуолатын 1982 с бүтэрэн баран, И. Барахов аатынан орто оскуоланы 1984 с. бүтэрбитим. «Өргүөт» совхоз тэриллиитигэр кылааһынан дуогабардаһан, «производство-үөрэх» диэн үлэлии киирбиппит. Ася Гольдерова, Вера Николаева, Венера Андреева, Лена Захарова, Оксана Васильева, Абрахова Маша, Баянаева Маша, Сидорова Уля, Андреева Дора, Дмитриев Дьулустаан, Дмитриев Ньургустаан, Захаров Тит, Федоров Витя уонна мин буоламмыт дойдубутугар үлэлии тахсыбыппыт.

«Өргүөт» сопхуос «Муоҕан» учаастагар ыанньыксыттыы барбыппыт. Мин, Ульяна Сидорова, Маша Баянаева. Ол сылтан саҕалаан, сопхуос ыһыллыар диэри ыанньыксытынан үлэлээбитим. «Сарыал» ферматыгар Кириллина Ася, Николаева Вера, Манхардырова Роза, Павлов Гриша, Иванов Гена, Андреева Мария Касьяновна уонна Андреева Венера буолан үлэлээбиппит.Наставникпыт Тюпина Татьяна Вячеславовна этэ, зоотехникпыт Саввина Христина Васильевна үүппүтүн, оппу-

тун-маспытын ааҕар-суоттуур этэ, биригэдьиирбит Скрябин Николай Николаевич этэ. Управляющайбыт Прокопьев Василий Евсеевич, ветеринардар Андрей Константинович, Захарова Глафира Семеновна, Клара Афанасьевна Дмитриева этилэр, кэлин Павлова Тамара Гаврильевна кэлбитэ. Сайын «Муоҕан» учаастагар, кэлин «Бэрэҕэ» сайылыкка үлэлиир этибит. Муоҕаҥҥа үлэлиир кэммитигэр бостууктарбыт Баченков Афанасий уонна Павлов Альберт этилэр. Үүппүтүн Альберт эрийэн, сүөгэйдээн булууска угар этэ, нэдиэлэ буола-буола улахан тракторынан, ыһык аҕала таарыйа, сүөгэйбитин тиэйэн барар этилэр. 1984 сыллаахха Муоҕаҥҥа үлэлиирбэр Иванова Дора Николаевна, Николаева Мария Евсеевна, Иванова Зинаида Игнатьевна, Васильева Марина Ивановна буолан ыанньыксыттаабыппыт. Иккис сылбытыгар Муоҕаҥҥа кыргыттары кытта барбыппыт.

Совхоз бастыҥ үлэһиттэрин илдьэ 1988 с. Москуба куоракка ВДНХ-ҕа салайааччы быһыытынан баран кэлбитим. Уопсайа 15 сыл ыанньыксыттаабытым. Ыанньыксыттаан 35 сааспар пенсия тахсыбытым, 45 сааспар үлэ бэтэрээнэ буолбутум.

Билигин 4 оҕо ийэтэбин, 6 сиэннээхпин. Оскуолаҕа 20 тахса сыл поварынан үлэлии сылдьабын.

***Тартакынова Варвара Ивановна**, үлэ бэтэрээнэ*
Өргүөт с., 2024 сыл

БАСТЫҤ БОСТУУК

Мин аҕам Николаев Трофим Иванович 1933 с. төрүөх. Үлэ, тыыл бэтэрээнэ. Икки кылаас үөрэхтээх. Үс оҕо аҕата, уон сиэннээх.

Сайын холкуос уонна сопхуос учаастактарыгар бастыҥ бостуук этэ. Эдэр сылдьан, Күһүккэ бостууктаабыта. «Харыйалаах», «Бэрэ» уонна «Муоҕан» сайылыктарыгар бостууктаабыта. Кыһынын фермаҕа харабынайдыыр этэ, харабынайдар түүҥҥү өттүгэр ынах төрөтөллөрө. Аҕам олоҕун пиэрмэҕэ анаабыта. Сопхуос бастыҥ үлэһиттэригэр киирсэн, 1988 с. Москуба куоракка ВДНХ-ҕа сынньана бара сылдьыбыта.

Өргүөт нэһилиэгин көхтөөх олохтооҕо, дуобакка, саахымакка, хормуоскаҕа оонньуур этэ. Балыктыырын, кустуурун, айылҕаҕа сынньанарын наһаа сөбүлүүр этэ. Сааһыран баран сиэннэрин кытта Күлүкүндэҕэ сайылыыр этэ. Окко, балыкка уонна бултка уһуйара.

***Кыыһа Галина Трофимовна**, үлэ бэтэрээнэ,*
Өргүөт төрүт олохтооҕо

АРААС ҮЛЭЛЭРГЭ ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Павлов Григорий Семенович, 1989 сыллаахха ыал буолан Өргүөт нэһилиэгэр кэлбитим. 1999 с. атырдьах ыйыттан «Өргүөт» сопхуоска аан бастаан от кээһиитигэр үлэлии киирбитим. Биригэдьииринэн Цыпандин Николай Николаевич, трактириһынан Сидоров Владимир Прокопьевич, кээһээччилэринэн Касьянов Василий, Михайлов Анатолий (Мюллер), Самыров Дмитрий (Миитэккэ), Захаров Петр (Оҕус Бүөккэ), Федоров Витя уонна оскуола оҕолоро Сафонов Яков уонна Варламов Дима үлэлээбиттэрэ. «Алтан», «Дьабы», «Боруулаах», «Күһүт» учаастактарынан көһө сылдьан үлэлээбиппит. Онтон күһүнүгэр Өргүөт сопхуоска ыанньыксыттыы киирбитим. Управляющайынан Прокопьев Василий Евсеевич үлэлиирэ. Үс сыл устата Харыйалааҕынан, Муоҕанынан ыанньыксытынан үлэлээбитим. Үүт валовай ыамын үрдүк таһымҥа таһаараммыт, биэс ыанньыксыкка дьиэ туттар маһынан босхо сопхуос көмө оҥорбута, онно махталым муҥура суох. Онтон субай сүөһү көрүүтүгэр үс сыл үлэлээбитим. Сайыҥҥы өттүгэр «Эркэчээн», «Кустаах» учаастактарыгар хоно сытан оттуу барарбыт. Биригэдьиирбит Николаев Андрей Николаевич этэ. Арыылаах Кустааҕар түөрт буолан «Уолбаҕа» дьиэ туппуппут. Түөрт буолан: Тумусов Афанасий, Николаев Андрей, Доҕордуурап Гена уонна мин, оттуу-оттуу, түөрт да биэстээх дьиэни туппуппут. Сүүрбэччэ от киирэр дал оҥорбуппут. Ол күһүөрү рулоннаммыт от харайыллар икки күрүөтүн Хатыҥ үрэххэ туппуппут. Муоҕаҥҥа ыанньыксыттыыр кэмнэрбэр 1990-1992 сылларга Прокопьев Виктор, Иванова Федора, Николаева Галина буолан

үлэлээбиппит. Үүппүтүн Семенов Миитэккэ эрийэр этэ, бостуукпут Бачeнков Охонооһой этэ. 1993-1997 сылга диэри субай сүөһү көрүүтүгэр «Маарыкчаан» хотонугар Павлов Уйбаан (Сүлдьүкээр), Васильева Виктория Ивановна, Мачахтыров Сэргэй, Васильев Иван (Бассабыык), ноһуом таһааараччынан Иванов Аркадий үлэлээбиттэрэ. Биирдии киһиэхэ 50-нуу бороон тиксэрэ, ый аайы привес аахсан хамнастанарбыт.

1994 сылга сопхуос үлэһиттэригэр барыларыгар оттук мас мастааһыныгар сылдьыбыппыт. Онно Захаров Митрофан, Омукчанов Володя, Мачахтыров Володя буолан, дэлээнэҕэ хоно сытан, элбэх маһы мастаабыппыт.

***Павлов Григорий Семенович**, үлэ бэтэрээнэ*
Өргүөт с., 2024 сыл олунньу 6 күнэ

ОҔО ЭРДЭХТЭН ҮЛЭҔЭ ЭРИЛЛЭН УЛААППЫППЫТ

Мин, Томская Анастасия Дмитриевна, оҕо сылдьан дьоммун кытта сайын аайы сайылыкка сүөһү көрөн, оттоон сайылыырбыт. Аҕам Иванов Дмитрий Николаевич, ийэм Андреева Варвара Дмитриевна, убайым Дима, Катя, мин оҕо эрдэхтэн үлэҕэ эриллэн улааппыппыт. Кыра эрдэхпинэ Алтаҥҥа, Бэрэҕэ оттоон, сүөһү көрөн. Бары ынахтарбытын илдьэ барарбыт. Онтон начальнай кылааска сылдьар кэммэр аҕам звеноводтаан, окко эдэр ыччаты илдьэ сылдьан, «Арҕаа Ырай» диэн сиргэ 10-ча сыл оттообута. Биһиги дьиэ кэргэн уонна уонча уол буолааччыбыт. Балыктаан, кустаан, тайахтаан аҕам от быыһыгар аһатара, ийэм сарсыарда аайы күөрчэхтээн бүтүн звенону аһатара, ону тэҥэ быыппахтыыра. Мааһа диэн эдьиийбит эмээхсин килиэп буор оһоххо буһарара, онтон ыал буолан баран оҕонньорбунаан Василий Терентьевичтиин Маайалаах Туоланы (Егоровтар) кытта субай сүөһү көрбүппүт. 300 кг тиийэ үктэтэр этибит. Маайалааҕы кытта күрэхтэһэрбит. Бэрт иллээхтик үлэлээн ааспыппыт. Онтон «Сарыал» ферматыгар дояркалыы киирбитим. Оҕонньорум Василий Терентьевич субайга биригэдьиирдээбитэ уонна электриктээбитэ. Фермаҕа «Сарыалга» эйэ дэмнээхтик үлэлээбиппит. Сайын

сайылыкка тахсыы бэйэтэ дьалхаан. Уҥуохха Тумусова Галя, Манхардырова Роза уонна Иванова Зина этибит. Бостуукпут Сааска. Харыйалаахха эмиэ Роза, Зина уонна Ноев Коля этибит. Бэркэ мундулаан, аһаан-сиэн олорбуппут. Кононова Балбаара үүт таһааччы этэ. Андрей Андреевич диэн биригэдьиир дуу, управляющай дуу этэ. Билиҥҥи быраастар курдук биэс сыл сүөһү көрөргө үлэлээтэххинэ диэн дуогабар суруйсан, дьон бөҕө дьиэлэммитэ. Ол иһигэр биһиги дьиэбит маһа босхо киирбитэ. Өссө ынах ылар буоллаххына арааһа, «биир сылга үүккүн босхо туттараҕын уонна ынаххын босхо ылаҕын» диэн баар этэ. Онно биһиги биир ынаҕы ылбыппыт. Аны санаатахха эдэр салайааччы элбэх этэ. Дуогабар суруйсан үлэлээн-хамсаан испит эбиппит.

Аҕам барахсан үйэтин тухары холкуос, сопхуос үлэтигэр бэриниилээхтик үлэлээбитэ. Пятилетка кыайыылааҕа буолааччы. Дьон бөҕөнү оттотон, сир бөҕөнү хорон уутун ыытан. Сопхуоска кадровай булчутунан сылдьыбыта. Оройуоҥҥа биллэр чулуу булчут этэ. Тэрилтэ кыһыны туоруур маһын мастаан, ийэм барахсан үйэтин тухары дайаарка, бүтүн звено дьонун аһылыгын быыһыгар сайынын от оттоон бөҕө. Сайын оттуу сырыттахпытына управляющай Василий Евсеевич кэлэн, хаһыат аҕалан, дэриэбинэ сонунун кэпсээн барара. Василий Евсеевич уонна Иван Тихонович киэҥ-холку майгылаах дьон этилэр. Василий Евсеевич эрдэ баҕайы дьиэҕэр кэлэн, «үлэҕэр хаһан бараҕын» диэн кэлэн турар буолааччы.

Томская Анастасия Дмитриевна
18.06.2023 сыл

ӨРГҮӨТ СОПХУОСКА ҮЛЭЛЭЭБИТ КЭМНЭРБИН ОЛУС ИСТИҤНИК САНЫЫБЫН

Мин, Павлов Иван Иванович, Сүлдьүкээртэн 1978 сыллаахха күтүөттүү кэлбитим. «Өргүөт» сопхуоска аан бастаан оһох оттооччунан эргэ хонтуораҕа үлэлээбитим. Онно Прокопьев В.Е. управляющайынан үлэлиирэ. Сопхуос дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич этэ, партком сэкэрэтээрэ Шестаков

М.И., профком бэрэссэдээтэлэ Егоров Н.Л. этилэр. Сопхуоска атыыр оҕус көрүүтүгэр үлэлээбитим. Онно Николаев Андрей Николаевичтыын саҥа төрүүр бургунастары эрдэ буоһатан, олунньу ыйга төрөтөн, үрдүк ситиһиини ылбыппыт.

1990 сылтан субай сүөһү көрүүтүгэр көспүтүм, Маарыкчаан хотонугар Самырова Евдокия уонна Захарова Федора Тарасовна саастаах үлэһиттэр этэ. Биригэдьиринэн Адамов Иннокентий, Оконосов Арсентий үлэлээбиттэрэ. Таратаайкаҕа Кононова Варвара Тихоновна үлэлиирэ.

3 омук дьоннорун кытта үлэлээбитим: Высоцкай Леонтий – латыш, кочегаркаҕа үлэлээбитэ, өр сылларга. Гардиевич Николай – белорус, Сидорова Сонялыын «Дьулуур» хотоҥҥо ыанньыксыттаабыттара. Романенко Сергей – украинец, кочегаркаҕа, тутууга үлэлээбитэ.

Андреев Андрей Андреевич биригэдьиирдээбитэ, управляющайдаабыта.

Өргүөт сопхуоска үлэлээбит кэмнэрбин олус истиҥник саныыбын.

Павлов Иван Иванович
Сүлдьүкээр б. 2024 с.

СОПХУОС КЭМИГЭР ҮКСҮН СУБАЙ КӨРҮҮТҮГЭР ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Иванов Геннадий Васильевич, ахсыс кылаас кэнниттэн 1977 сыл диэкиттэн сүөһү көрүүтүгэр «Бэрэҕэ» үлэбин саҕалаабытым. 80-с сылларга «Бэрэ» ыччат-комсомольскай фермата диэн буолбута. Бэрэҕэ үрдүттэн кыһыннары-сайыннары олорон үлэлиирбит. Фермабыт старшайа Спиридонова Варвара Игнатьевна этэ. Миигин кытта убайым Аркадий, Семенов Егор, Тумусова Маарыйа, Спиридонова Акулина, Захарова Алиса уонна Иванов Борис буолан үлэлээбиппит. Хотоммутугар түөрт ыанньыксыкка сүүс ыанар ынах баар этэ. Иванов Борис дизелист, Аркадий ноһуом таһааараччы этэ. Тумусова Маарыйа, Захарова Алиса, Спиридонова Балбаара уонна мин буолан ыанньыксыт этибит. Кыһыҥҥы өттүгэр от киллэриитигэр Борис, Аркадий уонна мин буолан сылдьаач-

чыбыт. Ынах төрөөтөҕүнэ 20-чэ, 30-ча ньирэйи бэйэбит, хаһан кэлэн ылыахтарыгар диэри, сороҕор ылбатахтарына, суол алдьаннаҕына ый курдук иҥин көрөөччүбүт. Үүппүтүн бэйэбит эрийээччибит, сүөгэйинэн кэлэн ылан бараааччылар. Үүтү үксүгэр Балбаара, Өкүүчэ эрийээччилэр. Эрийэн баран булууска ууран харайааччылар. Сайыҥҥы өттүгэр ынахпытын хомуйар анал бостуук суох этэ, уочаратынан ынахпытын хомуйар этибит. Ынахтарбытын сайын 3-4 ыыр этибит. Сайыҥҥы ыам быыһыгар Быһыттаах, Эбэ, Хаҥарыҥда диэн сирдэргэ оттооччубут. Эбии аһылыкка лабыкта хомуйар этибит, биир киһини күн аҥарыгар анааччылар.

1986 сыллаахха Өргүөккэ көһөн киирбиппит. Бэрэҕэ сайыҥҥы эрэ өттүгэр ферма үлэлиир буолбута. Бэрэттэн киирэн баран биэс сыл Семенов Костялыын водовозка үлэлээбитим, шлангист этим. Бүөр күөлгэ уонна Кыһаны хотонноругар үлэлээбитим. Кыһаны хотонугар субайдар турбуттара, онно Мартынов Николай, Мааппа, Шахурдин Николай Михайлович буолан субай көрбүппүт. Биирдии бэйэбит 20-лии, 30-туу, 40-нуу субайы тутан көрбүппүт. Эдэр өттө 30-туу, 40-нуу субайы көрөр этибит, кырдьаҕастарбыт 20-лиини көрөр этилэр. Шахурдин уонча атыыр оҕуһу көрөр этэ. Ол быыһыгар Бүөр күөлгэ ыанньыктарга солбукка сылдьааччыбын. Сайыҥҥы өттүгэр Иванов Николайдыын (Восьмой) Хатыҥ үрэххэ, Сырдыкка, Алтаҥҥа субай көрүүтүгэр сылдьыбыппыт.

Сопхуос эстибитин кэннэ Бэрэҕэ быстах кэмҥэ ыанньыксыттаабытым. Ол курдук сопхуос кэмигэр үксэ субай көрүүтүгэр үлэлээбитим.

Иванов Геннадий Васильевич
10.04.2024 с. Өргүөт с.

ҮЛЭЛЭЭБИТ ҮЛЭМ СЫАНАЛАММЫТЫТТАН ОЛУС ДИЭН ҮӨРЭБИН, АСТЫНАБЫН

Мин, Кононова Варвара Тихоновна, Өргүөт нэһилиэгэр «Дороппуун ууһа» диэн сиргэ 1930 сыллаахха төрөөбүтүм. Биир саастаахпар аҕам өлбүт. Алта оҕоттон кыралара мин, биир уолу ыал иитгибит. Ийэбит аҕыйах сүөһүтүгэр дьон наймы-

лаһан оттотор үһү. Эдьиийим Өлөөнө, улахан убайым Уйбаан улаатаннар, үлэни кыайар буолан, оттоон-мастаан, бурдук сирэ оҥостон, суханан сирдэрин таҥастаан, бурдук ыһан аһаан олорбуппут. Онтон колхозтааһын буолбута. Сүөһүлэрин холбообуттара. Ийэм кэпсиринэн биир атыыр үөрүн сиртэн үүрэн ылбыттара үһү. Убайым Уйбаан иккис кылааска дылы үөрэнэн баран, ыалдьан уурайбыта. Орто убайым Григорий оскуолаҕа киирбитэ. Мин 1939 сыллаахха оскуолаҕа киирбитим. Маҥнайгы кылааһы бүтэрэрбэр Федор сэттис кылааһы бүтэрбитэ. Сайыҥҥытыгар учуутал үөрэҕэр Дьокуускайга барбыта.

1941 сыл, сэрии… Дьокуускайтан төннөн кэлэн баран, биир ый Үөһээ Бүлүүгэ байыаннай үөрэххэ үөрэнэн баран, сэриигэ барбыта. Дойдутугар таһаарбатахтара. Ити, мин санаабар, сэриигэ бастакы ыҥырыы этэ. Кинини кытта биир дойдулааҕа Федоров Василий Антонович барбыта. Онтон утуу-субуу дьон бөҕө барбыттара. Саамай элбэх киһи 1942-43 сс. барбыттара. Туобуйа, Быракаан, Күһүт, Тоҥуо Кууну, Алтан, Муоҕан дьоно бары оскуолаҕа түмсэллэрэ. Биһиги ийэбитин кытта оскуолаҕа олорорбут. Ийэм биһигини үөрэттэрээри остуорас этэ. Ыҥырыктаах дьон бары кэллэхтэринэ, оройуоҥҥа бараллара. Итиннэ биир түгэни өйдүүбүн. 1942 сыл дуу, 43 дуу, Петр Николаевич Тобуруокап элбэх баҕайы дьону хамаандалаан киирбитин. Бастакы аттаахтар көстүбэт буолуохтарыгар дылы оскуола тиэргэниттэн тахсыбакка турбуттара. Оннук элбэх киһи барбытын өйдүүбүн. Билигин өйдөөтөххө, итинтэн ахсыылаах киһи эргиллэн кэлбитэ.

Ити сайын этэ. Киэһээ аайы дьуохар уонна араас атах оонньуута, тустуу бөҕө буолаллара. «Кэриэстэрин көрүлээбиттэр» диэххэ сөп курдук. Убайым Федор бүтүгэс суруга 1943 сыллаахха от ыйын 3 күнүгэр кэлбитэ уонна сураҕа суох сүппүтэ.

Аччыктааһын, өлүү-сүтүү да баара. От-бурдук үүммэт, сир аһа диэн суох кураан баҕайы. Аһыыка дэлби сиэн кэбиһэр. Ийэбин остуораһынан ылбыттарыгар, Тойокуга көспүппүт, Григорий, ийэм, мин буолан. Убайым Уйбаан, эдьиийим Өлөөнө «Муоҕан» колхозка үлэлии хаалбыттара. Кыра нуорма бурдук, саахар, табаах, чай биэрэллэр. Табааҕы убайбар ийэбит арыт ыытар этэ. Тоҕо эрэ «табаах туттум» диэн суруйбутун өйдөөбөппүн. Бурдукпутун кэмчилээн турунуопуска, хаппыыстаҕа хааһылаан

сиирбит. Ону да ийэм ыалга иистэнэн ылара. Сайын оҕуруокка күһүн оскуола аһыллыар дылы үлэлиирбит. Күнүс хааһы, 100 грамм лэппиэскэ биэрэллэрэ. Күн аайы баран уу кутарбыт, сыыс оттуурбут, таныырбыт. Улааттаҕына, хортуоска көмөрбүт. Салайааччыбыт Ли-фу Уйбаан омук киһитэ этэ. Кэргэнэ олохтоох саха дьахтара этэ. Үс уол оҕолоохторо: Сергей, Хабырыыл, Дьөгүөр. Үс уол лэппиэскэ биэрэллэрэ. Улахан уол Хабырыыл сэриигэ баран суох буолбута. Сергей – учуутал, Нам оройуонугар өр олорбута, спорт маастара, тустуук. Бу кытай араас оҕуруот аһын олордон, аччык дьылга абыраабыта. 1939 сыллаахха оройуоҥҥа быыстапкаҕа кыттан бастакы миэстэни ылбыта.

«Кэскил киинэ» колхозтан сэриигэ барбыттартан, аҕыйах да буоллар, дьоннор кэлитэлээн барбыттара. Үлэһит илии элбээбитэ. Убайым Григорий ыччат биригээдэтигэр окко сылдьара. Ийэм, кырдьан, оскуола сууйуутун-сотуутун кыайбат буолан, уурайбыта. Убайбын интернакка ылбыттара, мин биир сыл үөрэнэн баран уурайбытым, ийэм тугунан ыалга төлөһүөй. Онон бэһис кылаастан уурайбытым. Онтон ыла улахан дьону кытта тэҥҥэ үлэлээн барбытым. Сайын от, бурдук үлэтэ буолара, кыһын – ноһуом таһыыта, тибии типтэрии уо.д.а. элбэх үлэлэр.

Кэлин колхозтары холбообуттара. «Муоҕан» колхоз Кэскил киинэ» колхозка холбоспута. 1945 сылга Кыайыы буолбута. Бырааһынньык, миитин буолбутун хаһан да умнубаппын. Дьоннор кэлитэлээн барбыттара. От, бурдук үүнэн, кыра да буоллар, дохуот үллэстэр буолан барбыппыт. От мунньуутугар, охсуутугар декада диэн тэрийэллэр этэ, уон хонукка 7-8 га мустаххына, оҕустаххына 1 киилэ арыы биэрэллэрэ. Мин эдьиийбинээн сайын устата хаста да тиксэрбит. Эдьиийим от охсон эр дьонтон хаалсыбат этэ. Мин от мунньан ыларым. Кыһын иккилии атынан сааһан, бурдук таһарбыт. Бурдугу сынньарбыт, ыраастыырбыт. Саас илии эрбиитинэн сааһан охсор кытаанах үлэ этэ. Онтон ыһыы үлэтэ саҕаланара. Сылга «бачча көлөһүн күнүн толоруохтааххыт» – диэн буолара, ону хайаан да толорорбут.

1953-54 сылларга биһиги колхозка тыраахтар тахсан саас ыһыыга үлэлээбитэ, онно миигин бырысыапсыгынан үлэлэппиттэрэ. Трактор ыыттарар этилэр, ол иһин «син киһи үөрэниэ

эбит» диэн, 1955 сыл кыһыныгар МТС-ка үөрэнэ киирбитим. Тохсунньу ыйтан ыам ыйыгар бүппүтүм. Тракторы – Еремей Варламович, холбонор массыыналары Анисимов Иван үөрэппиттэрэ. Саас ыһыыга «Маркс» колхозка анаабыттара. Биһигини үөрэтэллэригэр сүрүннээн «Нати» тыраахтарга үөрэппиттэрэ. «Маркска» Алексеев Алексей Титовичка биир ый практикаланан, үлэлээн бараммын, смена тырахтарыыһа буолбутум. Сайыны быһа бааһынаны хорутан, сыыс отун ыраастаан, саҥа бааһынаны оҥорон уо.д.а. үлэлэри толорбуппут. Тыраахтарбыт маһынан уматыктанар этэ. Салгын киирдэҕинэ, бэйэтин кыаммат буолара. Ис өттүн, оһоҕун сыбаан биэрдэххэ үчүгэй буолара. Нөҥүө сылыгар дизельнай уматыкка уларыппыттара. МТС-тан сайын колхозка таһааараллара, кыһынын мастерскойга тыраахтар өрөмүөннүүрбүт. Сорохтор сельхозмассыынаҕа тас үлэҕэ сылдьаллара. МТС-ка дириэктэрбит Рудых А.С. этэ. Киһи быһыытынан да, салайарынан да наһаа үчүгэй, боростуой киһи этэ. Онтон «Маркска» үлэлиирбэр бэрэссэдээтэл Платонов Степан Николаевич этэ, солбуйааччыта Лазарев Гаврил этэ. 1958 сылга дылы МТС-ка үлэлээбитим, онтон холкуостарынан ыыталаабыттара. Миигин дойдубар Өргүөккэ таһаарбыттара. Онно ДТ-75 тыраахтарга икки буолан, Семенов Василийы кытта үлэлээбиппит. Саас – ыһыыга, сайын – от үлэтигэр, кыһын от, бурдук, бэрэбинэ таһыытыгар үлэлээбиппит. Үксүн ыаллар дьиэ тутталларыгар бэрэбинэ таһарбыт. Кэлин «Беларусь» тыраахтарга үлэлээбитим. Сайын от оҕустаран, мустаран, кыһын мас эрбэтэн,таһар үлэҕэ сылдьыбыппыт. «Беларусь» тыраахтар араас үлэни толорор, онон үлэ элбэх буолааччы. Кэлин хаһаайыстыбабар сатаммат буолан уонна кырдьан, «шассига» көспүтүм. Ферматтан арыы собуотугар үүт таһарым, онтон төттөрү ньирэйдэргэ эриллибит үүтү илдьэрим, уо.д.а. араас үлэлэргэ сылдьыбытым. От оҕустарыыта, мустарыыта, үүт таһыыта барыта сүгүүлээх-көтөҕүүлээх, ыарахан үлэлэр этилэр. Итинник үлэлээн, 1996 сылга уурайбытым. Бэйэм санаабар, биир дьахтар үлэтин үлэлээбитим. Ону учуоттаан, Тыа хаһаайыстыбатын Министиэристибэтэ куоракка биир хостоох квартира биэрбитэ. Билигин куоракка көһөн кэлэн олоробун. Махталым диэн улахан. Ыарыйдахпына, эмтэнэрбэр чугас, дьиэлээх буолан сынньалаҥ.

Үлэлээбит үлэм сыаналаммытыттан олус диэн үөрэбин, астынабын.

Кононова Варвара Тихоновна,
1930 сыл төрүөх. 05.03.2005 сыл.
Дьокуускай к. (Олохтоох музей фондатыттан)

АНДРЕЕВ ИВАН ДМИТРИЕВИЧ

Мин, Андреев Иван Дмитриевич, 1949 сыллаахха «Кустаах» диэн сиргэ колхозтаах дьиэ кэргэнигэр төрөөбүтүм. 1966 сыллаахха «Күһүт» диэн учаастакка уу баһааччынан үлэлии сылдьан, 4 ыйдаах тырахтарыыстар курстарыгар Үөдүгэйгэ үөрэнэ барбытым., онтон сыл аҥара тырахтарыыстаан баран, 1968 сыллаахха армияҕа барбытым. 1970 сыллаахха армияттан кэлэн баран 1987 сылга дылы тырахтарыыстаабытым. 1987 сылтан 1990 сылга дылы суоппардаан сылдьыбытым. 1990 сылтан 1997 сылга дылы сварщигынан үлэлээбитим, коммунальнай хаһаайыстыбаҕа сантехник буола сылдьыбытым. 1997 сылтан «бааһынай хаһаайыстыба» диэн буола сылдьабын. Тырахтарыыстыы сылдьан, 1982 сыллаахха удаарынньык буолбутум. 1989 сыллаахха суоппардыы сылдьан 1 миэстэни ылбытым, социалистическай куоталаһыыга 1980 сыллаахха тырахтарыыстыы сылдьан бастыҥ үлэм иһин почетнай грамота биэрбиттэрэ. Ленин төрөөбүтэ 110 сыла туолуутугар уонна да атын грамота, диплом элбэх буоллаҕа.

Андреев Иван Дмитриевич
Олунньу, 1999 сыл. Өргүөт с. (Өргүөт музейын фондатыттан)

СОПХУОСКА ҮЛЭЛЭЭН КЭЛБИТ ЫСТААҺЫМ 25 СЫЛ

Мин 1969 сыллаахха Нам орто оскуолатын үөрэнэн бүтэрэн баран Быракааҥҥа тахсан саҥа оробуочайынан үлэлээн испитим.

Ол кэмҥэ Исидор Барахов сопхуос Өргүөттээҕи отделениетын механига Иванов Спиридон Маркович мэктиэлээһининэн Быракаан отделениетыгар дизелиһинэн анаммытым. Онон

икки кыһын дизельгэ үлэлээбитим. 1971 сыл Быракаан отделениетын управляющайа, тыа хаһаайыстыбатын элбэх үтүөлээҕэ, сэрии вэтэрээнэ Яковлев Савва Игнатьевич миигин Үөһээ Бүлүүгэ автошколаҕа суоппар курсугар үөрэттэрэ киллэрбитэ.

1972 сыл саас суоппар быраабын ылан, аан бастаан ГАЗ-51 массыынаны Быракааҥҥа таһааран үлэлээн иһэн, күһүн армияҕа ыҥырыллан Украинаҕа, Ворошиловград куоракка, Гастелло аатынан штурманскай авиационнай училищеҕа (ВВ-ВАУШ) сулууспалаабытым. Онно локаторнай станцияҕа (РЛС, РСБН-4) индикаторнай установкаларга операторынан, кэлин дизельнэй установкаларга механигынан сылдьыбытым.

1974 сыл күһүн сулууспалаан бүтэн, кэлээт да Үөһээ Бүлүүгэ сельпоҕа ГАЗ-51 мас-ҕа үлэлии сырыттахпына, С.И. Яковлев Быракаанҥа ыҥыран таһаарбыта УАЗ-452 массыынаҕа суоппарынан ананан үс сыл үлэлээбитим. Ол саҕана «Бараахап» сопхуос бытарыйан, «Үөдүгэй» сопхуос тэриллибитэ. Ол кэмнэргэ «Үөдүгэй» сопхуос дириэктэринэн Иванов Юрий Данилович үлэлии олороро. Кини миигин сопхуос киин хонтуоратыгар ыҥыран киллэрбитэ. Икки сыл УАЗ-452 массыынаҕа үлэлээбитим. Онтон алдьанан турар ГАЗ-бензовоз массыынаны арааматыттан саҕалаан саҥалыы таҥан, үлэлэппитим. Оҥостон тахсан баран АЗС-ка уонна тыаларынан: Кэнтигинэн, Өргүөтүнэн, Быракаанынан, Туобуйанан көрүүчэй таспытым. Онтон ЗИЛ-130-ка үлэлии киирбитим.

1984 сылга «Үөдүгэй» сопхуос ыһыллыбытыгар Өргүөккэ суоппарынан үлэлээбитим. 1986 сыл олунньуга Невертэн КАМАЗ-5020 массыынаны перегоннаан аҕалан сопхуоска араас таһаҕаһы тиэйбитим.

Суоппардыырым тухары Саха сирин араас улуустарынан, куораттарынан: Ленскэйинэн, Мирнэйинэн, Неверинэн, Чульманынан, Тынданан, Беркакитынан, Нерюнгринан, Золотинканан, Томмотунан, Дьокуускайынан айаннаан сылдьыбытым.

1970 сылтан 1988 сылга дылы араас техникаҕа үлэлээбитим, суоппардыыр кэмнэрбэр маннык мааркалаах массыыналарга үлэлээбитим: ГАЗ-51, УАЗ-452, ГАЗ-53 водовоз, ЗИЛ-130, ЗИЛ-157, ГАЗ-66 уонна КАМАЗ-5020. Бу үлэлээн кэлбит сылларбар техника буолан баран, алдьанара-кээһэнэрэ элбэх буо-

лара. Ол онно элбэхтик сүбэ-ама биэрбит киһинэн Өргүөт нэһилиэгин кырдьаҕас ветеран-механизатора Васильев Трофим Прокопьевич буолар. Мин киниэхэ махталым улахан.

1988 сылтан 1994 сылга дылы кочегарынан, 1996 сылга араас үлэлэргэ үлэлээбитим. 1997 сылга бэйэм туспа бааһынай хаһаайыстыба буолбутум.

Сопхуоска тохтоло суох үлэлээн кэлбит ыстааһым 25 сыл.

Федоров Никита Андреевич
(Өргүөт музейын фондатыттан)

СОПХУОС САҔАНА НАҺАА КӨХТӨӨХТҮК ҮЛЭЛИИР ЭТИБИТ

Өргүөт, Быракаан, Туобуйа нэһилиэктэрин холбоон биир Өргүөт сопхуос оҥорор кэмнэригэр мин үһүс сылбын тырахтарыыстыы сылдьар кэмим этэ. Саас үлэлии сылдьар тыраахтарбын эргэтэ бэрт диэн списаниеҕа таһаараннар, мастерскойга сэбиэдиссэй көмөлөһөөччүтүн быһыытынан араас өрөмүөн үлэтигэр сырыттахпына, саҥа сопхуос тэриллибитэ. Ол сайын кэлбит саҥа техникаттан саҥа тыраахтары биэрэннэр, сопхуос тутуутун биригээдэтин үлэһитэ буолбутум. Саҥа исписэлиис бөҕө кэлэн, техникабыт элбээн, үлэ күөстүү оргуйбута. Саҥа кэлбит дьон үксэ эдэр буолан, нэһилиэк иһэ эдэр дьонунан туолан, үлэ наһаа көхтөөх буолбута. Оскуолаҕа оҕо элбээн, учуутал бөҕө эбиллэн, детсадка миэстэ тиийбэт үлүгэрэ буолбута. От үлэтэ бүтэрин кытта эбии гараж тутта охсор кыһалҕа тирээн, чугастан мас бөҕө соһон киллэрбиппит. Мас киириитэ үмүрүйээтин кытта мин тыраахтарбар погрузчик кэтэрдэ охсубуттара. Уонна сир тоҥуор диэри буор, кумах таһыытыгар үлэлээбитим. Техникабыт элбээбитэ лаппа биллэн, ол кыһын гаражпыт эбилиннэр да, бэрт кыараҕастык кыстаабыппыт. Онтон нөҥүө сылыгар гараж тутуллан уонна анал техникалары кыһын тоҥортуур буолан, кыһын туттуллар техника кэм миэстэлээх буолбута.

Эдэр ыччат элбээбитэ биллэн, оройуоҥҥа ыытыллар фестивальга элбэх киһилээх улахан концертаах киирэр буолбуппут.

Бэрт уһуннук бэлэмнээн «Ньургун Боотур» олоҥхоттон быһа тардан туруоран, жюри да, дьон да биһирэбилин ылбыппыт. Мин Ньургун Боотур буолбутум, Цыпандин Николай Николаевич Үрүҥ Уолан, Павлова Александра Николаевна Туйаарыма Куо, Иванова Варвара Семеновна Кыыс Кыскыйдаан, Семенов Егор Дмитриевич Уот Уһутаакы буолбуттара. Маны таһынан элбэх киһилээх хор, араас үҥкүүлэр, тойуктар наһаа элбэх этилэр. Элбэхтик көрүү, конкурс дипломаннара, лауреаттара буолан тахсар этибит. Спорт да бары көрүҥэр наһаа кыахтаах команданы тэрийэр этибит.

Үс сыл тутуу биригээдэтигэр үлэлээн баран, аҕам улаханнык ыалдьан ыраатар кыаҕым суох буолан уурайан, отделениеҕа чугас үлэҕэ киирбитим. Онно да син араас сиртэн от-мас таһыыта, сайынын от бүппэт үлэтэ дьиэҕэ син биир тохтоппот этэ. Күһүн хас да сыл закупка өлүөхтээх сүөһүнү уотуу «откорм» диэн үлэ баар этэ. Онно Кононов Евсейдиин, Егоров Анатолий Михайловичтыын хас да сыл ылсан үлэлээн сылдьыбыппыт. Ол сүөһүбүт лаппа үрдүк уойуулаах буолар этэ. Кэлин Егоров А.М.-тыын Эркэчээҥҥэ сылгы көрбүппүт. Күһүҥҥү убаһа өлүүтүгэр наһаа кичэйэн астаан туттарар этибит. Итинник үөрэ-көтө үлэлии-хамсыы сырыттахпытына ыһыллыы буолан, сүөһүнү-аһы үллэстии бөҕө буолан турбутугар, «сопхуос баҕар тиллиэ» диэн кэтэһэн, үлэлээбиппит курдук хамнаһа суох үлэлии сатаан баран, ЖКХ-ҕа кочегарынан киирбитим. Онон пенсияҕа ЖКХ-тан тахсыбыт буолан тахсыбытым. Билигин 71 сааспын туолан баран санаатахпына, сопхуос саҕана наһаа көхтөөхтүк үлэлиир этибит.

***Сидоров Владимир Прокопьевич**, үлэ бэтэрээнэ*
Тохсунньу ый 17 күнэ 2024 сыл, Өргүөт с.

ҮЛЭҔЭ, СПОРТКА – ИННИКИ КҮӨҤҤЭ

Клавдий Семенович Захаров 1952 сыллаахха Өргүөт нэһилиэгэр Захаровтар диэн күүстээх-уохтаах, төрөл уҥуохтаах, бэйэлэрин лаппа кыанар аҕа уһугар күн сирин көрбүтэ. Аҕата Семен Семенович сэрии кэмигэр «Кэскил киинэ» артыал бы-

рабылыанньатын бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитэ. Сэрии ыар сылларыгар, сут-кураан буолан колхозтаахтар аччыктаан туруктара мөлтөөбүтүн иһин, 5 киилэ бурдук атаҕын дьоҥҥо үллэрбитин «колхоз аһын ыскайдаата» диэн 3 сылга хаайыыга ууруахтаабыттара. Олохтоохтор, оччотооҕу оскуола салалтата, бырачыастааннар, 11 ый хаайыыга олорон кэлбитэ. 1943 сыллаахха аҕа саастаах дьоннору үлэ фронугар ыҥырбыттарыгар баран үлэҕэ сылдьыбыта. 1944 сыллаахха суккуруур дууһата эрэ кэлэн, амтаннаах аһы аһаан, үчүгэйдик көрүллэн, олоххо иккистээн эргиллибитэ. Колхозка ферма сэбиэдиссэйдээбитэ, хонуу биригэдьиириэн үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ, уус бэрдэ этэ. Клавдий Семенович ийэтэ Вера Прокопьевна сэрии ыар кэмнэригэр эр дьону солбуйан, Кыайыы туһугар күүһүнкыаҕын биэрэн үлэлээбитэ, кэлин детсадка сынньаланҥа барыар диэри ньээнньэлээбитэ. Семен Семенович, Вера Прокопьевна ыал буолан 4 оҕону төрөппүттэрэ, биир кыыс оҕону иппиттэрэ. Клавдий иккис оҕонон күн сирин көрбүтэ. Тыа сирин оҕотун сиэринэн, кыра сааһыттан хара үлэҕэ эриллэн, буһан-хатан, удьуорун утумунан, күүһүрэн-уоҕуран барбыта. Ордук илиинэн от охсуутун ордороро, «хоннохтоох охсооччу буолсу» диэн отчут оҕонньоттор сэмээр сэһэргэһэллэрэ. Өргүөккэ бастакы тренеригэр Афанасий Титович Захаровка, Нам оскуолатыгар Николай Павлович Корякиҥҥа икки сыл дьарыктанан баран, Чурапчыга улуу тренер Д.П. Коркин кыһатыгар үөрэммитэ. Клавдий Семенович элбэҕи эрэннэрэр тустуук буолан истэҕинэ, аҕата ыараханнык ыалдьан, аҕатын бүөбэйдэһээри, ийэтигэр илии-атах буолаары төннөн кэлбитэ.

Төрөөбүт дойдутугар бастаан оробуочайынан, кэлин механизаторынан үлэлээн барбыта. 1975 сыллаахха Стахановскай хамсааһын 40 сыла туолуутун көрсө үлэ ударнай вахтатыгар киирсэн, сайын устата хотуурунан 70 гектар сири охсорго, 100 тонна бастыҥ хаачыстыбалаах оту оттоон отделениетыгар туттарарга этии көтөҕөн, бэйэтин үөлээннээхтэрин – оройуон уолаттарын уонна кыргыттарын охсуулаах үлэҕэ ыҥырбыта уонна ити былааның атырдьах ыйын 31 күнүгэр толорон, балаҕан ыйын 15 күнүгэр дылы өссө 10 га сири эбии былаан ылынан, барыта 80 га сири илии хотуурунан охсон ылыммыт сорудаҕын чиэстээхтик толорбута. 1978 сыллаахха биэлсэр

идэлээх Альбина Гаврильевналыын дьоллорун холбоон, икки уол оҕоломмуттара. Оҕолорун кыра эрдэхтэриттэн бэйэлэрин холобурдарынан үлэни, үөрэҕи, олоҕу таптыырга, кырдьаҕаны-кыамматы өйүүргэ, эппиэтинэстээх буоларга иипиттэрэ.

Тракторист – механизатор диэн улахан ыарахан үлэ. Кыыҥҥы тымныыга фермаҕа, ыалга от таһыыта, мас тиэйиитэ, сайыҥҥы итиигэ оттооһун, сир оҥоруута. Аны техника буолан баран, алдьанар-кээһэнэр, ол өрөмүөннээһинэ. Куһаҕан суолга, бадараанҥа түһэн хаалан, ол хостооһуна. Дьон килбиэннээхтэрэ, тулуурдаахтара, күүстээхтэрэ кыайар үлэлэрэ. Бииргэ үлэлиир табаарыстарын: Николай Лазаревич Захаровы, Захаров Капитон Капитоновиһы, Семен Семенович Мягчигировы, Анатолий Иванович Николаевы, Аркадий Евсеевич Захаровы, Василий Поликарпович Андреевы кытта Нерюнгриттан, Золотинкаттан массыынанан эбиэс бурдук, отурба, сороҕор саһылга балык таһаллара. Бу ыарахан, уһун унньуктаах айан ахсынньы ыйтан саҕалаан муус устарга дылы салҕанара. Суол куһаҕан буолан биир рейс, этэҥҥэ, алдьаммакка-кээһэммэккэ айаннаатахтарына 12 күн буолара. Клавдий Семенович сир оҥоруутугар дьаныһан туран үлэлээбитэ. 1987-1993 сылларга «Өргүөт» сопхуоска ЛМО звеноводунан үлэлээбитэ. Егоров Виктор Иванович, Петров Юрий Трофимович, Николаев Анатолий Иванович, Семенов Павел Николаевич буолан Хатыҥ үрэх, Даркы, Дьахтар Маара, Тыытыххай, Дуһулҕа, Бөрө Бастаах, 40-наах бааһына, Алтан сирин оҥорбуттара. ДТ-75 тракторга Клавдий Семенович, МТЗ-82-гэ Виктор Иванович, Анатолий Иванович, Т-150 колеснай тыраахтарга Юрий Трофимович үлэлээбиттэрэ. Сорох сирдэри оҥорууга Лепчиков Егор Егорович, Мякишев Владимир Николаевич, Андреев Иван Дмитриевич үлэлэспиттэрэ. Алта сыл устата бары эппиэтинэстээхтик, бэс ыйыттан саҕалаан балаҕан ыйыгар диэри ардаҕы-самыыры, итиини аахсыбакка, элбэх ыарҕаны солоон, мастары түөрэн, ыраастаан, фрезалаан, дулҕалары быһыта охсон, 620 гектар ходуһа, 200 гектар бааһына сирэ баар буолбуттара. Былааннаммыт үлэ туолуохтааҕын быһыытынан үлэлэммитэ. Оҥоһуллубут ходуһалар туһаҕа тахсан Өргүөт сопхуос сүөһүтэаһа сыл тахсар ото оттоноро. Сыралаах үлэтэ элбэх грамотанан бэлиэтэммитэ. Кэлин сопхуос ыһыллан, бары тус-туһунан

барбыттара. Клавдий Семенович баанынай хаһаайыстыба тэринэн, сүөһү-ас иитиитинэн дьарыктаммыта. 2004 сыллаахха, баара суоҕа 52 сааһыгар, олохтон соһуччу ыарахан ыарыыттан барбыта. Төрөппүттэрин утумнаан, уолаттара үлэһит бэртэрэ. Улахан уол Семен Клавдиевич СГУ ИТФ бүтэрбитэ, улахан дьиэ кэргэн аҕа баһылыга, ОДьКХ үлэлиир. Кэнтиккэ дьиэ уот – туттан, хаһаайыстыба тэринэн олорор. Кыра уол Гаврил Клавдиевич СГУ физическэй култуура салаатын бүтэрбитэ. СӨ физическэй култуураҕа уонна маассабай спорт дьаһалтатын спортивнай-маассабай тэрээһин салаатын начаалынньгынан үлэлиир, улахан дьиэ кэргэн аҕа баһылыга.

Биир дойдулаахпытын Клавдий Захаровы – 1978 сыллаахха Саха АССР норуоттарын 8-с спартакиадатыгар 82 кг ыйааһыҥҥа иккис миэстэлээҕин, 1983 с. олимпийскай чемпион Павел Пинигин кубогын абсолютнай чемпионун, 1985 с. Манчаары спартакиадатын үрүҥ көмүс призерун, В.И. Степанов – Бучугурас турнирын 1974, 1977, 1978 сс. үс төгүллээх абсолютнай чемпионун, Сибиир уонна Уһук Илин норуоттарын спорт национальнай көрүҥнэригэр буряттар барильдан туспууларыгар үһүс миэстэлээҕин, биллиилээх механизатор, туруу үлэһит аатын үйэтитээри иккилии сыл буола-буола дьиэ кэргэнэ, аймахтара, улуустаағы спорт кэмитиэтэ, нэһилиэк салалтата тустуу күрэҕин ыыталлар.

Николаева Лариса Васильевна,
Өргүөт орто оскуолатын учуутала

ӨРГҮӨТ СОПХУОСКА СУОППАРДААБЫТЫМ

Мин төрөппүттэрим: аҕам хоһуун үлэһит Захаров Капитон Степанович, үтүө-мааны ийэм Захарова Анастасия Васильевна диэн дьиэ кэргэҥҥэ төрөөбүтүм. Алта оҕоттон бэсиһинэн төрөөбүтүм. Тойоку оскуолатын кэнниттэн 3 №-дээх СПТУ-ну бүтэрэн, шофер-слесарь идэтин ылбытым. Тамара кыыһы таптаан ыал буолбуппут. Икки оҕоломмуппут. Билигин алта сиэн, биир хос сиэн утуммутун салҕыыллар.

«Үөдүгэй» сопхуоска суоппардаабытым. Онтон 1984 сылтан «Өргүөт» сопхуоска 1991 сылга дылы суоппардаабытым. 1984 с. ЗИЛ-130 эргэ массыынаҕа суоппардаабытым, онтон саҥа ЗИЛ-130 массыынаны Большой Невертэн перегоннаан аҕалан сүүрдүбүтүм. «Өргүөт» сопхуоска үлэлиэхпиттэн икки орденнаах убайбын Захаров Николай Лазаревичтыын айаҥҥа Золотинканан, Ленскэйинэн, Өлүөхүмэнэн бурдук, от таспыппыт Үлэлиирим тухары социалистическай куоталаһыыга миэстэлэһэн, бастаан «Чөмпүйүөн суоппар» диэҥҥэ тиийэ сылдьыбыттаахпын. «Өргүөт» сопхуос икки дириэктэригэр Иванов Валерий Евсеевичкэ уонна Николаев Иван Тихоновичка үлэлээбитим.

Билигин кэргэмминээн бииргэ 46 сыл эйэ дэмнээхтик олорон кэллибит.

Наҕараадаларым:

• Почетная грамота «За успехи в социалистическом соревновании по итогам 1984 года» – 30.04.1984 г.

• Почетная грамота «За активное участие в реконструкции Оргетского сельского дома культуры» – 1987 г.

• Диплом «Лучшему механизатору совхоза «Оргетский» за выполнение плана двух лет пятилетки в честь 70-летия Великого Октября».

• Диплом «Лучшему механизатору совхоза «Оргетский» в связи с празднованием дня сельского хозяйства» – 19 ноября 1989 г.

• Диплом «3 место по итогам социалистического соревнования 1989 года (ММЗ-555, 54965 т/км) – февраль 1990 г.

• Почетная грамота – 1 миэстэ. 1990 сыллааҕы сопхуос иһинэн суоппардарга социалистическай куоталаһыы (ЗИЛ-130, ЗИЛ-ММЗ маркалаах массыыналарга) – кулун тутар ый, 1991 сыл.

Награды за спортивные достижения:

• Диплом 1 степени – комитет по физической культуре и спорту - 1 место по перетягиванию палки в весе до 75 кг в связи с проведением юбилейного ысыаха, посвященного 70-летию Великого октября.

• Грамота – 1 место по перетягиванию палки в весе до 70 кг первого ысыаха совхоза «Оргетский» – 16-17 июня 1984 г.

• Диплом 1 степени – комитет по физической культуре и спорту 1 место по перетягиванию палки в весе до 70 кг в 1 совхозной спартакиаде в честь 40-летия Победы - 24 ноября 1985 г.

• Диплом – 1 место по перетягиванию палки в весе до 70 кг на приз «Совхозного профсоюзного комитета» – 29-30 ноября 1986 г.

• Диплом - Звание «Лучший спортсмен 1985-86 г.г.» совхоза «Оргетский» – 29 июля 1986 г.

• Диплом – 2 место по перетягиванию палки в весе до 75 кг в соревнованиях между командами агитзон Оргетского наслега – апрель 1991 г.

Капитон Капитонович Захаров
23.03.2024 сыл, Өргүөт с.

ТӨРӨӨБҮТ ӨРГҮӨППЭР СУОППАРДААБЫТЫМ

Мин 1983 с. Хампатааҕы орто оскуоланы бүтэрбитим уонна Үөһээ Бүлүүтээҕи СПТУ-га үөрэнэ киирбитим. СПТУ-ну 1984 с. бүтэрбитим уонна Иннокентьев П.С. кытта электригинэн үлэбин саҕалаабытым. Күһүнүгэр Армияҕа ыҥырыллыбытым. Забайкальскай байыаннай уокурукка икки сылга ЗИЛ-31 транспортнай уонна ЗИЛ-31 АОС-14 массыыналарга суоппардаабытым. Армия кэннэ төрөөбүт Өргүөппэр кэлэммин, ЗИЛ-157 массыынаҕа шоферунан киирбитим. Дириэктэринэн Иванов В.Е. үлэлиир этэ. Ол сыл киин уһаайба суоппардарын иһигэр куоталаһыыга 3 миэстэни ылан «Москвичка» стенка фондатынан наҕараадаламмытым. Ордук тутуу маһын тиэйиинэн дьарыктаммыппыт. 1990 сыллаахха ЗИЛ-130 массыынаҕа үлэлээбитим. Амматтан, Алдантан от-бурдук тиэйэр этибит, сопхуос араас үлэлэрин толорбуппут. 1993 сыл тохсунньу ыйтан «Эрэл» МП »Урал-5557» массыынаҕа үлэҕэ киирбитим. Дириэктэринэн Яковлев Д.Б. үлэлиир этэ. Дьокуускай куораттан тутууга туттуллар таһаҕастары таспыппыт. 1993 с. ахсынньы ыйтан Айхаллааҕы тутар-монтажтыыр трестҕэ болуотунньук-бетонщик идэтинэн биир сыл үлэлээбитим, вахта ньыматынан. 1994 сыл балаҕан ыйыттан «Өргүөт» КТ «Урал»» массыынаҕа кэлэн үлэлээбитим. Дириэктэр Николаев А.Н этэ.

1997 сыл ахсынньы ыйтан Өргүөттээҕи дьаһалтаҕа «УАЗ» массыынаҕа үлэҕэ киирбитим. Күн бүгүнүгэр дылы үлэлии сылдьабын.

Абрахов Степан Гаврильевич
Өргүөт сэлиэнньэтэ,1999 сыл

ҮЛЭЛЭРИГЭР БЭРИНИИЛЭЭХ ҮЛЭҺИТ ДЬОНУ КЫТТА АЛТЫСПЫТ КЭМНЭРИМ

Мин, Адамов Спиридон Андреевич, 1977 сыллаахха оскуоланы бүтэрээт, оччотооҕу кэм «оскуола-производство-үрдүк үөрэх» девиһинэн «Үөдүгэй» сопхуоска «Өргүөт» отделениетыгар оскуоланы бииргэ бүтэрбит кылааһым оҕолорун кытта үлэһит буолбуппут. 1982 сыллаахха суоппар, тырахтарыыс, электрик идэтин баһылаан, дойдубар төттөрү кэлэн тырахтарыыһынан үлэлии сырыттахпына 1984 с. кулун тутарга «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Сопхуос дириэктэринэн ананан Иванов Валерий Евсеевич уонна элбэх исписэлиистэр кэлэннэр, кыра бөһүөлэкпит кэҥээн, «Өргүөт» сопхуос киинэ буолта. Быракаан, Туобуйа отделениелара тэриллэннэр, күүстээх үлэлэр саҕаламмыттара.

«Үөдүгэйтэн» арахсыыга техника үллэһигэр ЗИЛ-130 самосвал кэлбитигэр, үлэбин суоппарынан саҕалаабытым.

1985 сылга Большой Невертэн ЗИЛ-130 самосвал массыынаны перегоннаан аҕалан, ыраах рейстэргэ сылдьар буолбутум, наставнигынан Захаров Николай Лазаревич сылдьыбыта, рейстэргэ кыһын тохтоло суох сылдьарбыт.

Онтон бензовоз оҥостоммут, Өргүөт – Быракаан – Туобуйа маршрутунан Семенов Анатолий Никитиһи кытта Кыһыл Сыыртан, Мастаахтан, Үөһээ-Бүлүү Намыттан көрүүчэй таһарбыт. Сайыҥҥы өттүгэр ыраах учаастактарга Хатыҥ Үрэххэ, Кустааҕынан биригээдэ тэрийэн, оттотооччулар.

Онтон төттөрү ЗИЛ-130 бортовой массыынаҕа көһөн, эмиэ ыраах айаннарга сылдьыбытым. Саха сирин нэһилиэктэринэн, Большой Невертэн, Золотинкаттан элбэх массыына буолан от, бурдук, отурба, саһыл аһын, тутуу матырыйаалларын таһааччыбыт. Суоппардар: Захаров Николай Лазаревич, Федо-

ров Никита Андреевич, Захаров Капитон Капитонович, Андреев Василий Поликарпович, Мякишев Владимир Николаевич, Иванов Петр Афанасьевич, Захаров Аркадий Евсеевич бэйэ-бэйэбитин өйөһөн, аргыстаһан айаннааччыбыт. Оччотооҕу суол билиҥҥи курдук оҥоһуу суоллар буолбатахтар этэ, кыһынын тибиитинэн, сайынын бадараанынан салыннарар суоллар этилэр.

Онтон улахан техникаҕа Т-150 тыраахтарга көһөн тырахтарыыһынан үлэлээбитим. Ыраах учаастактартан деловой мас таспыппыт, онно Степанов Семен Петрович, Андреев Иван Дмитриевич, Петров Юрий Трофимович үлэлээбиттэрэ. Погрузчикка Попов Владимир Николаевич үлэлээбитэ.

Оччолорго дэриэбинэбитигэр элбэх тутуу барбыта. Ол кэмнэргэ сайылыктарга, саҥа оҥоһуллубут бааһыналарга, Сэйэкээҕэ уу баһар, Даркылаахха оттуур сиргэ, Дьахтар Маарыгар суоллары оҥоһууга Анисимов Николай Михайлович наставниктаах, Омукчанов Владимир Петровичтыын суол оҥоруутугар тырахтарыыһынан сылдьыспытым. Быстах кэмҥэ Семенов Павел Николаевич, Мойтохонов Тимофей Филиппович, Павлов Ньургун Николаевич үлэлэспиттэрэ. Кыһыҥҥы кэмҥэ бөһүөлэк таһынааҕы ходуһалар, ыраах Күлүкүндэ, Хоруолаах, Күҥкүй ходуһаларын дулҕатын астарыытыгар үлэлиирбит.

Сопхуос тэриллэн элбэх үлэ барбыта. Мин үлэлэспит дьоннорум кыһамньылаах үлэлэрин иһин араас правительственнай наҕараадаҕа тиксибиттэрэ. Ол иһигэр Захаров Николай Лазаревич, Анисимов Николай Михайлович уордьаннарынан наҕараадаламмыттара. Онон мин олохпор итинник күүстээх санаалаах, үлэлэригэр бэриниилээх үлэһит дьону кытта алтыһан үлэлээн ааспыппыттан улаханнык үөрэбин.

Адамов Спиридон Андреевич
Өргүөт нэһилиэгин олохтооҕо.
30.01.2024 сыл

СОПХУОС ДИРИЭКТЭРДЭРИГЭР БАСТАКЫ УОННА БҮТЭҺИК СУОППАР ЭТИМ

Аан бастаан сопхуос направлениетынан СПТУ-га уонча буолан үөрэнэбарбыппыт. Мин СПТУ-га үөрэнэр кэмнэрбэр Захаров Клавдий эмиэ үөрэммитэ. Ол саҕана кини ыытыахтаах массыыната дьиэтин таһыгар турар этэ. Ити кэмнэргэ сопхуос саҥа тэриллибитэ. Валерий Евсеевич суоппарынан Данил диэн Харбалаах уола үлэлиир этэ. Массыыната бортовой уазик этэ. Сайыҥҥы өттүгэр ГАЗ - 66 диэн массыыналаахтар этэ. Тиэнтэбэй уазик диэн суох этэ.

Миигин 1985 сыллаахха, СПТУ-ну бүтэрээппин кытта, «Өргүөт сопхуос» киин аппараатыгар суоппарынан ылбыттара. Сайын Туобуйаҕа оттуу барбыппыт, күһүн кэлэн баран, саас буолуор дылы убайбар ЗИЛ-га куруусчутунан сылдьыбытым. Онтон 1986 сыл саас муус устар саҕана Мякишев Вова, Иванов Дима уонна мин буолан массыына перегоннуу барбыппыт. Онно баран Большой Невертан тентовай УАЗ-ик сүүрдэн аҕалбытым. Бу уазик араҕас өҥнөөх этэ. Ол аҕалбытым кэннэ дириэктэр Валерий Евсеевич Ивановка суоппарынан анаабыттара. Бу кэнниттэн парткомҥа диэн эмиэ УАЗ-ик перегоннаан аҕалбытым, аҕалбыт УАЗ-игым хаки өҥнөөх этэ. Бу массыынаҕа бастакынан Илларионов Михаил суоппардаабыта. Үһүс сылыгар 1988-89 сылга «ветеринарная помощь» диэн араҥас өҥнөөх уазигы перегоннаан аҕалбытым, онно Лепчиков Илья үлэлээбитэ. Илларионов Михаил суоппарыттан уурайан, ТБ инженерэ буолбута, кини оннугар Егоров Алексей үлэҕэ киирбитэ. Онон уопсайа Өргүөккэ үс УАЗ-ик баар буолбута, партком, дириэктэр массыыналара уонна ветеринарнай. 1988 сыллаахха Валерий Евсеевич уурайан барбытын кэннэ Иван Тихоновичка, онтон Николаев Афанасий Николаевичка суоппардаабытым. Сопхуос эстэн, предприятие буолбутугар дириэктэр Адамов Иннокентийга суоппардаабытым. Сопхуос дириэктэрдэригэр бастакы уонна бүтэһик суоппар мин этим. Валерий Евсеевич киириилээх-тахсыылаах, үчүгэй дириэктэр этэ. Ол саҕана сопхуос кытаанахтык сайдыбыта, техника бөҕөтө кэлбитэ, Иван Тихонович кырдьаҕас, култуурунай этэ. Онон мин кыахтаах дириэктэрдэргэ сылдьыбытым. Сайыҥҥы

өттүгэр мехзвеноҕа үлэлиирбит. Онно убайбыт Захаров Николай Лазаревич звенотугар убайбынаан Хаппытыанныын, Андреев Гришка, Семенов Коля, элбэх этибит, сэттэлии-аҕыстыы киһилээх звенонан Хатыҥ үрэҕинэн, Эркэчээнинэн, Муоҕанынан оттооччубут, онтон күһүн кэлэн сиилэскэ сылдьарбыт. Онно комбайннаах этибит, мин комбайҥҥа үлэлээбитим. Онно ЗИЛ-лар, КАМАЗ-тар, Ураллар бааллар этэ, ДТ-75-кэ Захаров Аркадий уонна Захаров Митрофан үлэлээбиттэрэ. Дьахтар Маарын, Бөрө Бастааҕы 400 гаалаах сиргэ дьаамаҕа уган сиилэстээччибит. Күһүн массыына оҥостон баран, кыһын тыраассаҕа Валерий Евсеевичтиин, Иван Тихоновичтыын от көрдүү кэрийэн кэлээччибит. Амматтан от, сиилэс ылааччыбыт. Ньурба оройуонун нэһилиэктэринэн саһылга эт көрдөөн кэлээччибит. Тихоновичтыын саас спортзал буолан турар объегы Айхалга баран кэпсэтэн кэлбиппит. Онтубут бастаан гараж этэ, ол гараһы Саввинов Илья, сопхуос эстибитин кэннэ администрацияҕа үлэлии сылдьан, көһөрөн аҕалан, билигин спортзал буолан турар. Тихонович күүстээхтик үлэлээн, кэпсэтэн туттарбыт объега ити. Суол оҥоһууларын харчытын Тихонович сүүрэн-көтөн булааччы. Муоҕан суолугар буолунай харчы булбутун, сороҕун Оҥхой, Боотулу суолугар ылан биэрбиттэрэ. Арааҕынай үлэһиттэри кытта, санаабар, кыахтаахтык үлэлээн ааспытым. Ирина Прокопьевна диэн оһуобайдаах диспетчердээх этибит. Рациянан кэпсэтэ олорооччубут, туох баар техника барыта водовоһугар тиийэ бары рациялаахтар этэ. Миэнэ холобур 01 диэн этэ. Бары вызовнойдаахтар этэ рациянан ким ханна барбытын барытын истэ сылдьааччыбыт. Өргүөт бэйэтэ 800-тэн тахса нэһилиэнньэлээх этэ. Соҕотох киин аппараакка сүүстэн тахса киһи үлэлээбитэ. Киин аппараат суоппардара уонна тырахтарыыстара диэн туспа уонна отделениеҕа эмиэ туһунан тырахтарыыстар, водовоз суоппардара үлэлииллэр этэ. Тус туһунан, сыантырдар уонна отделениелар диэн арахсаллара. Улахан күүстээх үлэ бара сылдьыбыт эбит, аны санаатахха. Дьиэ бөҕө тутуллан, техника бөҕөтө, сайдыы бөҕө. Өргүөт ньиргийэн олорооччу.

Захаров Василий Капитонович
2024 сыл

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОСКА СЭМЭЙ КЫЛААППЫН КИЛЛЭРСИБИТИМ

Мин, Андреев Григорий Иванович, 1983 сыллаахха сэбиэскэй армияҕа сулууспалаан кэлэн баран «Үөдүгэй» сопхуос Өргүөттээҕи отделениетыгар ДТ-75 тракторга Андреев Иван Дмитриевичкэ грузчигынан үлэбин саҕалаабытым. Даркыттан, Арҕаа Ырайтан, Алтантан от таһар этибит. Онтон 1984 сыллаахха «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Онно «Беларусь» тракторга тырахтарыыһынан анаабыттара. Үлэбин хотоҥҥо от түҥэтиититтэн саҕалаабытым. Онтон кормоцех тэриллэн, салайааччы Васильев Николай Прокопьевичтыын үлэлээбиппит. Ноев Николай Гаврильевичтыын лабыкта таһыыта, ас түҥэтиитэ, от түҥэтиитэ курдук үлэлэргэ үлэлээбиппит. Өрөбүлэ суох үлэлэр саҕаламмыттара. Онтон сылгы биригээдэтигэр тырахтарыыһынан анаабыттара, саҥа МТЗ-82 кэлбитэ. Биригэдьиринэн Омукчанов Афанасий Кириллович этэ. Ыраах Кустаахха, Арыылаахха айаннар, үлэлэр саҕаламмыттара. Быракааны эмиэ көрөр этибит (Одуҥда, Хочот). Афанасий Кириллович элбэххэ үөрэппитэ, ол кэлин олохпор туһалаабыта элбэх. Арыылаахха сылгы ырбытыгар Табаһыҥдаттан туус аҕалан, Атыйахтан сапропель хостоон бурдукка булкуйан биэрбиппит. Ойбон алларан онно уулууллар уонна ону кирэн бэттэх кэлтэрэ. Оннук мындыр этэ. Сайын Кустаахха бааза туппуппут. Мундулууру, Хатыҥ үрэҕи, Үчүгэй үрэҕи, Хатырыгы, Уолбаны, Килэччини, Эркэчээни оттуур этибит. Онтон СПТУ-га үөрэнэн, суоппардыыр быраабы ылан, ЗИЛ-131-гэ суоппардаабытым. Сайын механизированнай звено тэриллэн, звеновод Захаров Николай Лазаревич салалтатынан 10-ча сыл оттообута. От оҕустарыыга сылдьыбытым: Хатыҥ үрэх, Эркэчээн, Муоҕан. Күһүн Бөрө Бастаахха сиилэстээччибит. Итинник үлэлээн «Өргүөт сопхуоска» сэмэй кылааппын киллэрбитим.

Андреев Григорий Иванович
20.03.2024 с. Үөһээ Бүлүү с.

31 СЫЛ МЕХАНИЗАТОРЫНАН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин 1967-1968 сс. Ньурбатааҕы үһүс нүөмэрдээх СПТУ-га үөрэнэн тырахтарыыс идэтин ылбытым. 1968-1970 сс. Читинскай уобаласка мотострелковай взводка сулууспалаабытым. 1970-1971 сс. суоппар-автослесарь идэтин ылбытым. 1971 с. «Үөдүгэй» сопхуос Өргүөттээҕи отделениетыгар суоппарынан үлэлээбитим, Өргүөттээҕи участковай балыыһаҕа аан маҥнай скорай кэлбитигэр, маҥнайгы суоппарынан үлэлээбитим. 1972 сыл күһүнүттэн Өргүөт отделениетыгар водовозка суоппардаабытым. МТС тэриллибитэ 40 сылыгар оройуоннай социалистическай куоталаһыыга иккис миэстэни ылбытым. 1985-1996 сылларга сайынын оройуон, Быракаан, Муоҕан, Харыйалаах, Уҥуох, Сэйэкэ, Даркылаах суолларын үрдэтэн оҥорууга үлэлээбитим. Кыһынын дулҕа астарыытыгар, кырбатыытыгар, от пресстээһинигэр, таһыытыгар Туобуйанан, Кэнтигинэн, Ороһунан, Өргүөтүнэн үлэлээбитим. Саас Кэнтиккэ ыһыыга бараччыбын. Онтон Өргүөккэ бааһына оҥоһуллубутугар ыһыыга үлэлээччибин. 1987 сыл саҥа ЮМЗ тыраахтары тутан, арахсыспат доҕор оҥостон, 10 сылы быһа суол да үлэтигэр, араас да үлэлэргэ илдьэ сылдьыбытым. Тракторым бааһынай хаһаайыстыбаҕа бэриллэн, билигин да үлэлии сылдьарын олус үөрэ, долгуйа көрөбүн. 31 сыл механизаторынан үлэлээбитим тухары, араас оройуоннай да, сопхуос да социалистическай куоталаһыыларыгар миэстэлэһэн, элбэх наҕараадалары ылбытым. Билигин 1-й группалаах инвалид буолан олоробун.

Омукчанов Владимир Петрович
Олунньу ый, 1999 сыл, Өргүөт с.

ҮЛЭҔЭ СҮРЭХТЭНИИМ «ДОРОЖНАЙ» БИРИГЭЭДЭҔЭ САҔАЛАММЫТА

Мин, Омукчанов Дмитрий Владимирович, «Өргүөт» сопхуоска 1990 сыллаахха оскуоланы бүтэрэн баран киирбитим. Аҕам Омукчанов Владимир Петрович «Дорожнай» биригээдэтигэр бульдозерист-трактористынан үлэбин саҕалаабытым. Биригэдьиирбит Анисимов Николай Михайлович этэ. Аҕам кэпсэтэн «Өргүөт» сопхуоска киллэрбитэ. Биригээдэбитигэр аҕам Омукчанов Володя, Анисимов Ньукулай уола Ньургун, таайым Тээппиин Захаров, Баченков Виктор, Соппуон Туола буолан үлэлээбиппит. Ол сайын «Уҥуох» диэн сайылыктан «Үркэчээҥҥэ» дылы үрдэтии суол астаран оҥорбуппут. Быракааҥҥа барар суолу «Ыарыыга» дылы оҥорбуппут уонна пуортан «Сэйэкэ» уонна «Муоҕан» диэки суоллары астарбыппыт. Икки симиэннэннэн түүннэри-күнүстэри үлэлиирбит. Миигин аҕам уонна таайым Тээппиин үөрэппиттэрэ. Бастакы үлэҕэ сүрэхтэниим «Дорожнай» биригээдэҕэ 17 сааспыттан саҕаламмыта. Онтон «Өргүөт» сопхуос анабылынан СПТУ-10 суоппар-электрик идэтин бүтэрбитим, биир сыллаах, уонна сопхуоска кэлэн Газ-53 (Водовоз) уонна Газ-66 (Бортовой) массыыналары тутан, фермаҕа, ыалларга уу баһар этим уонна «Уҥуох» сайылыктан сарсыарда-киэһэ үүт таһар этим. 1991 сыл күһүнүгэр Дт-75 трактор туттарбыттара. Пилорамаҕа погрузчигынан үлэлээбитим. Мас уурар-тиэйэр этим. Кыһыныгар «Бүөр күөл» фермаҕа тракторынан ноһуом таһаарар этим. Онно күтүөм Ньукулай Борокуоппайабыс Баһылаайап үөрэппитэ-такайбыта. Кини сопхуос фермаларыгар инженер-механик этэ. Кыһын-саас бульдозерынан учаастактартан от тиэйэр суолларын хаарын астарааччыбын. «Өргүөт» сопхуоска үссыл иһигэр итинник араас үлэлэргэ үлэлээн, тыа хаһаайыстыбатын күнүгэр өссө бириэмийэлэммитим. Оччолорго «обманка» андаатар бэргэһэ, таҥас биэрбиттэрэ. Онтон икки сыл «мастер-маслодел» идэтин баһылаан, Өргүөккэ маслозаводка маастардаабытым, сопхуостан уонна чааһынай дьонтон үүт-сүөгэй тутар этим. Ол кэннэ СССР ыһыллыыта буолан, тэрилтэ бөҕөтө ыһыллыбыта.

***Омукчанов Дмитрий Владимирович**, 04.06.2024 сыл*

АХТАБЫТ, САНЫЫБЫТ, СҮГҮРҮЙЭБИТ

Биһиги аҕабыт Степанов Семен Петрович 1953 сыллаахха балаҕан ыйын 13 күнүгэр Өргүөт нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Аҕабыт саамай муударай өйдөөх, кытаанах, күүстээх санаалаах, оптимист этэ. Кини куруук дьоҥҥо көмөлөһөр, амарах, эйэҕэс, аһыныгас санаалаах буолааччы. Өргүөт үрдүнэн техникаҕа саамай сыстаҕас, мындыр, техниканы тыаһыттан-ууһуттан тута алдьаммытын, техника хаппырыыстааһынын дэбигис быһааран, кимиэхэ да аккаастаабакка, ыҥырдылар да, тутатына, уһаппакка, дьон туһугар диэн ситэри сынньаммакка, утуйбакка күнүс буоллун, түүн буоллун өрөмүөннээн оҥорон биэрэрэ. «За рулем», «Сельская техника» сурунааллары суруттаран барытын сирийэн ааҕара. От тиэйэ сылдьан, атын да түгэннэргэ техника батыллыбыт буолла да «Сиэнньэ эрэ мындырдаан таһаарар» диэн буолара.

«Өргүөт» сопхуоска тракториһынан үлэлээбитэ. Сопхуос үлэтэ диэн чугас учаастактартан саҕалаан, «Арыылаах» диэн уһук сир учаастагыттан тиийэ от-мас тиэйиитэ. Утуйары да, сынньанары да билиммэт, кыһын улахан тымныылары, сайын өҥүрүк куйаастары тулуйар түбүктээх үлэ буолара.

Оччотооҕуга Өргүөт суолун оҥоруутугар үлэ бастаан саҕаланыаҕыттан чугас табаарыһа Омукчанов Владимир Петровиһы кытта сопхуос салалтата Анисимов Н.М. биригээдэтигэр сыһыаран суол оҥоһуутугар үлэҕэ анаабыттара. «Суол – олох хорук тымыра» диэн санаанан салайтаран, «дьоммут-сэргэбит абыраныахтара» диэн суол оҥороччулар сүбэлэрин холбоон, сүрэхтэрин сылааһын уран, үтүө суобастаахтык үлэлээбиттэрэ.

Аҕабытыгар элбэхтик кэлэн подшипник нүөмэрдэрин ыйыталаһан, ол нүөмэрдэрин сурунан бараааччылар. Кини элбэх сыыппаралаах араас размердаах подшипниктар, күлүүстэр нүөмэрдэрин өйүгэр тута сылдьарын биһиги сөҕөрбүт.

Уурбут-туппут курдук мындырдаан уһанара. Биһигини кыра эрдэхпититтэн үлэҕэ үөрэтэрэ. Элбэх табаарыстардааҕа, оҕо сааһыттан биир тиэргэҥҥэ улааппыт табаарыһа Васильев Анатолий Прокопьевиһы ордук чугастык санааччы.

Аҕабыт, 38 сааһыгар, эдэр сылдьан инсульт диэн ыарахан

ыарыыттан охтон, ол да буоллар күүстээх санаалаах буолан, ийэбит Раиса Егоровна көрөн-истэн, бүөбэйдээн, ыарыыны кыайбыттара. Аҕабыт олоххо иккистээн эргиллиитигэр невропатолог-врач Мартынов Б.Г. уонна Өргүөт учаастактаағы балыыһатын үлэһиттэригэр махталлаахпыт. Ыарыыттан үтүөрэн баран, 13 сыл Сахателеком тэрилтэтигэр, Өргүөккэ АТС монтерунан нэһилиэк сибээһэ харгыһа суох үлэлииригэр күүһүн-кыаҕын, билиитин биэрэн, ис дууһатыттан үлэлээбитэ. Бу инсультаабыт киһиэхэ улахан кыайыы буолар. Өргүөккэ биир санаанан, сүбэнэн бииргэ үлэлээбит Семенов Василийын куруук үтүө тылларынан ахтара, хайгыыра. Кэлин иккистээн инсультаан үлэтиттэн уурайбыта. Ол да буоллар үлэтин сөбүлүүр, үлэлээбит «Сахателекомун» коллективын улаханнык убаастыыр, ытыктыыр буолан, бэйэтин оннугар «Сахателеком» начальнига Борисова Зоя Степановнаҕа үлэһит, мындыр, сымнаҕас майгылаах Омукчанов Коляны сүбэлээбитэ. Зоя Степановна, аҕабыт сүбэтин ылынан, Коляны Өргүөт АТС-гар үлэҕэ монтерунан ылбыта.

Медиктэр эппиттэрин чопчу толорон, кинилэр тылларыттан тахсыбакка чуолкайдык толору эмтэнээччи. Ол да буоллар инсульт ыарыы иккистээн киирэн хомоппута. Бу да сырыыга медиктэр, ийэбит күүстэринэн үтүөрбүтэ. Хомойуох иһин ыарыы үһүстээн киирэн, аҕабыт барахсан сүрэҕэ тулуйбатаҕа.

Тапталлаах холобур оҥостор күндү киһибит... Кини оҕо сааһыттан тулаайах улааппыт буолан, амарах санаалаах, аһыныгас сүрэхтээх, холку майгылаах этэ, хаһан да дьону куһаҕан тылынан саҥарбат, мөҕүттүбэт, дьиэбитигэр кими да хос аттаабат этэ. Биһиэхэ биирдэ да кыыһыран-тымтан улаханнык мөхпүтүн өйдөөбөппүт, куруук сүбэлии, өйдөтө сылдьааччы. Оҕо эрдэхпититтэн «Үлэһит киһи өлөн-охтон биэрбэт, киһи олоххо бэлэмнээх буолар» диэн үөрэппитэ биһиэхэ олохпутугар туһалыыр. Уол сиэннэрин көрсөр дьолун билбитэ, сиэннэрин наһаа таптыыра, «сиэннэрим улааталларыгар тиийбит киһи» диэн баҕа санаалаағa.

Аҕабыт барахсан, күн курдук саныыр тапталлаах киһибит, төһө да билигин биһиги ортобутугар суоҕун иһин, ахтыбатах, санаабатах күммүт суох. Куруук «баара буоллар» дии саныыбыт... Санаабытыгар, кини биһигини үөһэттэн көрөн сүбэлиир,

көмөлөһөр, араҥаччылыыр курдук. Киниэхэ биһиги тапталбыт, махталбыт муҥура суох. Кини чахчы да киһи кэрэтэ этэ.

Ахтабыт, саныыбыт, сүгүрүйэбит.

Кэргэнэ ***Раиса Егоровна****, оҕолоро* ***Парасковья****,* ***Георгий***

ӨРГҮӨТ ДЬОНО-СЭРГЭТЭ МИН ОЛОХПОР, БЭЙЭБЭР ИСТИҤ-ЧУГАС ДЬОНУМ

Мин, Яковлев Игорь Иванович, 1984 с. ахсынньы ыйга Дьокуускайдааҕы культпросвет училище (ЯРКПУ) «Маассабай тэрээһиннэр режиссердэрэ» салаатын бүтэрэн, дойдубар Үөһээ Бүлүү оройуонугар, Өргүөт нэһилиэгэр кулууп дириэктэринэн ананан кэлэн, дьоһун-мааны дьонноох-сэргэлээх үтүө Өргүөт нэһилиэгэр үлэлээн ааспыт кэмим тус бэйэм олохпор үтүө санаа аргыстаах ахтыы буолан сааһыланан сылдьар. Төһө да кылгас кэмҥэ үлэлээн ааспыт курдугум иһин, субу билиҥҥэ дылы Өргүөт кулуубугар үлэлээн ааспыт кэмнэрбэр алтыһан ааспыт дьоннорум, доҕотторум, табаарыстарым, ханна да буоллар, көрсө түстүбүт да илии тутуһан дорооболоһон истиҥник кэпсэтэн, сэлэһэн аахабыт. «Субу!» – диэн эттэххэ, дьиҥэр, ити баар дьоммут барыта Өргүөт нэһилиэгин хаама сылдьар историялара буоллахтара. Сууллубут, ыһыллыбыт Сэбиэскэй Сойуус бүтэһик көлүөнэ дьоно. Бу билигин 60-лаах, 60-тан тахсыбыт саастаах аҕам дьон бары баҕарбыппыт-баҕарбатахпын да иһин ол ааспыт 20-с үйэҕэ тупсан-туругуран, уруйданан – айхалланан турбут Сэбиэскэй Сойуус, хомуньуус баартыйа бүтэһик көлүөнэ дьоно буоллахпыт.

«Тупсан – туругуран турар…» диэбиккэ дылы, оччотооҕуга, мин 1985 сыллаахха Өргүөт нэһилиэгэр кулууп дириэктэринэн ананан тиийэрбэр «Өргүөт» совхоһа саҥа тэриллэн үлэхамнас күөстүү оргуйа олорор кэмэ этэ. Сопхуос дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич оччотооҕуга эдэр киһи. Сопхуос аппараата бары да эдэр дьон этилэр. М.И. Шестаков – партком, М.М. Дмитриев – комском, Егоров Н.Л. – рабочком, Н.Н. Портнягин – хозчаас уонна атыттар бары күөгэйэр күннэригэр сылдьар дьон этилэр.

Олохтоох сэбиэт бэрэссэдээтэлэ Марина Спиридоновна Адамова биһигинниин, кулууп үлэһиттэрин кытта, быһаччы үлэлэһэрэ. Сопхуос директора Иванов В.Е., бэйэтэ эдэрчи киһи буолан, эдэр ыччат көҕүн, сынньалаҥын тэрийэргэ куруук «Дьэ, саатар эрэ, кытаатыҥ! Туох баарынан, туох кыаллыларынан көмөлөһүөм» – диэн, көх-нэм буолан, көмөлөһө сылдьааччы. Онтон, Марина Спиридоновна сэбиэт бэрэссэдээтэлэ киирэн-тахсан, этэн-тыынан, тилигирэс үлэһит киһи буолааччы. Нэһилиэк комкомунан Наталья Вячеславовна Тюпина этэ. Наташа барахсан олох айылҕаттан дьону кытта үлэҕэ ананан төрөөбүт киһи буоллаҕа. Ол курдук, ыччаты түмэргэ, ыччаты кытта үлэҕэ олох бастакынан сылдьааччы. Аны, «Өргүөтүм туһа» диэн чахчы ис сүрэҕиттэн ыалдьар патриот киһи буоллаҕа. Ол саҕана сопхуоһунан, нэһилиэгинэн, спортивнай күрэхтэртэн ураты, араас, концертарга, фестивалларга кыттан, хайа-баҕарар нэһилиэк дьонун – дьоҕурун ыллатан-туойтаран, үҥкүүлэтэн, киэҥ араҥаҕа билиһиннэрэрэ. Хайа эрэ өйдөбүнньүк күҥҥэ, датаҕа ананан тэриллибит фестивалларга оройуон нэһилиэктэрин кулууптара бары кыттарбыт. Оннук биир фестивальга биһигиттэн түмүк концертка Наташа туруорбут хотугулуу үҥкүүтүн *(сюжетын)* ылбыттара. Онно РДКаҕа кэлэн ситиһиилээхтик үҥкүүлээн, «Өргүөт ыччата үчүгэйдик үҥкүүлүүр эбит» диэн үтүө сыанабылы, биһирэбили ылан барбыппытын өйдүүбүн. Биир эмиэ баар суох табаарыспын Тюпин Игоры кытта олох бэккэ тапсан сылдьарбыт. Игорь нууччалыы хааннаах буолан, оҕолор дьээбэрдэхтэринэ «нуучча Игорь», «саха Игорь» диэн күлээччилэр.

Оччотооҕу Өргүөт кулууба бэйэтин холугар сүрдээх улахан, олох үчүгэй тутуулаах кулууп эбит этэ. 4-дуу, 5-дуу кирпииччэ оһоҕу оттон ититэллэрэ. Оһох оттооччунан Егорова Анна үлэлиирэ. Захаров Киэсэ (Иннокентий Петрович) кэргэнэ. Бу Ааналаах Киэсэни мин олох оҕо сылдьан, 7 дуу – 8 дуу кылаас эбитим буолуо, аҕабын Үөһээ Бүлүү хирургиятыгар бостуктуу сылдьан көрөр, билэр эбиппин. Ол сахха, аҕам аттан охтон сиһин тоноһоҕоһун улаханнык эчэтэн, олох мас курдук сытар, илиитэ-атаҕа хамсаабат, хараҕа эрэ хамсыыр этэ. Ону куйах курдук гипсэлээн сытыараллара. Мин аҕабын бостууктуурум. Оттон Анна кэргэнэ Киэсэни, очоҕоһугар ыарахан операция

кэннэ сытар киһини, бүөбэйдиирэ, бостууктуура. Мин онно, бэл оҕо киһи, бу Анна барахсан хайдах курдук кыһанан кэргэнин көрөрүн-истэрин, ыарыылыырын, бүөбэйдиирин, хайҕыы, сөҕө көрбүтүм. Дьэ, ол да курдук бүөбэйдээн, кэргэнин Киэсэни атаҕар туруорбут эбитин, онно, ол Өргүөккэ үлэһит киһи буолан кэлэн көрөн өссө улаханнык үөрбүтүм. Киэсэ барахсан, сахаҕа дьэ чахчы уҥуох-арҕас, көҕүс, илии-атах модьута, олох хардаҕас курдук харылаах, былыргы уус тыллаахтар улуу бухатыыры ойуулуулларын курдук көстүүлээх уонна оннук да кыахтаах, күүстээх буолуох киһи, дьоҥҥо-сэргэҕэ биллэ-көстө сатаабакка, сахалыы сэмэйдик олоҕун олорон аастаҕа буолуо буо. Чахчы кыахтаах, күүстээх көрүҥнээх киһи эбит этэ. Удьуордаан сыдьааннаах оҕолоругар-сиэннэригэр кини курдук ыччат дьон бааллара буолуо диэн эрэнэбин.

Оттон Аана диэн олох бүгүрү үлэһит киһи эбит этэ. Сарсыарда эрдэ кэлэн, кирпииччэ оһоҕу оттон, сөпкө көрөн-истэн, сабан, кулууппут тымныйааччыта суох. Ити үөһэ этэн аһарбытым курдук, үчүгэй планировкалаах улахан, киэҥ кулууп. Көрүдүөрүн уһугар библиотекарь Захарова Ирина Ильинична кинигэ быыһыгар олороро. Киномеханик Женя – Николаева Евгения Николаевна киинэ көрдөрөрө. Бу кыргыттары кытта билигин да олох уруу-аймах дьон курдук үөрэ көрсөбүт, эҕэрдэлэһэбит.

Кулууп иһигэр теннис, бильярд оонньоноро. Оччотооҕу «кыһыл күннэргэ» бырааһынньыктарга, концертарга бэлэмнэнии үлэ барара. Уонна, биллэн турар, үлэни, сэбиэскэй олоҕу сүрүннүүр, үлэҕэ көҕүлүүр плакаттар, араас кыһыл муннуктар оҥоһуллаллара. Элбэҕи да оҥорооччубут. Олор бары кыһын фермаларга, сайын сайылыктарга, от звеноларыгар, оҕо лааҕырдарыгар, кыыл фермаларыгар тиэрдиллэн ыйаналлара.

Ити үлэбэр аҕа табаарыһым Афанасьев Никифор Афанасьевич көмө-ньыма, сүбэ-ама биэрэн олох абырыыра. Никииппэр барахсан суруксутун таһынан, уруһуйдьутун оҕото сыттаҕа дии. Туох да талаан киһи. Уруһуйдуурга Никииппэри көрөн, элбэххэ үөрэннэҕим дии. Ыһыахпытын киэргэтиигэ олох бэркэ уруһуйдаабытын өйдүүбүн. Оҕолоругар сиэннэригэр Никииппэри батан, уруһуйдуур оҕо, киһи баара дуу, суоҕа дуу? Биир эмэ оҕото аҕаларын уруһуйдуур үтүө дьоҕурун утумнаабыта, удьуордаабыта буолуо диэн эрэнэбин.

Кулууппутугар художественнай салайааччынан сайын Касьянова-Дмитриева Любовь Васильевна, үөрэҕин бүтэрэн кэлэн, үлэлээбитинэн барта. Кини иннинэ Үөһээ Бүлүү Үөдүгэйиттэн Михайлов Степан диэн гитараҕа, музыкаҕа туох да дьоҕурдаах уол кылгас кэмҥэ үлэлээн иһэн, ыраҕырҕатан уурайбыта.

Люба биһикки, олох убайдыы-балыстыы курдук илин-кэлин, иппэй-саппай түсүһэн, бииргэ батыаккалаһа сылдьан, кулууп үлэтэ бөҕөнү үлэлээбиппит. Бэл, кулууппутун бэйэбит иккиэйэҕин өрөмүөннээбиппит. Өрөмүөммүт диэн: икки оһохпут ураатын кирпииччэ булан саҥардыбыппыт, кулууп үрдүн сытыйбыт хаптаһыннарын уларытыы, зал иһигэр баар оһохпутун рейка тыырдаран, киһи хараҕын аалбатын курдук киэргэтии. Аны, зал ыскамыайкаларын барытын үрдэтии. Онно барытыгар Люба барахсан тэбис-тэҥҥэ үлэлэһэн бөҕө буолбута. Пилораматтан развал хаптаһын таһааһына, тиэйиитэ баһаам этэ. Ону тиэйэн аҕалан сүөккээһин, дьааһыннааһын кыыс оҕоҕо сылаалаах үлэ буоллаҕа дии. Биирдэ лесовоз танкеткатынан, биирдэ *(быстаалаан баран)* Балбаара «дыбысаатын» кузовыгар тиэйэн аҕалбыппыт. Дьэ уонна олорбутун, кэмнээн томноон быстаалаан, тыыран-устуруустаан туттар буоллахпыт ди. Уһун, унньуктаах, сылаалаах үлэлээх сайын буолта. Ону, Любаттан «Хайа, Люба, сылайдыҥ дуо? – диэн ыйыттахпына, сылаарҕаан иһирдьэ түһэн хаалбыт харахтаах олорон, «һоох!» диирин санаатахпына билигин да сонньуйабын.

«Сайын» диэбиккэ дылы, сайын барахсаҥҥа сайылыктарга, отчуттарга, «кыһыл муннук» оҥоһуллара уонна сэбиэппит Марыына (Марина Спиридоновна) сирдьиттээх, сопхуостан рабочком оннугар Портнягин Николай Николаевич көмөлөөх отчуттары, фермалары кэрийэн оройуон, нэһилиэк, сопхуоска үлэ хаамыытын сырдатыы үлэтэ барара. Агитбригада диэн ааттаан. Көлөбүт диэн биирдэ молоко бырысыабтаах «Беларусь» трактор, биирдэ «ГАЗ-66» массыынанан кэрийбиппит. Оччолорго суоппар табаарыһым Иванов Валентин этэ. Дьэ, куһаҕан суоллаах-иистээх дойдуга, улаханнык ханна да батылыннарбакка эргитэн аҕалбытыгар сөхпүтүм. Биир суоппар табаарыһым Семенов Анатолий Никитич, «Бензовоз Туола». Быстыбат үлэтин быыһыгар иллэҥ бэриэмэлэннэр эрэ, кулуубу өҥөйөн, кэпсэтэн аһааччы. Чоҕулуччу көрөн, күлэ сылдьар

харахтардаах, киирэн, ону-маны ыаһахтаһан, киһи санаатын көтөҕөр дьикти айылгылаах (ауралаах) киһи буоллаҕа. Толяны субу, олох соторутааҕыта көрсөн үөрэ-көтө кэпсэтэн аастыппыт. Киһим ол курдук, тэбэнэттээх хараҕа уларыйбатаҕа, бэйэтэ эмиэ, бэккэ этэҥҥэ сылдьарын көрөн үөрүү бөҕө буоллум. Хайа, уонна ол күн биир табаарыспын Захаров Диманы көрсүбүтүм. Бэйэм курдук эмиэ поликлиникаҕа доруобуйатын көрдөрө сылдьара. Ол эрэн Дима барахсан этэҥҥэ этэ. Уопсайынан эттэххэ, Өргүөккэ төһө да кылгас кэмҥэ үлэлээтэрбин, Өргүөт дьоно-сэргэтэ мин олохпор, миэхэ бэйэбэр истиҥ-чугас дьонум курдук өйбөр-санаабар, оччотооҕу олорон үлэлээн аастыт кэмнэрим куппар-сүрбэр иҥэн олохсуйан хаалбы, кэрэ кэрэһиттэрэ буоллахтара. Ахтыахха-саныахха диэтэххэ оччотооҕу кыргыттар-уолаттар элбэхтэр бөҕө буоллахха. Күүстээх сопхуос үлэтин кэнниттэн киэһэ ахсын кулуупка киинэ, суббота ахсын танцы, маассабай оонньуулар буолаллара. Бырааһынньыктарга улахан концерт. Оруобуна ол кэмҥэ «Дискотека» диэн тыл, өйдөбүл саҥа иһиллэр буолан барта. Онно Үөһээ Бүлүүгэ бастакыннан Үөдүгэй сынньалаҥ киинигэр «Пульсар» диэн дискоклуб Хобусаров Николай Николаевич, Титов Сергей Сергеевич диэн уолаттар көҕүлээһиннэринэн үлэлээн барбыта. Мин ол саҥа сүүрээни иилэ хабан ылан, «Биһиги эмиэ Өргүөккэ манныгы тэриниэххэ...» диэн этиибин, били үөһээ этэн аастытым курдук, сопхуоспут дириэктэрэ Валерий Евсеевич сопхуоһун аатыттан онно сөптөөх уот-күөс, аппаратура куораттан атыылаһан аҕалан, кулуупка биһиэхэ туттаран кэбиспитэ. Дьэ, онтубутун таҥан туруоран, Үөһээ Бүлүү оройуонугар иккиһинэн дискотекаларбытын оҥорбутунан барбыппыт. Оччотооҕу «дискжокей» хайа ырыа, ханнык музыка барара, ким толороро, ханнык группа толорорун билиһиннэрэрэ. Ол курдук бастакы дискотекабытын нэһилиэк кырдьаҕастара кытары сэргээн, интэриэһиргээн кэлбиттэр этэ. Рекламата үчүгэйэ бэрт буоллаҕа буолуо. Онтон, сарсыҥҥытыгар истибиппит, кырдьаҕастарбыт «Бу, аныгы оҕолорбут танцылара диэн сүрдээх да буолар эбит ди! Эчи тыастара-уустара улаханын, уоттара-күөстэрэ дьиримнээн, эйэҥэлээн эчи сүрүн, олорор киһи, онноoҕор мин олох олорбутунан мэйиим эргийэн, чуут, ааны булан таһырдьа тахсан хотуолаан баран, «сылдьы-

батах сырыттын» диэн чуурбун биэрэн, дьиэбин былдьаспытым!» диэн биир эбээ котоку кэпсээн, дьону күллэрбит сураҕа иһиллибитэ. Дьэ, ол курдук, киһи күлүөх түгэннэрэ эмиэ баар буолааччылар.

Билигин санаатахха, Өргүөт сүрдээх сэргэх, туохха барытыгар дэгиттэр талааннаах дьонноох-сэргэлээх дойду буоллаҕа. Үлэҕэ, спортка ситиһиилэринэн Үөһээ Бүлүү оройуонун элбэхтэ ааттаппыт нэһилиэк буоллаҕа. «Өргүөт сопхуос» эрдэҕинэ спорт бары көрүҥэр биир сүдү күүстээх хамаандалаах нэһилиэк этэ. Ол эрэн, «өтөх төҥүргэстээх, сурт кэриэстээх, удьуор уустаах...» дииллэринии, билигин да Өргүөт үтүө аатын аттатар спортсменнар бааллара иһиллэр, сураҕырар. Ити инники өттүгэр илдьит, кэлэр кэм кэрэһитэ буоллаҕа. Онон Өргүөт нэһилиэгэ өссө да инникилээҕэ көстөр.

«Бөҕөстөр-тустууктар» диэн ахтан ааспычча, Өргүөккэ «Кыһыны атаарыы» сааскы бырааһынньыкка улуус-оройуон, өрөспүүбүлүкэ биллэр түҥ төрүт Өргүөт бөҕөстөрө Клавдий Захаров уонна Николай Иванов «Восьмой» тустубуттара сүрдээх дьон болҕомтотун тардыбыта, улахан сэргэхсийиини таһаарбыта. Аллараа күөлгэ мууһу күттэрэн бырааһынньыгы ыытарга түһүлгэ оҥорбуппут. Баҕана туруорбуппут. Ол түһүлгэҕэ бөҕөстөрбүт Клавдийдаах Николай тустубуттара. Онно мин, тустууга туох да сыһыана суох киһи, бу уолаттар тустууга көхтөрүн, баҕаларын сөҕө-махтайа, хайгыы көрбүтүм. Кинилэр «Эмиэ туохпут тустуутай? диэн батынан кэбиһиэхтэрин сөп этэ буоллаҕа. Ону дьонуҥ, инньэ диэбэккэ, дьон көрдөһүүтүн ылынан-толорон тустубуттара. Уонна, киһи сэргиирэ диэн, «оонньоон» буолбатах. Икки олохтоох тустууктар олох тустардыы тустубуттара көрөргө астык этэ. Ньукулай өссө хаатыҥкатын устан кэтиинчэнэн сылдьан тустубута. Элбэхтэ бииргэ тустубут дьон буолан, бэйэ-бэйэлэрин билсэллэрэ бэрт буоллаҕа. Онон, мындырдаан, уһуннук тустубуттара даҕаны, хайа-хайалара да охторсубакка, тустуубут тэҥнэһиинэн түмүктэммитэ.

Уолаттар, Клавдийдаах Николай, дьоннорун баҕаларын толорон охторсо сатаан лаппа илистиэхтэригэр диэри «честь по чести, без компромиссов» тустан, үтүө тустууну көрдөрөннөр, дьон махталын, биһирэбилин ылбыттара. Үөрүү, сэргэхсийии,

бөҕөстөргө махтаныы бөҕө буолбуттара. Дьоммут эмиэ, икки кыахтаах киһи, тустан мадьыктаһан, төһө да илистибит көрүҥнээхтэрин иһин, дьонноро кинилэр тустууларын көрөн астыммыттарын көрөн уонна бэйэлэрэ да тустан «тыыннарын таһаарбыттарынан» астынан, сырдаан, истиҥ мичээр аргыстаах илии тутуһан эҕэрдэлэһэ тураллара оччотооҕу сааскы сайаҕас халлааны кытта дьон өйүгэр-санаатыгар ойууланан хааллаҕа. Ити биир сааскы сэргэх түгэн этэ.

Онтон сайын оройуоммут ыһыаҕар сөмөлүөт, «боковой ветер» түһэн, көппөккө бадьыыстаабыта. Онно оройуоҥҥа сатыы киирбиппит. «Дабыыдап» сайылыгыттан хата молоковоз бортовой ГАЗ массыына кэлэн абыраабыта. Ол да кэлэн, сорох уолаттар тустан, сорохтор гиирэ анньан, биир кыыспыт сүүрэн синм-биир үтүө ситиһиини көрдөрбүппүт. Түүнү быһа хаампыт дьон оройуоҥҥа кэлэн суунан-тараанан, аһаан-сиэн баран үргүлдьү кэриэтэ түһүлгэҕэ киирии буолта. Ол саҕана оройуон ыһыаҕа билиҥҥи стадионҥа буолар этэ. «Сөмөлүөт» диэбиккэ дылы, ол сахха сөмөлүөт сарсыарда ааттаах эрдэттэн көтөн дьону таспыт этэ. Онон, сорохпут сатыы, сорохпут сөмөлүөтүнэн кэлэн нэһилиэкпититтэн кэлиэхтээх дьон бары кэлэн, нэһилиэк толору састаабынан ол оройуон ыһыаҕар ситиһиилээхтик кыттан турабыт. Хор, ол курдук көхтөөх кэмҥэ Өргүөт нэһилиэгэр кулуупка үлэлээн ааспыт үтүө кэммин кылгастык ахтан-санаан аастахха ити курдук.

«Оттон тоҕо Өргүөккэ олохсуйа хаалбатаҕай?» диэн санаа хайа баҕарар бу ахтыыбын аахпыт киһиэхэ үөскээбит буолуон сөп. Ону быһаарыым. Мин кэргэним эмиэ культура үөрэҕин бүтэрэн, Үөһээ Бүлүү Мэйигэр кулуупка художественнай салайааччы быһыытынан ананан кэлбитэ. Онно, миэхэ санаа киирбитэ: кэргэммин кытта иккиэн кулууп үлэһиттэрэ буоллахпытына, дьиэ кэргэммит олоҕор уустуктар баар буолуохтарын сөп эбит, онон мин идэбин, үлэбин уларытыыһыбын диэн. Онон дойдубар Мэйиккэ тиийэн, сылгыһыттаабытым. Салҕыы 90-нус сыллар эргин эмиэ санаа киирдэ – субу курдук үйэм тухары сылгыны батыһан, тыаны-тайҕаны бата сыырытахпына олох эмиэ тутах буолсу диэн. Дьэ, онон Дьокуускайдааҕы финансовай техникумҥа туттарсан киирэн, үөрэнэн, финансист идэтин ылан, пенсияҕа тахсыахпар диэри страхо-

вание эйгэтигэр үлэлээбитим. Билигин, бу сааһырыахча буолбут сааспар, оскуолаҕа күнүскү вахтер быһыытынан үлэлии сылдьабын. Кэмигэр сөпкө олохпун, идэбин уларытан испиппин кэмсиммэппин. Түгэнинэн туһанан эдэр, ыччат дьоҥҥо олоххутун, идэҕитин уларытартан толлуманг диэн сүбэлиэм этэ. Ол курдук, эдэр чэгиэн дьон олох, идэ, үлэ бары эйгэтигэр сыстан, харса суох үлэлээн-хамнаан олоххутун оҥостоҥ иһиҥ диэн аҕам саастаах дьон аатыттан алгыс тэҥэ сүбэлиибин. Оттон сэнэх-чэгиэн пенсионер дьон төрөөбүт-үөскээбит төрүт түөлбэҕитигэр кэлэн саҥалыы, саҥардыы өбүгэбит унаар буруотун унаардан сиэн оҕолорбутун тыа олоҕор сыһыарарга кэм-кэрдии кэллэ. Саха буолан сандаарыҥ, киһи буолан килбэйиҥ!

Алгыс тэҥэ үтүө-санааны, махталы кытта, 1985-86 сс. Өргүөт нэһилиэгин сынньалаҥ киинин директорынан үлэлээбит Игорь Яковлев Мыкытыа Дьаакыбылап Игорь Уйбаан уола.

Үөһээ Бүлүү улууһа, Үөдүгэй нэһилиэгэ, 12.02.2024 сыл

ӨРГҮӨТ НЭҺИЛИЭГЭ МУҤУТААН САЙДА СЫЛДЬЫБЫТ КЭМЭ ЭТЭ

Мин, Павлова Александра Николаевна, Өргүөт нэһилиэгин төрүт олохтооҕобун, балыыһа үлэһитэбин. 1984 с. сайын туһунан сопхуос буолбуппут. Исписэлиистэр бөҕө кэлбиттэрэ. Сопхуос дириэктэринэн Иванов Валерий Евсеевич, партком сэкэрэтээринэн Шестаков Максим Иванович, профкомунан Спиридонов Софрон Васильевич маҥнай саҕалаабыттара. Онтон кэнники элбэх уларыйыылар бааллар этэ. Атын да элбэх дуоһунастарга элбэх киһи үлэлээбиттэрэ. 1989 сыллаахтан сопхуос дириэктэринэн Николаев Иван Тихонович үлэлээбитэ. 1986 с. «Өргүөт» сопхуоска сельхозинституту саҥа бүтэрбит эдэр исписэлиистэр кэлбиттэрэ. Федоров Егор Егорович отделение управляющайынан, Андреев Андрей Константинович кылаабынай ветврачынан, Скрябин Николай Николаевич сүөһү биригэдьиринэн, Кардашевская Зоя Виссарионовна ветврачынан, Григорьева Татьяна Егоровна племзоотех-

нигынан, Егоров Алексей Егорович сылгы биригэдьииринэн, Гаврильев Иван Алексеевич кылаабынай зоотехнигынан ситиһиилээхтик үлэлээбиттэрэ. Бу сыл биһиэхэ бырааһынан Васильева Елена Корниловна ананан кэлбитэ. Бу эдэркээн исписэлиистэри, ыал дьоннортон уратыларын, Льовтар дьиэлэригэр олохтообуттара. Манна кэлэн Елена, Егор Федоровтар, Зинаида, Иван Гаврильевтар, Марианна, Николай Скрябиннар ыал буолбуттара. Бу кэмнэргэ биһиги нэһилиэк ахсааммытынан саамай элбии сылдьыбыт кэммит этэ, 900-н тахса буола сылдьыбыппыт. 70 миэстэлээх детсадка миэстэ суох буолан ол айдаана буолара. Өргүөт отделениетыгар сүөһү, сылгы, саһыл, сибиинньэ ахсааннара, түүлээҕи туттарыы эмиэ эбиллибит кэмнэрэ этэ. Элбэх оттуур сирдэр, *(Бөрө Бастаах, Эркэчээн, Хатыҥ Үрэх, Күһүт, Алтан түбэлэригэр уо.д.а)* суоллар *(Үөһээ Бүлүү, Быракаан, Күһүт, Бэрэ)* оҥоһуллубуттара.

Тэрилтэлэри элбэхтик көмөлөһүннэрэр этилэр. Оскуола оҕолоругар от, лабыкта, оҕуруот лааҕырдара тэриллэн үлэлииллэрэ. Детсад, балыыһа коллективтарыгар охсооччулары сыһыаран 20-лии тонна от былаанын биэрэллэрэ, сайыны быһа оттоон тахсарбыт. Күһүнүн талах, дулҕа быһыыта, хотон сыбаҕа, кыһынын хаар анныттан лабыкта хостооһуна, сотору-сотору ыанньыксыттары солбуйуу *(сүөһү үлэһиттэрэ барахсаттар тымныйаллара, ыалдьаллара ханна барыай, онно больничнай биэрэр дьоннор буруйдаах курдук буолар-быт. Василий Евсеевич мөҕөттүүр буолара)*, ынах төрөөһүнүгэр уочаратынан иккилии буолан түүн хотоҥҥо харабылы кытта сылдьан ынах төрөтөҕүн. Аны ынах саптарыыта диэн буолара, онно күрүө үөһэ тахсан олорон иһиирэҕин, ол аата «оҕуһу көҕүтүү» диэн буолара. Аны санаатахха, араас күлүүлээх түгэннэр да элбэхтэрэ, боруок да баар буолара. Онон оччотооҕу тэрилтэ үлэһиттэрэ сопхуоска көмөлөрө баһаам буолара. Нэһилиэк, оройуон иһигэр буолар тэрээһиннэргэ эмиэ көхтөөхтүк кыттарбыт. Фестивальга кыттарга сэбиэт бэрэссэдээтэллэрэ, парткомнар, комкомнар, тэрилтэ салайааччылара бары эмиэ түмсүүлээхтик үлэлииллэрэ, дьону тардаллара. Ким Зинаида Николаевна салайааччылаах вокальнай-инструментальнай ансамбль тэриллэн, дьону сэргэхсиппиттэрэ. Онтон эдэр эрчимнээх худрук Гольдеров Федор Федорович

«Чысхаан» бөлөҕү тэрийбитэ. Саҥа оркестр инструменнарын сопхуос директора Иванов Валерий Евсеевич ылан биэрбитэ. Онно маҥнай солиһынан, мелодия айааччынан Николаев Андрей Николаевич, клавишнайга Гольдеров Федор Федорович, соло гитараҕа Дмитриев Дьулустаан Афанасьевич, бас гитараҕа Прокопьев Евсей Васильевич, ударнайга Мартынов Николай Иевич ооннььууллара. Үҥкүүнү Прокопьева Дзидра Даниловна туруорара. Шестаков Максим Иванович көҕүлээн туруоран *(оччолорго бастакынан да буолуо)* «Дьулуруйар Ньургун Боотур» олоҥхоттон быһа тардыыны ооннььообуппут, ситиһиилээхтик ааспыта. Сүрүн оруолларга сыана ветерана, аатырбыт оһуохайдьыт Иванова Варвара Семеновна, Сидоров Владимир Прокопьевич, Цыпандин Николай Николаевич уонна мин ооннььообуппут. Олоҥхо персонажтарын сирэйдэрин мааскатын, көстүүмнэрин наһаа үчүгэйдик Афанасьев Никифор Афанасьевич оҥорбута. Оҕолор куттанан ытыыллар этэ. Спортивнай күрэхтэргэ, элбэхтик хапсаҕайдаһан тустууга *(Захаров Клавдий Семенович оройуон 8-с төгүллээх абсолютнай чемпиона буолбута)* уо.д.а. спорт көрүҥнэригэр үксүгэр инники миэстэлэргэ сылдьаллара.

Өргүөт сопхуос тэриллибитигэр чахчы үлэ күөстүү оргуйан, олох тигинэччи баран, Өргүөт нэһилиэгэ муҥутаан сайда сылдьыбыт кэмэ этэ.

Павлова Александра Николаевна
Өргүөт нэһилиэгэр балыыһа үлэһитэ

ҮЧҮГЭЙ ТУРУКТААХ УОТ СИТИМЭ – САЙДЫЫ БИИР КӨРҮҤЭ

Иннокентьев Петр Спиридонович 1974 сыллаахха Дьокуускайдааҕы электротехническэй куурсуһу бүтэрэн кэлиэҕиттэн Өргүөт нэһилиэгэр, отделениетыгар үлэлээбитэ. Оччолорго Өргүөт нэһилиэгэ уоту дизелинэн ылара. Петр Спиридонович маҥнай үлэтин саҕалыырыгар оччотооҕу уопуттаах механиктар Спиридон Маркович Иванов, Трофим Прокопьевич Васильев эдэр киһиэхэ элбэх сүбэни-аманы биэрэн, үлэҕэ эрчийэн

барбыттара. Талааннаах, мындыр буолан, сотору кэминэн бэйэтэ да иҥнибэккэ-толлубакка үлэлиир буолбута. Элиэктириктээбит кэмигэр төһөлөөх элбэх эбийиэги, электрическэй тэриллэри монтажтаабытын ааҕан сиппэккин. Ол курдук, Бүөр күөл, Быракаан фермаларын, сопхуос эбийиэктэрин уотун тардыбыта. «Сельхозэнерго» тэрилтэтэ хас биирдии сопхуоска электрик штатын тутар этэ. «Сельхозэнерготтан» ананан Петр Спирдонович маҥнай «Үөдүгэй» сопхуос «Өргүөт» отделениетыгар, онтон «Өргүөт» сопхуос «Өргүөт» отделениетыгар электригинэн үлэлээбитэ. «Өргүөт» сопхуос эбийиэктэрэ да элбэхтэрэ: фермалар, мастерской, уус дьиэтэ, гаражтар, сайылыктар. Хас биирдии киһи бэйэтин эбээһинэһин чиэстээхтик толороро, үлэтигэр эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһара. Оччолорго сопхуос салалтата барытын эрдэттэн былааннаан үлэлиирэ: саас, сайын, күһүн, кыһын туох үлэ барыахтааҕын, онно туох, төһө матырыйаал наада буолуохтааҕын суоттура-учуоттуура, эрдэттэн бэлэмниирэ. Онон үлэлиигэ чэпчэки этэ. Бүөккэ сайын аайы Васильев Николай Прокопьевиһы кытта кэлэр кыстыкка сопхуос эбийиэктэрин бэлэмниилләрэ. Бүөккэ хотоннор, гаражтар, мастерской истэрин уотун, ынах ыыр аппарааттар мотуордарын, 10 тонналаах ууну сылытар тээннэри, Николай Прокопьевич саах таһаарар транспортеру, кормоцех тэриллэрин сыбааркалаан оҥороро, өрөмүөннүүрэ. Николай Прокопьевич наҕыл туттуулааҕа да, барытын бириэмэтигэр оҥорон бүтэрэн иһэрэ. Мастерской сэбиэдиссэйин Трофим Прокопьевиһы кытта биргэ мастерской уотунан үлэлиир тэриллэрин: көтөҕөр кырааны, көлөһө үрдэрэр поддуву, тимир көннөрөр преһи, икки токарнай станогу, точилоны, электромолоты сайын көрөллөрө, наада буоллаҕына өрөмүөннүүллэрэ, чааһын уларыталлара. Трофим Прокопьевич айылҕаттан техникаҕа сыһыаннааҕа, мындыра. Хайа да алдьаммыт-кээһэммит, үлэлииритгэн тахсыбыт техниканы оҥороро, өрөмүөннүүрэ, туһаҕа таһаарара. Киһи быһыытынан үтүө сүбэһит, сытыары сымнаҕас майгылааҕа.

Оччолорго сопхуос элбэх тутууну ыытара, элбэх ыал дьиэ туттубута, сайын устата тыһыынчанан мас тахсара, уочарат бөҕө буолара. Бүөккэ пилорамалар тохтоло суох үлэлиилләрин хааччыйан саас аайы туруктарын көрөрө, оҥороро. Пи-

лорамаҕа Антонов Николай, Иванов Григорий Кириллович сатабыллаахтык үлэлииллэрэ.

Сүөһү-ас этэҥҥэ кыстаан тахсарын туһугар сопхуос салалтата элбэх өрүттээх үлэни ыытара. Сааһын хотоҥҥо, кулуупка күөх, битэмиинээх гидропоннай үүнээйини үүннэрэллэрэ. Бүөккэ сырдыкка түргэнник үүннүн диэн анаан уот тардара.

Былаан быһыытынан саас аайы сопхуоска дробилканан бурдук сыстараллара. Бүөккэ ол уотун рубильнигыттан саҕалаан, мотуоругар тиийэ көрөрө, быыстала суох үлэлиирин хааччыйара. Онно үлэлиир дьоннору кытта тэҥҥэ үлэлэһэрэ. Сайылыктар көһөн баралларыгар наладчиктары Васильев Николай Прокопьевиһы, Николаев Анатолий Петровиһы, Мачахтыров Владимир Васильевиһы кытта эрдэттэн сайылыктарга тиийэн дьиэлэрин, титиктэрин уотун туругун, үүт эрийэр сэппэрээтэр, ынах ыыр аппарааттар мотуордарын, туруктарын көрөллөрө, монтажтыыллара, ыанньыксыттар кэлэн туох да мэһэйэ суох үлэлииллэрин хааччыйаллара.

Бүөккэ күһүнүн, кыһынын түргэн туттунуулаах, кыайыылаах-хотуулаах буолан «Саһылга» саһыл иитээччилэрин Лепчиков Илларион Михайловиһы, Лепчиков Егор Степановиһы кытта саһыл өлөрөн, сүлэллэрэ. «Күҥҥэ 30 саһылы сүлэрим»-диэн ахтар. «Саһылга» сатыы барара, кэлэрэ.

Бүөккэ ханнык да үлэттэн туора турбата. Субуотунньуктарга көхтөөхтүк кыттара. Урукку кэмҥэ, муус устар 22 күнүгэр коммунистическай субуотунньук тэриллэрэ, хамаанданан арахсан саһаан охсуутугар күрэхтэһии ыытыллара. Онно Петр Спиридонович хамаандата хайаан да миэстэлэһэрэ, бочуотунай грамотанан бэлиэтэнэрэ. Үлэтин быыһыгар сайынын сопхуоска оттоһоро. Петр Спиридонович «Үөдүгэй» сопхуостан саҕалаан, «Өргүөт» сопхуос Өргүөттээҕи отделениетын эбийиэктэрин уоттарын ситимин, электрическэй тэриллэрин туругун көрөн, өрөмүөннээн, тохтоло суох үлэлииллэрин хааччыйан, төрөөбүт нэһилиэгин тыатын хаһаайыстыбата сайдарын туһугар бэйэтин кылаатын киллэрбитэ.

Нанов П.С. *тылыттан сурукка тистэ кэргэнэ*
Николаева Л.В.

БАЛБААРА БАРАХСАН БЭРКЭ ДА ЭТЭР...

Варвара Семеновна Иванова 1926 сыллаахха ыам ыйын 5 күнүгэр Орохү нэһилиэгэр «Кустук» холкуоска дьадаҥы дьиэ кэргэҥҥэ төрөөбүтэ.

Төрөппүттэрэ эрдэ өлөннөр ыалга иитиллибитэ. Бииргэ төрөөбүттэрэүстэр. Убайа Тимофеев Николай Маркович 7-с кылааһы бүтэрэн баран сэриигэ баран өлбүтэ, балта Орохуга олорор, үс оҕолоох, оҕолоро бары үлэһиттэр.

Иппит аҕата Иванов Семен Иванович, ийэтэ Иванова Мария Петровна диэн эбиттэр. Варя ликбезкэ үөрэнэн, ааҕар, суруйар буолбута. 15 саастааҕыттан үлэлээбитэ. Барыта колхозка 25 сыл кэриҥэ, онтон 9 сыл детсадка үлэлээбитэ. Ханна да үлэлээбитин иһин кыайыылаах-хотуулаах үлэһит быһыытынан сыаналанара. Хас да сыл фермаҕа үүт астааччынан үлэлээбитэ, мас кэрдэрэ, үксүн эр киһи үлэтин толорбута.

Аҕа дойду Улуу сэриитэ саҕаламмытын Балаҕаннаахха ыһыах буола турдаҕына истибитэ. Ол ыарахан сураҕы оччотооҕуга инструкторынан үлэлээбит Лазарев Гаврил иһитиннэрбитэ. 1941 сыллаах сайын бииргэ төрөөбүт убайа, барыта 80-ча киһи, бастакы хомуурга барбыттара. Олортон үгүстэрэ охсуһуу толоонугар хаалбыттара. Кинилэр колхоз бастыҥ дьонноро этилэр. Ол курдук, Орохуттан бастакы барбыттар ортолоругар колхоз бэрэссэдээтэлэ Иванов Афанасий Семенович, бастыҥ тырахтарыыс Павлов, үс бырааттыы Саввиновтар бааллара. Кинилэр төннүбэтэхтэрэ…

Сэрии саҕаланаатын кытта Варвара оҕо сааһа уурайбыта, сэрии ыарын, үлэ ыараханын, ас- таҥас тиийбэтин этинэн-хаанынан билбитэ. Ол эрээри биһиги үлэбит өстөөҕү кыайыыга сүгэ-балта, саа-ыстыык кэриэтэ күүс-көмө буолар диэн өйүнэн-санаанан салайтаран, бэйэни харыстаммат үлэ саҕаламмыта. Колхозка оҕо-дьахтар, кырдьаҕастар эрэ хаалбыттара. Оччолорго «Кустук» колхозка отучча оҕо баара. 5 кылаастан ыла оҕолор үөрэхтэриттэн уурайан үлэлээбиттэрэ. Төһө даҕаны сарсыардаттан киэһэ хойукка диэри үлэлээтэллэр, бары иллээх-эйэлээх этилэр, аҕа табаарыстара сүбэ-ама буолаллара. Оҕолор ортолоруттан Омукчанов, Павлова Алена, Борисова Домна, Ойунская Вера, Комарова Ирина уо.д.а. уһулуччу үчү-

гэйдик үлэлииллэрэ. Кинилэр сүбэлээн-амалаан, иилээн-саҕалаан көхтөөх үлэ оргуйбута. Оччолорго «Кустук» колхоз 80-ча хаһаайыстыбалаах этэ. Биир иллээх кэргэн курдук буолбуттара. Өссө бастыҥ колхоз ахсааныгар киирбиттэрэ. Армияттан эргиллэн кэлбит Мексяров Алексей, Насыров Бүөтүр, Татаринов Игнат дойдуларыгар улахан көмөнү оҥорбуттара.

1947 сыллаахха сэрии кэмигэр үтүө суобастаахтык, дьулуурдаахтык үлэлээбит дьоннор Сталин барельефтаах медалынан наҕараадаламмыттара. Олор истэригэр Варвара Иванова эмиэ баара. Бурдук ыһыытын кэмигэр балтараа – икки суукка устата тохтообокко үлэлээбиттэрэ. Икки биригээдэнэн куоталаһаллара. Ким эрдэ бүппүт көмөлөһөрө. Варвара уон сыл устата атынан от мустарбыта. 4 охсор массыына охсубут отун 2 мунньар массыынанан, күҥҥэ 4-5 гектары мустараллара. Бурдук быһыытыгар күҥҥэ 1200 баайыыны баайаллара. Кыргыттар иккилии буолан күҥҥэ 4-түү сahааны охсоллоро. Үлэни кэмнээн, былааннаан биэрэллэрэ. Ону балтараа-икки бүк толороллоро. Оччотооҕуга саамай бастыҥ үлэһит 800, саамай аҕыйаҕа 400 үлэ күнүн аахсаллара. Варвара бэйэтэ этэринэн, орто үлэһит ахсааныгар киирсэрэ, Кини 600 үлэ күнүн аахсара.

Сэрии бүппүтүн туһунан оскуола оҕолоруттан истибитэ. Оччолорго оскуола күөл уҥуор турара. Араадьыйа оскуолаҕа эрэ баара. Киэһэ миитин буолбута. Ол киэһэни быһа радио кэпсиирин истибиттэрэ. Миитини оскуола директора Дмитриев Савва Васильевич салайбыта. Кыайыыттан дьон-сэргэ сүргэтэ олус көтөҕүллүбүтэ. Халлаан хаһаанҥытааҕар да ыраас, чуумпу этэ.

Варвара Семеновна бастыҥ үлэһит эрэ буолбатах, ону тэҥэ айылҕа биэрбит кэрэ куоластаах, нэһилиэгэр эрэ буолбакка, оройуоҥҥа биллэр үҥкүү этээччи. Улахан быраһынныктар, биэчэрдэр хайаан да кини кыттыыта суох буолбаттар. Кини оройуоннааҕы фестиваллар, көрүүлэр хас да төгүллээх лауреаттара. Аан бастаан 14 саастааҕар Орohу ыһыаҕар оҕолору туспа мунньан, түһүлгэ төрүттээн оһуохайэппитэ. Ол сырыттахтарына улам-улам дьон элбээн кэлэн сэҥээрбиттэрэ. Онуоха кыбыстан тахсаары гыммытын уураппатахтара, өссө элбэх киһи киирэн эргийсибиттэрэ. Онно дьон: «Hаһаа үчүгэй куоластаах эбиккин, кытаат, үөрэн, оһуохай этээччи буолсу-

гун» диэбиттэриттэн тирэх ылан ыллыыр-туойар идэлэммитэ. Ол ыһыахха 10 солкуобай бириэмийэ биэрбиттэрэ.

1948 сыллаахха Намҥа улахан ыһыах буолбута. Онно 1 миэстэни ылан 200 солк. бириэмийэлэммитэ. Онтон ыла биллэн-көстөн барбыта. «Сааһыран эрэ баран үҥкүү тылын ис хоһоонугар болҕомтобун уурбутум, урут куоласпын эрэ тупсарар баҕалаах буолааччыбын» диир Варвара Семеновна. Оттон тойугунан кэнники 10 сылга эрэ дьарыктанан эрэр.

Кини үҥкүү тылын этэр кэмигэр «Балбаара барахсан бэркэ да таһаарар» диэн этиини үгүстүк истибитэ.

«Эдэр сааһыгар элбэхтик үлэлээбит киһи эт-хаан өттүнэн тугу да сүүйтэрбэт, улаханнык кырдьыбат, доруобай буолар. Билигин да сүүрбэлээх кыргыттар көтөҕөллөрүн көтөҕөбүн. Үлэ киһи олоҕор көдьүүһү, туһаны эрэ аҕалар» диэн Варвара эдэр ыччаттарга сүбэлиир. Ону таһынан доруобай буолалларыгар, иллээх олохтоох, сэмэй, үлэһит дьон буолалларыгар ис сүрэҕиттэн баҕарар, Варвара Семеновна, төһө да бочуоттаах сынньаланҥа олордор, Өргүөтүн нэһилиэгин олоҕунандьаһаҕынан мэлдьи интэриэһиргиир, мунньахтарга да, биирдиилээн дьоннору кытта кэпсэтиигэ да сүбэлиир-амалыыр.

Варвара Семеновна чахчы да олоххо активнай позициялаах киһи, наставник, норуот ырыаһыта. Кини дьоллоох ийэ, эбэ. Оҕолоро бары үлэһит дьон буоллулар Надя, Роза, Клава идэ ыллылар. Уола Евгений Улуу Москваҕа үрдүк үөрэххэ үөрэнэр, студент, Тима, Толя тырахтарыыстар, Василий – рабочай. Барыта 14 сиэннээх. Улахан сиэнэ сүүрбэччэлээх. Онон Варвара Семеновна хос эбэ буолар дьолу, үөрүүнү биллэ.

Үтүөкэн үлэһит, ийэ, эбэ, бэртээхэй оһуохайдьыт Варвара Семеновна Иванова туһунан кылгастык билиһиннэрдэххэ итинник.

Д. Афанасьева**, ЮП салайааччыта **А.Н. Шестакова
Үөһээ Бүлүү оройуоннаағы хаһыата, 1991 сыл

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОСКА СПОРТ САЙДЫЫТЫН КЭРЧИКТЭРЭ

В.И. Тартакынов, Саха Өрөспүүбүлүкэтин үөрэҕириитин туйгуна, «Учууталлар учууталлара», «Саха Өрөспүүбүлүкэтин

физическэй култууратын уонна спордун сайдыытыгар кылаатын иһин» бэлиэлэр хаһаайыннара, хапсаҕайга Саха АССР спордун маастара, ветеран учуутал.

Дьулурҕан – чөл олох көстүүтэ,
Дьулурҕан – барыбыт үөрүүтэ.
Күүс-күдэх эрчимэр талаһыҥ,
Тус бэйэ ис кыаҕын арыйыҥ.

Спорт ханна да, хаһан да инники күөҥҥэ дьону тэрийэр, түмэр сүдү күүс буоллаҕа.

1985 сыллаахха сайын Советскай армия кэккэтигэр Ийэ дойдубар ытык иэспин толорон, младшай лейтенант званиелаах сулууспалаан кэлбитим. Ити сыл дойдубар Өргүөккэ Тойоку орто оскуолатыгар физкультура учууталынан ананан үлэлиир буолбутум. Оскуола директорынан Харлампий Иванович Анисимов үлэлиирэ. Ити кэмҥэ «Өргүөт» сопхуос Өргүөккэ, Быракааҥҥа, Туобуйаҕа отделениелардаах саҥа тэриллэн үлэлээбитэ 1 сыл буолбут этэ. Сопхуос директора Иванов Валерий Евсеевич, партком Шестаков Максим Иванович, рабочком Спиридонов Софрон Васильевич састааптаах сопхуос тигинэччи үлэлии олороро. Хайа да хайысханан – үлэни, көрү, күрэхтэһиини өрө тутара. Ыччат барытыгар көхтөөхтүк кыттара. Күүстээх үлэҕэ үлэлиир эдэр ыччат киэһэ ахсын оскуола залыгар мунньустан, волейбол, баскетбол оонньуура.

Отделениеларынан, нэһилиэк иһигэр түөлбэлэринэн араас хабааннаах күрэхтэһиилэр, спартакиада тэриллэллэрэ. Чахчы кыанар, бэйэлэригэр эрэллээх, күүстээх спортсменнарынан хапсаҕайдьыт-тустууктары Тимофей Мойтохонову, Борис Ивановы, Владимир Мачахтыровы, Дмитрий Ивановы, Клавдий Захаровы, Арсентий Оконосову, Николай Иванову-Бөккөчөйү, Устин Ивановы, Егор Яковлевы, Юрий Павловы, Сергей Кими, масс тардыһыытыга рмадьынылары Дмитрий Ивановы, Капитон Захаровы, саахымакка Василий Захаровы, Александра Мартынованы, Екатерина Ивановаҥы, Николай Николаевы, дуобакка Христина Былкованы, Никита Федоровы, гиирэни анньыыга Петр Баттаховы, Егор Яковлевы, Федот Егоровы – Күүстээх Сөдүөтү, сүүрүк Варвара Тартакынованы, остуол теннииһигэр Афанасий Тумусовы, Егор Семеновы, Лидия Лепчикованы уонна да атыттары ааттыахха сөп. Мин физ-

культура учуутала буолан, бары күрэхтэһиилэргэ тэрийээччи, кыттааччы, күүс-көмө буоларым. Бастакы улахан күрэхтэһии сопхуостар икки ардыларыгар 1985 сыллаахха буолбутун өйдүүбүн. Буойун-спортсмен В.И. Степанов – Буучугурас бириигэр саха национальнай көрүҥнэригэр оройуон иһигэр спартакиада буолбута. Дьоммутун наардаан, кыайыыга дьулуһар дьаныардаах дьону булан, хамаанданан үһүс миэстэни ылан, үөрэн-көтөн тахсыбыппыт бу баар курдук.

Мин тус бэйэм спорка үрдүк ситиһиилэрбин «Өргүөт» сопхуос хамаандатыгар киирсэммин ситиспитим. 1987 сыл ахсыннһытыгар буойун-спортсмен В.И. Степанов – Буучугурас бириигэр хапсаҕайга оройуон чемпионата буолбута. Бу күрэхтэһиигэ сопхуос хамаандата үс иһигэр киирбитэ. Хамаанда чиэһин Борис Иванов, Тимофей Мойтохонов, Владимир Мачахтыров, Клавдий Захаров уонна да атыттар көмүскээбиттэрэ. Мин чемпион үрдүк аатын ылбытым. Күрэхтэһии түмүгүнэн кыайыылаахтартан наардаан, Саха сирин чемпионатыгар оройуону көмүскүүр хамаанда сүүмэрдээһинэ буолубута. Чемпионакка кыттаары, бэйэбит испитигэр кытаанах быһаарсыы, тутуһан көрүү буолбута. Мин ыйааһыммар 4 буолан путевка былдьаспыппыт. Мин, ыалдьан, күрэхтэһииттэн туораан хаалбытым. Комиссия састаабыгар, өйдөөн хаалбыппынан, В.С. Кынатов, оччотооҕуга оройуоннаҕы хаһыат кылаабынай редактора уонна учууталым, «Урожай» ДСО бэрэсэдээтэлэ Семенов В.Н. бааллара. Павлов Юрий уонна Афанасьев Николай хайалара да кыайсыбакка, хапсаҕайга өрөспүүбүлүкэ чемпионатыгар иккиэн баран тустубуттара. Павлов Юрий 2 миэстэ буолан өрөгөйдөөбүтэ. Онтон 1987 сыллаахха Аммаҕа «Манчаары оонньууларыгар» Өргүөттэн 2 учуутал: Павлов Юрий, Ким Сергей – кыттан кэлбиттэрэ. Кинилэр 4-5 миэстэлээх төннүбүттэрэ.

1988 сыллаахха «Өргүөт» сопхуос салалтата Ленинскэй Комсомол 70 сылыгар анаан, үлэһиттэр истэригэр спартакиада тэрийбитэ. Бу күрэхтэһиини рабочком Спиридонов Софрон Васильевич иилээн-саҕалаан ыыппыта. Күрэхтэһиигэ Туобуйаттан, Быракаантан, Өргүөттэн кэлэн, спортсменнар хапсаҕайга, масс тардыһыытыгар, гиирэ анньыытыгар, атах оонньуутугар күрэхтэспиттэрэ. Мин бу күрэхтэһиилэргэ хапсаҕайга 2 миэстэни, гиирэни анньыыга 2 миэстэни ылан үөр-

бүттээхпин. Билигин өйдүүрбүнэн, ити спартакиадаҕа хапсаҕайга мин ыйааһыммар Павлов Юрий бастаабыта, Семенов Владимир үһүс миэстэни ылбыта.

«Өргүөт» сопхуос тэрийэр күрэхтэһиилэригэр мускуллан, өрөспүүбүлүкэҕэ тиийэ тустар буолбуппун истиҥник саныыбын. Ол курдук, Өргүөккэ 1988 сыллаахха буойун-спортсмен Н.К. Докторов – Бычырдаан бириинһигэр спартакиада буолбута. Сопхуос сүүмэрдэммит хамаандата дьоһуннаахтык кыттыбыта. Хапсаҕай тустууга Юрий Павлов, Дмитрий Иванов, Владимир Мачахтыров, Клавдий Захаров, Николай Иванов – Бөккөчөй, Петр Баттахов, Устин Иванов, Егор Яковлев, Күүстээх Сөдүөт уонна мин хамааныдан бастаабыппыт.

Ити сыллар мин өрөгөйүм сыллара этилэр. 1988 сыллаахха ыам ыйыгар Саха сирин чемпионатыгар бэйэм ыйааһыммар 2 миэстэни ылбытым, сайыныгар Покровскайга Саха сирин норуоттарын спартакиадаларыгар 53 киилэҕэ чемпион үрдүк аатын сүкпүтүм. 1989 сыллаахха Бүлүү куоракка хапсаҕайга Саха сирин чемпионатыгар бэйэм ыйааһыммар чөмпүйүөн буолбутум. Ити сыл оройуон «Бастыҥ спортсмена» ааты сүкпүтүм.

Миигин кытта тэҥҥэ хапсаҕай тустууга бэлиэ суолун хаалларбыт киһинэн табаарыспын Тимофей Мойтохонову аттыыбын. Кини «Өргүөт» сопхуоска солбуллубат суоппарынан үлэлиирэ. 1988 сыллаахха Саха сирин чемпионатыгар 2 миэстэни ылбыта. Мантан саҕаламмыта кини чаҕылхай тустуута. Өрөспүүбүлүкэ турнирдарыгар, зона күрэхтэһиилэригэр хаста да бастаталаабыта. Биир кэмҥэ Аан дойду көҥүл тустууга чемпионатын призерун, «Игры доброй воли» кыайыылааҕын Василий Гоголевы соһуччу 3 сөкүүндэнэн охторон турардаах. Тустууну, хапсаҕайы сэҥээрээччилэри үөрдэн, дьон-сэргэ ытыктабылын ылбыта. Ити кэмнэргэ Юрий Павлов, Тимофей Мойтохонов уонна мин үһүөн, сопхуос иһинэн тэриллэр күрэхтэһиилэртэн саҕалаан, кыахпытыгар кыах эбинэн, хапсаҕайга Саха сирин маастарыгар тиийэ үүммүппүт.

1985 сылга «Өргүөт сопхуос» хамаандата оройуоҥҥа 1 миэстэ буолбута.

«Өргүөт» сопхуос салалтата эдэр ыччат сайдарыгар көмөлөһөрө, усулуобуйа тэрийэрэ. Кэмигэр утумнаах дьарыктаныы,

дьарыктанарга усулуобуйа оҥоһуллар буоллаҕына, дьулуур, дьулурҕан күүһүнэн киһи үрдүк чыпчаалларга тиийэр.

Тартакынов В.И.
Тохсунньу, 2024 сыл

ҮӨРЭНЭЭЧЧИЛЭР САЙЫҤҤЫ СЫННЬАЛАҤНАРЫГАР

1984 сылтан от кэмигэр «Муоҕан» үлэ-сынньалаҥ лааҕыра үлэлээччи, үбүн сопхуос уйунара. Лааҕырдар икки сезон үлэлииллэрэ. Начальниктарынан Андреев И.С., Дмитриев В.Н., иитээччилэринэн Былков Р.О., Тартакынов В.И., трактористынан Баченков В.С., Егоров В.И., Сидоров В.П., Мачахтыров В.В. поварларынан солбуллубат Петрова Варвара Романовна, Седалищев Анатолий Иванович, наставниктарынан Корнилов Р.И. үлэлээбиттэрэ. Лааҕырга от охсооччу оҕолор Иванов Володя, Прокопьев Валерий, Захаров Афоня, Прокопьев Евсей, Николаев Евсей, Афанасьев Леонид, Николаев Тихон, Анисимов Вася, кэлин Захаров Сеня уонна да атыттар элбэхтик үлэлээбиттэрэ.

Мунньааччы кыргыттар Захарова Настя, Омукчанова Маша, Касьянова Света, Захарова Саргы, Иванова Мотя үгүстүк үлэлээбиттэрэ.

Сыллата Муоҕан, Күлүкүндэ, Чабыҥда, Мэрки сирдэрэ-уоттара сыһыарыллан, 200 тн оту туруоран, отделениеҕа туттарбыт.

От лааҕырдарыгар үлэлээбит Өргүөт, Туобуйа оскуолаларын үөрэнээччилэрэ Москва куоракка. Салайааччы Былков Руслан Оттович.

1985 с. Москва куоракка тохсунньу ыйга сопхуос путевка биэрэн, окко, лабыкта, эбии аһылык бэлэмнээһиҥҥэ көхтөөхтүк үлэлээбит үөрэнээччилэр Москва куоракка «Салют» гостиницаҕа түһэн, күүлэйдээн кэлбиппит. Кэлин отчут оҕолор Ким З.Н салайааччылаах Ставрополь куоракка күүлэйдээн кэлбиттэрэ.

Былков Руслан Оттович *– СӨ үөрэҕириитин туйгуна*
Өргүөт нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕо,
«Муоҕан» үлэ-сынньалаҥ лааҕырын иитээччитэ

БЫРАКААН ОТДЕЛЕНИЕТА

МАХТАНАБЫН, БЫРАКААНЫМ ЭЙЭҔЭС, ҮЛЭҺИТ ДЬОНУГАР

Мин 1982 сыллаахха Быракааҥҥа көһөн тиийэрбэр, Быракаан «Үөдүгэй» сопхуос Өргүөттээҕи отделениетын учаастага этэ, нэһилиэнньэтэ оҕолуун-уруулуун 100-чэ киһи этэ. Эргэ кулууп, детсад, 7 оҕолоох начаалынай оскуола баара. Отделенияҕа старшай биригэдьииринэн Дмитриев Юрий Алексеевич, механигынан Копылов М.Д., ветеринарынан Чуручанова Р.И., Семенова Д.В. үлэлии сылдьаллара.

Бастаан тиийэн баран оробуочайдаабытым, онтон старшай биригэдьииринэн анаммытым, оттон Дмитриев Ю.А. хонуу биригэдьииринэн анаммыта. Быракаан нэһилиэнньэтэ биллэри аҕыйаабыт кэмэ этэ.

Онтон 1984 с. муус устарга саҥа «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ, Өргүөт, Быракаан, Туобуйа отделениелардаах.

Саҥа тэриллибит, Иванов Валерий Евсеевич дириэктэрдээх, Шестаков Максим Иванович парткомнаах «Өргүөт» сопхуоска эдэр салайааччылар ананан кэлэн, үлэ-хамнас күөстүү оргуйбута. Саҥа техника бөҕө кэлбитэ, саппаас чааһынан хааччыллыы тупсубута, урут «Үөдүгэй» сопхуос эрдэҕинэ үчүгэй барыта Үөдүгэй уонна Кэнтик отделениеларыгар хаалара.

Быракаан Өргүөт отделениетыттан арахсан, туһунан отделение буолбута. Ынах сүөһү, сылгы төбөтө элбээбитэ. Нэһилиэнньэтин ахсаана 110 киһиттэн 310 киһиэхэ тиийбитэ. Туһунан нэһилиэк буолар кыахтаммыта. Элбэх тутуу барбыта: Саҥа кулууп, оҕо саадын дьиэтэ, 4 квартиралаах уопсай дьиэлэр, спортзал, маслоцех, бэкээринэ тутуллубуттара, чааһынай

дьиэлэр тутуллалларыгар көмө оҥоһуллубута. Эйит, Нуурай сайылык фермаларыгар дылы анньыы суоллар оҥоһуллубуттара. Оттуур ходуһа сирин оҥоруута кэҥээбитэ. Быракаан – Өргүөт айан суола оҥоһуллубута. Нэһилиэккэ техника эбиллибитэ, саппаас чаас арыый дэлэй буолбута.

Сопхуос тэриллэн, нэһилиэктэр сэргэхсийбиттэрэ, улааппыттара. Дьон дойдуларыгар олохсуйа хаалбыттара. Спорт бары көрүҥэр хамсааһын тахсан, «Өргүөт» сопхуос оройуоҥҥа бастыҥ этэ.

Быракаан отделениетыгар үөрэхтэрин бүтэрэн, саҥа исписэлиистэр үлэлии кэлбиттэрэ. Быракаан уола Николаев Никифор Васильевич старшай биригэдьииринэн, Сунтаар уола Ымычанов Владимир Егорович механигынан, Орджоникидзевскай оройуонтан *(билиҥҥи Хаҥалас)* Протодьяконов Петр Иванович старшай сылгыһытынан анаммыттара.

Саҥа сопхуос тэриллэн ынах сүөһү, сылгы төбөтүн ахсаана элбээбитэ, үлэһит илии тиийбэт кыһалҕата тирээбитэ, солбуһукка тэрилтэ үлэһиттэрин таһаарар этим, Өргүөт нэһилиэгин Сэбиэтин депутата буолан, тэрилтэлэри дьаһайар боломуочуйалаах этим.

Ис дьыала отделын начаалынньыгар Иннокентьев П.В.-ка киирэн, учуокка турар дьону ыыттарбытым. Үөһээ Бүлүүттэн саҕалаан Бурятияттан, Челябинскайтан тиийэ кэлбиттэрэ.

Отделениебыт социалистическай куоталаһыыга кууруук бастыыр буолбута. Николаев Н.В., Чуручанова Р.И., Семенова Д.В. сыралаһан үлэлээбиттэрин түмүгэр өлүү-сүтүү тахсыбакка, араас ыарахан кыстыктары этэҥҥэ туораан сүөһүбүт ахсаана элбээбитэ.

Техника өттүгэр механик Ымычанов В.Е. сүүрэн-көтөн техникалар биир күн өрөөбөккө үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ. Трактористар Чуручанов И.И., Яковлев Е.Г., Залалов Р.Х., Семенов Т.В., Меркулов Г.М. от-мас тиэллиитин быһаарбыттара.

Тутууга, мас бэлэмигэр Татарияттан, Башкирияттан кэлбит күтүөттэр Залалов Р.Х., Байгильдин Ш.М., Нургалин М.Х, Кашапов А.К. кыайа-хото үлэлээбиттэрэ. Кинилэр баар буоланнар, тутуу күүскэ барбыта, билигин бу дьонтон Залалов Р.Х. хаалла. Кэлии дьоҥҥо анаан 4 квартиралаах 4 дьиэ, СДК дьиэтэ, дет-

сад, спортзал саҥалыы тутуллубуттара. Эргэ дьиэни көһөрөн аҕалан, аҥара отделение хонтуората, аҥара үлэһиттэргэ остолобуой буолбута. Валерий Евсеевич толкуйунан иккилии квартиралаах иккилии дьиэлэри холбоон СДК уонна оҕо саадын дьиэлэрэ тутуллубуттара. Спортзалы бүтэһиккэ көннөрү эт-үүт себестоимоһын суотугар *(хаһаайыстыбаннай ньыманан)* тутуллубута.

Бу саҥа тутуллубут дьиэлэри оройуон архитектора нуучча чүөчэтэ *(аатын умнубуппун)* хараҕын быһа симэн туран, аакталарга илии баттаабыта.

Быракаан олохтоохторо килиэптэрин бэйэлэрэ оҥостон олорбуттара, кэнники дьон эбии кэлэн килиэпкэ улахан проблема буолан, саҥа бэкээринэ тутуута наада буолбута. Эмиэ хаһаайыстыбаннай ньыманан тутан, райсоюзтан эргэ солдатскай килиэп буһарар оһох ылан үлэлэтэн испиппит, умайан хаалбыта.

Экономическай буруйу утары үлэлиир милиция үлэһитэ кэлэн, 14 тыһ. ороскуоту оҥорбуккун диэн чуут буруйга тарда сыспыта, хата райсоюзтан эргэ оһоҕу ылбыт буоламмыт, хаалбыта.

Икки ыанар ынах сайылыктара: «Эйит», «Нуурай» – суоллара куһаҕан буолан, үүт, сүөгэй таһыытыгар эрэй этэ, ол иһин туруорсан, 10 км суол оҥоһуллубута, үрэхтэргэ муосталар тутуллубуттара, ону таһынан Быракаан үрэҕэр дылы суол астарбытым, пляж оҥороору уонна иһэр уу баһаары, ол мин уурайбытым кэннэ хаалбыта.

Чаалбыкыга ыччат сүөһүнү уотар былаһаакка оҥорон, Туобуйа отделениетын кытта кыттыһан субай сүөһүнү забойга дылы аһатар этибит.

Өргүөттэн ЛМО кэлэн, «Чаалбыкыга» өр сыллаах от ыһыллыбыта, кэнники Тыымпыкаан, Чаалбыкы, Кээҥкирэ, Аһыктаан күөллэрэ уонна сылгыга анаан Одуҥда күөлэ хоруллубуттара.

Сэбиэскэй былаас бүтэһик сылыгар Быракаан – Өргүөт суола оҥоһуллубута.

Аҕыйах сыл иһигэр тутуу бөҕө барбыта, нэһилиэнньэтэ 300 киһи буолбута. Туһунан нэһилиэк оҥоруохха диэн боппуруос турбута, ол иһин оскуола сэбиэдиссэйигэр Марта

Владимировнаҕа докумуон суруттаран Верховнай Совекка ыыппытым, сотору төттөрү ыыппыттара, докумуон илиинэн суруллубат, олохтоох сэбиэт толорон ыытыахтаах диэн.

Сайын ортото Дьокуускайтан Петрова кэлэн, барытын көрөн, хайҕаан барбыта, «сөптөөх үлэни ыыппыккыт, барыта нэһилиэк буоларга толору эппиэттиир буолбут, онон аны күһүн сэбиэт тэриллэригэр быыбарга бэлэмнэниҥ» диэн барбыта.

Махтанабын, Быракааным эйэҕэс, үлэһит дьонугар, бары кимҥэ да сэлээннээбэккэ анаммыт үлэбитигэр оробуочайтан саҕалаан отделение салалтатыгар дылы үтүө суобастаахтык үлэлээбиппит. Яковлев Савва Игнатьевич биһиэхэ сүбэтэ-амата элбэх этэ, наада буоллаҕына биригэдьиири солбуйааччы.

Биһиги отделение салалтата дьону олохсутар сыалтан, дьиэ тутталларыгар кыах биэрэн көмөлөһөр этибит, бокуойа суох үлэҕэ сылдьар дьоҥҥо бэйэбит дьиэ маһын состорон киллэрэн, босхо пилорамаҕа эрбэттэрэн биэрэн элбэх ыал дьиэ туттубуттара. Дьиэлэрин маһа ханна киирэн сытарын да билбэттэр, ыйан биэрэр этибит.

Күнүс Залалов Р.Х., Байгильдин Ш.М., Нургалин М.Х тракторынан кэрдэн, трелевкалаан кэбиспиттэрин биһиги түүн үлэбит таһынан тракторынан баран состорон тутуу маһын бэлэмнээччибит.

Ыал уокка оттор маһын Яковлев Е.Г., фермаҕа уонна ыалга от таһыытын Чуручанов И.И. бэйэлэрэ көрө сылдьан тиэйэн быһааараллар этэ, чахчы үлэһит дьон.

***Саввинов Илья Иванович**, үлэ бэтэрээнэ.*
06.12.2023

СОПХУОС ЭРДЭҔИНЭЭҔИ СЫЛЛАРБЫТЫГАР

1984 с. Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын салайар каадырдарын бэлэмниир техникумун «зоотехник-организатор» диэн үөрэҕин бүтэрэн, «Өргүөт» сопхуос Быракааннааҕы отделениетыгар зоотехник-биригэдьииринэн, Яковлев Савва Игнатьевич биэнсийэҕэ барбытынан, кини оннугар балаҕан

ыйын 15 күнүттэн үлэбин саҕалаабытым. Быракаан отделениетын управляющайынан Саввинов Илья Иванович, хонуу биригэдьииринэн Дмитриев Юрий Алексеевич, механигынан Ымычанов Владимир Егорович үлэлииллэрэ.

«Өргүөт» сопхуос ол дьыл кулун тутар ыйтан саҥа тэриллибитэ. Сопхуос дириэктэринэн – Иванов Валерий Евсеевич, партком сэкэрэтээринэн Шестаков Максим Иванович, сүрүннүүр зоотехнигынан Саввинова Христина Васильевна үлэлииллэрэ, 1986 сылтан сүрүннүүр зоотехнигынан Николаев Иван Тихонович үлэлээбитэ, үлэни-хамнаһы эрчимнээхтик саҕалаабыттара. Ити сылларга Быракааҥҥа саҥа кулууп дьиэтэ, оҕо комбината, спортзал, 4-түү квартиралаах олорор дьиэлэр тутуллубуттара. Өргүөккэ уонна сайылыктарга дылы анньыы суоллар оҥоһуллубуттара.

Быракаан отделениетыгар оччотооҕута 550-ча төбө сүөһү, ол иһиттэн ыанар ынаҕа 170 төбө, 4 хотонунан турбуттара. Уон доярка 17-лии ынахтааҕа уонна бостууктар, субай сүөһү көрөөччүлэр бааллара.

Бастакы улахан комплекс хотоҥҥо 8 доярка, ол эбэтэр 150-ча ыанар ынах: Винокурова Марта Васильевна, Семенова Розалия Васильевна, Яковлева Любовь Егоровна, Миронова Ольга Егоровна, Алексеев Николай Спиридонович, Новгородова Ольга, Леонтьева Елизавета, Бетюнская Анна Николаевна, Яковлев Клавдий Николаевич. Бурцева Татьяна, Нургалина (Семенова) Муза Васильевна, Тролукова Наталья атын-атын кэмнэргэ үлэлээн ааспыттара. МТФ наладчиктарынан Иванов Афанасий Афанасьевич, Копылов Михаил Дмитриевич, Николаев Дмитрий Васильевич үлэлээбиттэрэ.

Онтон иккис туруорбах хотоҥҥо 35 ыанар ынахтаах Иннокентьева Светлана Николаевна уонна Яковлева Мария Егоровна дояркалаабыттара. Уонна 8 атыыр оҕус бостууктарынан Саввинов Василий Васильевич, Винокуров Александр Иванович үлэлээбиттэрэ. Кыһыҥҥы өттүгэр оҕустарбыт кыахтара сүппэтин диэн, интенсивнай уотууга турар субайдарга эбии аһылыгынан биэрээри подсобка хоско гидропон үүннэрэрбит, үүннэрээччи – Иванов Афанасий Афанасьевич, күөл былыыгын хостотон комбикорманы кытта буккуйан брикет оҥотторорбут.

Чуручанова Варвара Спиридоновна 1985 с. кыстыгар доярка-ларга наставник быһыытынан сылдьыбыта, Семенова Дария Васильевна уонна Чуручанова Раиса Иудовна бэтэринээрдэринэн үлэлииллэрэ. Миэхэ саҥа үлэлээн эрэр киһиэхэ улахан күүс-көмө буолбуттара.

200-чэкэ субай сүөһү икки ампаар хотонунан турбуттара. Онно бостууктарынан Винокуров Александр Иванович, Миронов Игорь Егорович, Саввинов Василий Васильевич, Алексеев Егор Васильевич, Копылов Михаил Дмитриевич, Иванов Валентин Афанасьевич, Петров Николай Николаевич, Петров Владимир Николаевич уо. д. а. сылдьыбыттара.

Эбэ уҥуор Ампаардаахха, ньирэйгэ аналлаах титиик тутуллубута. Сайылыктары саҥардыы үлэтэ барбыта, ол курдук, Эйит, Күҥкүстээх, Ньуурай сайылыктарыгар саҥа олорор дьиэлэр тутуллубуттара.

Телятниктарынан – Копылова Варвара Владимировна, Ымычанова Татьяна Тарасовна, Иванов Валентин Афансьевич үлэлээбиттэрэ.

Ырыганнаабыт сүөһүлэргэ профилакторий тутан, күүстээх аһылыкка туруорааччыбыт. Бэтэринээр үлэһиттэр хонтуруоллаан искусственнай үүт буһартараччылар. Онно солбуллубат бостуук Яковлев Трофим Егорович буолааччы.

Ити сыллартан саҕалаан ынахха-сүөһүгэ эбии аһылыгы бэлэмнээһин күүскэ барбыта, сайынын, сороҕор кыһыннары эбии аһылыкка лабыкта бэлэмнээһин ыытыллара. Яковлев Аркадий Николаевич, Яковлев Иван Николаевич, Яковлев Трофим Егорович сиргэ теплякка олорон Өргүөт бэһигэр кыһыннары лабыкта бэлэмниилэрин тракторист Яковлев Егор Герасимович таһара. Кыһын от дулҕаны тракторынан астаран, тиэйэн киллэрэн паарынан үрдэрэн, сымнатан, буһаран сүөһүгэ сиэтэрбит. Кормоцехха эбии аһылык буһараһыҥҥа Чуручанов Иннокентий Иудович салайааччылаах, Яковлев Егор Егорович, Яковлев Аркадий Николаевич, Яковлев Анатолий Николаевич уо.д.а. үлэлээбиттэрэ. Буспут аһылыгы МТЗ-82 тыраахтырынан хас биирдии ыанньыксыкка үллэрэн куталлара.

Урут «Үөдүгэй» сопхуос отделениетын кэмигэр наар эт хайысхатынан үлэлээбит буоллахтарына, саҥа тэриллибит

сопхуос эккэ да, үрүҥ илгэҕэ даҕаны ылсан үлэтин былааннаахтык саҕалаабыта. «Үөдүгэй» саҕана 1 ыанар ынахтан 800 кг үүтү ыабыт буоллахтарына, сылтан-сыл көрдөрүүбүт тупсан испитэ. Ол курдук ынах-сүөһү боруодатын тупсарарга племенной үлэ былааннаахтык ыытыллыбыта, соҕурууттан элитнай кылаастаах оҕустар, уонна Сунтаартан 20 төбө бургунастар аҕалыллыбыттара. Ол иһигэр Өргүөт отделениетынаан куруук бургунастары атастаһарбыт. Сүөһү боруодата биллэрдик тупсубута.

1985-1992 сылларга биирдии ыанар ынахтан ортотунан сылга 1800 кг үүт ыаныллары ситиспиппит. Итиннэ үчүгэй көрдөрүүнү Семенова Розалия Васильевна, Яковлева Мария Егоровна, Алексеев Николай Спиридонович, Яковлев Клавдий Николаевич ситиспиттэрэ. Пятилетка түмүгүнэн «Молодой гвардеец пятилетки» диэн аакка тиксибиттэрэ.

Икки сайылыктаах этибит «Эйит» уонна «Нуурай». Эйит сайылыгар старшай ыанньыксытынан Яковлев Клавдий Николаевич 4 ыанньыксыттах сайылыыра. Нуурайга старшай ыанньыксыт Воронкин Валерий Сергеевич буолааччы, эмиэ 4 ыанньыксыттах буолааччы.

Өлгөм үүт ыанарыгар бостуук оруола олус улахан. Солбуллубат бостууктарынан Саввинов Василий Васильевич, Былачаев Иван Яковлевич, Миронов Игорь Егорович, Яковлев Егор Егорович үлэлииллэрэ.

Үүт ыамын былааннарын: сылынан, кыстык уонна сайылык кэмнэригэр туһунан, кыбартаалынан, дэкээдэнэн, нэдиэлэнэн тус-туһунан ыанньыксыттары кытта договор түһэрсэн бэйэлэрин икки ардыларыгар куоталаһыы тэрийэрбит. Нэдиэлэнэн куоталаһыыны, Кыһыл муннук хоспутугар мунньустан нэдиэлэни түмүктээн, ордук көрдөрүүлээхтэри профсоюз өттүттэн харчынан көҕүлээччибит. Ыанньыксыттар дьиэлэригэр аралдьыйбатыннар, таһаарылаахтык үлэлээтиннэр диэн, хонтуорабыт аҥаарыгар итии аһылык тэрийбиппит, Саввинова Татьяна Васильевна повардааччы.

Судаарыстыбаҕа туттарыллар үүппүт былаанын, сылга 170-180 тоннаны, сыл аайы толорорбут. Ону таһынан нэһилиэк сүөһүлээх ыаллара «Өргүөт»сопхуос суотугар, 30 тонна үүтү туттараллара. Ордук элбэх үүтү Яковлев Савва Игнатье-

вич, Саввинова Мария Денисовна, Иванова Матрена Спиридоновна, Николаева Пелагея Тихоновна, Семенова Варвара Ефимовна, Дмитриева Мария Николаевна уо. д. а. туттараллара.

Судаарыстыбаҕа 40-45 тонна ынах этин былаанын үксүгэр толороччубут. Эт былаанын толорорбутугар күһүҥҥү өттүгэр үрдүк уойуулаах сүөһүнү туттараары, Чаалбыкыга уотар былаһаакка тэриммиппит. Онно ууну сылытарга аналлаах КВ-300 оһох, цистерна туруоруллубута, күһүҥҥү тымныыларга сылаас уунан, үрдэтиллибит норманан аһатыы түмүгэр туттарар сүөһүбүт орто ыйааһына 280-300 кг тэҥнэспитэ. Уотар былаһаакка бытыгар биир сыл Туобуйаттан субай сүөһүлэри үүртэлээн аҕаланнар, уоттара сылдьыбыттара. Уотар былаһаакка ҕа Дмитриев Юрий Алексеевич, Яковлев Клавдий Николаевич, Яковлев Аркадий Николаевич, Яковлев Иван Николаевич, Иванов Спиридон Лазаревич атын-атын кэмнэргэ үлэлээбиттэрэ.

Үөһээ Бүлүүтээҕи эт үүт комбинатын убойнай сыаҕар нэһилиэктэр график быһыытынан эппитин туттарарбыт. Балаҕан ыйын бүтэһигэр 30-чалыы сүөһүлэри икки сыл субуруччу үүрэн киллэрэн туттара сылдьыбыппыт. Халлаан тымныйыыта сэтинньи ый саҕана сүүстэн тахса сүөһүнү Чаалбыкыга бэйэтигэр астыырбыт. Сүөһү астааһыныгар суббуотунньук тэриллэн, сопхуос киин аппараатыттан, бюджет тэрилтэтиттэн үлэһиттэр тахсан көмөлөһөллөрө. Суол турдаҕына массыыналарга тиэйэн убойнай сыахха туттарарбыт, дьэ онно приемщигы кытта аахсан тутуһарбыт. Бастаан комплекс хотоммутугар кормозапарниктаах этибит, 1985 с. кыһын үлэлэтэ сатаабыппыт да алдьанара-кээһинэрэ бэрт этэ уонна МТЗ-82 тыраахтыр хотоҥҥо курдары киирэн тахсар буолан ааннара тэлэччи арылланнар, хотоммут тымныйара бэрдин иһин эһиилиттэн таска туһунан кормоцех дьиэтэ туттаран, эбии аһылыгы онно буһарар буолбуппут. Оччолорго сопхуос МТФ инженеринэн Васильев Николай Прокопьевич (Тыытыкы) этэ. Ону олоххо киллэрэ сатаан элбэхтик кэлбитэ-барбыта. Кини мындыра, талаана ол былааммыт олоххо киирэригэр туһалаабыта.

Комплекспытын, водобашнябытын сылытаары, котельнайбытыгар туома икки улахан «Энергия» оһохтор тураллара,

ону сылыта сатаан мас бөҕө оттуллубута. Солбуллубат хачыгаардарынан Иванов Спиридон Лазаревич, Яковлев Иван Николаевич, Нургалин Мударис Хисаметдинович уо.д.а. үлэлээбиттэрэ. Ону таһынан, отделениебыт бюджет тэрилтэлэрин: оскуолан, кулууп, оҕо саадын котельнайдарын оттук маһынан хааччыйарбыт. Ферма сүөһүлэрэ кыстыкка этэҥҥэ киирэн оннуларын-туойдарын булалларыгар тэрилтэлэр: оскуола, маҕаһыын, детсад, кулууп үлэһиттэрэ күүс-көмө буолаллара. Салайааччылара – Саввинова Розалия Семеновна, Васильева Марта Владимировна, Саввинова Анна Иннокентьевна, Павлов Юрий Дмитриевич, Мачахов Климент Афанасьевич үлэһиттэринээн күргүөмнээхтик үлэҕэ кытталлара.

Саас аайы саһаан охсуутугар коммунистическай суббуотуньукка бюджет үлэһиттэрин кытта бары тахсар этибит. Хас да хамааннаннан куоталаһыы тэриллэрэ. Биирдэ элбэх киһи күргүөмүнэн үлэлии сылдьара кыайыылаах, хотуулаах, таһаарыылаах буолара.

1990-с сылларга ыһыллыы-тоҕуллуу саҕаланан сорохторбут уотууга анаммыт сүөһүнү туһунан ылан аренда тэриммиттэрэ. Салайааччыларынан – Дмитриев Юрий Алексеевич, үлэһиттэринэн – Иванов Афанасий Афанасьевич, Ымычанова Татьяна Тарасовна, Иванов Спиридон Лазаревич, Семенова Дария Васильевна, Иванов Валентин Афанасьевич, Петров Владимир Николаевич, Семенов Трофим Васильевич бөлөрүүһүн кытта туһунан барбыттара.

«Холбос» атыы-эргиэн тэрилтэтиттэн сибиинньэ ылан иитэн барбыппыт, сибиинньэ көрөөччүлэрбит Копылов Михаил Дмитриевич, Копылова Варвара Владимировна, Васильев Александр Васильевич этилэр. Сибиинньэлэрбит төрөөнүүһаан 100-чэкэ төбөҕө тиийбиттэрэ, бэйэлэрэ биир кыра ампаар хотоҥҥо толору турбуттара.

1985 сылтан оттооһуҥҥа Быракааҥҥа Чаалбыкы түбэтигэр аан бастаан механизированнай звено тэриллибитэ. Састаабыгар бааллара: Чуручанов Иннокентий Иудович, Яковлев Егор Герасимович, Семенов Трофим Васильевич, Саввинов Прокопий Иванович, Винокуров Александр Иванович, Николаев Дмитрий Васильевич, Яковлев Егор Егорович, сыл аайы ортотунан 350-400 тонна оту оттууллара.

Чаалбыкыга оҕо үлэ-сынньалаҥ лааҕыра хас да сыл тэриллэн окко үлэлээбитэ. Араас сылларга салайааччыларынан Павлов Юрий Дмитриевич, дьиэ кэргэнинэн Иванов Афанасий Афанасьевич үлэлэспиттэрэ.

Сайын аайы өрүүтүн оттуур звенолар түөлбэ-түөлбэ тарҕаһаллара:

1. Үрэҥҥэ – 6-7 отчут, Яковлев Аркадий, Яковлев Клавдий салайааччылаах 70-80 тонна оттууллара;

2. Хочокко, Одундаҕа – сылгыһыттар биригээдэлэрэ 70-80 тонна оттууллара;

3. Соҕуруу Аһыктааҥҥа – 6-7 отчут, Иванов Спиридон Лазаревич салайааччылаах 70-80 тонна оттоноро;

4. Дэриэбинэ кытыытыгар киин звено баара. Манна тэрилтэ үлэһиттэрэ суббуотунньугунан тахсан көмөлөһөөчүлэр.

1986 сылга эмээхситтэр звенолара тэриллэн Эбэннэн, Бэрэннэн Иванова Матрена Спиридоновна, Дмитриева Мария Николаевна, Семенова Варвара Ефимовна, Алексеева Зоя Николаевна оттообуттара, Саввинова Мария Денисовна салайааччылаах этилэр. Уһун сайыны быһа 60-70 саастаах эмээхситтэр 20 тонна оту оттоон, отделениеҕа туттарбыттара.

1989 сыллаахха Иванов Валерий Евсеевич Боотулуу совхоһугар дириэктэринэн ананан барбыта. Кини оннугар Николаев Иван Тихонович буолбута.

1992 сыллаахха сопхуоспут баайын-дуолун үс отделения өлүү-өлүү үллэстэн ыламмыт «Быракаан» коллективнай предприятие» диэн ааттанан, туһунан барбыппыт. «Өргүөт» сопхуоска кылаабынай экономистаабыт Родионов Анатолий Николаевиһы көрдөһөн, предприятиебит дириэктиринэн ыҥырбыппыт.

Отделениябытыгар 570-600 төбө сылгы баар этэ, Протодьяконов Петр Иванович сылгыһыттар биригэдьиирдэрэ буолааччы. Өр сылларга сылгыһыттарынан Николаев Афанасий Николаевич, Николаев Евсей Васильевич, Яковлев Аркадий Николаевич, Баянаев Никита Алексеевич уо. д. а. үлэлээн аастыттара. Сылгыларын Хочот, Одуҥда, Үрэн уонна Чаалбыкы эҥээрдэринэн туруораллара.

1988 сыллаахха солбуһукка Оконосов Арсентий Семенович управляющайдаабыта, саҥа типовой үүт собуотун Арыы-

лаахха туттарбыта. Үөһээ Бүлүүттэн сыл аайы үүт собуотугар атын-атын маастардар кэлэн үлэлиир этилэр.

«Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» бачыым чэрчитинэн ыраах хоту Булуҥ оройуонуттан эдэркээн кыргыттар кэлэн, ыанньыксыт ыарахан үлэтин үлэлээн ааспыттара, сорохторо ыал буолан, биһиги Быракааммытын иккис дойду оҥостон олохсуйбуттара.

Сопхуос эрдэҕинээҕи сылларбытыгар үлэ бары көрүҥэр бэйэбит кыахпытыгар ситиспит ситиһиибитинэн, билигин сыаналаатахха, нэһилиэкпит тыатын хаһаайыстыбата лаппа сайда сылдьыбыта эбит.

1990 сылтан эт-үүт комбината маастардарын кыайан булан ыыппат буолан, кыһалҕаттан, биригэдьиир буоларым быһыытынан, иккис үлэ гынан арыы собуотугар маастардаабытым. Собуокка оробуочайынан Дмитриева Мария Николаевна, лаборанынан Николаева Людмила Григорьевна өр сыл үлэлэспиттэрэ. 2018 сылга дылы солбуллубат собуот маастарынан үлэлээн кэлтим.

Николаев Никифор Васильевич,
1984-1992 сс. Быракаан отделениетын биригэдьиирэ
сэтинньи ый 2023 с.

БЫРАКААН ОТДЕЛЕНИЕТЫГАР МЕХАНИГЫНАН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Өлүөхүмэтээҕи тыа хаһаайыстыбатын техникумун 1984 сыллаахха бүтэрэн, бэс ыйын саҥатыгар, оччолорго саҥа тэриллибит «Өргүөт» сопхуоска ананан кэлбитим. Сопхуос дириэктэринэн Иванов Валерий Евсеевич, кылаабынай инженеринэн Прокопьев Капитон Кириллович, партком сэкэрэтээринэн Шестаков Максим Иванович үлэлииллэрэ. Сопхуос сүрүн исписэлиистэрэ үксүлэрэ үөрэхтэрин саҥа бүтэрбит эдэр дьоннор этэ. Миигин Быракааннааҕы отделениеҕа механигынан анааннар, үлэбин мантан, Быракаантан, саҕалаабытым. Отделение управляющайынан Саввинов Илья Иванович, хону биригэдьииринэн Дмитриев Юрий Алексеевич, сүөһү

биригэдьииринэн Яковлев Савва Игнатьевич, сылгы биригэдьииринэн Протодьяконов Петр Иванович, үлэни-хамнаһы тэрийэн үлэлии сылдьаллара. Ити сайын Дьокуускайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын техникумун бүтэрэн кэлэн Николаев Никифор Васильевич, сүөһү биригэдьииринэн үлэтин саҕалаабыта.

Ити кэмҥэ Быракааҥҥа квартальнай котельнай, аҕыс миэстэлээх гараж, толору механизациялаах ыанньык сүөһү турар хотоно, уопсай дьиэлэр тутуллубут кэмнэрэ этэ. Маны таһынан тутуу маһын бэлэмниир пилорама үлэлиир этэ, тутуу биригээдэлэрэ араас кэмнэргэ үлэлээн ааспыттара. Отделение үлэтин толорорго сөптөөх техникалар бааллара, ол курдук водовоз, бортовой массыналар, үс МТЗ, үс ДТ тыраахтардар. Кэлиҥҥи сылларга саҥа техника эбиллибитэ. Трактористорынан Баянаев Василий Куприянович, Яковлев Егор Герасимович, Чуручанов Иннокентий Иудович, Семенов Трофим Васильевич, Федоров Никита Андреевич, Борисов Егор Прокопьевич, Саввинов Прокопий Иванович, Воронкин Валерий Сергеевич, Залалов Рафик Хусаинович, Кашапов Ахат таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ. Кэлин эдэр уолаттар техникаҕа сыстан опыттаах механизатордар буолбуттара. Ол курдук водовозкаҕа суоппардарынан Иванов Петр, Былачаев Иван, Баянаев Виталий, трактористарынан Чуручанов Владимир, Николаев Дмитрий, Винокуров Александр, Яковлев Анатолий, Григорьев Станислав, Меркулов Геннадий, Унаров Виктор араас кэмнэргэ үлэлээбиттэрэ.

Кыһыҥҥы кэмҥэ фермаҕа от таһыыта биир сүрүн эппиэттээх үлэ буолара, бу үлэҕэ ордук таһаарыылаахтык Чуручанов Иннокентий, Семенов Трофим, Борисов Егор үлэлээннэр, сопхуоска инники күөҥҥэ сылдьыбыттара. Семенов Трофим Быракааҥҥа биир бастакыннан МТЗ тракторга икки стоговоһунан от тиэйиитин саҕалаабыта. Иннокентий Иудович бэйэтин билиитинэн - көрүүтүнэн, уопутунан куруук эдэр механизатор уолаттарга, алдьанан өрөмүөннэнэр кэмнэригэр үлэтиттэн кэлэн баран, киэһэ хойукка дылы сүбэ-ама буолара, бэйэтэ да айылҕаттан сэмэй, ханнык да үлэни кыайар-хотор, туру үлэһит киһи этэ. Доруобуйатын туругунан тыраахтыртан уурайан да баран, өр кэмҥэ ыанньык сүөһүгэ, кормоцеха эбии ас

буһарыытыгар, биир эппиэтинэстээх үлэҕэ, эҥкилэ суох үлэлээбитэ.

Сайыҥҥы кэмнэргэ отчуттары көһөрүүгэ, звеноларга от кээһиитигэр, сааскы-күһүҥҥү суол хаалар кэмигэр араас таһаҕас тиэйиитэ улахан тиһиликтээх ДТ трактор эрэ сылдьар кэмнэригэр элбэх сыраларын биэрэн Борисов Егор, Саввинов Прокопий үлэлээбиттэрэ.

Биир сүрүн үлэнэн, сүөһү эбии аһылыгар анаан, лабыкта тиэйиитэ этэ. Бу үлэни ыраахтан, чугастан таһыыны тиһигин быспакка Яковлев Егор Герасимович толорор этэ, ол таһыгар үлэһиттэргэ муус-масс тиэйиитэ, оттук мас соһуута, онтон да атын тиэйии-таһыы үлэлэрин эҥкилэ суох толороро. Кини техниката уһуннук алдьанан-кээһэнэн турбута суох буолааччы. Ону таһынан сайыҥҥы кэмҥэ биир бастыҥ от оҕустарааччыта этэ, мехзвено тэриллэ илигинэ, Арҕаа Ырай өттүгэр от оҕустаран баран Чаалбыкыга баран оҕустарар этэ.

Кэлин мехзвено тэриллэн Чаалбыкыга оту престиир буолбуттара. Бу звеноҕа араас кэмнэргэ Яковлев Егор, Чуручанов Иннокентий, Семенов Трофим, Чуручанов Владимир, Николаев Дмитрий, Винокуров Александр, Саввинов Прокопий, Борисов Егор техниканы баһылаан үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ.

Бу сылларга эдэр дьон ыал буоланнар, дьиэ туттуулара элбээбитэ. Ферма үлэһиттэригэр, дайааркаларга босхо мас кэрдэн киллэрэр буолбуттара. Тутуу маһын трелевкалааһыҥҥа, соһуутугар, тиэйиитигэр Залалов Рафик, Борисов Егор, Семенов Трофим, Кашапов Ахат үлэлээбиттэрэ. Отделение үлэһиттэрэ сорох өттө дьиэ туттар мастарын бэйэлэрэ кэрдинэллэр этэ, бастакы кэмнэргэ үксэ соһон киллэрии буолара, бу үлэҕэ ордук күүскэ эҥкилэ суох Борисов Егор, Залалов Рафик үлэлээн дьон махталын ылбыттара, элбэх эдэр ыал дьиэлэммитэ. Кэлин Т-150 трактор кэлэн, полуприцебынан тутуу маһын тиэйэр буолбуттара, бу тракторга биир бастыҥ, кыайар - хотор үлэлээх Семенов Трофим үлэлээбитэ.

Хотоҥҥо наладчигынан Копылов Михаил Дмитриевич, Иванов Афанасий Афанасьевич араас кэмнэргэ ситиһиилээхтик үлэлээн ааспыттара. Нөһуому анал цистерналаах прицебынан таһаарааччылар, бу үлэҕэ уонна эбии аһылыгы түҥэтиигэ,

сайылыктартан үүт таһыытыгар Григорьев Станислав, Винокуров Александр, Яковлев Анатолий, Унаров Виктор араас кэмнэргэ үлэлээбиттэрэ.

Ымычанов Владимир Егорович,
Быракаан нэһилиэгин 2003-2017 сс. баһылыга

ҮТҮӨ ААТА ҮЙЭЛЭРГЭ УМНУЛЛУБАТ УОС НОМОҔО БУОЛА СЫЛДЬЫА

Мин аҕам, Яковлев Савва Игнатьевич, 1944 сыл күһүнүгэр 17 саастаағар Аҕа дойду Улуу сэриитигэр ыҥырыллыбыта. Маҥнай аҕыйах хонукка Иркутскай куоракка бэлэмнэнии куурсун барбыта, онтон Харбин куоракка сулууспалаабыта, салгыы Манчжурияҕа Япония империалистарын утары сэриигэ кыттыбыта. Кинини кытта Намтан биллэр механизатор-рационализатор Павлов Спиридон Степанович эмиэ баар этэ. Атын чаастарга элбэх саха, ол иһигэр биир дойдулаахтара, аймаҕа Николаев Василий Иннокентьевич – Таппа Баһылай, Николаев Тит Николаевич, Ньурбаттан, Сунтаартан бааллар эбит. Иллэҥ кэмнэригэр көрсүһэн кэпсэтэр-ипсэтэр, дойдуларын-дьоннорун санаһаллар үһү. Аҕам онно сылдьан Сунтаартан, Ньурбаттан элбэх доҕоттордоммута, хойукка диэри билсэллэрэ, биирдэ эмит сылдьыһаллара.

Аҕата сэриигэ өлөн, ыраатттарын, балтыларын иитиһэн, олоҕу эрдэ билбитэ. Эдэр сааһыттан нэһилиэгин иһигэр салайар үлэҕэ кыттыбыта. Ол курдук суотчут, биригэдьиир, управляющай буолан 60-ча сыл устата үлэ үөһүгэр сылдьыбыта. Нэһилиэгэр, оройуоҥҥа биллэр-көстөр, баай уопуттаах, үчүгэй салайааччылар ахсааннарыгар киирсэрэ.

1965-1985 сылларга Быракаан учаастага оройуоҥҥа, өрөспүүбүлүкэҕэ ыччат сүөһүнү төлөһүтүүгэ ыҥырыы таһааран, сүрдээх таһаарыылаахтык үлэлээбит бириэмэтэ этэ. Балтараа саастаах ыччат сүөһүнү кыһын устата боростуой да аһынан, сөптөөх эрэсиимнээх көрүү-истии баар буоллаҕына 180-250 кг диэри төлөһүтүөххэ сөп эбит диэн дакаастаабыттара. Манна үһүн бириэмэ устатыгар элбэх сыраларын биэрэн

Алексеева Мария Степановна, Иванова Матрена Спиридоновна, мин ийэм, Петрова Анна Титовна, Иванов Николай Саввич – Куччаанай Ньукулай, ветеринарнай испсэлиистэр Адамов Спиридон Елисеевич, Чуручанова Раиса Иудовна, Семенова Дария Васильевна уонна да атыттар үлэлээбиттэрэ. Маны барытын тэрийээччинэн, дьаһайааччынанмин аҕам Яковлев Савва Игнатьевич үлэлээбитэ. Бу сыралаах үлэтэ Саха сиригэр киэҥник биллэн, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн тарҕанан киэҥ хамсааһын буолбута, элбэх эт-ас оҥоһулларыгар биир төһүү күүс буолбута. Өр сыллаах дьаныардаах, улахан туһалаах үлэ үрдүктүк сыаналаммыта. Алексеева Мария Степановна «Үлэ Кыһыл Знамята», Иванова Матрена Спиридоновна «Бочуот знага» уордьаннарынан наҕараадаламмыттара. Мин аҕабын куһаҕан санаалаах дьон үҥсэннэр, бириэмэтигэр наҕараада ылбатаҕа. Ол гынан баран сыралаах, дьаныардаах үлэтэ умнуллубатаҕа. Кэнники киниэхэ «СӨ тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ» бочуоттаах аат иҥэриллибитэ. Үөһээ Бүлүү оройуонун, Быракаан нэһилиэгин бочуоттаах олохтооҕун аттара иҥэриллибитэ.

Бу улахан хамсааһыны оройуон, өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн тарҕатыыга, туһааннаах үлэһиттэри түмүүгэ, көҕүлээһиҥҥэ оччотооҕу ССКП Үөһээ Бүлүүтээҕи райкомун III секретара Михаил Ефимович Николаев күүскэ турунан үлэлээбитэ. Сорох бириэмэлэргэ кини сарсыарда 6 чаастан үлэһиттэри кытта тэҥҥэ Быракаан хотонугар хаама сылдьара үлэһиттэри соһутар да, хойутаабыт дьону кыбыһыннарар да этэ. Үөһээ Бүлүү курдук 9 көстөөх ыраах сиртэн тыа куһаҕан суолунан сарсыарда эрдэ кэлэрэ кырдьык да оччотооҕу кэмҥэ сөп түбэспэт, тыа сирин наҕыл олоҕор соһуччу буолар этэ. Кини итинник сырыылара, үлэһиттэри барыларын аттарын-суолларын, аҕаларын аатын кытта өйдүүрэ сөхтөрөрө, үлэһиттэри, испсэлиистэри бэрээдэктээбитэ. Ону таһынан кини тэрийэн ыытар элбэх мунньахтара, семинардара, уопут атастаһыылара тыа сиригэр улахан хамсааһыны, өрө тахсыыны оҥорбута.

Бу сыралаах, итиини-тымныыны аахсыбакка күнтэн күн салҕанан бара турар үлэ киһиттэн элбэх сыраны-сылбаны, «сүөһүнү хайдах аһатабын, тугу эбии оҥорон биэрэбин» диэн уһун-киэҥ толкуйу эрэйэрэ. Маннык дьаныардаах үлэни, биир

да күн өрөбүлэ суох тыа сирин үлэһит дьоно бары да ити кэмнэргэ үлэлээн кэллэхтэрэ. Төһө элбэх тыа сирин олохтооҕо дьаныардаах үлэҕэ сылдьан ыарыһах буолан эрдэ олохтон туораабыта буолуой?!

Быракаан үлэһит дьонун туһунан мин биир түгэни ахтан аахыам. 1960 -с сылларга дойдуга стахановскай хамсааһыны батыһан үлэ элбэх көрүҥнэригэр ыҥырыы таһааран өрө көтөҕүллүүлээхтик үлэлээһин түбэлтэлэрэ бааллар этэ. Ол курдук аҕам биргэ төрөөбүт бырата Яковлев Николай Игнатьевич – Бөһөр Ньукулай сайын устата 70 гектар сири, иккис сылыгар 80 гектар сири илиинэн охсорго өрөспүүбүлүкэҕэ ыҥырыы таһааран чиэстээхтик толорбута. Ону сэргэ эмиэ Быракаантан Иванов Афанасий Васильевич 60 гектар сири охсон оройуоҥҥа, өрөспүүбүлүкэҕэ киэҥник биллибиттэрэ. Кэнники кинилэр бачыымнарын элбэх сиргэ батыспыттара. сахалар илиинэн от охсуутугар сатабыллаахтарын, кыахтаахтарын көрдөрбүттэрэ.

Оччолорго аҕам күн аайы бүппэт үлэ, түбүк үөһүгэр сылдьара. Ол курдук араас элбэх тутуулар ыытыллаллара, оттуур ходуһалар оҥоһуулара, күөллэри түһэрэн эбии ходуһа сирин таһаарыыта, кыра да буоллар бурдук, күөх үүнээйи, хортуоска, хаппыыста олордуута бааллара. Онно балтым биһикки үөрэнэн хаалан куруук маннык буолуохтааҕын курдук сыһыаннаһар этибит. Арай ийэбит А.Т. Петрова куруук такайара, көрөрөистэрэ, сүбэлиирэ.

Кини үлэлиир сылларыгар Быракааҥҥа үлэ күөстүү оргуйара, дьон олоҕо-дьаһаҕа да тупсубута. Дьон-сэргэ бу сири сөбүлээн олохсуйан, кэҥээн, туһунан нэһилиэк буола улааппыта. Бэйэлэрин кыыстара Адамова М.С. нэһилиэк сэбиэтин бастакы бэрэссэдээтэлэ буолбута. Саввинов И.И. отделение управляющайынан анаммыта. Ити сылларга хас да уопсай дьиэ, саҥа механизированнай типовой хотон, детсад, кулууп дьиэлэрэ тутуллубуттара. Быракаантан, Өргүөттэн төрүттээх СГУ-га үлэлиир учуонайдар көмөлөрүнэн сир, ходуһа, уу хаачыстыбаларын үөрэтэр экспедициялар үлэлээбиттэрэ. Ити түмүгэр сир анныгар 70 м дириҥҥэ элбэх саппаастаах техническэй наадаҕа туттуллар уу көстүбүтэ. Билигин ону туһаҕа таһааран нэһилиэнньэ улаханнык абыранна.

Оскуола-Производство-Үрдүк үөрэх диэн дэвиһинэн элбэх ыччат Быракааҥҥа үлэлии кэлэн олохсуйбута, үгүстэрэ ыал буолбута. Итиннэ барытыгар мин аҕам, төрөппүт аҕаларын курдук ис сүрэҕиттэн кыһаллан, дьиэ-уот тэринэллэригэр улахан тирэх, көмө буолбута. Чахчы да бары кыаҕынан, ис сүрэҕиттэн дойдута сайдарын туһугар күүһүн, билиитин, бары сатабылын ууран үлэлээбитэ, көмөлөспүтэ. Этэргэ дылы оҕону кытта оҕо, кырдьаҕаһы кытта кырдьаҕас буолан, нэһилиэккэ ытыктанар киһи этэ. Оҕонньорбут уулуссаҕа охторо буолуо, аны тыа уулуссаҕа тиийэн хаама сылдьар диэн күлэн этээччилэр. Кырдьык да оннук буолбута. 75 сааһыгар тиргиччи үлэлии сылдьан икки эрэ ый ыалдьан бу олохтон барбыта. Кини үтүө аата, дьоҥҥо-сэргэҕэ оҥорбут үтүөтэ үйэлэргэ умнуллубат уос номоҕо буола сылдьыа диэн эрэллээхпин.

Кэнники 1980-с сылларга тыа сирэ сайдыытын чэрчитинэн Өргүөт, Быракаан, Туобуйа нэһилиэктэрин түмэн, туһунан «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Бу улахан тэрээһин нэһилиэктэр сайдыыларыгар, кэҥиириллэригэр биир улахан, оччотооҕу кэмҥэ саамай сөптөөх быһаарыы этэ. Саҥа сопхуос тэриллэн үлэ күөстүү оргуйбута, нэһилиэктэр сайдыыларыгар дьонсэргэ санаата өссө түмүллүбүтэ. Суол оҥоһуута, сирдэри былааннаахтык оҥорон туһаҕа таһаарыы үлэлэрэ, саҥа элбэх тутуулар барбыттара. Маннык көхтөөх үлэҕэ аҕам өссө турунан нэһилиэгэ сайдарын туһугар туох-баар кыаҕынан кыттан таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Саҥа тэриллибит сопхуос салалтатыгар элбэх сүбэни-аманы биэрбитэ, көмөнү оҥорбута.

Кэнники сылларга төһөлөөх элбэх киһи, араас боломуочунай, тойон-хотун биһиги дьиэбитигэр сылдьан ааспыта буолуой?! Онно сороҕор утуйар орон, таҥас да тиийбэт курдуга. Маны барытын, дьиэ ис-тас түбүгүн мин ийэм Анна Титовна көрөн-истэн, ас бөҕөнү астаан, таҥас бөҕөнү илиитинэн суу йан түбүгүрбүтэ. Ону таһынан уопсайга үлэтэ, хайдах барытын ыпсарара буолла. Биир дойдулааҕа Николаева М.В. кытта баһынай хаһаайыстыба тэринэн, уонтан тахса сыл таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ. Түбүктээх үлэ үөһүгэр сылдьан 75 сааһыгар бу олохтон барбыта.

Аҕам саҥа сопхуос эдэр, эрчимнээх салалтатын Иванов В.Е., Шестаков М.И. кытта эдэр сааһыгар эргиллибиттии бары

кыаҕын, билиитин, үөрүйэҕин туһанан дьаныардаахтык үлэлэспитэ. Отделение икки улахан сайылыгар суол оҥоһуутугар, үрдүк күүрүүлээх уот линиятын тардыытыгар, мелиорацияҕа элбэх үлэ ыытыллыбыта, элбэх сыллаах от ыһыллыбыта. Нэһилиэккэ тутуу бөҕө барбыта. Детсад, кулууп, хас да үлэһиттэр олорор дьиэлэрэ, саҥа ыалларга сыл аайы уончалыы дьиэ тутуллубуттара. Бу барыта дьон-сэргэ олоҕо тупсарыгар, үлэхамнас өрө көтөҕүллүүлээхтик барарыгар улахан акылааты уурбута. Бу эппиэттээх, ол гынан баран үчүгэй түмүктэрдээх үлэҕэ кыттыһан үлэлээбититтэн аҕам астынар уонна киэн туттан кэпсиир этэ.

Аҕам өссө дойдутугар оҥорбут биир улахан үтүөтүнэн оройуон, аэропорт (начальник Охлопков В.Н.) салалтатыгар туруорсан Быракаааан нэһилиэгэр аэропорт площадкатын оҥотторбута буолар. Нэһилиэктэн 3 км тэйиччи сытар Нуурай суолугар Бэс кырдал баарын таба көрөн, 800 м уһуннаах, 600 м кэтиттээх площадканы солоппута, дискэлэтэн баран улахан катогунан катоктатан баран, аҕыйах буору кутан көннөттөрбүтэ, күрүөлэппитэ. Быракаан нэһилиэгин дьоно нэдиэлэҕэ иккитэ расписание быһыытынан оройуон, сопхуос киинигэр сылдьалларыгар, наадаларын быһаарарларыгар, эмтэнэллэригэр сүҥкэннээх улахан көмө буолбута. Ол таһыгар маҕаһыыҥҥа бородуукта, араас запчаастар кэлиилэрин аҕан да сиппэккин.

Бу кылгас ахтыыбар мин аҕам нэһилиэгэ сайдарын, дьон-сэргэ олоҕо тупсарын туһугар оҥорбут үтүөлэриттэн сорохторун эрэ суруйдум.

***Яковлев Виктор Саввич**, С.И. Яковлев уола, үлэ бэтэрээнэ. тохсунньу 05 к., 2024 с. Дьокуускай к.*

УРУККУ ОЛОХПУТ, БИЛИГИН ҮЧҮГЭЙ ТҮҮЛ КУРДУК ӨЙГӨ-САНААҔА ХААЛЛАҔА

«Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ 2024 сылга 40 сылын туолар. Бу иннинэ Н.С. Хрущев саҕаттан улахан бөдөҥсүтүү буолан Саха сиригэр элбэх бөһүөлэк, учаастактар иччитэхсийбиттэрэ, саха уутуйан олохсуйбут үтүө мааны алаастарыттан арахсан биир

сиргэ түмсүбүттэрэ. Ол улахан охсуулаах буолбутун кэлин билбиппит. Үөһээ Бүлүү оройуонун икки сопхуоска араарбыттара, өрүс уҥуоргу өттүн «Үөһээ Бүлүү» сопхуос, Хороҕо киинээн, бэтэрээ өттүн «Исидор Барахов» сопхуос Намҥа киинээн. Онтон «Исидор Барахов» сопхуос икки аҥыы арахсыбыта. Биһиги «Үөдүгэй» сопхуос буолбуппут. 1984 сыллаахха «Үөдүгэй» сопхуостан арахсан «Өргүөт» сопхуос буолбуппут: Өргүөт, Быракаан, Туобуйа отделениеларга. Сопхуос директорынан Иванов Валерий Евсеевич, парткомунан Шестаков Максим Иванович, рабочкомунан Спиридонов Софрон Васильевич буолбуттара.

Үлэлиигэ-хамныырга кэм чөкө этэ. Сопхуос техниканан балачча хааччыллыбыта. Суол оҥоһуута, ходуһа сирин оҥоруу, араас тутуулар барбыттара. Ол курдук Хатыҥ Үрэх, Дьахтар Маара, Бөрө Бастаах, Быракааҥҥа – Нуурай, Эйит сайылыктарыгар үрдэтиилээх суоллар оҥоһуллубуттара. Нуурай суолун ПМК тэрилтэ оҥорбута, Бүлүү уола Яковлев Владимир үлэлээбитэ. Эйит суолугар Анисимов Николай Михайлович, Степанов Семен Петрович, Бачeнков Виктор Сергеевич үлэлээбиттэрэ. Чаалбыкы ходуһатын көннөрүү үлэтэ барбыта. Онно Захаров Клавдий Семенович, Петров Юрий Трофимович, Николаев Анатолий Иванович (Уһун Туола) үлэлээбиттэрэ.

Сопхуоска Саха сирин араас улуустарыттан эдэр исписэлиистэр кэлэн үлэлээбиттэрэ: Федоров Егор Егорович, Андреев Андрей Константинович (Ньурба), Гаврильев Иван (Сунтаар, Сиэйэ), Ипполитов Сергей (Хаҥалас), Яковлев Дмитрий Борисович (Хаҥалас), Егоров Алексей (Бүлүү), Скрябин…

Быракааҥҥа Протодьяконов Петр Иванович, Ымычанов Владимир Егорович уһуннук үлэлээбиттэрэ. кинилэр Быракааҥҥа ыал буолан олохсуйбуттара. Протодьяконов Петр Иванович зоотехник, сылгыга үлэлээбитэ, эдэр сааһыгар ыарахан ыарыыттан олохтон барбыта. Ымычанов Владимир Егорович Өлүөхүмэни бүтэрэн кэлэн уһун кэмҥэ механиктаабыта, кэлин нэһилиэк баһылыгынан уһуннук үлэлээбитэ. Быракаан отделениятыгар Саввинов Илья Иванович управляющайынан уһуннук үлэлээбитэ. Балаҕаннаахтан Дмитриев Юрий Алексеевич кэлэн биригэдьиринэн үлэлээбитэ, кэлэригэр Копылов Михаил Дмитриевиһы илдьэ кэлбитэ, Михаил Дмитриевич хотоҥҥо механик, кэлин коммунальнайга маастар-

даабыта. Манна уһуннук олорон кэргэнинээн Варваралыын олохтон баран көмүс уҥуохтара Быракааҥҥа харыллыбыта.

Оттооһуҥҥа механизированнай звено тэриллэн Чаалбыкыга бу кэлин ыһыллыы буолуор, 1995 сылга дылы үлэлээбитэ. Онно араас кэмҥэ үлэлээбиттэрэ: Чуручанов Иннокентий Иудович, Чуручанов Владимир Спиридонович, Семенов Трофим Васильевич, Саввинов Прокопий Иванович, Копылов Владимир Михайлович, Петров Валерий Гаврильевич, Баянаев Куприян Алексеевич, Яковлев Егор Егорович, Яковлев Егор Герасимович, Винокуров (Былачаев) Александр Иванович, Николаев Дмитрий Васильевич, Воронкин Валерий Сергеевич, Алексеев Николай Спиридонович.

Элбэх от оттоноро, 300-чэ туонна. «Өргүөт» сопхуос салалтата үлэни эрэ өрө туппата, спортивнай, культурнай да тэрээһиннэргэ көхтөөхтүк кыттара. Холобура, гиирэ спордугар директор Валерий Евсеевич бэйэтинэн кыттара. Ыаллыы Бүлүү улууһун «Степан Аржаков» сопхуоска баран спорт көрүҥнэригэр: мас тардыһыытыгар, хапсаҕайга, атах оонньууларыгар, гиирэҕэ куоталаһан бастаан кэлээччибит. Гиирэ спорда лаппа сайдыбыта, Быракаантан Иванов Спиридон Лазаревич, Иванов Валентин Афанасьевич, Алексеев Андрей Афанасьевич, Баянаев Куприян Алексеевич, Яковлев Егор Герасимович, Өргүөттэн: Иванов Дмитрий Дмитриевич (Тиимэчээн), Иванов Дмитрий Дмитриевич (Тымтай), Захаров Афанасий Афанасьевич, Догуев Владимир Леонтьевич, Родионов Александр Анатольевич, Баттахов Петр Петрович, Иванов Николай Николаевич (Восьмой) утумнаахтык дьарыктаммыттара. Оройуоҥҥа бириистээх миэстэттэн түспэт этибит. Тустууга да, сүүрүүгэ да кэккэ ситиһиилэр бааллар этэ.

Бэрт үчүгэйдик үлэлии олордохпутуна олох отуора хамсаан, сопхуос ыһыллыбыта, үс аҥыы барбыппыт, ыһыллыытоҕуллуу буолбута. Баай үллэстиитэ, «ваучер» иҥин диэн баар этэ, ким байбыта, ким дьадайбыта, сорох кумалаан барбыта. Дьэ манна көстүбүтэ ким хайдаҕа, ымсыыта, иҥсэтэ. Чэ, ити хааллын, ааспыт аастаҕа, ону хасыһа барбаппын. Урут үлэлээн ааспыппыт, кимнээх сопхуоска салайар үлэҕэ сылдьыбыттара, урукку олохпут, билигин үчүгэй түүл курдук өйгө-санааҕа хааллаҕа. Билигин иннэ-кэннэ биллибэт олоххо олоробут, хан-

на тиийэрбит-түгэнэрбит биллибэт, сорох сорохтор сарсыҥҥы күҥҥэ улахан эрэлбит суох. Ол эрээри санааны түһэриэххэ табыллыбат, «саха ньоҕой, оҕото өссө ньоҕой» диэбиккэ дылы, өлөн-охтон биэрбэккэ, төрүт дьарыкпытын өрө тутан үлэлээтэхпитинэ- хамсаатахпытына эрэ сатанар үйэтэ кэлэн турар быһылаах. Онон барыта бэйэбититтэн эрэ тутулуктаах. Атын салаа үлэлэри атыттар суруйбуттара буолуо диэммин суруйа барбатым. Дьонум-сэргэм, үлэлээн, алтыһан ааспыт дьонум бары уһун үйэлэниҥ, бөҕө доруобуйалаах, туруктаах буолуҥ.

Үөһээ Бүлүү улууһун, Быракаан нэһилиэгин Ытык киһилэрэ,
Сө тыа хаһаайыстыбатын бэтэрээнэ, Сө спордун бэтэрээнэ,
Сө Өрөспүүбүлүкэтин «Бочуоттаах кырдьаҕаһа» бэлиэ хаһаайына,
сэрии сылын оҕото ***Яковлев Егор Герасимович****.*
Быракаан нэһилиэгэ, сэтинньи ый 2023 сыл

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОС ТЭРИЛЛЭН БЫРАКААН УЛААППЫТА

Илин Ырай диэн дьикти ааттаах, кэрэ мааны айылҕалаах сиргэ 1953 сыллааҕха атырдьах ыйын 7 күнүгэр күн сирин көрбүппүн. Онон төрүт Быракаан олохтооҕобун. Дойдубар бэтэринээр үөрэҕин бүтэрэн кэлтим. Маҥнай кэлээт Амма кыыһа Лукинова Шураны кытта күһүҥҥэ дылы үлэлээбиппит, онтон Шура Өргүөккэ үлэлии барта, бу кэнниттэн төрүт Быракаан олохтооҕо Адамов Испирдиэн Элисиэйэбистиин үлэм салҕаммыта. Адамова Марина Спиридоновна аҕатыттан Испирдиэнтэн элбэҕи билбитим-көрбүтүм. Оччолорго тэрилтэбит ветеринарнай станция диэн этэ.1975 сыл күһүнүгэр «Үөһээ Бүлүү» сопхуос Мэйиктээҕи отделениетыгар Корякина Дуняны кытта наһаа үчүгэйдик үлэлии сырыттахпына ийэм ыалдьан, дойдубар төннөн кэлэн үлэбин салҕаан бартым. Ол кэмҥэ Захарова Глафира Семеновна үлэлии сылдьар кэмэ этэ. Ону кытта тэҥҥэ үлэлээн барбыппыт. Тапсан ахан үлэлии сырыттахпына дойдутугар Өргүөккэ барта. Онтон өр кэмҥэ Семенова Дария Васильевналыын үлэлээбиппит.

Төрүт олохтоох дьоммун ахтан-санаан аһабын. Быракаан дьоно-сэргэтэ туруу үлэһит дьон этилэр.Трактористар: Алек-

сеев Василий Егорович, күтүөт Петров Гаврил Пудович, Баянаев Василий Куприянович, Яковлев Егор Герасимович, Чуручанов Иннокентий Иудович. Убайым Киэсэ Ленин 100 сааһын юбилейыгар үчүгэй үлэтин иһин мэтээл туттарбыттара. Онно кини сааһа сүүрбэтэ эрэ этэ. Сочига барар путевка биэрэннэр, сынньанан кэлбитэ.

«Исидор Барахов» сопхуос саҕаттан сылгыһыт үлэтигэр сылдьыбыттара Яковлев Николай Игнатьевич, Баянаев Алексей Купрянович. Бу дьон сыралаах үлэлэринэн муҥутаан сылгы ахсаана 500-тэн тахса буолбут.

Солбуллубат учаастак биригэдьиирэ Яковлев Савва Игнатьевич. Биригэдьиирдэр: Николаев Василий Иннокентьевич, Иванов Афанасий Василевич.

Сайын от охсуутун дэкээдэтигэр 70-80 га сири охсон, Яковлев Николай Игнатьевич бастаан Китайга баран сынньанан кэлтэ. Итинник от охсон Иванов Афанасий Васильевич Таллин куоракка сынньанан кэлтэ.

Хоһуун-хоодуот үлэһит дьахталлар: Алексеева Мария Степановна – 14 оҕолоох дьоруой күн-күбэй Ийэ, хотоҥҥо борооску төлөһүтүүтүгэр үлэлээн, үрдүк ситиһиини ылан, «Кыһыл знамя» уордьанынан наҕараадаламмыта. Элбэх оҕону кытта үлэни дьүөрэлээн хайдах сылдьыбыта буолла.

Алексеева Ульяна Игнатьевна – элбэх оҕолоох ыал ийэтэ, «Дьоруой Ийэ», сүрдээх күүстээх түргэн туттуулаах. Кыһын хотоҥҥо борооску көрөр, сайынын от үлэтигэр сылдьар от охсон, от мунньан тэҥнээҕин булбат этэ. Түргэн-тарҕан туттуулаах иистэнньэҥ, кини туппута барыта уурбут-туппут курдук буолара. Оҕо көрүүтүгэр эбээлэр күүс көмө буолтара.

Иванова Матрена Спиридоновна хайа кыратыттан ньирэй көрөн сүөһү үлэтигэр сыстыбыт, хотон үлэтиттэн илиитин ааарбакка үлэлээбит киһи буолар.

Мария Степановналыын бииргэ борооску көрөннөр, «Бочуот знага» уордьаны ылары ситиспитэ. Биэнсийэҕэ тахсыар дылы борооску көрбүтэ. Сайынын убайынаан Василий Ефимовичтыын күһүн закупка туттарар субай сүөһүгэ бостууктуур этэ.

Петрова Анна Титовна кыһын хотоҥҥо михайловскай оһоххо уу сылытан эбии аһылык оҥорооччу, сороҕор таһырдьа кулуһуҥҥа тимир буочукаҕа борооскуга эбии аһылык буһараччы.

Сайын Чаалбыкы Эбэҕэ сүбэлээн-амалаан наһаа бэрткэ оттооччубут. Ырыанан сылдьааччы, мааны майгылаах, куолас үтүөтэ. Айылҕаттан бэриллибит иистэнньэҥ. Наһаа да үчүгэйдик окко сылдьааччыбыт.

Ааспыт кэм дояркалара: Алексеева Зоя Николаевна, Иванова Анна Тихоновна, Дмитриева Мария Николаевна наһаа тапсан үлэлииллэр этэ. Сарсыарда эрдэһиттэрин сөҕөр этим, сарсыарда 4 чааска хотоҥҥо кэлэллэр оччолорго барыта илии үлэтэ. Зоялаах Маайа иистэнэр идэлээх этилэр. Мария Дмитриева биэнсийэҕэ тахсан баран солбуллубат арыы сыаҕын оробуочайынан өр сылларга үлэлээбитэ.

Николаева Мария Тихоновна (Бааса Маарыйа) элбэх оҕолоох ыал ийэтэ. Быракаантан 5 километрдаах сиргэ уолаттарын кытта субай сүөһү көрөн хас да кыһын олорбута. Эдэр сааһыгар огдообо буолан уолаттарын кыраларыттан үлэҕэ үөрэппитэ. Уолаттара улаатан туруу үлэһит дьон буолтара. Ааспыт кэмҥэ Быракааҥҥа үлэни өрө туппут үтүө-мааны дьон олорон ааспыттара.

«Үөдүгэй» сопхуос саҕана Николаев Василий Аввакумович биригэдьиирдээх татаар, башкир уолаттара кэлэн улахан гараж, 4 квартиралаах 2 уопсайы туппуттара. Онтон кэргэннэнэн дьиэ туттан олохсуйбуттара: Залалов Рафик Хусаинович, Байгильдин Шамиль Мустафович, Нургалин Мударис Хисаметдинович.

1984 сыллаахха Өргүөккэ киинэнэн «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Дириэктэринэн – Валерий Евсеевич Иванов эдэркээн испсэлиистэри кытта үлэлии кэлбиттэрэ.

Ветеринарнай быраабынан – Андреев Андрей Константинович үлэлии кэлтэ. Эдэр эрчимнээх үлэһиттэр кэлэннэр, Быракаан отделениятыгар үлэ күөстүү оргуйбута. Ол курдук 4 квартиралаах 2 уопсай дьиэ, саҥа кулууп, саҥа детсад, уопсай баанньык, спорт саалата тутуллубуттара.

Бу кэмҥэ управляющай Саввинов Илья Иванович, механик Ымычанов Владимир Егорович, биригэдьиирдэр Николаев Никифор Васильевич, Дмитриев Юрий Алексеевич, ветеринардар Семенова Дария Васильевна биһикки буолан үлэлээбиппит.

Үрдэтиилээх суол оҥотторбуттара. Өргүөттэн Быракааҥҥа дылы, икки сайылык Эйит, Нуурай суоллара оҥоһуллан кэлэргэ-бараргa тупсубута. Ыаммыт үүт аһыйбат буолта.

Дояркаларга сопхуос күүһүнэн дьиэ тутан биэртэрэ Алексеев Николай Спиридоновичка, Николаева Марфа Васильевнаҕа, Яковлева Мария Егоровнаҕа, Яковлева Любовь Егоровнаҕа. Онон 4 ыалбыт саҥа дьиэҕэ киирбиттэрэ, ол кэннэ чааһынай ыаллар утум-ситим саҥа дьиэ туттан киирэн испиттэрэ.

«Чаалбыкы» Эбэ ходуһатын көннөттөрбүттэрэ. Быракаантан 7 биэрэстэлээх Тыымпыкаан диэн сиргэ элбэх сыллаах оту ыстарбыттара.

«Өргүөт» сопхуоска ыанньыксыттарынан үлэлээбиттэрэ: Алексеев Николай Спиридонович, Алексеева Ольга Егоровна, Семенова Розалия Васильевна, Нургалина Муза Васильевна, Иннокентьева Светлана Николаевна, Николаева Татьяна Пудовна, Петров Николай Николаевич. Яковлева Мария Егоровна, Яковлева Любовь Егоровна, Яковлева-Меркулова Надежда Егоровна, Яковлева Елена Егоровна, Яковлев Клавдий Николаевич аймахтаан туран ыанньыксыттаабыттара. Бары туруу үлэһиттэр.

Сопхуоспут Быракааннааҕы отделениетыгар ыраах Булуҥ курдук сиртэн 10-с кылааһы бүтэрбит оҕолору дуогабарынан ыанньыксыттарынан үлэлэтэ аҕалбыттара. Бастакы кэлиигэ Болтунова Зоя, Бетюнская Аня, Бурцева Таня, Винокурова Марта, уолаттар: Чемезов Валерий, Громов Гоша, Сивцев… буолан кэлтэрэ.

Иккис кэлиигэ Бетюнская Галя, Новгородова Ольга, Леонтьева Лиза, Тролукова Наташа, Стручкова Таня буолан кэлтэрэ. Дашалыын бу оҕолору кытта тэҥҥэ үлэлээн ааспыппыт.

Кормоцех үлэҕэ киирэн, эбии аһылык уһааттарга кутуллар буолан, доярка үлэтэ чэпчээбитэ. Отурбаҕа микро-, макро- элеменнэри кутан брикет оҥорон уулаах ынахтарга сиэтиҥ диэн дояркаларга түҥэтэрбит. Саас атыыр оҕустарга, көтөхтөрбүт ынахтарга гидропоника үүннэрэн сиэтиллэр этэ. Хотоммут наладчига Иванов Афанасий Афанасьевич иккис үлэ оҥостон, көрөн-истэн үүннэрэр этэ.

Сыл аайы ыарахан кыстык кэллэ диэн буолааччы. Кормоцехха тоҥ лиистээх балык кэлэ сылдьыбыта, ону буһаран ынахха сиэттэрэрбит. Саас ырыганнаабыт ынахха система туруорарбыт, хата, ээх хоту туран, улахан үөрүү буолара.

Ветпуун диэн анал хостоох этибит. Ыйдааҕы, сыллааҕы былааны толоруу үлэтэ. Араас прививкалары биэрэрбит: ынахтарга, субай сүөһүгэ – сибирскай язва, эмкар, пастереллез. Сылгыларга саас «сибирскай язва» прививкатын, быраабылаҥы үчүгэйдик тутуһан, биэрэрбит.

Ынах төрөөтө да, ньирэйигэр 5 хонук иһигэр селенит натрия бэриллэр, от үүннэҕинэ биэрбэт буоларбыт. Араас прививканы ньирэйдэргэ, бороскуларга биэрэрбит. Күһүн ньирэй аттааһына, күһүн-саас сүөһүнү барытын подкожнай оводы обработкалааһын. Күһүн аайы сылгыларга дегельминтизациялааһын. Кыһын-саас буоллун, сылгыга вызовка бараҕын. Күһүн хайаан да от анаалыһын атынан кэрийэ сылдьан проба ылан ыытаҕын. Бруцеллезка благополучнай хаһаайыстыба буолан 3 ыйга биирдэ сүөһүттэн барыларыттан хаан ылан ыытарбыт. Эмтээһин үлэтэ баһаам буоллаҕа.

Үлэбит таһынан үлэһиттэри солбуйуу. Күһүн хотон сыбаҕар уһуйаан үлэһиттэрин кытта хотон сыбаҕын субуотунньугар сылдьыы. Хотон транспортера алдьаннаҕына саах таһаарыытыгар улахан субуотунньук. Улахан үлэлэри субуотунньугунан кыайарбыт.

Ырбыт бороскулары «профилакторий» диэҥҥэ туруоран, туруктарын көннөттөрөр этибит. Онно үлэлээччи Яковлев Трофим Егорович этэ. Кини эбэтигэр Маарыйа Сэмиэнэбэҕэ колхуос саҕана ырбыт сүөһүнү мунньан көрдөрөллөр эбит. Ол курдук Трофим эмиэ, сүөһүгэ илиитэ үчүгэй буолан, көрөр сүөһүтэ тупсан кэлээччи. Ити үлэ эмиэ удьуордуур буолар эбит.

«Өргүөт» сопхуос тэриллэн, Быракаан улааппыта-кэҥээбитэ. Өссө өр олорбуппут буоллар, оттуур сирдэр оҥоһуллуохтаахтара хааллаҕа, ол хомолтолоох. Тигинээн-таҥынаан үлэлии олордохпутуна ыһыллыы буолан «Өргүөт» сопхуос уурайбыта.

***Чуручанова Раиса Иудовна**, үлэ бэтэрээнэ*
2024 сыл, муус устар

ТУРУУ ҮЛЭҺИТ КИҺИ ЭТЭ

Мин кэргэним, Саввинов Прокопий Иванович, Үөһээ Бүлүү улууһун Өргүөт нэһилиэгиттэн төрүттээх Саввиновтар дьиэ кэргэҥҥэ үһүс уолунан 1958 с ыам ыйын 8 күнүгэр күн сирин көрбүтэ.

Оскуоланы бүтэрэн баран Узбекистаҥҥа Термес куоракка танковай чааска сулууспалаабыта.

1981 сыл сайыныгар ыал буолбуппут. Ол сыл күһүнүгэр СПТУ-га шофер-тракторист идэтигэр үөрэнэ киирбитэ. Мин саас атыыһыт курсугар үөрэммитим.

1982 с Быракаан бөһүөлэгэр ананан үлэлии тиийбиппит. Проня бастаан водовозка үлэлээбитэ, онтон Газ-бортовойга сылдьыбыта.

1988 с саҥа дьиэ туттан көһөн тахсыбыппыт, ол саҕана ДТ-га үлэлиир этэ.

Сопхуос тэриллиитигэр аҕабыт «Беларусь» трактерга ананан үлэлээбитэ. Сайын мехзвеноҕа үлэлээччи, «Чаалбыкы» диэн сиргэ оттооччулар. Кыһын от тиэйиитигэр Хочот, Одуҥда, Чаалбыкы курдук ыраах сирдэртэн, тибии диэн иҥнибэккэ, элбэх сүөһү аһыыр отун тиэйиитигэр таһаарыылаахтых үлэлээбитэ.

Сопхуос тохтообутун кэннэ убайа Саввинов И.И. тэрийбит баанынай хаһаайыстыбатыгар паайын холбоон, трактерынан үлэлээбитэ.

«Хахсык» баанынай хаһаайыстыба тохтообутугар сүөһүлэрин үллэстэн, бэйэбит хотон туттан сүөһү-сылгы, сибиинньэ, куурусса, хаас иитгибиппит.

2009 сыл күһүнүгэр кэргэним, аҕабыт дэҥҥэ түбэһэн олохтон эрдэ суох буолбута. Аҕабыт, көнө майгыллаах буолан, дьон кыһалҕатыгар туора турбакка, муустарын, мастарын, отторун тиэйэн биэрэрэ, дьон махталын элбэхтик ылбыта. Оҕолорун кыра эрдэхтэриттэн үлэҕэ сыһыаран, бэйэтин кытта тэҥҥэ илдьэ сылдьан, үлэҕэ үөрэппитэ.

Аҕаларын олоҕун билигин оҕолоро, сиэннэрэ салгыыллар. Улахан уолбут Владик аҕатын туйаҕын хатаран үһүн айан суоппара, Камазка үлэлиир. Кэргэннээх, 2 кыыс оҕолоох. Кыыспыт Сардаана кулгаах, мурун быраана, кэргэннээх, 2 уол оҕолоох.

Кыра уолбут Альберт тимиринэн уһанар собуокка сварщигынан үлэлиир, кэргэннээх ,уол оҕолоох.

***Саввинова Акулина Гаврильевна**, үлэ бэтэрээнэ,*
Өргүөт «Туллукчаан-ОТ» оҕо уһуйаанын 1 категориялаах иитээччитэ.
Кулун тутар 26 күнэ 2024 сыл. Мииринэй к.

ЫАННЬЫКСЫТ БЭРДЭ ЭТЭ

Ыанньыксыт үлэтэ ыарахан, ол гынан баран ынахтары, сүөһүлэри ис сүрэҕиттэн таптыыр, бүөбэйдиир киһиэхэ бэйэтэ туһунан умсулҕаннаах үлэ. Эдьиийбин, Мария Егоровна Яковлеваны кытта бииргэ ыанньыксыттаабытым олохпор биир умнуллубат түгэним буолар. «Оскуола, производство, үрдүк үөрэх» диэн оччотооҕу оҕолор девизтэринэн ыанньыксыттыы тахсыбыппыт. Маҥнайгы сайыммар Күҥкүстээххэ 17 туҥуй ынаҕы ыабытым. Эриллэн-мускуллан, сатаан ынах ыыр, үүт эрийэр кыахтаммытым. Иккис сайыммар Эйиккэ Машаны кытта бииргэ ыанньыксыттаабыппыт. Эдьиийим барахсан үлэһит бэрдэ этэ. Күүһүн-уоҕун, түргэнин, ырааһын сөҕөрүм. Кини күүстээх илиилэринэн, тарбахтарынан ынахтарын күүгүнэччи ыыра бэйэтэ туспа муусука тыаһын курдук буолара. Бэйэтэ да ынах ыырыгар ырыанан сылдьара. Бэйэбэйэбитигэр көмөлөсүһэрбит. Мин наһаа кытаанах эмиийдээх биир ынахтааҕым. Маша бэйэтин 20-тэн тахса ынахтарын ыан бүтэрэн баран, кэлэн миэнин ыыра.

Кыһын, саҥа тутуллубут улахан хотоҥҥо бииргэ үлэлээбиппит. Ынахтарыгар наһаа кыһаллара. Маша ынахтара хайа да ыанньыксыттардааҕар үчүгэй туруктаах буолаллара. Оччолорго сүөһүлэр аһылыктарын паарынан үрдэрэн буһараллара. Сайын бэлэмнээбит лабыкталарын кыһын аҕалаллара. Ынахтарбыт аһылыктарын хойуу гынаары эрдэттэн кэлэн үллэстэрбит, сааһын кыбыыттан баран от сыатын хомуйан, куулга сүгэн аҕалан, эбии аһылыкпытыгар кутарбыт. Ынахтарбыт төрүүр кэмнэригэр түүнүн да, күнүһүн да аахсыбакка хотоҥҥо сылдьарбыт. Сороҕор хонорбут. Ньирэйдэрбитигэр туһунан аат биэртэлиирбит, төрөөтүлэр да эрдэттэн бэлэмнэнилли-

бит килиэккэлэргэа илдьэн угарбыт, суосканан аһатарбыт. Ыалдьаары гыннахтарына ойоҕосторугар баачы бэлэмнээн кэтэрдэрбит. Аны санаатахха оҕолуу буостуктуур эбиппит. Ынахтарбытыгар кэтэх ынахтарбыт курдук сыһыаннаһарбыт. Маша икки сыл үлэлээн баран, үүт собуотун маастарыгар Дьокуускай куоракка үөрэнэ барбыта. Мин Иркутскайга үөрэнэ барарбар маҥнай Дьокуускайынан барбытым. Онно авиапортка убайбынаан Никииппэрдиин атаарбыттара.

Маша үөрэҕин бүтэрэн баран Харбалаахха Исидор Барахов аатынан сопхуоска арыы собуотугар маастардаабыта. Онтон дойдутугар төннөн кэлэн маҥнай Үөдүгэй сопхуос Быракаан отделениетыгар, онтон Өргүөт сопхуос Быракааннааҕы отделениетыгар сопхуос ыһыллыар диэри ситиһиилээхтик ыанньыксыттаабыта. Биирдии ынахтан 1800 кг үүтү ыан «Эдэр гвардеец» ааты ылбыта, элбэх хайҕал суруктарынан, бочуотунай грамоталарынан наҕараадаламмыта. Киһи быһыытынан сүрдээх эйэҕэһэ, кыаммакка – кырдьаҕаска, аймахтарыгар ис сүрэҕиттэн кыһаллан көмөлөһөрө.

Мария Егоровна ыал буолан, талбыт курдук икки уол, икки кыыс оҕоломмута. Оҕолорун кыра эрдэхтэриттэн батыһыннара сылдьан араас үлэҕэ, ыарахантан толлон турбат, олоххо активнай позициялаах гына иитэлээбитэ. Аны санаатахха оҕолорун сахалыы тыыҥҥа, дойдуларын таптыырга, дойдуларынан киэн туттарга уһуйбут эбит. Оҕолоругар кыра эрдэхтэринэ дьэрэкээн сахалыы таҥас тигэрэ. Оһуокай тылын үөрэтэн, сайын аайы оһуокай күрэҕэр кытыннарара. Саргы, Кэнчээри, Света улууска оһуохай тылын этэн, хайаан да миэстэлэһэн ийэлэрин үөрдэллэрэ. Мария Егоровна ийэ быһыытынан оҕолорун, сиэннэрин наһаа истиҥник таптыыра, асчыт, оҕоруотчут бэрдэ этэ. Сайынын дьиэтин тиэргэнэ араас сибэккинэн силигилии киэргэйэрэ. Маша сир аһын арааһын сөбүлээн хомуйара, наһаа минньигэстик барыанньалыыра. Сынньанан олоро түһэрэ да аҕыйах буолара. Билигин оҕолоро улаатан, ийэлэрин баҕатын толорон үөрэхтэнэн, үлэһит, ыал буолан атын сирдэргэ олохсуйан олордоллор да, быыс-арыт булан дойдуларыгар кэлэн күүс-уох эбинэн бараллар.

Мария Егоровна ситэри олорботох олоҕун оҕолоро, сиэннэрэ салгыыллар. Эдьиийбит Мария Егоровна тапталлаах Бы-

ракаанын тыатын хаһаайыстыбата сайдарын туһугар күүскэ үлэлээбитэ.

Балта ***Лариса Васильевна Николаева***

НИКОЛАЕВТАР ДЬИЭ КЭРГЭН ТӨРӨӨБҮТ ДОЙДУБУТ ТЫАТЫН ХАҺААЙЫСТЫБАТА САЙДАРЫН ТУҺУГАР КИЛЛЭРБИТ КЫЛААППЫТ

Биһиги дьиэ кэргэн ийэлээх аҕабытыттан саҕалаан Быракаан нэһилиэгэ сайдарын туһугар бэйэбит кылааппытын киллэрбиппит.

Биһиги аҕабыт Василий Иннокентьевич дьоһуннаах ыал аҕата, сүөһү, хонуу биригэдьиринэн таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Аҕабыт ылыннарыылаах тыллаах-өстөөх, налыччы быһыылаах-майгылаах, ылыммыт былаанын, эппит тылын толорор салайааччы этэ. Биригэдьиир үлэтиттэн урут да, билигин да нэһилиэк сайдыыта улахан тутулуктаах. Сайыҥҥы үлэлэрин кыһынын былаанныыллара, кыһыҥҥыларын сайын. Хас биирдии үлэһити араас үлэҕэ аттаран туруорууга үлэһит хаачыстыбатын, доруобуйатын көрөн туруораллара. Ийэбитинээн Мария Денисовналыын ыал буолан тоҕус оҕону төрөтөн, иитэн үөрэхтээх үлэһит оҥортообуттара. Ийэбит Мария Денисовна кыайыылаах-хотуулаах, түргэн туттунуулаах, тугу да көрөн турбат, «Киһи сатыырын киһи сатыахтаах» диэн саха дьахтара сатыырын барытын сатыыра. Холкуоска, сопхуоска сүөһү көрүүтүгэр үлэлээбитэ. Сайынын от охсорун дьон сөҕөрө. Күҥҥэ 1 га курдук сири охсоро. Оҕолоро, биһиги оччотооҕу кэм сиэринэн «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» девиһинэн орто оскуоланы бүтэрэн баран Быракан отделениетыгар сүөһү көрүүтүгэр үлэлээн нэһилиэкпит сайдыытыгар бэйэбит кылааппытын киллэрбиппит.

Улахан убайбыт Бааска кыра эрдэҕиттэн ыарыһах да буоллар, оскуоланы бүтэрэн баран, бэйэтин харыстаммакка, кыайарынан Быракаан отделениетыгар кыһынын тымныыны аахсыбакка хотон харабынайынан, от түҥэтээччинэн, сайынын өҥүрүк куйааска, ардах-самыыр диэбэккэ бостуугунан

үлэлээбитэ. Ыам аайы сайылык ынахтара ыанар кэмнэригэр хойутаабакка кэлэн ыаналларын ситиһэн, оччотооҕу ыанньыксыттар былааннарын толороллоругар олук уурбута.

Улахан эдьиийбит Татьяна Васильевна 1983-1985 сылларга Быракаңҥа тахсан кыра кэмҥэ сүөһү үлэһиттэригэр поварынан итии аһылыкка үлэлээбитэ. Иккис сылыгар, туруорбах хотоҥҥо, ыарыһах ньирэйдэри, бороскулары туһунан көрөр профилакторийга үлэлээбитэ. Бэтэринээрдэр наардаан ыарыһах ньиирэйдэри, бороскулары киллэрэллэрэ, үтүөрдэхтэринэ төттөрү таһаартыыллара. Бэтэринээрдэр Чуручанова Раиса Иудовна, Семенова Дария Васильевна эмтиилэрэ, укуоллууллара. Ыарыһах сүөһүлэр көрүүлэрэ үчүгэй буолан, сотору кэминэн туруктара тупсан тахсаллара

Христина Васильевна Намҥа оскуоланы бүтэрэн баран, икки сыл бороон көрүүтүгэр «Бочуот знага» орден кавалера Иванова Мотрена Спиридоновнаны, «Үлэ Кыһыл знамята» орден кавалера Алексеева Мария Степановнаны, дьүөгэтин Баянаева Таняны кытта үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Кыһын устата биирдии бороону 150 кг улаатыннаран республикаҕа биллибиттэрэ. Благовещенскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтун кыһыл дипломунан бүтэрэн, инженер-зоотехник идэтин баһылаан, улуус тыатын хаһаайыстыбата сайдарыгар бэйэтин кылаатын киллэрсибитэ, кэлин экономист идэтигэр үөрэнэн, «Өргүөт» сопхуоска экономистаабыта. Сопхуос ыһыллыбытын кэннэ оскуолаҕа химияны, биологияны үөрэтэн, элбэх оҕо быраас идэтин баһылыырыгар олук уурбута.

Никифор Васильевич оскуола кэнниттэн отделениеҕа оробуочайдаабыта, кэлин Дьокуускайдааҕы салайар кадрдар техникумнарын бүтэрэн, төрөөбүт нэһилиэгэр олорор. Аҕатын утумнаан биригэдьиирдээбитэ, онтон үүт собуотугар маастарынан үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Лариса Васильевна оскуола кэнниттэн түөрт сыл ыанньыксыттаабыта, онтон Иркутскайдааҕы Хо Ши Мин аатынан омук тылын институтун бүтэрбитэ уонна билигин Өргүөт оскуолатыгар английскай тылы үөрэтэр.

Анастасия Васильевна 1983-1986 сылларга ньирэй, бороон көрүүтүгэр Марфа Васильевна Николаеваны кытта бэркэ тапсан үлэлээбиттэрэ. Сайынын Хаанардыыр өтөҕөр, Арыылаах

титиигэр үлэлиллэрэ. Биир кэмҥэ Борисова Раяны, Алексеева Машаны кытта ньирэй көрбүттэрэ.

Кыра бырааппыт Дмитрий Васильевич механизатор идэтин баһылаан төрөөбүт Быракааныгар күн бүгүнүгэр дылы үлэлиир. Маҥнай Быракаан отделениетыгар ыараханы чэпчэтэн, ырааҕы чугаһатан трактористабыта. «Өргүөт» сопхуос ыһыллыаҕыттан оскуолаҕа үлэлиир.

Аҕабыт Василий Иннокентьевич, ийэбит Мария Денисовна бэйэлэрин тус холобурдарынан, үлэҕэ сыһыаннарынан биһигини тыа хаһаайыстыбатын араас үлэтигэр, төрөөбүт дойдубутун таптыырга уһуйбуттара. Ол да иһин араас куораттарга үөрэнэн, араас идэни баһылаатарбыт да, бары төрөөбүт улуспутуттан тэйбэккэ, бэйэ-бэйэбитигэр көмөлөсүһэ, билсэ-көрсө олоробут. Оччотооҕуга «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» диэн девиһинэн салайтаран, оскуоланы бүтэрэн баран сүөһү иитиитигэр тахсан хастыы да сыл үлэлээбиппитин кэмсиммэппит, төттөрүн үөрэ-көтө ахтабыт, оннук политика баар буолан, сүөһү иитиитин үөрүйэхтэригэр, улахан дьону кытта алтыһарга, үлэ ыараханын-чэпчэкитин ааарарга үөрэммиппит. Быракаан отделениета сайдарын туһугар кыһамньылаахтык үлэлээбиппит иһин оройуон, өрөспүүбүлүкэ салалталарыттан элбэх махтал суруктарынан, дипломнарынан наҕараадаламмыппыт. Аҕалаах ийэбит хас да төгүллээх Коммунистическай үлэ ударниктарын аатын сүкпүттэрэ. Билигин бары тус-туһунан дьиэлэнэн, ыал буолан ньир-бааччы олоробут, норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар да үлэлээтэрбит, бэйэбит тыа ыалын сиэринэн сүөһүлээхпит-астаахпыт. Сайынын оттуубут, ынахтарбытын ыан, бэйэбититтэн ордорун государствоҕа туттаран эбии дохуот оҥостобут.

Үлэни өрө туппут дьон үлэҕэ да, үөрэххэ да сүрэхтээх, олоххо активнай позициялаах буолан, дьон-сэргэ ортотугар үлэлии сылдьабыт. Онон «Үлэ киһини киэргэтэр» диэн саамай сөпкө этэллэр.

Лариса Васильевна Николаева,
Өргүөт с., 2024 сыл

ГЕРОЙ ВАСИЛЬЕВ ААТЫНАН ОТДЕЛЕНИЕ

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОСКА ҮЛЭЛЭЭБИТ ОЛОҕУМ КЭРДИИС КЭМНЭРЭ

Егоров Василий Федорович 1986-1988, 1990-1992 сс. Герой Васильев аатынан Туобуйа нэһилиэгин Отделениетын управляющайа.

Наҕараадаларым:

– Саха АССР Верховнай Сэбиэтин Бочуотунай грамотата, 1986 с.

– «Холбос» Респотребсоюз Махтал суруга, 1988 с.

– 2005 сылга «Үөһээ Бүлүү улууһа (оройуона)» МО Бочуотун кинигэтигэр киллэриллибитим

– СӨ Государственнай мунньаҕын (Ил Түмэн) бэрэссэдээтэлин Махтал суруга, 2010 с.

– СӨ «Гражданскай килбиэн» анал аатын хаһаайына, 2013 с.

– Үөһээ Бүлүү улууһун Туобуйа нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, 2019 с.

– СӨ Государственнай мунньаҕын (Ил Түмэн) иһинэн үлэлиир бэйэни салайыныы кэмитиэтин Бочуотунай Грамотата, 2019 с.

Мин, Егоров Василий Федорович, 1970-1974 сс. Бүлүүтээҕи педучилищены бүтэрэн баран икки сыл Горнай оройуонун Аһыма нэһилиэгин орто оскуолатыгар начаалынай кылаас, физкультура учууталынан үлэлээн бараммын, төрөөбүт дойдубар Үөһээ Бүлүүбэр кэлбиппит, оччотооҕу РОНО сэбиэдиссэйэ Григорьев Кирилл Петрович диэн үрдүк эрудициялаах, культуралаах, оройуон үөрэҕириитин кыайа тутан салайа олорор киһи диэн килбиэннээҕэ, Саха сиригэр самбоны, көҥүл

туступуну төрүттэспит, Дмитрий Петрович Коркины кытта Москваҕа бииргэ үөрэммит киһи миигин оройуон саамай ыраах нэһилиэгэр Туобуйа аҕыс кылаастаах оскуолатыгар физкультура учууталынан алҕаан, кэлэр-барар ороскуоппутун төлөөн туран атаарбыта. Өссө үтүөнү санаан туран, «Кыаҕыран, сайдан баран үөскэ киириэҥ» диэбитэ. Миэхэ аҕа саастаах салайааччым үтүө тыллара олохпор аргыс буолан кэллилэр. Балаҕан ыйын иннинэ Туобуйаҕа көтөн кэлбитим. Порка аан бастаан Калинин Егор Петрович – кэлин үтүөлээх ыраас, пенсияҕа тахсыар дылы оройуон балыыһатыгар хирург-ыраахынан, төрөөбүт нэһилиэгэр участковай ыраахынан үтүө суобастаахтык үлэлээбит ытыктыыр киһим көрсүбүтэ. Кини дьонугар, үлэ, сэрии ветераннарыгар Анастасия Ивановна, Николай Петрович Тимофеевтарга, норуокка биллэринэн «Мөһөөк» оҕонньордооххо, таһааран олохтообута. Учууталлар уопсайдарыгар дьиэбин оҥостон тахсыахпар дылы Настаалаахха бэркэ олорбутум. Уопсайбар оһоҕо эргэтин көтүрэн саҥа оһоҕу оҥоруу буолла, онно үлэ, сэрии ветерана, «Слава» уордьан кавалера, норуокка биллэринэн «Мас атах», кэлин Намҥа көһөн киирэн «Көмүс атах» диэн ааттаммыт Николай Сергеевич Степанов, чахчы улахан талааннаах булчут, оһохчут, атах таҥаһын улларааччы, муҥха баһааҕа икки хонугунан эргэ оһоҕу көтүрэн, саҥа оһоҕу тутан кээспитэ. Мин онно илии-атах буолан көмөлөһөөччү быһыытынан сылдьыбытым кэннэ кырдьаҕаһым «Баһылай, оһохчут буоллуҥ, түргэнник уурар буоллуҥ» диэн хайҕаабыта. Кэлин киниттэн үөрэммиппинэн оҕолорбор, бэйэбэр оһохторбутун бэйэм тутар буолтум.

Эдэр киһи буолан, оскуолабар 1976 сыл күһүнүттэн 1980 сыл сааһыгар дылы үлэ бөҕөнү үлэлээтим. Оҕобут аҕыйах да буоллар, аҕыс кылаастаах оскуолалар икки ардыларыгар туступуга, остуол тенниһигэр, хайыһарга өрүү бастакы, бириистээх миэстэлэри ылар этибит. Восьмилетка физруктара кыра оскуола оҕолоругар хотторон, кыһыйар этилэр. Оскуолам үлэтин таһынан нэһилиэк ыччаттарын кытта, кулууп тэрээһиннэригэр, комсомольскай кэмитиэт, ДНД салайааччыта буолан, общественнай үлэ үөһүгэр сыдьыбытым. Дьокуускай куораттан оскуолабар, кулуупка, Үөрэх министиэристибэтигэр туруорсан, массыынанан спортивнай инвентардары: мааттары,

теннис остуолун, волейбол сеткаларын, гирялары, кубок араа-һын, мастерскойбутугар араас станоктары, верстактары, инструменнары ађалтаабытым.

1980 сыл кулун тутар ыйыгар сельсовет депутаттарын XVI ыҥырыылаах сессиятыгар нэһилиэк сэбиэтин бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлэбин сађалаабытым. Ол курдук, 1986 сыл бэс ыйын 30 күнүгэр дылы үлэлээбитим. XI пятилетка түмүгүнэн, 1986 сыл алтынньытыгар нэһилиэк үлэђэ үрдүк көрдөрүүлэрин иһин, Саха АССР Верховнай Сэбиэтин Президиумун Бочуотунай Грамотатынан нађараадаламмытым. Бу үлэлиир кэммэр, 1984 сыллаахха, «Үөдүгэй» сопхуостан арахсан «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Сэбиэт бэрэссэдээтэлинэн үлэлиир кэммэр бастакынан тэрилтэлэри уунан оттуллар системађа холбооһун үлэтэ турбута. Ол сыалтан, Дьокуускай куоракка тиийэн культура, үөрэх министиэристибэлэригэр сылдьан, туруорсан уунан ититэр систиэмэ хочуолларын, турбалары, радиатордары. насостары, задвижкалары иккилии рогалаах лесовозтарынан ађалтарбытым. Онно «Өргүөт» сопхуос дириэктэрэ Иванов Валерий Евсеевич биир лесовоз турбабын сопхуоска хааллаттарбыта. Герой Васильев аатынан отделение управляющайынан ол кэмҥэ ааттаах үлэһит, дьаһаллаах Докторов Арсентий Иванович үлэлиирэ, иккиэн биир сүбэнэн бэркэ тапсан үлэлээбиппит. 1985 сыл сайыныгар оттооһуҥҥа үрдүк ситиһиибит иһин, очотоођуга тыа хаһаайыстыбатын миниистирэ Николаев Михаил Ефимович ДТ-75 тыраахтырынан нађараадалаабыта. Кулууп дьиэтин саҥардан, эбии спортзал тардан, ыччат толору сынньанар, спордунан дьарыктанар кыахтаммыта. Ыччат чөл олоххо тардыһыытын учуоттаан, ону пропагандалыыр сыалтан, оройуоҥҥа бастакынан «арыгы атыыламмат нэһилиэгэ» диэн уопсай мунньађынан ыҥырыы таһаарбыппыт. Нэһилиэккэ дьону кытта үлэ агитзоналарынан барара. Самодеятельноска, спортка, үөрэххэ, үлэђэ күрэхтэһии тиһигин быспакка ыытыллара. Үлэ-хамнас хаачыстыбатын народнай, депутатскай, партийнай, комсомольскай хонтуруоллар бэрэбиэркэлииллэрэ, отчуоттаталлара. Бэрээдэги көрүүгэ, буруйу-сэмэни оҥорууга народнай суут, административнай хамыыһыйалар үлэлииллэрэ, бириэмэтигэр бохсоллоро, туоратар үлэни ыыталлара. Тыа хаһаайысты-

батын үлэтигэр тэрилтэлэр көмөлөрө күүһүрбүтэ. Оттоохун хампаанньатыгар оскуола оҕотуттан пенсионерыгар тиийэ от, дулҕа бэлэмигэр аналлаах былааннар тиэрдиллэллэрэ. «Отчут-74» лааҕыр оҕолоро сыл аайы «Куйуурдуур» эбэ хотуҥҥа учууталлар Тихонов Дмитрий Саввич, Федорова Елена Петровна, наставник Сидоров Иван Осипович салалталарынан 200-300 тонна оту бэлэмнээн оройуоҥҥа, өрөспүүбүлүкэҕэ бастыыллара. «Отчут-74» лааҕыры физкультура учуутала Максимов Николай Алексеевич тэрийэн саҕалаабыта. Кэлин учууталлар Тихонов Д.С., Егоров В.Ф., Дмитриев М.Д. салҕаабыттара. «Өргүөт» сопхуос саҕана Дьокуускайтан, Мииринэйтэн, Үөһээ Бүлүүттэн мобилизованнай биригээдэлэр кэлэннэр окко, лабыктаҕа, кээһиигэ үлэлэһэн, көмө бөҕөтүн оҥорон бараллара. Сайын устата сопхуос испсэлиистэрэ, дириэктэр Иванов В.Е. уонна райком, райсовет бэрэстэбиитэллэрэ кэлэн, от хаамыытын туһунан информациялары, сонуннары, политическай-маассабай тэрээһиннэри фермаларынан, отчуттар биригээдэлэринэн сылдьан ыытан, үлэһит дьону сэргэхситэн, үлэҕэ-хамнаска көҕүлээн бараллара. Онно биирдэ, Иванов В.Е. сопхуос дириэктэрэ уон көстөөх «Иирэлээх», «Маргаҥаа» диэн сиргэ атынан айаннатан иһэн «Дьэ, доҕоор, СКС харабыыны быйыл сайыны быһа отчуттары кэрийэрбэр сүгэн, көхсүбүн үлтү сыстаран, түбүркүлүөс буоларбар тиийдим, биир да итии хааннааҕы утары көрөн, саабын тыаһаппакка сылдьабын» диэн сэһэннээх буолла. Ити айаннаан иһэн «Өргөдьөйгө», «Куйуурдуурга», «Дабааҥҥа» отчуттарга сылдьан, аара «Тигийэ» диэн үрэххэ хоннубут, онтон сарсыарда туран «Хоҥкугур» диэн үрэҕи батан, «Иирэлээх» диэн сиргэ отчуттарбытыгар барардыы айаннаан иһэн, ыттарбыт үрбүттэригэр аппын маска баайан баран, ойон түһэн, ыттарбар барбытым, биир орто эһэкээни үрэ сылдьаллар, мин ыллым да, «куотууһу» дии санаан баран ыттым. Валерий Евсеевичкэ кэлэн эппиппэр, «эһэкээни билтим эбитэ буоллар, киирэн ытыһыам хаалбыт» диэтэ. Ону мин «совхоһум дириэктэрэ кэлэн ытыһыан баҕарар, кэтэс» диэҕи истиэ суох курдук этэ» диэн киһибин алы гынным. Ити сылларга, отчуттарга анаан тайаҕы бултуурга көҥүл куруук бэриллэрэ, тыатааҕыны бултуурга бобуу-хаайыы суох буолара. Онон кэ-

лэ-бара бултаан отчуттарбытын аһатарбыт. Оччолорго отчуттар салайааччыларынан хастыы да сылы быһа Андреев Николай Игнатьевич, Оконосов Александр Семенович, Абрамов Алексей Степанович, Кузьмин Яков Васильевич, Сидоров Михаил Дмитриевич таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ. Өргөдьөйүнэн, Лэмпэйинэн, Дабаанынан, Иирэлээҕинэн, Маргаҥааннан, Арҕаа, Соҕуруу алаастарынан от бөҕө тыһыынчанан тоннаҕа тиийэр-тиийбэт оттоноро. Оҕолорго лабыкта биригээдэтин «Маран» диэн сиргэ учуутал Михайлов Николай Саввич салайан, сүүһүнэн тоннаны бэлэмниллэрэ. Учууталлар сайыҥҥы сынньалаҥнарын кэмигэр сүөһүгэ эбии аһылык бэлэмигэр кыра кылаас оҕолорун илдьэ сылдьан, дулҕа, талах бэлэмигэр үлэлиллэрэ. Алта сыл сэбиэт бэрэссэдээтэлинэн үлэлээбитим кэннэ, аны хаһаайыстыбаннай үлэҕэ управляющайдаа диэн, райкомҥа ыҥыран ылан партийнай сорудах биэрэннэр, 1986 сыл от ыйыттан 1988 сыл ыам ыйыгар дылы «Өргүөт» сопхуос Герой Васильев аатынан Туобуйатааҕы отделениетыгар үлэлээбитим. Киһи кыайбата суох диэн санааттан саҥа үлэҕэ үлэлээн бардым. Икки сыл иһигэр сүүстүү субай, ыанньык ынах турар икки хотонун, сүөһүгэ ас бэлэмниир, элбэх оборудованиелаах кормоцеҕы туттубут. Ол түмүгэр, тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйата лаппа үрдээн, үүт соҕотуопкатыгар, саһыл иитиитигэр бастаан, «Өргүөт» сопхуос көһөрүллэ сылдьар Кыһыл Знамятын ылбыппыт. Ону таһынан, саҥа детсад, отделение дьиэлэрин маһын бэлэмнээн туттардыбыт, бэкээринэ дьиэтэ көһөрүллэн тутуллубута. Бу кэмнэргэ Сидоров Михаил Афанасьевич оройуоҥҥа, өрөспүүбүлүкэҕэ биллэр саһыл иитээччи аатын ылбыта. Кинини кытта үрдүк таһаарыылаахтык Сидоров Агит Спиридонович, Васильев Николай Гаврильевич үлэлээбиттэрэ. Ыанньыксыттарынан, субай көрөөччүлэринэн Мара, Хойуо фермаларынан Абрамова Евдокия Иннокентьевна, Петрова Мария Николаевна, Андреев Петр Игнатьевич, Ильина Зоя Ивановна, Оегостурова Елена Куковна, Прокопьева Мария Никифоровна, Андреева Марина Даниловна, Абрамова Анна Илларионовна, Абрамов Иннокентий Алексеевич, Абрамов Дмитрий Алексеевич уонна да атыттар үлэ үөһүгэр сылдьыбыттара. Яковлева Валентина Васильевна субай көрүүтүгэр тэҥнээҕэ суоҕа, көрөр оҕус ньирэйдэрин

300 киилэҕэ тиийэ төлөһүтэрэ, Бу хаһаайыстыбаны дьаһайыыга, үлэлэтиигэ, үлэтигэр сүрдээх эппиэтинэстээх, зоотехник идэлээх Яковлев Валентин Спиридонович үтүө суобастаахтык өр кэмнэргэ үлэлээбитэ. Сүүһүнэн тонна бурдугу, оту аттаран, разнарядкалаан, хас да ферманан кэлэн-баран, солбукка ыанньыксыты, субай көрөөччүнү булуу, анааһын, күннээҕи бүппэт үлэни сөпкө аттаран үлэлиирэ. Маны таһынан үлэһиттэргэ политинформация, үлэ былаанын толоруу көрдөрүүлэрин, ситиһиини, итэҕэһи-быһаҕаһы хайдах туоратыахха сөбүн ырытыһыыны мунньахтарга Валентин Спиридонович ыытара. Дьоҥҥо үтүө сыһыаннаах, сымнаҕас майгылаах киһи этэ. Общественнай корреспондент быһыытынан нэһилиэк олоҕун, хаһаайыстыба үлэтин-хамнаһын, ситиһиилэрин оройуон хаһыатыгар тиһигин быспакка ыстатыйалары таһаартарара. Оконосов Александр Семенович МТЗ-80 тыраахтырынан иккилии стоговоһунан от состорон, «муҥура суох күүстээх» диэн техниканы таба туттарын көрдөрөн, дьону күүстээх үлэҕэ көҕүлүүрэ. Тырахтарыыстарбыт хаһан утуйаллара, сынньаналлара биллибэт туру үлэһиттэр этилэр. Удьуор тырахтарыыс Иванов Николай Васильевич ДТ-75 тыраахтырынан, бэйэтин курдук эмиэ төһүү үлэһит курууссутунаан Андреев Николай Игнатьевичтыын уончалыы көстөөх сиртэн иккилии стоговоһунан от таһан тэҥнээхтэрин булбаттара. Дьиэ таһыгар мас-муус, уу-хаар таһыытыгар МТЗ-80 тыраахтырынан Лукин Владимир Федотович, Абрамов Василий Николаевич, Прокопьев Виктор Спиридонович, Егоров Егор Спиридонович хаһаайыстыба бүппэт үлэтин тутан кэлтэрэ. Механигынан, тырахтарыыһынан, биригэдьииринэн бэрт сэмэй, үлэһитинэн биллэр Николаев Борис Титович үтүө суобастаахтык үлэлээбитэ. Сылгыһыттарынан өр кэмнэргэ Филиппов Иван Егорович, Филиппов Владимир Егорович, Степанов Сергей Николаевич үлэлээбиттэрэ. Үйэтигэр ветеринарынан үлэлээбит Абрамов Данил Илларионович хотонунан, сыһыынан, ыалларынан сылдьан ынах, сылгы сүөһүгэ ирдэнэр, сэрэтэр, эмтиир үлэни сүрдээх эппиэтинэстээхтик ыыппыта, ветеринариятыгар сөптөөх дьиэни тутан үлэлэппитэ. Суот-учуот үлэтигэр үтүө суобастаахтык Шологонов Иван Иннокентьевич үлэлээбитэ.

Ити курдук таһаарыылаахтык үлэлии сыыттахпына, 1988 сыл ыам ыйыгар, райкомҥа ыҥыран ылан, советскай-хаһаайыстыбаннай үлэни баһылаатыҥ диэн, аны «Боотулуу» сопхуоска парткомунан анаатылар. Буртахов Николай Афанасьевич диэн УАЗ массыыналаах суоппары биэрэннэр Көтөрдөөҕүнэн, Сургуулугунан, Маҥааһынан сылдьан, нэһилиэк активын, коммунистарын, үлэһиттэрин, хаһаайыстыбаларын кытта билсэн, үлэлээн бардым. Юрий Николаевич Прокопьевтан ууттан, хаартан иҥнибэт, оччотооҕуга сэдэх, байыннай муостаах УАЗ массыынаны анатан куораттан сүүрдэн аҕалбытым, суола-ииһэ мөлтөх сиргэ ол массыына улахан туһаны аҕалбыта. «Боотулу» сопхуос кыахтаах «Исидор Барахов» аатынан сопхуос кэнниттэн иккис улахан, элбэх «маяк» үлэһит дьоннордоох, сүрдээх принципиальнай, партийнай үлэни өрө туппут коммунистардаах сопхуос этэ. Директордарынан Анисимов Иннокентий Васильевич, Иванов Валерий Евсеевич үлэлээбиттэрэ. Профсоюзнай тэрилтэни Семенов Николай Степанович, комсомольскай тэрилтэни Васильев Валерий Васильевич – Муттуххай Бороҥ салайаллара. Икки сыл үлэлээн баран, 1990 сыл сааһыгар, дойдуга олох уларыйыыта саҕаланан барбытынан, дьиэлээх-уоттаах сирбэр, элбэх оҕолоох киһи быһыытынан Туобуйабар төннөн, Герой Васильевич аатынан отделениебар управляющайынан үлэлээн барбытым. Кэлээт да, тыа хаһаайыстыбатын министиэристибэтиттэн туруорсан, икки ДТ-75 тыраахтыры, биирэ бульдозер, биирэ погрузчиктааҕы ылан, сайын сиринэн Горнайынан, Алексеев Степан Иванович былыргы айан суолунан сирдээн, Иванов Николай Васильевичтаах аҕалбыттара. Ол икки тракторларга 6-лыы тонналаах икки прицебы, биир «Урал» массыынаны, Камаз массыына, К-700 прицептэрин эбии ылбыппыт. Онон отделение тиэйэр-таһар үлэҕэ техниканан толору хааччыллыбыта. Саҥа саһыл фермата, сүөһү ахсаана элбээн, эбии 100 миэстэлээх ыанньык хотоно тутуллубуттара. Уонна тутууга, күрүө-хаһаа тутарга анаан, тоннанан 15 см, 20 см тоһоҕор, трактор запчаастарын, сварочнай, таль бөҕө ылыллан аҕалыллыбыта. Бу кэмҥэ «Өргүөт» сопхуос суоппардара отделениены, нэһилиэги хааччыйыыга бэрт таһаарыылаахтык үлэлээбиттэрэ. Олортон саамай бастыҥнара, икки уордьан-

наах Захаров Николай Лазаревич этэ. Кинини кытта Захаров Клавдий, Захаров Капитон самосвал массыынанан уотурба бөҕөнү Большой Невертэн тиийэ тиэйэллэрэ. Отделениебыт 1985 сыл тохсунньу ый түмүгүнэн, социалистическай куоталаһыыга бэйэтин группатыгар оройуоҥҥа бастаан, ССКП райкомун, райсовет исполкомун көһөрүллэ сылдьар Кыһыл Знамятын ылары ситиспитэ. Ити кэмҥэ управляющайынан Докторов Арсентий Иванович саҥа ирдэбиллэргэ эппиэттиир бригаднай подрядынан үлэни киллэрэн, социалистическай күрэхтэһиини киэҥник тэнитэн, бэрт айымньылаахтык 1984-1986, 1989 сылларга үлэлээбитэ. Ол курдук, 1985 сыл даанайдарынан 100 тонна эбиэс, 180 тонна комбикорм таһыллыбыта бэлиэтэммит. Кэтэх ыал сүөһүтүн кытта барыта 595 ынах сүөһү, 394 сылгы баара. Государствоҕа 183 тонна үүт, 39 тонна эт, 46 тыһыынчалаах саһыл тириитэ – барыта 231,9 тыһ. Солкуобайдаах бородууксуйа туттарыллыбыт. Герой Васильев аатынан отделение 1990 сыллаағы балаҕан ыйын даанайдара: 522 төбө ынахсүөһү, ол иһигэр 165 ыанар ынах, 426 төбө сылгы, ол иһигэр 175 биэ баара. Онтон «Өргүөт» сопхуос үрдүнэн ити сыл ынах сүөһү 2066 төбөҕө, ол иһигэр ыанар ынаҕа 616, сылгы – 1653 төбө, ол иһигэр биэ – 667 баара. Сопхуос үрдүнэн үүтү туттарыы 831 тонна, эти – 234 тонна этэ. Дьон оччотооҕу кэмҥэ үлэ бөҕөнү үлэлээбиттэрэ ити сыыппаралартан көстөр.

Онон «Өргүөт» сопхуос тэриллиэҕиттэн сэбиэттээн, управляющайдаан, хаһаайыстыбаннай үлэ араас көрүҥнэригэр 1980-1986, 1986-1988, 1990-1992 сылларга «Өргүөт» сопхуоска үлэлээн ааспыт кэмнэрбин олоҕум биир суолталаах кэрдиис кэмин олус үчүгэйдик саныыбын. Нэһилиэгим сайдыытыгар бэйэм кыахпынан сэмэй кылааппын киллэрбиппинэн киэн туттабын.

Егоров Василий Федорович –
советскай, партийнай, хаһаайыстыбаннай үлэ,
государственнай сулууспа бэтэрээнэ,
Дьокуускай к., 2024 сыл

БЭТЭРИНЭЭРИНЭН ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Абрамов Данил Илларионович, 1980 сыллаахха Өлөөн оройуонун Батакаев аатынан «Өлөөн» сопхуос отделениетыгар үлэлии сылдьан, «Өлөөн» сопхуостан открепление ылан, «Үөдүгэй» сопхуос Герой Васильев аатынан отделениетыгар, дойдубар үлэлии кэлбитим. Орто үөрэхтээҕим эрээри ветврaһынан ананан үлэбин саҕалаабытым.

Отделениеҕа Татаринова Розалия ветфельдшеринэн үлэлии сылдьара.

Сүөһү туруга бэрт мөлтөх этэ. Күн аайы хастыы да ынаҕы көтөҕөрбүт, көмөлөһөн туруорарбыт. Сорохтору иккилиитэ, үстүүтэ. Татаринова Розалиялаах сотору көһөн хаалбыттара, онон соҕотох хаалбытым. Ити дьыл уонна кэлиҥҥи да сылларга сүөһү өлүүтэ элбэҕэ.

Онтон Туобуйа, Быракаан, Өргүөт отделениеларын холбоон, Өргүөккэ киинээн «Өргүөт» сопхуос тэриллибитэ. Дириэктэринэн Иванов В.Е. үлэлээбитэ, кылаабынай ветеринарнай врaһынан – Захарова Глафира Семеновна. Биһиэхэ управляющайдарынан Егоров В.Ф., Докторов А.И., Сиэйэ уола Гаврильев И.А. *(зоотехник этэ, Ким Ньукулай кыыһын кытта ыал буолан куоракка олороллор)* үлэлээбиттэрэ. Биригэдьииринэн хотоҥҥо Кузьмина М.Н., ветеринардарынан Шологонова В.Е. уонна мин үлэлээбиппит.

Өйдүүрбүнэн, Туобуйаҕа 600 төбө ынах сүөһү, 400 төбө сылгы баара. *(Баҕар, ахсааннарын эппитим буолуо)*.

Саас аайы бороoскуну 30 км-даах Балаҕаннаахха үүрэн ильэрбит. Ырыган бороoску туга кэлиэй, 10-15 км сиртэн охтон бараллара.

Охтубуттары «Өһүк» үрэҕин туоратан баран хаалларарбыт, сарсыныгар кэлэн ыларбыт. Субай арыый эрдэ, хаардаахха Дабаанҥа кэлээччи. Балары көрөр сүрүн киһинэн Сидоров Д.Н. (Ибиитэй) уонна үксүгэр Степанов С.Н. буолаллара.

Өйүүнүгэр 50-тан тахса оҕус бороoскуну аттыыр этибит. Онно биэ төрөппүт сылгыһыттар көмөлөһөллөрө. Түөрт чаас устата 57 бороoскуну аттаабыппытын өйдүүбүн. Хата, биир да бороoску аттааһын кэннэ өлбөтөҕө.

Аны боросоку үүрсэрим хас эрэ сыл хаалла диэн, пенсияҕа тахсарым хас сыл хаалбытынан суоттуурум. Ол курдук, сүөһү үүрэр сыралаах үлэ буолан, пенсияҕа тахсарбын күүтэрим.

Бүтэһик суоппунан 13 сыл үүрэрим хаалла дии сырыттахпына, Сойуус ыһыллыбыта, онон биһиги ветстанция үлэһиттэрэ буолбуппут.

Биһиги, ветеринардар, туспа хонтуораҕа хостоох буолуохтаахпыт диэн баҕа санаалааҕым. Управляющай Егоров В.Ф.-ка туруорсан, эргэ кулууп туалета турбут сиригэр дьиэ тутуутун саҕалаабыппыт.

Ол дьиэ тутуутугар биригэдьиир курдугум. Биир хоһу биһиэнэ диэн анаммытым. Уһаппатахтара, ол дьиэни балыыһа гымыттара, *(билигин ол дьиэ музей буолан турар, кэлин салҕаан библиотека оҥорбуттара)*, эмиэ онно-манна муннугу кэйии буолбута.

Онтон кэлин 6х6 дьиэни, эмиэ баһылык Егоров В.Ф. мас биэрэн, 20000 хамнаска туппуппут. Ол дьиэҕэ аҕыйах сыл олорбуппут, үйэ тухары буолбатаҕа, ититэр систиэмэтин төлөбүрүттэн кыһарыллан, босхолуурга күһэллибиппит. Билигин гостиница курдук буолбут.

Оннук ветеринардар туспа хостонон, сайдан олорор баҕа санааларым туолбатахтара.

1980 сылларга биир ынаҕы ахсынньы ый бүтүүтэ «Үрэн» диэккиттэн сылгыһыт Филиппов В.Е. булбутун аҕалбыттара. Ынах үрдэ муус кыаһаан буолбут этэ да буоллар, туруга үчүгэй этэ.

Мин 39 сыл 3 ый бэтэринээринэн тохтоло суох үлэлээн баран, 2015 сыллаахха бэйэм баҕабынан сайабылыанньа биэрэн уурайбытым.

Абрамов Данил Илларионович,
үлэ бэтэрээнэ, 2024 сыл, Туобуйа с.

ТУОБУЙАНЫ АХТАБЫТ

Мин 1962 с. Бүлүү оройуонугар Бастакы Тоҕус нэһилиэгэр (Тыымпы бөһүөлэгэ) төрөөбүтүм. Хампа орто оскуолатын бүтэрэн баран Советскай армия кэккэтигэр Забайкальскай

байыаннай уокурукка Безречная станцияҕа икки сыл сулууспалаан, Ийэ дойдубар иэспин төлөөн кэлтим. 1983 сыллаахха дойдубар үлэлии сылдьан, сопхуос салалтатын рекомендациятынан Дьокуускай куоракка салайар кадрдары бэлэмниир Тыа хаһаайыстыбатын техникумугар үөрэнэ киириим. Үөрэнэ сылдьан Андреева Екатерина Михайловнаны кытта ыал буолбуппут. 1985 с. үөрэхпин бүтэрэн, зоотехник-организатор идэтин баһылааммын, дьиэ кэргэммин кытта Туобуйаҕа көһөн тиийбиппит. Мин сүөһү биригэдьиринэн үлэлии киириим. Катя оҕолонон, оҕотун көрөн олорто. Сыл буолбакка дойдубар көһөн кэлбиппит. Мин биригэдьиринэн, Катя детсадка хаһаайыстыбаннай чаас сэбиэдиссэйинэн үлэлээбиппит.

1988 с. дьиэ кэргэмминээн Туобуйаҕа көһөн тиийбиппит. Мин Өргүөт сопхуос Герой Васильев аатынан отделениетыгар үлэлии киириим. Бастаан фермаҕа ыанньыксытынан онтон котельнайга кочегарынан, сылгыһытынан үлэлээбитим. Сайын оттоспутум. Үрэх баһыгар Илларион Абрамовтыын оттообутум. Мин оччолорго улаханнык оттооботох киһи буоллаҕым. Доҕотторум этэллэрин курдук, ферма оҕото буоллаҕым. Кыра эрдэхпиттэн ынах бостууктаан, ньирэй көрөн улааппытым. Аны Туобуйа сирэ үрэх тардыыта, күөллэр кыттыылара оттонор этилэр. Онно холоотоохо мин дойдум киэҥ-куоҥ, алаас, техниканан оттонуллар сирдэр. Туобуйа олохтоохторо наһаа үлэһит дьоннор. Аны от охсоллорун көрүөҥ этэ: киһи тобугунан үрдүктээх дулҕалаах сиргэ илии хотуурунан олох көнө баҕайы сири охсо сылдьар курдук охсоллор этэ. Оннук үлэһит дьону кытта оттооһуҥҥа куоталаһыыга Ларик биһикки бастаан турабыт. Билигин санаатахха, Ларик үөрүйэҕэ, үлэһитэ, оттон мин киниттэн хаалбат туһугар күүстээх мөхсүүм түмүгэ буолуо. Онно бириспит холодильник жеребьевкаҕа миэхэ түбэспитэ. Кэнники сылларга кулуупка үлэлээбитим.

1993 с. Тыымпыга көһөн кэлбиппит. Дойдубар өр сылларга нэһилиэк баһылыгын солбуйааччытынан, баһылыгынан үлэлээбитим. Пенсияҕа тахсыам иннинэ 10 сыл Саха Өрөспүүбүлүкэтин баайга-дуолга уонна сиргэ сыһыаннаһыыларын министиэрстибэтигэр үлэлээбитим. Өр сылларга салалта эйгэтигэр үлэлээбиппин үрдүктүк сыаналаан Саха Өрөспүүбүлүкэтин государственнай гражданскай сулууспа туйгуна ааты

иҥэрбиттэрэ. Элбэх грамоталарынан, махтал суруктарынан, түөскэ анньыллар бэлиэлэринэн наҕараадаламмытым.

Билигин пенсионербын. 7 оҕо аҕатынабын, 17 сиэннээхпин.

Бэйэм олохпор төһө да кылгастык Туобуйаҕа олорбут буолларбын, наһаа үчүгэйдик саныыбын, Туобуйаны. Ордук дьонунсэргэтин, айылҕатын, булдун ахтабын. Түгэн көһүннэҕинэ Туобуйабытыгар баран ахтылҕаммытын таһааран кэлэбит.

Егоров Савва Николаевич
Бүлүү улууһа, Тыымпы бөһүөлэгэ. 18.02.2024 с.

ТРАКТОРЫНАН ОТ-МАС ТИЭЙИИТИГЭР, ТУТУУ МАҺЫН ТАҺЫЫГА ҮЛЭЛЭЭБИППИТ

Мин, Иванов Николай Васильевич, төрүт Туобуйабын. Оскуола, армияҕа сулууспалааһын кэнниттэн Дьокуускайга СПТУ-1 газоэлектросварщик идэтигэр үөрэммитим. 1976 сыл «Үөдүгэй» сопхуос киин уһаайбатыгар сварщигынан үлэбин саҕалаабытым. 1977 сыл дойдубар Туобуйаҕа кэлэн ДТ-75 тракториһынан үлэҕэ киирбитим. 7 сыл үлэлээбитим кэннэ, 1984 сыл Өргүөт, Быракаан, Туобуйа «Үөдүгэйтэн» арахсан туспа «Өргүөт» сопхуос диэн буолбута. Сопхуос дириэктэринэн Иванов Валерий Евсеевич ананан үлэлээбитэ. Ол саҕана Туобуйа отделениетыгар Николаев Борис Титович, Павлов Александр Николаевич, Лукин Владимир Федотович буолан тракторынан от-мас тиэйиитигэр, тутуу маһын таһыыга үлэлээбиппит. Миэхэ куруусчутунан Андреев Николай Игнатьевич, Федоров Еремей Ефимович, Абрамов Алексей Степанович, Егоров Николай Спиридонович сылдьыспыттара. Туобуйаттан 10 көс ыраах сытар Марҕыҥаа, Иирэлээх түбэлэриттэн от таһар этибит. Сорох дьыл соҕотох ДТ-75 тракторынан от тиэйэрбит. Кэлэ-бара сууккаттан ордук айанныырбыт. Суол тибиилээх буоллаҕына эрэйдээхтик сылдьарбыт. Суолбут Марха үрэҕи батан аһаҕас сиринэн барара. Отторбутун араартыы-араартыы толооннору туоратарбыт, ардыгар иккилии тракторынан состороп таһаарарбыт. Ыраахтан от таһыыта бүттэҕинэ, Арбаҥдаттан, Дабаантан, Лэмпэйтэн, Куйуурдууртан тиэйэрбит. Онтон тутуу маһын, оттук мас тиэйиитигэр турунарбыт.

Саас фермалары сайылыктарыгар көһөрүү, отчут звенолары оттуур сирдэригэр илдьии, күһүн төттөрү аҕалыы. Сайын звенолары кэрийэ сылдьан от кэбиһии. Сүрүн үлэбит итинник этэ. Сопхуос ыһыллыан иннинэ «Беларусь» тракторынан Оконосов Александр Семеновичтыын от тиэйиитигэр сылдьыбыппыт. Саас пилорамаҕа тутуу маһын таһыыга, таһаарыыга тыраахтарбытынан түүннэри, өрөбүлэ суох үлэлиирбит.

Отделение управляющайдарынан Егоров Василий Федорович, Докторов Арсентий Иванович, механиктарынан Николаев Борис Титович, Федоров Семен Петрович, Оконосов Александр Семенович, биригэдиирдэринэн Дмитриев Иван Михайлович, Яковлев Валентин Спиридонович, Павлов Александр Семенович үлэлээбиттэрэ.

1991 сыл күһүнүгэр алтынньы ыйга Егоров Николай Спиридоновичтыын, Алексеев Степан Ивановичтыын Дьокуускайтан Туобуйаҕа быһа былыргы Алдан суолун батан, Горнай Солоҕунунан саҥа икки ДТ-75 тракторы сүүрдэн аҕалбыппыт. Солоҕонтон 6 суукканан айаннаан кэлбиппит. Горючайбытын харыстаан, түүн уутун сүөккээн, умуруоран хонорбут. Сарсыарда уот оттон, сылытан эһэн салгыы айанныырбыт. Чына баһыгар суолбут Эркээйитин сүтэрэн, мунан 1 суукка төттөрү баран хаттаан кэлбиппит.

***Иванов Николай Васильевич**, үлэ бэтэрээнэ,*
Туобуйа нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо

ОЛОҔУМ САМАЙ УМНУЛЛУБАТ ҮТҮӨ КЭМИНЭН ААҔАБЫН

Мин, Лукин Владимир Федотович, 1984 сыл сайыныгар «Өргөдөй» диэн сиргэ звенонан оттуу сыттахпытына, оччолорго управляющайынан үлэлии сылдьар Алексеев С.И., саҥа тэриллибит «Өргүөт» сопхуос дириэктэрэ Иванов В.Е. уонна, бу сотору Степан Иванович оннугар үлэлии кэлиэхтээх, Докторов Арсентий Иванович «Өргүөт, Быракаан, Туобуйа отделениелара урукку «Үөдүгэй» сопхуостан арахсан, сылгы иитиитинэн дьарыгырар туһунан сопхуос буолабыт» – диэн

сонуннаах ааспыттара. Ол кэмтэн номнуо 40 сыл аана оҕуста… Ити сыл күһүнүгэр сопхуоска саҥа бэриллибит МТЗ-82 тракторы миэхэ туттарбыттара. Кыһынын от-мас тиэйиитигэр, сайын фермаларга үүт таһыытыгар, уу баһыытыгар онтон да атын араас үлэлэргэ хас да сыл үтүө суобастаахтык, үрдүк таһаарыылаахтык үлэлээбитим.

Управляющайбыт Арсентий Иванович үлэтигэр олус ирдэбиллээх салайааччы этэ, ол иһин үлэбитигэр ордук эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһарбыт.

Биирдэ эмит үлэбититтэн эрдэ соҕус бүтэн, дьиэбитигэр баран иһэрбитин көрүстэҕинэ: «Үлэ чааһа бүтэ илик, бараҥҥыт техникаларгытын көрүнүҥ» – диэн төттөрү ыыталааччы. Оччолорго дьон үлэҕэ олус көхтөөх этэ. Эттилэр да бара тураҕын. Сотору-сотору социалистическай куоталаһыылар, месячниктар, субботниктар ыытыллааччылар. Месячник буоллаҕына, сынньанары-утуйары умнан үлэ күөстүү оргуйара. Кыһыҥҥы кылгас күҥҥэ «Кураанах Чыбыыда» диэн 6 көстөөх сиртэн сүөһүгэ эбии аһылыкка лабыкта тиэйиитигэр 2-лии рейсэни оҥорор этибит. Саас тутуу маһын киллэриигэ эмиэ түүннэри-күнүстэри үлэлиирбит. Ити курдук таһаарыылаахтык үлэлээн, сопхуоспар хас да сыл чемпион-тракторист аатын ылбытым. 1987 юбилейнай сыл түмүгүнэн оройуоҥҥа «Боотулу» сопхуос аатырбыт механизатора Максимов Н.А. кэнниттэн 2-с миэстэ буолбутум.

1988 сыл Үөһээ Бүлүүтээҕи СПТУ-га суоппардар курстарын бүтэрэн, ЗИЛ-157 массыынанан суоппар үлэтин саҕалаабытым. Кэлин, сопхуоспут ыһыллыан иннинэ, прицептээх «Урал» массыынанан Золотинканан, Неверинан, Усть-Кутунан ыраах рейстэргэ сылдьыбытым. Бастаан ыраах рейскэ барарбар оройуон, сопхуос чулуу суоппара Захаров Н.Л. наставник курдук барсан, элбэҕи сүбэлээн-амалаан суоппар уустук, умсугутуулаах идэтигэр уһуйбутугар билиҥҥэ диэри махталым муҥура суох. Билигин сааһыран олорон, үлэни-хамнаһы кыайар кэммэр «Өргүөт» сопхуоска үлэлээбит сылларбын олоҕум биир саамай умнуллубат, сүрэхтэн-быартан сүппэт үтүө кэминэн ахтабын, саныыбын.

***Владимир Федотович Лукин**, үлэ бэтэрээнэ*
13.12.2023 сыл, Туобуйа с.

САҺЫЛ ИИТИИТИГЭР ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Сидоров Михаил Афанасьевич, 1984 сыллаахха «Өргүөт» сопхуос тэриллэригэр Туобуйаҕа саһыл ферматын сэбиэдиссэйэ этим. Онно 80 саһыл баара: 60 тыһы уонна 20 атыыр. 3 үлэһит этибит. Повардар элбэхтэ уларыйаллара: Петров Иннокентий Игнатьевич, Степанов Николай Сергеевич, Михайлова Марина Петровна. Бостуук: Сидоров Агит Спиридонович. Күҥҥэ үстэ аһатарбыт, сороҕор иккитэ.

Саһыл көҕүйбүтүн билэр ыарахан этэ. Балтараа ыйы быһа сордоноччубут. Тутан ылан кэннин петлятын көрөҕүн. Уларыйбыт буолар. Түөрт стадиялаах буолар, ону маныыгын-кэтиигин, сөпкө туттаххына элбэх оҕону ылаҕын, оттон сыыһа туттаххына икки оҕоттон элбэҕи ылбаккын. Аны атыырын эмиэ талаҕын, уруута буолуо суохтаах. Аны бэйэ-бэйэлэрин сирсээччилэр, охсуһааччылар. Үксүн аҕыс оҕолоноччулар. Мин үлэлиир кэммэр иккитэ эрэ уон оҕолоно сылдьыбыттара. Икки, биэс, алта, сэттэ, аҕыс оҕолоноччулар. Саһыл төрүүрүгэр-ууһууругар былаан биэрэллэрэ. 1971 сыллаахха саҥа үлэлии киирэрбэр билбэтим элбэх этэ, икки эрэ саһыл оҕотун ылар этим. Онон былааны кыайан толороччум суох. Онтон үөрэнэн былааны балтараа төгүл толорор буолбутум. Кэлин түөрт анаар төгүл толороммун, рекорд охсубутум, ол рекорпун сопхуос ыһыллыар диэри ким да баһыйбатаҕа. Харчынан бириэмийэ бөҕө биэрбиттэрэ.

Саһыл аһыыр рационун зоотехник кэлэн быһаарара. Үксүн көнньүнэн өлбүт сүөһүнү, туйаҕы, төбөнү сиэтэрбит. Соҕуруруттан минтай, селдь-иваси аҕалаллара. Селдь-иваси хоргуннаах буолан, сирэн, сиэбэккэ сордууллара. Ньурбаттан халбаһыы отхуода кэлээччи. Сайын аһылыктарын булуустан таһааран биэрэрбит. Бэйэбитигэр булуус хастан көрбүппүт да уу киирэрин иһин бырахпыппыт, сопхуос булууһун туттарбыт. Сиэтэр битэмииммит элбэх этэ, ол бу Е, А, Д. Дьэ, ону үчүгэйдик сиэппэтэххэ рахит ыарыынан ыалдьаллара. Саһыл тириитин туттарыы саҥа дьыл иннигэр буолара. Иитиэххэ хаалар саһылы эмиэ талыы буолар, уруута буолбатаҕы хааллара сатыыгын. Зоотехник хаан уларытан атын сирдэртэн саһыл аҕалара.

Биирдэ Иркутскайтан маҥан саһылы аҕалбыттара. Америка саһыла диэччилэр. Тириитэ халыҥ этэ. Өр ииппиппит.

Аны күрээн сордооччулар. Ону тутарга биир эрэй. Туһахтаан ылаҕын, эбэтэр ловушка-холбуйаҕа хаайан киллэрэҕин. Аны тутаргар халыҥ үтүлүктээх буолаҕын, ытырыыктара бэрт. Сорох саһыл чычаас буолар, сорох кырыктаах.

Саптарыы, төрүүр саҕана туора киһини чугаһаппаккын, киллэрбэккин. Атыҥыраатаҕына төрөөбөт буолан хаалар, эбэтэр оҕолорун сиир. Саһыл буоһаан баран биэс уон икки хонугунан төрүүр. Онно холбуйа иһигэр холбуйа баар, ол холбуйаҕа от тэлгиигин. Төрүөн түөрт күн иннинэ холбуйатын бэлэмниигин. Ону, сороҕор, улахан истээх сылдьан төрүүр кэмин аһаран, отой да төрөөччүлэрэ суох, оҕолоро симэлийэн хаалаллара, рассасывание диилләрэ. Саһыл сылга биирдэ төрүүр.

Саһыл көрүүтэ кирдээх үлэ – иигэ, сааҕа, сахсырҕа бөҕө мустара, ону кытта охсуһаҕын. Илиигин, сирэйгин күҥҥэ хаста да суунаҕын.

Кулгаахтара ыалдьааччы, «ушной чесотка» диэнинэн. Онно балык сыатыгар хлорофос буккуйан сотоҕун, оччоҕо үтүөрэллэрэ. Атын ыарыынан ыалдьааччылара суох, кэлин ыалдьар буолбуттара.

Саһыл тириитин таҥастааһыныгар ыйы быһа сылдьаҕын. Нэһилиэк кырдьаҕастара сүлэллэрэ, кыһыйаллара, хатараллара. Түүтэ сөпкө сиппит буоллаҕына тириитэ чараас буолар. Барабааҥҥа имитэрбит. Түүтүн ыраастыырга уон лиитирэ испиир биэрэллэрэ ону опилкаҕа буккуйан тириигин онон ыраастыыгын. Ол кэннэ тириигин көмүрүө хаарга буккуйаҕын, оччоҕо кылаана кыларыйар туран кэлэр. Сылга икки сүүс сэттэ уонтан тахса саһыл тириитин туттарарбыт. Саһыл иитиитэ ыарахан үлэ. Бочуоттаах сынньаланҥа тахсыахпар диэри саһыл иитиитигэр үлэлээбитим. Сопхуос да эстибитэ.

Сидоров Михаил Афанасьевич,
үлэ бэтэрээнэ
Туобуйа с., 2024 сыл

СОПХУОС АРААС ҮЛЭТИГЭР ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Абрамов Дмитрий Алексеевич, 1983 сыллаахха Үөһээ Бүлүүгэ Исидор Барахов орто оскуолатын бүтэрэн «Өргүөт» сопхуос Герой Васильев аатынан отделениетыгар «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» девиһинэн производствоҕа үлэлээбитим. Фермаҕа ыанньыксытынан үлэбин саҕалаабытым.

Ол кэннэ сайын бостуугунан, күһүн эбии аһылык буһарааччынан, куруусчутунан, сайын окко үлэлээбитим. 1986 сылтан Лэмпэйгэ звенонан окко сылдьааччыбыт, звено салайааччыларынан Алексей Степанович Абрамов, Михаил Дмитриевич Сидоров үлэлээбиттэрэ.

Сопхуос ыһыллыар дылы сопхуос араас үлэтигэр барытыгар үлэлээбитим.

«Өргүөт» сопхуоска үлэлээбит уонна биргэ үлэлэспит дьоннорбун үбүлүөйдээх сылынан эҕэрдэлиибин!!!

Дмитрий Алексеевич Абрамов,
Туобуйа олохтооҕо

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОСКА 1985-1989 СЫЛЛАРГА ҮЛЭЛЭЭБИТИМ

Мин, Яковлева Валентина Васильевна, «Өргүөт» сопхуоска 1985-1989 сылларга үлэлээбитим. Директор Иванов Валерий Евсеевич, партком Шестаков Максим Иванович, управляющай Егоров Василий Федотович, бригадир Яковлев Валентин Спиридонович үлэлээбиттэрэ. 1986 сыл сааһыттан ньирэй көрөн үлэбин саҕалаабытым, ол саҕана ньирэйи 7 күннээҕини ыларбыт. Настаабынньыгым Абрамова Евдокия Иннокентьевна этэ, ол саас 98 ньирэйи ылан көрбүппүт, сайылыкка тахсарбытыгар мин 48 ньирэйи ылан хаалбытым. Евдокия Иннокентьевна 50 ньирэйи «Эйик» сайылыкка илдьэ барбыта. Ол сайын мин ньирэйдэрим күҥҥэ 700-800 грамм эбиллэр этилэр. Күһүн улахан ньирэйим 230 киилэҕэ тиийбитэ. Кыстыкка интэнсиибинэй уотууга анаан 48 ньирэйбин илдьэ киирбитим. Сыл

устата уотууга турбуттара. Күһүн забойга 300-350 киилэттэн үөһээ этилэр. Оннук үлэлээн-хамсаан кэлбиппит.

Ахтыыны суруйда ***Яковлева В.В.***

ЫАННЬЫКСЫТТААБЫТЫМ

Мин, Петрова Мария Николаевна, төрүт Туобуйабын. 1971 сылтан ыанньыксыттаабытым. 1984 сыллаахха «Өргүөт» сопхуос тэриллэригэр эмиэ ыанньыксыт этим. 21 ынаҕы көрөрүм. Красноярскайтан ынахтары аҕала сылдьыбыттара, олор син үүттээх этилэр. Астарыгар сатаммат этилэр да буоллар. Кэлин хааннара буккуспута. Сылга биир тыһынчаттан тахса үүтү ыырым. Сайын ынахтары «Хойуо» сайылыгар илдьэрбит, күҥҥэ үстэ ыыр этибит. Бостууктарынан Оконосов Семен Алексеевич, Сидоров Дмитрий Николаевич этилэр, ынахтары мэччитэ охсон, кэмигэр аҕалаллара. Түптэни бостууктар бэйэлэрэ оҥорон абырыыллара. Кыстык эмиэ «Хойуоҕа» баара. Онно икки хотон баара. Биир хотоҥҥо түөрт ыанньыксыт буолан үлэлээбиппит: мин, Гаврильев Гурий, Ильин Степан Иевич, Андреев Петр Игнатьевич этибит. Аҕыс уонтан тахса ыанар ынах турара уонна 48 интенсивнэй уотууга турар бороскулар. Күҥҥэ нуорма оттоох этибит, онно эбии лабыкта, дулҕа, уотурба сиэтэрбит. Эбии аһылык буһарааччынан Тоноев Семен Маркович үлэлиирэ. 1990 сылга диэри эҥкилэ суох ыанньыксыттаабытым.

Петрова Мария Николаевна*, үлэ бэтэрээнэ*
Туобуйа с., 2024 сыл

«ХОЙУО» ФЕРМАТЫГАР БИРИГЭДЬИИРДЭЭБИТИМ

Мин Үөһээ Бүлүү оройуонун Туобуйа нэһилиэгэр 1963 сыллаахха элбэх оҕолоох соҕотох ийэҕэ төрдүс оҕоннон төрөөбүтүм. Ийэм – Андреева Матрена Гаврильевна (Мотуос), өр сылларга холкуос, сопхуос үлэтигэр таһаарыылаахтык үлэлээбитэ. Соҕотох бэйэтэ сэттэ оҕону төрөтөн, иитэн атахтарыгар

туруорбута. Бары этэҥҥэ ыал буолан, эбээ-эһээ буолан олоробут. Ийэбит барахсан Герой ийэ, үлэ-тыыл бэтэрээнэ этэ. Сэбиэскэй былаас оҕолорун сиэринэн детсадка сылдьыбытым. Ол кэмҥэ детсад үрэх уҥуор, эргэ маслоцех таһыгар турара.

8 саастаахпар Туобуйа аҕыс кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэ киирбитим. Туобуйа оскуолатын бүтэрэн баран, бары кылааһынан, Үөһээ Бүлүү сэлиэнньэтигэр Исидор Барахов аатын сүгэр орто оскуолаҕа үөрэнэн 10-с кылааһы бүтэрбиппит. Оскуолаҕа үөрэнэр сылларбар спордунан дьаныардаахтык дьарыгырбытым. Ол курдук хайыһарга оройуоҥҥа бастаан, өрөспүүбүлүкэҕэ оройуон чиэһин көмүскээбитим. Спортивнай ситиһиилэрбин туоһулуур түөскэ кэтиллэр знактар бааллар этэ да, бу сыллар тухары сүтэн бараммыттар.

Соҕотох ийэ оҕото буолан уонна оччотооҕу кэм оҕолорун сиэринэн, кыра эрдэхпиттэн үлэҕэ эриллэн улааппытым. Начаалынай оскуолаҕа үөрэнэ сылдьан, сарсыарда оскуолаҕа барыам иннинэ эрдэ туран, «Мараҕа» турар сопхуос хотонугар тиийэн, ийэбэр көмөлөһөрүм. Ийэм ыанньыксыттыыр этэ. Онно ынах ыаһан, саах күрдьэн кэлэр этим. Хотоҥҥо барбат күннэрбэр эрдэ туран, дьиэ иһин-таһын сууйан-тараан баран үөрэнэ барар этим. Дьиэбит иһигэр оҕолор ийэбитигэр көмөлөһө улааппыппыт.

Хороччу улаатан иһэн, 6-с кылааска үөрэнэ сылдьан, ийэбэр көмөлөһөн сайылыкка ынах ыаһар этим. Ол кэннэ 7-с кылаастан саҕалаан сайылыкка, «Эйит» ферматыгар, сайын аайы бэйэм ыанньыксытынан үлэлии барар буолтум. Орто оскуоланы бүтэрэн баран, бары кылааһынан, «Бары производстваҕа» диэн ыҥырыыны өйөөн нэһилиэкпитигэр үлэлии хаалбыппыт. Биир сыл ыанньыксыттаабытым кэннэ, «Хойуо» ферматыгар биригэдьииринэн анаабыттара.

Биригэдьиирдии сылдьан үлэбэр наһаа эппиэтинэстээхтик сыһыаннаһар этим. Күннээҕи түмүк таһынан, улахан күүспүн, санаабын үүт ыама үрдүүрүгэр уурар этим. Ол туһугар ынахтары эрдэ саптаран, төрүөх эрдэлиирин ситиһэ сатыыр этим. Ол түмүгэ мин үөрэнэ бартым кэннэ биллибитэ. Төрүөх эрдэлээн элбэх үүт ыаныллыбыт этэ.

1983 сыллаахха салалта рекомендациятынан Дьокуускай куоракка салайар кадрдары бэлэмниир Тыа хаһаайыстыба-

тын техникумугар үөрэнэ кииртим. Үөрэнэ сылдьан 1984 сыллаахха Егоров Савва Николаевичтыын ыал буолбутум. Бастакы курсу бүтэрэн баран, бастакы оҕобун төрөөн, доруобуйабынан ситэри үөрэммэтэҕим.

Кэргэним дойдутугар: Бүлүү улууһун Бастакы Тоҕус нэһилиэгэр (Тыымпы бөһүөлэгэ) олорон, үөрэх салаатыгар: детсадка, оскуолаҕа завхоһунан үлэлээн пенсияҕа тахсыбытым. Билигин бочуоттаах сынньалаҥҥа олоробун. 7 оҕо ийэтинэбин, 17 сиэн эбэтинэбин. Оҕолорум бары ыал буолан ньирбааччы олороллор.

Үлэлээбитим тухары, Үөһээ Бүлүүгэ да, Бүлүү улууһугар да элбэх махтал суруктарынан, грамоталарынан, түөскэ кэтиллэр знактарынан наҕараадаламмытым. Саха Өрөспүүбүлүкэтин салалтата 2021 сылга «Ийэҕэ махтал үрдүк бэлиэтинэн» *(«Знак высшей благодарности Матери»)* наҕараадалаабыта. Үлэ бэтэрээнэбин.

Киһи, үлэһит буоларбар бастакы олуктары уурбут төрөөбүт дойдум, Туобуйам сирэ-уота, салгына, дьоно-сэргэтэ, мэлдьи ыраахы, сырдыгы, үчүгэйи эрэ кэрэһэлиир, санатар. Бачча сааспар диэри дойдум барахсан наһаа ахтылҕаннаах, абылаҥнаах. Ол иһин да буолуо, сотору-сотору дойдубар баран дьоммун-сэргэбин көрсөн, дойдум ыраас салгынынан дуоһуйа тыынан кэлэбин.

Егорова Екатерина Михайловна
Тыымпы с. Бүлүү. Олунньу ый, 2024 с.

ОСКУОЛА-ПРОИЗВОДСТВО-ҮРДҮК ҮӨРЭХ

Мин, Абрамова (Борисова) Зинаида Петровна, Үөһээ Бүлүү улууһун саамай ыраах сытар Туобуйа нэһилиэгэр 10 оҕолоох Герой Ийэ Ирина Афанасьевна уонна Туобуйаҕа бастакы суоппар, сэрии тулаайаҕа Петр Андреевич Борисовтар дьиэ кэргэттэригэр тохсус оҕонон күн сирин көрбүтүм.

Туобуйа аҕыс кылаастаах оскуолатын ситиһиилээхтик үөрэнэн бүтэрэн, биһиги кылаас 10 оҕо тутуспутунан Үөһээ Бүлүү улууһун Хоро орто оскуолатыгар 9-10 кылааска үөрэнэ барбыппыт.

10 кылааһы бүтэрэр 1985 сылбыт сааһыгар биир үтүө күҥҥэ «Өргүөт» сопхуос парткома *(аатын умнубуппун)*, Хоро интернатыгар кэллэ. Туобуйа оҕолорун ыҥыран, актовай саалаҕа мунньах тэрийдэ. Онно кэпсиринэн комсомоллар «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» диэн девиһинэн оскуола кэнниттэн төрөөбүт дойдуларыгар производстваҕа 3 сылга дуогабардаһан үлэлии тахсалларыгар уонна ол кэннэ үрдүк үөрэххэ үөрэнэ барыыга сопхуос өйүүрүн кэпсээтэ. Ону таһынан производствоҕа үлэлии тахсар оҕолору саас Москва куоракка 10 хонуктаах сынньылаҥҥа путевканан илдьэллэрин уонна 3 сыл кэннэ дуогабардара бүттэҕинэ, эмиэ сынньата илдьэллэрин кэпсээтэ.

Биһиги 10 оҕо буолан, бары чуумпуран олорон иһиттибит…

Ол мунньах түмүгүнэн Зина Борисова, Ира Абрамова, Таня Андреева, Сидор Андреев, Спира Ильин «Өргүөт» сопхуос Герой Васильев аатынан отделениетыгар төрөөбүт дойдубутугар Туобуйаҕа производствоҕа үлэлии тахсарга дуогабар түһэристибит.

Ол кэннэ саас биирдэ кылааска үөрэнэ олордохпутуна, кылаас аанын тоҥсуйан, «Өргүөт» сопхуос парткома кэллэ уонна Туобуйа оҕолоро Москваҕа ВДНХ-ҕа сынньана барыахтаахтар, сарсын Дьокуускайга сөмөлүөтүнан көтөллөр диэн учууталбытыттан көҥүллэтэн илдьэ барда. «Сорох оҕолор сарсын барыахтара» диэн миигин соҕотохтуу илдьэ барда. Ол саҕана сибээс диэн суох, дьоҥҥун кытта суругунан эрэ кэпсэтэр кэм этэ.

Оройуоҥҥа киирэн миигин киллэрэн портка түһэрдэ. Онно аҕам баар, Туобуйаттан кэлбит. Аҕабын көрөн үөрдүм. Аҕам барахсан сиэбиттэн 7 мөһөөк харчыны хостоон биэрдэ уонна «тоойуом, бэйэҕэр манан таҥаста ылынан кэлээр» диэтэ. Ол саҕана ол наһаа элбэх харчы этэ.

Миигин Москваҕа барсар Өргүөт, Быракаан оҕолорун кытта холбоон кэбистилэр. Сорох оҕолорбут сарсын көтөллөр диэтилэр.

Дьэ, ол курдук аан бастаан тыа сириттэн ханна да ырааппатах оҕо көтөр аалга олорсон Дьокуускай куоракка көттүм.

Ол да буоллар бэйэм оҕолорбун сэмээр күүтэбин, ахтабын…

Сарсыныгар оҕолорум кэлэн бары дьэ түмсэн, Өргүөт, Быракаан, Туобуйа ыаллыы олорор нэһилиэктэр, биир «Өргүөт»

сопхуос оҕолоро буолан мустан, муҥутуур Москва куоракка көттүбүт.

Манна Туобуйаттан Володя Сидоров, Сидор Андреев, Спира Ильин, Зина Борисова, Таня Андреева, Ира Абрамова буолан барбыппыт.

Ол этэ олохпор, эдэр сааспар саамай дьоллоох умнуллубат кэмим…

Куорат диэн тугун да билбэт оҕо биирдэ Москуба куоракка баар буолбутум.

Онно баран билиҥҥэ дылы дьүөгэ оҥостубут кыыспын Марианна Мироновалыын билсиспиппит. Элбэх буолан сылдьыбыппыт да, тоҕо эрэ саамай сөбүлээн билсибит кыыспыт кини эрэ этэ…

Дьэ, ол курдук, наһаа үчүгэйдик Москуба куоракка олус үчүгэйдик сынньанан, Кириэмили көрөн, Улуу Ленини мавзолейга сылдьан илэ харахпынан көрбүт дьоллоохпун. Онон, ол саҕанааҕы салайар аппараат үлэһит дьону сынньатан уонна эдэр ыччаты үлэҕэ көҕүлүүр сыаллаах Москва куоракка ВДНХ-ны көрдөрөр этилэр. Ол биһиги олохпутугар чаҕылхайдык тыган ааспыт биир кэрэ кэм буолан, өйбүтүгэр-санаабытыгар умнуллубат эдэр сааспыт өйдөбүлэ уонна үлэһит буолан тахсарбытыгар төһүү күүс буолбута.

1985 сыллаахха Хоро орто оскуолатын бүтэрэн «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» диэн комсомольскай девизтаах 5 кыыс уонна 2 уол «Өргүөт» сопхуос, Герой Васильев аатынан отделениетыгар, 3 сылга дуогабардаһан, үлэлии тахсыбыппыт.

Төрөөбүт дойдубутугар Туобуйаҕа үлэлии кэлээт, нэһилиэк общественнай-культурнай олоҕор үлэбит кэнниттэн көхтөөх кыттыыны ылан барбыппыт…

Нэһилиэккэ комсомольскай бюроҕа үлэлэтэ киллэрбиттэрэ.

Ол саҕана управляющай Докторов Арсентий Иванович, биригэдьиир Яковлев Валентин Спиридонович салайан үлэлэтэр этилэр.

Аҕам Борисов Петр Андреевич хонуу биригэдьииринэн, кладовщигинан, кассирынан үлэлиир этэ. Бухгалтер Шологонов Иван Иннокентьевич үлэлиирэ.

Арсентий Иванович үлэтигэр сүрдээх ирдэбиллээх, үлэ чааһын тутуһуннарар идэлээх этэ.

6 чааска оруобуна хотоҥҥор баар буолары ирдиирэ. Ол кэлин, үөрэхтээх үлэһит киһи буоларбар туһалаах буолбута.

Онон үлэҕэ хойутаабат буола сатыыр этибит.

Киэһэ үлэ чааһын кэннэ комсомольскай мунньах, оскуолаҕа кылаастарга баһаатай буолан, араас сбордары ыытар этибит, ону таһынан нэһилиэккэ ыытыллар тэрээһиннэргэ, концертарга кыттыы, эдэр ыччат, комсомол буолан куруук инники сылдьарбыт, элбэх тэрээһиннэри ыытарбыт уонна барытыгар көхтөөх кыттыыны ылларбыт.

Онон, үлэһит буоларбар бастакы хардыыбын төрөөбүт дойдубар производствоттан саҕалаабытым…

Онтон ыла төрөөбүт дойдубар үлэлээн «Оскуола-производство-үрдүк үөрэх» диэн девизпын толорон оскуола кэннэ производствоттан үлэбин саҕалаан, үрдүк үөрэхтэнэн үлэһит буолбутум.

Эдэр сааспар «Өргүөт» сопхуоска бииргэ үлэлээн ааспыт доҕотторбун, салайар аппараакка үлэлээбит дьону, үбүлүөйдээх сылынан эҕэрдэлиибин!

Баҕарабын эһиэхэ этэҥҥэ буолууну уонна доруобуйаны!

Үлэ – дьол!

Үлэ – киһини киэргэтэр!

Зинаида Абрамова,
Туобуйатааҕы «Сайдам» КСК дириэктэрэ

ИҺИНЭЭҔИТЭ

Аан тыл 3
Иванов Валерий Евсеевич. «Өргүөт» сопхуос тэриллиитэ 5
Шестаков Максим Иванович. Сопхуос партийнай тэрилтэтэ 7

«ӨРГҮӨТ» СОПХУОС КИИН АППАРААТА
Оройуон үс бөдөҥ сопхуоһун дириэктэринэн үлэлээбитэ 16
Христина Васильевна Былкова. Үлэһиттэр олорор-үлэлиир усулуобуйаларын тупсарыыга, отделениелар сайдыыларыгар сопхуос оруола 19
Харлампьева Надежда Климовна. «Өргүөт» сопхуоска ыччат олоҕуттан 21
Христина Васильевна Былкова. Бэйэтин суолун-ииһин хаалларбыта 23
Абрахова Александра Гавриьевна. Киин аппарат бухгалтерията 24
Николаева А.И. Докумуоннары кытта үлэлэһэр исписэлиис быһыытынан үлэлээбитим 28
Петрова Е.Ю. Ийэбит барахсан 30
Былкова Х.В. Сэкэрэтээр Маргарита 31
Филиппова В.В. Эдьиийим туһунан ис санааттан… 31
Васильева М.И. Каадыр отделын инспекторынан үлэбин саҕалаабытым 32
Кононова Е.И. Бухгалтерынан үлэлээбитим 37
Иванова М.Н. Иванов Николай Иванович 39
Цыпандина М.Д. Цыпандин Николай Николаевич 40
Андреев А.К., Федоров Е.Е., Кардашевская З.В., Гаврильев И.Г., Григорьева Т.Е. Өргүөттэри улахан махталынан ахтабыт 41
Васильева М.Д. МЖФ инженеринэн үлэлээбитэ 48
Иванов Д.Д. Сопхуоска спортинструкторынан, охотоведынан үлэлээбитим 49

ӨРГҮӨТ ОТДЕЛЕНИЕТА
Ольга Омукчанова (Прокопьева). Два председателя 52
Мартынова А.Н. Үлэни кыайар буолуоҕуттан араас үлэҕэ таһаарыылаахтык үлэлээбитэ 59
Н.Д., Н.Л. Захаровтар оҕолоро. Үтүө суобастаахтык, үрдүк көрдөрүүлээхтик үлэлээбитэ 61
Анисимова Л.Д. Өргүөт сопхуоска суол оҥоруута 62
Адамова М.С. Умнуллубат сыллар 64
Адамова М.С. Үгүс киһиэхэ суолдьут сулус буолбут ытык-мааны киһибит 72
Иванова М.И. Өргүөт отделениетыгар зоотехнигынан үлэлээбитим 76
Оконосов А.А. Дьоллорун үлэттэн булбуттара 78
Васильева М.Т. Аҕам Васильев Трофим Прокопьевич – Мойоо туһунан иһирэх ахтыы 85
Васильев А.П. Сүрэх-бэлэс киһи этэ 86
Павлова Т.Г. Өргүөт сопхуоска ананан үлэлии кэлбитим 88
Лепчикова М.И. Ол кэми күндүтүк саныыбын 89
Васильева Л.И. «Өргүөт» сопхуоска үлэлээбит эдьиийдэрим, убайдарым тустарынан 91
Манхардырова Р.И. Дойдубар Өргүөккэ дояркалаабытым 93
Федорова М.П. Биир ынахтан 2000 кг үүтү ылары ситиспитэ 94
Егорова А.М. Егоров Александр Михайлович 95
Мартынов Н.И. Үйэм тухары сүөһүгэ үлэлээтим 97
Тартакынова В.И. Улэбинэн киэн туттабын 98
Николаева Г.Т. Бастыҥ бостуук 99

Павлов Г.С. Араас үлэлэргэ үлэлээбитим 100
Томская А.Д. Оҕо эрдэхтэн үлэҕэ эриллэн улааппыппыт 101
Павлов И.И. Өргүөт сопхуоска үлэлээбит кэмнэрбин олус истиҥник саныыбын 102
Иванов Г.В. Сопхуос кэмигэр үксүн субай көрүүтүгэр үлэлээбитим 103
Кононова В.Т. Үлэлээбит үлэм сыаналаммытыттан олус диэн үөрэбин, астынабын 104
Андреев Иван Дмитриевич. Ахтыы 108
Федоров Н.А. Сопхуоска үлэлээн кэлбит ыстааһым 25 сыл 108
Сидоров В.П. Сопхуос саҕана наһаа көхтөөхтүк үлэлиир этибит 110
Николаева Л.В. Үлэҕэ, спортка – инники күөҥҥэ 111
Захаров К.К. «Өргүөт» сопхуоска суоппардаабытым 114
Абрахов С.Г. Төрөөбүт Өргүөппэр суоппардаабытым 116
Адамов С.А. Үлэлэригэр бэриниилээх үлэһит дьону кытта алтыспыт кэмнэрим 117
Захаров В.К. Сопхуос дириэктэрдэригэр бастакы уонна бүтэһик суоппар этим 119
Андреев Г.И. «Өргүөт» сопхуоска сэмэй кылааппын киллэрсибитим 121
Омукчанов В.П. 31 сыл механизаторынан үлэлээбитим 122
Омукчанов Д.В. Үлэҕэ сүрэхтэниим «Дорожнай» биригээдэҕэ саҕаламмыта 123
Степанова Р.Е. Ахтабыт, саныыбыт, сүгүрүйэбит 124
Яковлев И.И. Өргүөт дьоно-сэргэтэ мин олохпор, бэйэбэр истиҥ-чугас дьонум 126
Павлова А.Н. Өргүөт нэһилиэгэ муҥутаан сайда сылдьыбыт кэмэ этэ 133
Николаева Л.В. Үчүгэй туруктаах уот ситимэ – сайдыы биир көрүҥэ 135
Афанасьева Д. Балбаара барахсан бэркэ да этэр… 138
Тартакынов В.И. «Өргүөт» сопхуоска спорт сайдыытын кэрчиктэрэ 140
Былков Р.О. Үөрэнээччилэр сайыҥҥы сынньалаҥнарыгар 144

БЫРАКААН ОТДЕЛЕНИЕТА

Саввинов И.И. Махтанабын, Быракааным эйэҕэс, үлэһит дьонугар 145
Николаев Н.В. Сопхуос эрдэҕинээҕи сылларбытыгар 148
Ымычанов В.Е. Быракаан отделениетыгар механигынан үлэлээбитим 155
Яковлев В.С. Үтүө аата үйэлэргэ умнуллубат уос номоҕо буола сылдьыа 158
Яковлев Е.Г. Урукку олохпут, билигин үчүгэй түүл курдук өйгө-санааҕа хааллаҕа 162
Чуручанова Р.И. «Өргүөт» сопхуос тэриллэн Быракаан улааппыта 165
Саввинова А.Г. Туруу үлэһит киһи этэ 170
Николаева Л.В. Ыанньыксыт бэрдэ этэ 171
Николаева Л.В. Николаевтар дьиэ кэргэн төрөөбүт дойдубут тыатын
хаһаайыстыбата сайдарын туһугар киллэрбит кылааппыт 173

ГЕРОЙ ВАСИЛЬЕВ ААТЫНАН ОТДЕЛЕНИЕ

Егоров В.Ф. «Өргүөт» сопхуоска үлэлээбит олоҕум кэрдиис кэмнэрэ 176
Абрамов Д.И. Бэтэринээринэн үлэлээбитим 184
Егоров С.Н. Туобуйаны ахтабыт 185
Иванов Н.В. Тракторынан от-мас тиэйиитигэр, тутуу маһын таһыыга үлэлээбиппит 187
Лукин В.Ф. Олоҕум саамай умнуллубат үтүө кэминэн ааҕабын 188
Сидоров М.А. Саһыл иитиитигэр үлэлээбитим 190
Абрамов Д.А. Сопхуос араас үлэтигэр үлэлээбитим 192
Яковлева В.В. «Өргүөт» сопхуоска 1985-89 сылларга үлэлээбитим 192
Петрова М.Н. Ыанньыксыттаабытым 193
Егорова М.Е. «Хойуо» ферматыгар биригэдьиирдээбитим 193
Абрамова З.П. Оскуола-производство-үрдүк үөрэх 195